

**KAPADOKYA BÖLGESİ BİZANS KİLİSELERİNDEKİ
DAVUT VE SÜLEYMAN TASVİRLERİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Sanat Tarihi Anabilim Dalı
Tezli Yüksek Lisans Programı**

Gülseren KOYUN

Danışman: Doç. Dr. Fahriye BAYRAM

**Mart 2014
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Sanat Tarihi Bilim Dalı öğrencisi Gülseren KOYUN tarafından, Doç. Dr. Fahriye BAYRAM yönetiminde hazırlanan “**Kapadokya Bölgesi Bizans Kiliselerinde Davut ve Süleyman Tasvirleri**” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 25.12.2013 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı
Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT

Jüri-Danışman
Doç. Dr. Fahriye BAYRAM

Jüri
Yrd. Doç. Dr. Meryem ACARA ESER

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 02/06/2014 tarih ve 03/12.... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Turhan KAÇAR
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Tezimin hazırlanması, yürütülmesi, baskı ve yayınında Dr. Fatma BAYRAM'a özveriyle desteklerini sunarım.

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde görev yapan Prof. Dr. Turhan KAÇAR ile Fen Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'nda görev yapan Prof. Dr. Bülent SÖĞÜT'e ilgi ve yardımlarından dolayı teşekkürlerimi sunarım. Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi Sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Sümer CİRHAN'a incelik ve katkılarının dolayı teşekkür ederim.

Cumhuriyet Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyesi saygıli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Meryem ACARA ESEK, Yrd. Doç. Dr. Ebru ALGEBE

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Emeği olanı doğrudan hocam Sanat Tarihiçisi – Arkeolog Ayşe Başak AKALIN'a teşekkür ederim. Davut ve Süleyman'ın Yabancılık ve Türkiyelilik

konusunda yayınlarda 'ulaştığım çabalarımla ilgili çalışmalarında destek ve emeği olan Sayın Doç. Dr. Ali Özgür ÖZGÜR ile Sayın Yrd. Doç. Dr. Ali AYKIT değerli vakitlerini ayırarak

sunarım.

Yayınları ulaşmam ve bazı yayınların Tempo'ya geçmesini sağlayan yardım eden, Ercan GÜDÜ ve Sanat Tarihiçisi Evren İLGAZ ile diğer

destekleri için çok teşekkür ederim.

Arazi çalışması estasında bana ellerindeki tüm fotoğrafları sunan ve emeği olan Nevşehir Müze Müdürü Sayın Murat GÜLYAZ ile Nevşehir Müze

uzmanlarına; Sayın Örgün Müze Müdürü Gülşüm ÇIKIŞIR ile Müze

uzmanlarına gönderdikleri kolaylıklar için; Kayseri Müze Müdürlüğü'nden Sanat Tarihiçisi Sayın Hamdi OKTAY'a Soğarlı Vadisi'nde eşik olduğu olduğu değerli bilgiler için çok teşekkür ederim.

Arazi çalışmasında bize iki gün boyunca eşlik eden Görme Açık Hizmetleri görevlilerinden sevgili Ramazan ÇETİN'e teşekkür ederim.

Her zaman sevgi ve desteklerini üzerinde hissettiğim, en büyük yardımcım, AILEM'e minnettarım.

Gülseren Koyun

ÖNSÖZ

Tezimin danışmanlığını yürütmeyi üstlenen sevgili hocam Doç. Dr. Fahriye BAYRAM'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürümüz Sayın Prof. Dr. Turhan KAÇAR ile Fen Edebiyat Fakültesi Dekanımız Sayın Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT'e ilgi ve yardımlarından dolayı teşekkürlerimi sunarım. Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyesi Sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Saim CİRTİL'e yardım ve katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Cumhuriyet Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyeleri sevgili hocalarım Yrd. Doç. Dr. Meryem ACARA ESER, Yrd. Doç. Dr. Ebru BİLGET FATAHA, Yrd. Doç. Dr. Turgay YAZAR ve Doç. Dr. Erdal ESER'e bana sağladıkları tüm destek, yardım ve kolaylıklardan dolayı minnettarım.

Başta Yunanca yazıtların okunması olmak üzere, tezimin tüm aşamalarında emeği olan değerli hocam Sanat Tarihçisi – Arkeolog Ayşe Başak AKAY'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Davut ve Süleyman'ın Yahudilik ve Hıristiyanlık'taki yeri konusunda yayınlarda ulaştığım çelişkili bilgilerin / imaların doğruluğunu tespit etmem konusunda Sayın Doç. Dr. Ali Osman KURT ile Sayın Yrd. Doç. Dr. Dursun Ali AYKIT değerli vakitlerini ayırdılar. Kendilerine teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Yayınlarla ulaşmam ve bazı yayınların Türkçe'ye çevirilmesi konusunda yardım eden, Ercan GÜDÜ ve Sanat Tarihçisi Evren ILGAZ ile tüm arkadaşlarıma destekleri için çok teşekkür ederim.

Arazi çalışması esnasında bana ellerindeki tüm imkânları sunarak yardımcı olan Nevşehir Müze Müdürü Sayın Murat GÜLYAZ ile Nevşehir Müze Müdürlüğü uzmanlarına; Sayın Ürgüp Müze Müdürü Gülsüm ÇIKIŞIR ile Müze Müdürlüğü uzmanlarına gösterdikleri kolaylıklar için; Kayseri Müze Müdürlüğü uzmanlarından Sanat Tarihçisi Sayın Hamdi OKTAY'a Soğanlı Vadisi'nde eşlik ettiği ve vermiş olduğu değerli bilgiler için çok teşekkür ederim.

Arazi çalışmasında bize iki gün boyunca eşlik eden Göreme Açık Hava Müzesi görevlilerinden sevgili Ramazan ÇETİN'e teşekkür ederim.

Her zaman sevgi ve desteklerini üzerimde hissettiğim, en büyük şansım, AİLEM'e minnettarım.

ÖZET

KAPADOKYA BÖLGESİ BİZANS KİLİSELERİNDEKİ DAVUT VE SÜLEYMAN TASVİRLERİ

Koyun, Gülseren
Yüksek Lisans Tezi
Sanat Tarihi ABD
Tezli Yüksek Lisans Programı
Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Fahriye Bayram

Mart 2014, 271 Sayfa

Davut, Eski Ahit'te ve kanonik kabul edilen İnciller'de "Peygamber" ünvanı ile anılmamış, Yeni Ahit'te ise yalnızca Elçilerin İşleri'nde bu ünvan kullanılmıştır. Tanrı tarafından kutsanan İsrail'in ilk kralı Saul'ün yerine Peygamber Samuel tarafından İsrail'in yeni kralı olarak kutsanmıştır. İyi lir çalan bir çoban iken Kral Saul'ün hizmetindeki görevlilerden biri olmuş, kahramanlıkları sayesinde halk arasında iyi bir asker olarak ünü artmıştır.

Süleyman ise Kral Davut'un varisi olmasının yanında, döneminin krallığının zenginlik ve ihtişam ile anılması ve inşa ettirdiği Tapınak ile de Bizans İmparatorluğu'nda siyasi anlamda oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle iki kral da bir imparator ya da kral için iyi bir model olmuşlardır.

Davud ve Süleyman'ın anıtsal resim sanatındaki tek figür halindeki tasvirleri Geç Antik Çağ'dan itibaren görülmeye başlanmıştır. Ancak 14. yüzyıla kadar oldukça az sayıda örnek tespit edilmiştir. Öte yandan 8. - 14. yüzyıllara tarihlenen Kapadokya Bölgesi'ndeki Bizans kiliselerinde "Kral", "Kral Peygamber" ve "Peygamber" ünvanları ile sıklıkla tasvir edilmişlerdir.

Tez çalışmamızın amacı, yalnızca Kapadokya Bölgesi'nde yoğunlaşan bu tasvirlerin seçilmesinin nedenini sorgulamak ve bunun siyasi niteliğini tartışmaktır. Bu kapsamda Soğanlı, Ürgüp, Göreme, Çavuşin, Gülşehir ve Ihlara'daki Bizans kiliselerinden 24 yapıda tespit edilen tek figür halindeki 16 Davut ve 15 Süleyman tasviri ile bu figürlerin yer aldığı 14 *Anastasis* sahnesi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kapadokya, Kral Davut, Kral Peygamber Davut, Kral Süleyman, Kral Peygamber Süleyman, Bizans Siyaseti, Bizans Resim Sanatı

ABSTRACT

DAVID AND SOLOMON IMAGES IN THE BYZANTINE CHURCHES OF THE CAPPADOCIA

Koyun, Gülseren
Master Thesis
Department of Art History
Graduate Programme
Adviser of Thesis: Assoc. Prof. Fahriye Bayram

March 2014, 271 Pages

David, is never referred as a "Prophet" in the Old Testament and in four Canonical Gospels. Only the "Acts of the Apostles" entitles him as a "Prophet". He was consecrated by Prophet Samuel, after Saul, the first king of Israel, who was consecrated by God. While he was just a good lyre player and a shepherd, he became one of the officers in the service of King Saul. And, by dint of his bravery, he became a well - known good soldier among the people.

Solomon, besides being as the successor of King David, had an importance in the Byzantine Empire because of his opulence and grandeur kingdom and the Temple which he was built. Therefore, both kings have been a good model as a king or emperor.

From the Late Antiquity, David and Solomon began to be seen as a single figure in the monumental wall-paintings. But, until the 14th century, there are a few illustrations that have been identified. On the other hand, Byzantine churches in Cappadocia that dated to 8th - 14th centuries, both depicted with the titles "The King", "The King Prophet" and "The Prophet".

The aim of this thesis is to examine the reason of the abundance of this kind of illustrations in Cappadocia region and to discuss the political purpose of it. Due to this, this study includes 16 single figure depicts of David, 15 single figure depicts of Solomon and 14 *Anastasis* scenes that still existing 24 Byzantine churches.

Keywords: Cappadocia, King David, King Prophet David, King Solomon, King Prophet Solomon, Byzantine Politics, Byzantine Art.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ	vi
TABLO DİZİNİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİZANS İMPARATORLUĞU'NDA DAVUT VE SÜLEYMAN'IN ÖNEMİ

1.1 Davut ile Eşleştirilen İmparatorlar.....	5
1.1.1 I. Konstantinus (324-337, 337-340).....	5
1.1.2 II. Konstantius (340-361).....	5
1.1.3 I. Theodosius (378-395).....	6
1.1.4 Markianos (450-457)	6
1.1.5 I. Iustinianos (527-565).....	6
1.1.6 Herakleios (610-641)	9
1.1.7 I. Basileios (867-886).....	11
1.1.8 VII. Konstantinos Porfyrogennetos (913-959)	16
1.1.9 II. Basileios (976-1025)	17
1.1.10 IX. Konstantinos Monomakhos (1042-1055)	19
1.1.11 I. Manuel Komnenos (1143-1180).....	22
1.2 Süleyman ile Eşleştirilen İmparatorlar ve Varisleri.....	23
1.2.1 I. Konstantinus (324-337, 337-340).....	24
1.2.2 I. Iustinianos (527-565).....	24
1.2.3 VI. Leon (886-912)	26
1.2.4 II. Romanos (959-963).....	26
1.2.5 III. Romanos (1028-1034)	27
1.2.6 IX. Konstantinos Monomakhos (1042-1055)	27

İKİNCİ BÖLÜM

KRAL PEYGAMBERLER DAVUT VE SÜLEYMAN

2.1 Kral ve Peygamber Davut.....	29
2.1.1 Eski Ahit'te Davut	29
2.1.2 Yeni Ahit'te Davut.....	46
2.1.3 Söylencelerde Davut	48
2.2 Kral Süleyman	49
2.2.1 Adoniy'a'nın Ölümü	49
2.2.2 Aviyatar'ın Sürgüne Gönderilmesi ve Yoav'ın ölümü.....	49
2.2.3 Şimi'nin Ölümü	49
2.2.4 Süleyman'ın Bilgeligi	49
2.2.5 Süleyman'ın Bir Günlük Gereksinimleri	50
2.2.6 Tapınağın Hazırlıkları ve Yapılışı	50
2.2.7 Ahit Sandığı'nın Tapınağa Getirilmesi	51

2.2.8	Süleyman'ın Halka Verdiği Söylev	51
2.2.9	Rab'bin Süleyman'a Görünüşü.....	52
2.2.10	Süleyman'ın Diğer Etkinlikleri.....	52
2.2.11	Saba Melikesi ve Kral Süleyman.....	52
2.2.12	Süleyman'ın Tahtı ve Zenginliği	53
2.2.13	Süleyman'ın Tanrı'dan Uzaklaşması.....	53
2.2.14	Yarovam'ın Süleyman'a Karşı Ayaklanması ve Süleyman'ın Ölümü	53
2.3	Anastasis	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KAPADOKYA'DA DAVUT VE SÜLEYMAN TASVİRLERİ

3.1	Davut.....	59
3.1.1	Kral Davut Tasvirleri	59
3.1.2	Kral Peygamber Davut Tasvirleri	78
3.1.3	Davut Tasvirleri	105
3.2	Süleyman.....	108
3.2.1	Kral Süleyman Tasvirleri.....	108
3.2.2	Kral Peygamber Süleyman	124
3.3	Anastasis Sahnelerinde Davut ve Süleyman.....	151
3.3.1	Kral Davut ve / veya Kral Süleyman'ın Resmedildiği Sahneler	151
3.3.2	Kral Peygamber Davut ve Kral Süleyman'ın Resmedildiği Sahneler	199
3.3.3	Halesiz Tasvir edilen Kral Davut ve Kral Süleyman.....	204
3.3.4	Haleli ve Taçsız Tasvir Edilen Süleyman.....	210

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM DEĞERLENDİRME

4.1	Kapadokya Bölgesi'ndeki Bizans Kiliselerinde Davut ve Süleyman Tasvirleri	215
4.1.1	Davut Tasvirleri	216
4.1.2	Süleyman Tasvirleri	220
4.1.3	Anastasis	224
4.1.4	Üslup.....	230
4.2	Bizans İmparatorluğu'nda ve Çevre Kültürlerde Davut ve Süleyman Tasvirleri	231
4.2.1	Davut Tasvirleri	232
4.2.2	Süleyman Tasvirleri	244
4.2.3	Anastasis	247
	SONUÇ	255
	KAYNAKLAR.....	259
	SÖZLÜK	266
	ÖZGEÇMİŞ.....	271

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Sina Azize Katherina Manastırı Kilisesi, Apsis Mozaïği	8
Şekil 2. Sina Azize Katherina Manastırı Kilisesi, Apsis Mozaïğinden Ayrıntı, Kral Davut.....	8
Şekil 3. Ravenna San Vitale Kilisesi, Apsis Mozaïğinden Ayrıntı, Iustinianos	8
Şekil 4. Kıbrıs'ta çıkarılan Davut Tabakları	11
Şekil 5. Paris, gr.510. f174v (3), Davut'un Meshedilmesi.....	13
Şekil 6. Sacra Parallela, Paris. gr. 923, f. 80r, Davut'un Meshedilmesi	14
Şekil 7. Paris Psalteri, Paris.gr.139, f. 3v, Davut'un Meshedilmesi	14
Şekil 8. Leo İncili, Vat.reg.gr.I, f.263r: Davut'un Meshedilmesi	15
Şekil 9. Fildişi Mücevher Kutusu, Kapak Bölümü, Roma, Palazzo Venezia	15
Şekil 10. Davut'un Yüceltilmesi, Paris Psalteri, Bibl. Nat. gr. 139, fol. 7v.	17
Şekil 11. II. Basileios'un Düşmanlarına Karşı Zaferi, II. Basileios Psalteri, Konstantinopolis, 976-1025, Venedik, Biblioteca Marciana, Ms. gr. z 17, fol. 111r...18	
Şekil 12. Davut'un Hayatından Sahneler, Davut'un Pişmanlığı, Basileios Psalteri, Konstantinopolis, 976-1025, Venedik, Biblioteca Marciana, Ms. gr. z 17, fol. 4v	19
Şekil 13. Davut'un Uriya'yı Savaşa Gönderişi ve Uriya'nın Ölümü, Vat Fol. 163r...21	
Şekil 14. IX. Konstantinos Monomakhos Tacı, 1042-1050, Budapest, Magyar Nemzeti Muzeum.....	21
Şekil 15. İsraili Kadınların Golyat Zaferi Sonrası Davut'u Karşılması, Paris Psalteri, Bibliotheque Nationale de France, Paris, Ms. gr. 139, fol. 5v	22
Şekil 16. Bar Kochba Sikkeleri	24
Şekil 17. Dura Europos Sinagogu, Tapınak Tasviri	Şekil 18. Kudüs, Kutsal Mezar Kilisesi, Edikül
Şekil 19. Sakız Adası, Nea Moni Kilisesi, <i>Anastasis</i> Sahnesi	28
Şekil 20. Nea Moni Kilisesi, <i>Anastasis</i> , Ayrıntı	Şekil 21. Ayasofya Kilisesi, IX. Konstantinos Monomakhos, Ayrıntı
Şekil 22. Tokalı Kilise	60
Şekil 23. Tokalı Kilise, Davut (Peygamber)	61
Şekil 24. Yeni Tokalı Kilise, sol köşede görülen Kral Davut Tasviri.....	62
Şekil 25. Göreme Theotokos, Vaftizci Yahya ve Aziz Georgios Kilisesi	64
Şekil 26. Göreme Theotokos, Vaftizci Yahya ve Aziz Georgios Kilisesi, Kral Davut	65
Şekil 27. Kılıçlar Kilise.....	66
Şekil 28. Kılıçlar Kilisesi, Kral Davut	67
Şekil 29. Ürgüp Susumbayrı Aziz Theodoros Kilisesi (Pancarlık Kilisesi)	69
Şekil 30. Ürgüp Susumbayrı, Aziz Theodoros Kilisesi, Kral Davut	70
Şekil 31. Kızılçukur Haçlı Kilise	71
Şekil 32. Kızılçukur, Haçlı Kilise, Kral Davut	72
Şekil 33. İhlara, Yılanlı Kilise	73
Şekil 34. İhlara Yılanlı Kilise, Kral Davut.....	74
Şekil 35. İhlara Ağaç Altı Kilisesi	76
Şekil 36. İhlara Ağaç Altı Kilise, Kral Davut	77
Şekil 37. Elmalı Kilise	78
Şekil 38. Elmalı Kilise, Kral Peygamber Davut	79
Şekil 39. Elmalı Kilise, Kral Peygamber Davut'un Tunığindeki Bezeme Şeması	80
Şekil 40. Karanlık Kilise	82
Şekil 41. Karanlık Kilise, Kral Peygamber Davut	83
Şekil 42. Kılıçlar Kuşluk Kilisesi	86

Şekil 43. Kılıçlar Kuşluk Kilisesi, Kral Peygamber Davut (Nevşehir Müze Müdürlüğü Arşivi)	87
Şekil 44. Ortahisar, Cambazlı Kilise.....	89
Şekil 45. Ortahisar Cambazlı Kilise, Kral Peygamber Davut.....	90
Şekil 46. Ortahisar Cambazlı Kilise, Kral Peygamber Davut.....	91
Şekil 47. Tağar, Üç Yapraklı Yonca Planlı Kilise	93
Şekil 48. Tağar Üç Yapraklı Yonca Planlı Kilise, Kral Peygamber Davut	94
Şekil 49. Ürgüp Cemil, Arkhangelos Kilisesi Planı (Jerphanion, 1928b)	96
Şekil 50. Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi, Kral Peygamber Davut	97
Şekil 51. Gülşehir Karşı Kilise	99
Şekil 52. Gülşehir Karşı Kilise, Kral Peygamber Davut.....	100
Şekil 53. Soğanlı Azize Barbara Kilisesi (Restle, 1969c).....	102
Şekil 54. Soğanlı, Azize Barbara Kilisesi, Kral Peygamber Davut	103
Şekil 55. Eusthasios Kilisesi	105
Şekil 56. Aziz Eusthasios Kilisesi, Davut.....	106
Şekil 57. Kılıçlar Kilise.....	108
Şekil 58. Kılıçlar Kilise, Kral Süleyman.....	109
Şekil 59. Kılıçlar Kuşluk Kilisesi	111
Şekil 60. Kılıçlar Kuşluk Kilisesi, Kral Süleyman (Nevşehir Müze Müdürlüğü Arşivi)	112
Şekil 61. Ürgüp Susumbayrı Aziz Theodoros Kilisesi	114
Şekil 62. Ürgüp Susumbayrı Aziz Theodoros Kilisesi, Kral Süleyman	115
Şekil 63. Kızılçukur Haçlı Kilise	116
Şekil 64. Kızılçukur, Haçlı Kilise, Kral Süleyman	117
Şekil 65. Ortahisar Tavşanlı Kilise	118
Şekil 66. Ortahisar – İbrahimpaşa Köyü, Tavşanlı Kilise, Kral Süleyman	119
Şekil 67. Ihlara, Yılanlı Kilise	120
Şekil 68. Ihlara Yılanlı Kilise, Kral Süleyman	121
Şekil 69. Ihlara Ağaç Altı Kilisesi	122
Şekil 70. Ihlara Ağaç Altı Kilise, Kral Süleyman	123
Şekil 71. Elmalı Kilise	124
Şekil 72. Elmalı Kilise, Kral Peygamber Süleyman	125
Şekil 73. Kral Peygamber Süleyman'ın Üzerindeki Tunığın Bezemesi	126
Şekil 74. Karanlık Kilise	129
Şekil 75. Karanlık Kilise, Kral Peygamber Süleyman.....	130
Şekil 76. Ortahisar, Cambazlı Kilise.....	133
Şekil 77. Ortahisar Cambazlı Kilise, Kral Peygamber Süleyman.....	134
Şekil 78. Ortahisar Cambazlı Kilise, Kral Peygamber Süleyman.....	135
Şekil 79. Tağar Üç Yapraklı Yonca Planlı Kilise	137
Şekil 80. Tağar Üç Yapraklı Yonca Planlı Kilise, Kral Peygamber Süleyman	138
Şekil 81. Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi	140
Şekil 82. Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi, Kral Peygamber Süleyman.....	141
Şekil 83. Gülşehir Karşı Kilise	143
Şekil 84. Gülşehir Karşı Kilise, Kral Peygamber Süleyman	144
Şekil 85. Soğanlı Azize Barbara Kilisesi	146
Şekil 86. Soğanlı Azize Barbara Kilisesi, Kral Peygamber Süleyman	147
Şekil 87. Ihlara Sümbüllü Kilise	148
Şekil 88. Ihlara Sümbüllü Kilise, Kral Peygamber Süleyman	149
Şekil 89. El Nazar Kilisesi	151

Şekil 90. El Nazar Kilisesi, <i>Anastasis</i>	152
Şekil 91. El Nazar Kilisesi, <i>Anastasis</i> , Kral Davut ve Kral Süleyman, Ayrıntı.....	154
Şekil 92. Tokalı Kilise	156
Şekil 93. Eski Tokalı Kilise, <i>Anastasis</i>	157
Şekil 94. Eski Tokalı Kilise, <i>Anastasis</i> , Kral Davut ve Kral Süleyman, Ayrıntı.....	159
Şekil 95. Tokalı Kilise	163
Şekil 96. Yeni Tokalı Kilise, <i>Anastasis</i>	164
Şekil 97. Tokalı Kilise, <i>Anastasis</i> , Kral Davut ve Kral Süleyman, Ayrıntı.....	165
Şekil 98. Çarıklı Kilise.....	167
Şekil 99. Çarıklı Kilise, <i>Anastasis</i>	168
Şekil 100. Çarıklı Kilise, <i>Anastasis</i> , Kral Davut ve Kral Süleyman, Ayrıntı	170
Şekil 101. Karanlık Kilise	172
Şekil 102. Karanlık Kilise, <i>Anastasis</i>	173
Şekil 103. Karanlık Kilise, <i>Anastasis</i> , Kral Süleyman ve Kral Davut, Ayrıntı	175
Şekil 104. Güllüdere Ayvalı Kilise, Güney Nef	178
Şekil 105. Güllüdere Ayvalı Kilise, <i>Anastasis</i>	179
Şekil 106. Tatların A ve B Kiliseleri (Nevşehir Müze Müdürlüğü Arşivi'nden Düzeltilerek).....	181
Şekil 107. Tatların A Kilisesi, <i>Anastasis</i> Sahnesi	182
Şekil 108. Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi	185
Şekil 109. Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi, <i>Anastasis</i> Sahnesi	186
Şekil 110. Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi, Mamboury Tarafından Yapılan <i>Anastasis</i> Sahnesinin Çizimi	187
Şekil 111. Gülşehir Karşı Kilise	191
Şekil 112. Gülşehir Karşı Kilise, <i>Anastasis</i> Sahnesi.....	192
Şekil 113. Soğanlı Karabaş Kilise.....	195
Şekil 114. Soğanlı Karabaş Kilisesi, <i>Anastasis</i> Sahnesi	196
Şekil 115. Soğanlı Azize Barbara Kilisesi	199
Şekil 116. Soğanlı Azize Barbara Kilisesi, <i>Anastasis</i>	200
Şekil 117. Kılıçlar Kilise.....	204
Şekil 118. Kılıçlar Kilise, <i>Anastasis</i> , 2012 yılındaki durumu.....	205
Şekil 119. Kılıçlar Kilise, <i>Anastasis</i> , Jerphanion'dan.....	206
Şekil 120. Çavuşin Nikeforos Fokas Kilisesi.....	208
Şekil 121. Çavuşin, Nikeforos Fokas Kilisesi, <i>Anastasis</i> Sahnesi.....	209
Şekil 122. Elmalı Kilise	210
Şekil 123. Elmalı Kilise, <i>Anastasis</i>	211
Şekil 124. Dura Europos, Sinagog, Davut'un Meshedilmesi	233
Şekil 125. Mısır, Bawit III No.lu Şapel, Davut ve Golyat'ın Mücadelesi	233
Şekil 126. Milano, San Ambrogio Kilisesi Ahşap Kapıları	234
Şekil 127. Lir Çalan Kral Davut, Gaza Sinagogu	235
Şekil 128. Kral Davut, Venedik San. Marko Bazilikası, 12. Yüzyıl, Merkez Kubbe.....	236
Şekil 129. Kral Davut, Rusya, Staraya Ladoga, Aziz Georgios Kilisesi, 12. Yüzyıl, Kubbe	236
Şekil 130. Herodes'in Eğlencesi, Paris Bibliotheque Nationale, Sinop Kodeksi (Codex of Sinopensis), 6. yüzyıl	238
Şekil 131. <i>İsa'nın Kudüs'e Girişi</i> , Athos Dağı, Vatopedi Kodeksi, 760, fol. 19v	238
Şekil 132. <i>Eliya Peygamber, İsa'nın Göğe Yükselişi ve Kral Davut</i> , Meryem'in Hayatı Homilyesi, 1125-1150, Biblioteca Apostolica Vaticana, Ms. Vat. Gr, 1162, fol. 2v	239
Şekil 133. Fildişi Mücevher Kutusu, Ön Yüz, Roma, Palazzo Venezia.....	240

Şekil 134. Vatikan Psalteri, gr.752, 7 Fol. 18v. Kapak.....	241
Şekil 135. Elmalı Kilise, Kral Peygamberler Davut ve Süleyman	242
Şekil 136. Kral Peygamberler Davut ve Süleyman, Ürgüp, Cemil Arkhangelos Kilisesi	242
Şekil 137. Kral Davut ve Süleyman, Ürgüp, Kızılçukur Haçlı Kilise	242
Şekil 138. Kral Peygamberler Davut ve Süleyman, Soğanlı Azize Barbara Kilisesi	242
Şekil 139. Kral Davut ve Süleyman, Ihlara Yılanlı Kilise	242
Şekil 140. Theodore Psalteri, Konstantinopolis, MS 19352, fol. 91v, British Library Collection	243
Şekil 141. <i>Süleyman'ın Yargısı</i> , Dura Europos Sinagogu	244
Şekil 142. Kral Süleyman, 12. Yüzyıl, Venedik San. Marko Bazilikası, Merkez Kubbe	245
Şekil 143. Kral Süleyman ve Saba Kraliçesi, <i>Sacra Parallela</i> , Cod. Paris, gr. 923, fol. 327v, Bibliothique Nationale de France	246
Şekil 144. Süleyman'ın İlk Banyosu, Krallar Kitabı, Vatikan Şehri, Bibl. Apost. Vat., gr.333, 1062-1063 yılı öncesi, fol. 51v.	246
Şekil 145. <i>Süleyman'ın Taçlandırılması</i> , <i>Vaticanus Graecus</i> , fol. .285v.	247
Şekil 146. Röliker Haç, Pisa, Pieve di S. Maria e S. Giovanni.....	249
Şekil 147. Haç Rölikeri, Sofya Arkeoloji Müzesi.....	249
Şekil 148. Martvili Triptiği, Georgian State Art Museum	249
Şekil 149. Gregory Naziansuz Homilyesi, Cod. Gr.550, fol.5.....	250
Şekil 150. <i>Anastasis</i> , 12. Yüzyıl, Rusya, Pskov, Spaso-Preobrajenski Manastırı	251
Şekil 151. <i>Anastasis</i> , 12. Yüzyıl, Venedik San Marko Bazilikası, Naos.....	252
Şekil 152. <i>Anastasis</i> , Gürcistan Imereti, Ubisi, Aziz Georgios Kilisesi, 14. Yüzyıl ..	253
Şekil 153. Dalmatica (http://www.cross-roads.ru/dress-history/cotte.html , 2013).....	266
Şekil 154. Cochineal ile boyanmış ipek kumaşlardaki ton farklılıkları (Phipps, 2010)	266
Şekil 155. Erken Bizans Dönemi'ne ait <i>dibetesion</i> üzerine <i>tablionlu khlamysi</i> ile İmparator I. Iustinianos canlandırılması (Rohrbach, 1882)	267
Şekil 156. Orta Bizans Dönemi <i>tablionlu khlamysi</i> (Rohrbach, 1882).....	268
Şekil 157. <i>Loros</i> , önden ve arkadan görünüm (Houston, 1965)	269
Şekil 158. <i>Loros</i> Tipleri; (a) 7. yüzyıl sonları (Cosmo, 2009), (b) 10. yüzyıl sonrası (Houston, 1965), (c) 10. yüzyıl sonrası (Cosmo, 2009).....	269

TABLO DİZİNİ

Tablo 1. Kapadokya Bölgesi'ndeki Bizans Kiliseleri'nde Eski Ahit Figürlerinin Tasvirlerinin Dağılımı.....	1
Tablo 2. Eski Ahit'e Göre Davut'un Soyacağı	30
Tablo 3. Tasvirlerin Kiliselere Göre Dağılımı	59
Tablo 4. Kapadokya'daki Davut ve Süleyman Tasvirlerinin Ünvanları.....	216

GİRİŞ

Tezimizin konusunu Kapadokya Bölgesi'ndeki Bizans kiliselerindeki Davut ve Süleyman tasvirleri oluşturmaktadır.

İslam dinine göre peygamber olarak kabul edilen Davut ve Süleyman, Yahudi inancına göre Eski Ahit'te adı geçen İsrail'in önemli krallarındandır. Tanrı tarafından seçilmiş ve kral olarak meshedilmiş Davut, İsrail'in ikinci kralıdır. İsrail'in on iki kabilesinin topraklarını tek bir krallık altında toplamış, krallıkta kabileler arası barışı ve istikrarı sağlamıştır. Hıristiyan inancına göre de çoğunlukla “Kral” kabul edilen figürler İsa'nın atalarıdır ve onun geleceğinin müjdesini verdiği için, özellikle de Doğu Kilisesi'nde “Peygamber” olarak kabul edilebilmişlerdir. Bunun yanında, Kral ve / veya Peygamber Davud ve Süleyman, Bizans imparatorları ve varisleri ile karşılaştırılmış, benzeştirilmiş veya onlara örnek gösterilmişlerdir. Bu figürler Kapadokya Bölgesi'ndeki Bizans kiliselerinde, Eski Ahit'te adı geçen diğer figürlere göre daha yoğun resmedilmişlerdir (Tablo 1).

FİGÜR	TASVİR SAYISI	FİGÜR	TASVİR SAYISI
Davut	16	Mika	3
Süleyman	16	Nahum	3
Yeşaya	12	Sefanya	2
Yeremya	9	Hagay	1
Hezekiel	9	Malaki	4
Daniel	9	Zekeriya	4
Jonah	8	İbrahim	1
Hezekiah	3	İshak	1
Habakkuk	7	Yakup	1
İlyas	7	Musa	2
Elişa	1	Zacharias	3
Manaşse	1	Yohakim	3
Hanok	2	Anna	3
Hoşea	5	Adem	1
Yoel	5	Havva	1
Amos	4	Ovadya	4
		Tanımlanamayan peygamber	19

Tablo 1. Kapadokya Bölgesi'ndeki Bizans Kiliseleri'nde Eski Ahit Figürlerinin Tasvirlerinin Dağılımı¹

¹ Tablodaki Davut ve Süleyman tasvirlerinin sayısı, Kapadokya Bölgesi'ndeki tespit edebildiğimiz tüm Bizans kiliselerini kapsamaktadır. Ancak, Eski Ahit figürlerinin tasvirlerinin sayısı ise yalnızca Restle'nin 1969 yılında basılmış, üç ciltten oluşan *Byzantine Wall Painting in Asia Minor* adlı yayınından yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tez çalışmamızın amacı, sözü edilen hususlardan dolayı Davud ve Süleyman'ın Kapadokya Bölgesi Bizans kiliselerinde sıklıkla tasvir edilme nedenlerini ve bunun taşıyabileceği siyasi nitelik sorgulamaktır. Bu bakımdan, bu araştırmanın Kapadokya Bölgesi'ndeki kiliselerde tarihlendirme sorununa bir katkı sağlayabileceği düşünülmekle birlikte, konunun geniş bir kapsama sahip olması nedeni ile çalışmamızda tam anlamı ile buna yer verilemeyeceği belirtilmelidir. Çalışmamız, bu hususta yalnızca bir adım niteliği taşımaktadır.

Araştırmamız kapsamında kütüphane ve arazi çalışmaları yapılmıştır. Kütüphane çalışmamız ağırlıklı olarak Ankara Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi ile sanal kütüphanelerde gerçekleştirilmiştir.

Arazi çalışmamız, ön çalışma niteliğindeki 2011 yılının Temmuz ve Aralık aylarında Göreme ve Ihlara'daki kiliseleri incelemek ile başlamıştır. Yüzey araştırmamız için Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne başvurulmuş ve 16 Mayıs 2012 tarihli B.16.0.KVM.0.12.01.161.05 / 108315 sayılı izin alınmıştır. Daha sonra Kayseri Müze Müdürlüğü, Nevşehir Müze Müdürlüğü ve Ürgüp Müze Müdürlüğü ile iletişime geçilerek izinleri ve denetimleri dâhilinde 2-6 Temmuz 2012 tarihleri arasında yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir.

Birinci bölümde, Bizans İmparatorluğu'nda tespit edilen Kral ve / veya Peygamber Davud ve Süleyman ile karşılaştırıldığı, benzeştirildiği veya onlara örnek gösterildiği Bizans imparatorları ve varislerine yer verilmiştir. İmparatorların hayatları ile ilgili kurulan bir benzerlik bulunduğu takdirde, söz konusu imparatorların hayatları hakkında bilgi verilmiştir¹.

İkinci bölümde Eski Ahit'te, Yeni Ahit'te ve söylencelerde geçen Davut ve Süleyman'ın yaşadığı olaylar üzerinde durulmuştur. Son olarak, kanonik kabul edilen Kutsal Kitap'larda yer almayan, ancak kiliselerde sıkça tasvir edilen *Anastasis* sahnesinin kaynaklarına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde Kapadokya Bölgesi'ndeki Bizans kiliselerindeki Davut ve Süleyman tasvirleri incelenmiştir.

¹ Söz gelimi, bir imparatorun imar faaliyetlerinden dolayı Kral Süleyman'a benzetilmesi halinde imparatorun imar faaliyetleri hakkında, imparatorun özel hayatı ile Kral Davut ile arasında bir benzerlik kurulduğunda özel hayatı ile ilgili bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda Soğanlı, Ürgüp, Göreme, Çavuşin, Gülşehir ve Ihlara'daki Bizans kiliselerinden 24 yapıda tespit ettiğimiz tek figür halindeki 16 Davut ve 15 Süleyman tasviri ile bu figürlerin yer aldığı 14 *Anastasis* sahnesine yer verilmiştir (Tablo 3).

BİRİNCİ BÖLÜM

BİZANS İMPARATORLUĞU'NDA DAVUT VE SÜLEYMAN'IN ÖNEMİ

Erken Hıristiyanlık Kilisesi'nin temellerinin dini bakımdan Eski Ahit üzerine kurulduğu bilinmektedir. *Mısır'dan Çıkış ve Yasanın Tekrarı*'nda geçen Tanrı'nın İsrail'e verdiği söz örnek alınarak Erken Dönem Kilisesi tarafından Hıristiyan Roma İmparatorluğu'nun 'seçilmiş ırk', 'kral patriklik', 'kutsal ulus', hatta 'Tanrı'nın kendi insanları' sözleri ile övülmesi, Kilise'nin siyasi temellerini de açıkça ortaya koymaktadır¹.

Erken Bizans Dönemi'nde imparatorlara yapılan methiyelerde (*panegyric*), imparatorlar Antikçağ'da olduğu gibi genellikle Büyük İskender, Akhilleus, Herakles gibi klasik figürlere benzetilmiş ya da onlarla karşılaştırılmışlardır. Eski Ahit figürlerinin aynı amaçla kullanılmaya başlanması da bu döneme rastlamaktadır. Bunun bilinen ilk örneği, Büyük Konstantinus'un Eusebios tarafından "yeni Musa" olarak nitelendirilmesidir².

Erken Bizans Dönemi'nden itibaren imparatorların Eski Ahit figürlerine benzetilmesi, onlarla bu figürlerin karşılaştırılması veya onlara bu figürlerin örnek gösterilmesi öncelikle din adamları tarafından gerçekleştirilmiştir. Tarihçiler ve methiye yazarları ise daha çok klasik figürler ile imparatorları benzeştirmeyi tercih etmiş, 7. yüzyıldan sonra onlar da Eski Ahit figürlerini kullanmaya başlamışlardır³.

Genellikle liderlik ve mütevazılık konusunda olumsuz yönde örnek gösterilen figürler Firavun ve Ahab; olumlu yönde ise Musa ve Davut olmuştur⁴. Bununla birlikte 8. yüzyıldan itibaren taç giyme törenlerinde de "Tanrı tarafından yüceltilen yeni İmparator" ile Kral Davut ve Kral Süleyman arasında benzerlik kurulmuş ve bu bir gelenek halini almıştır⁵. Davut ile Süleyman'ın Bizans imparatorları ve varisleri ile benzeştirilmesinin bir gelenek halini aldığı araştırmamızda da tespit edilmiş, bu nedenle de çalışmamızda yer verme gereği görülmüştür.

¹ Paul Magdaliano ve Robert Nelson (ed.), *Old Testament in Byzantium*, Dumbarton Oaks Library and Collection, Washington, D.C. 2010, s. 12-13.

² P. Magdaliano ve R. Nelson, *A.g.e.*, s. 13, Claudia Rapp, "Old Testament Models for Emperors in Early Byzantium", *Old Testaments in Byzantium*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, D.C. 2010, s. 176.

³ C. Rapp, "A.g.m.", 175-7.

⁴ C. Rapp, "A.g.m.", 175-7.

⁵ Cecily Hennesy, *Images of Children in Byzantium*, Ashgate Publishing Limited, Bodmin, Cornwall 2008, s.122, dipnot 157.

Eski Ahit kralları ile imparatorların benzeştirilmesi dönem kaynaklarında, eserlerde ve modern araştırmacıların yorumlarında tespit edilmiştir. İmparatorlar ile ilgili bulgular, bu geleneğin göz önüne serilmesi için kronolojik bir sıra ile verilmiştir.

1.1 Davut ile Eşleştirilen İmparatorlar

Bizans kaynaklarında I. Konstantinus, II. Konstantius, I. Theodosius, Markianos, Herakleios, I. Basileios, VII. Konstantinos Porfyrogennetos ve I. Manuel Komnenos ile Davut'un eşleştirildiği görülmektedir. Bunun yanında, modern araştırmacıların çalışmalarında ise I. Iustinianos, II. Basileios ve IX. Konstantinos Monomakhos ile Davut arasında yaşadıkları dönemde ilişki kurulmuş olabileceği yorumları tespit edilmiştir.

1.1.1 I. Konstantinus (324-337, 337-340)

Tarihçi Theofanes'in (Theophanes the Confessor) belirttiğine göre, Galerius Maximianus Konstantinus'un zekâsına ve gücüne dayanarak ileride yükseleceğini anlamış ve Filistin'de öldürülmesi için bir plan hazırlamıştır. Konstantinus, Konstantius'un yardımı ile bu planlardan haberdar olarak Davut gibi kurtulmuştur. Bu olayı, olasılıkla Theofanes'i kaynak olarak Keşiş Alexander da Davut'a benzeterek anlatmıştır¹.

İmparator, "Davut'un yeniden doğuşu" olarak nitelendirildiği gibi, ilk Hıristiyan imparator olması nedeniyle ondan sonra gelen imparatorlar için de model kabul edilmiştir².

1.1.2 II. Konstantius (340-361)

Teolog Aziz Anasthasius, Konstantius imparator olmadan önce ona: "*Yok ederim dostunu gizlice çekiştireni, Katlanamam tepeden bakan gururlu insana.*" ve "*Şöyle diyebilirler: Bizimle gel, Adam öldürmek için pusuya yatalım, Zevk uğruna masum kişileri tuzağa düşürelim.*" diyen Davut örneğini takip et." öğütünde bulunmuştur³.

¹ Theophanes The Confessor, *The Chronicle of Theophanes Confessor Byzantine and Near Eastern History, AD 284-813*, Cyril Mango ve Roger Scott (Çev.), Clarendon Press, Oxford 1997, s. 13-14.

² Gilbert Dagron, *Emperor and Priest: The Imperial Office in Byzantium*, The Press Syndicate of the University of Cambridge, Cambridge 2003, s. 127-157, 200-207.

³ Athanasius'un sözleri Mezmurlar, 10: 2 ve 101: 5'ten alıntıdır. Dvornik, Athanasius'un II. Konstantius'a Hıristiyan bir imparatorun ataları Davut ve Süleyman'ın izinden gitmesi gerektiği tavsiyesi verdiğini belirtmiştir. Ancak, Athanasius'un eserlerinden ulaşabildiğimiz basımında Süleyman ile ilgili bir bilgiye

1.1.3 I. Theodosius (378-395)

Ambrosios, Selanik Katliamı'ndan sonra Theodosius'a bir mektup göndermiştir. Bu mektupta Theodosius'un Kral Davut'un günahının farkına varışı örnek verilerek onun gibi bağışlanabileceği yazılmıştır:

“Ey İmparator, bir ete (ölümlüye) göre, İsa'nın atası kral peygamber (veya krallığın peygamberi) Davut gibi utanıyor musun? Ona birçok sürüsü olan zengin bir adamın kendi kuzusuna kıyamayıp yoksul adamın bir tek kuzusunu konuğu için aldığı hikâye anlatıldı ve kendi yapmış olduğu şey için Davut, 'Rab'be karşı günah işledim'¹ dedi. O zaman, sabırsızlığa kalmadan, Ey İmparator, sana 'Peygamber'in Kral Davut'a söz edildiği şeyi yaptın.' denilebilir. Eğer bunu itaatkârca dinleyip 'Ben Rab'be karşı günah işledim.' dersiniz, eğer krallığın peygamberinin 'Gelin, tapınalım, eğilelim, Bizi yaratan Rab'bin önünde diz çökelim.' sözlerini tekrar edebiliyorsan, sana 'Rab günahını bağışladı, ölmeyeceksin' denilir.²”

1.1.4 Markianos (450-457)

II. Theodosios'un ölümü üzerine, Theodosios'un eşi Pulkheria ile evlenerek imparator olmuştur. İmparator Markianos Kalkhedon Konsili (451) esnasında “Markianos'a, yeni Konstantinus, yeni Paulus, yeni Davut” diye anılmıştır³.

1.1.5 I. Iustinianos (527-565)⁴

Dönem hakkındaki bilgiye, Malalas'ın Kroniği ile Tarihçi Prokopius'un yazdığı *Savaşlar Tarihi*, *Gizli Tarih* ve *Yapılar* adlı dört kitabın yardımıyla sahip olabilmekteyiz⁵.

Iustinos'un yeğeni Iustinianos, hükümdarlığı süresince imparatorluğun kaybedilen gücüne kavuşması için çabalamış dini, hukuki ve sosyal alanda düzeni sağlamak amacıyla, hükümdarlığının ilk zamanlarında bir komisyon oluşturarak *Codex*

rastlanılmamıştır. Bkz. Francis Dvornik, *Early Christian and Byzantine Political Philosophy, Origins and Background*, The Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Trustees for Harvard University, Washington 1966b, c. II, s. 736; Athanasius, *Select Works and Letters*, Philipp Shaff (Ed.), T&T Clark, Vol. IV, Edinburg t.y., s. 297-373.

¹ 2. Samuel, 12: 1-13.

² Ambrose, *Ambrose: Select Works and Letters*, Philip Scaff (Ed.), T&T CLARK, Vol. X, Edinburg t.y. s. 963.; F. Dvornik, *A.g.e.*, c. II, 1966b, s. 784-85.

³ F. Dvornik, *A.g.e.*, c. II, 1966b, s. 781-82.

⁴ Iustinianos, Süleyman ile de eşleştirilmiştir. 1.2.2. numaralı bölüme bakınız.

⁵ Elizabeth Jeffreys, Michael Jeffreys and Roger Scott, *The Chronicle of John Malalas*, Australian Association for Byzantine Studies, Department of Greek, University of Sydney, Melbourne 1986; Prokopios, *Yapılar, Birinci Kitap*, Erendiz Özbayoğlu (Çev.), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1994; *Bizans'ın Gizli Tarihi*, Orhan Duru (Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008.

Iustinianos'u hazırlatmıştır¹. Ayrıca, daha önce kaybedilen toprakları da geri almış, hükümdarlığı sonunda Doğu Roma İmparatorluğu'nu en geniş sınırlarına ulaştırmıştır².

Iustinianos, imparatorluğun her yerinde sivil ve dini yapılar inşa ettirmiş; inşa edilen veya tamir edilen kiliselere finansal olarak destek vermiştir. İmparatorun inşa faaliyeti hakkında bilgiye sahip olmamızı sağlayan Prokopios'un *Yapılar (De Aedificiis)* adlı eserine göre yalnızca Konstantinopolis'te otuzun üzerinde yapının inşasını veya tamirini üstlenmiştir³.

İnşa ettirdiği bilinen yapılardan Sina Azize Katherina Manastırı Kilisesi'nin apsis yarım kubbesinde *Metamorphosis* sahnesi yapılmış, daire biçimli çerçeveler içine alınmış peygamber tasvirleri ile çevrelenmiştir (Şekil 1-2). Sahnenin merkezindeki İsa'nın aksına yerleştirilmiş Kral Davut tasviri ise peygamber sıfatı bulunmayan tek tasvirdir⁴. Figür, konumlandırılmasının yanında fiziksel özellikleri bakımından da oldukça dikkat çekicidir. Bizans sanatında Kral Davut genellikle yaşlı ve sakallı tasvir edilmiştir. Ancak burada Kral Davut'un genç ve sakallı olduğu görülür. Öte yandan, Ravenna St. Vitale Kilisesi'ndeki Iustinianos tasviri ile de oldukça benzerlik gösterir (Şekil 2- 3)⁵.

¹ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Fikret Işıltan (Çev.), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s. 69-70. Timothy E. Gregory, *Bizans Tarihi*, Esra Ermert (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, s. 138-39.

² Vizigotlar'ın hâkimiyeti altındaki Kordoba çevresi; Ostrogotlar'ın hâkim olduğu, Cenova ve Selanik'in de içinde bulunduğu İtalya Yarımadası, Malta Adası ve diğer adalar; Vandalların hâkim olduğu Kartaca ve Tripolis çevresindeki kıyılar imparatorluk sınırları içine alınmıştır. Yine bu dönemde, Persler'le uzun süren savaşlar da olmuştur.

³ Iustinianos, öncelikle ülkenin güvenliğine önem vermiş; bunun sonucunda da savunma yapılarını yaptırmış ya da sağlamlaştırmıştır. Bununla bağlantılı olarak, köprüler yaptırmış, su yolları ve sarnıçlar açtırmıştır. Ayrıca Bkz. Prokopios, *A.g.e.*, 1994, s. 17. Iustinianos döneminde Konstantinopolis'te Ayasofya, Aya İrini, Kutsal Havariler, Theotokos, Başmelek Mikail, Aziz Sergios ve Bakkhos, Hebdomon Ioannes Prodromos Kiliseleri ile martirlere adanmış birçok kilise; Konstantinopolis çevresinde Bakire Meryem, Aziz Priscus ve Aziz Nikolaos, Aziz Kosmos ve Damian, Aziz Anthemius, Azize Eirene, Başmelek Mikail, Vaftizci Yahya, Aziz Panteleemon, Aziz Trypon, Aziz Menas ve Menaeus Kiliseleri tespit edilebilenlerdir. Bkz. Glanville Downey, "Justinian as a Builder", *The Art Bulletin*, December 1952, s. 262-6.

⁴ Jerzy Miziołek, "Transfiguratio Domini in the Apse at Mount Sinai and the Symbolism of Light", *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, Vol. 53, 1990, s. 43. Kartsonis Davut'un bu tasvirini kral ve peygamberliği ile ilgili ikonografik tipinin erken dönem örnekleri arasında değerlendirmiştir. Bkz. *Anastasis: The Making of an Image*, Princeton University Press, Princeton 1986, s. 186.

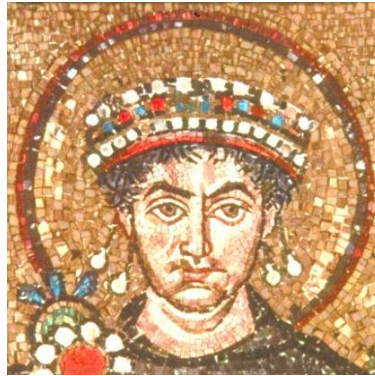
⁵ C. Hennesy, *A.g.e.*, 2008, s. 122.

Şekil 1. Sina Azize Katherina Manastırı Kilisesi, Apsis Mozaïği ¹

Şekil 2. Sina Azize Katherina Manastırı Kilisesi, Apsis Mozaïğinden Ayrıntı, Kral Davut²

Şekil 3. Ravenna San Vitale Kilisesi, Apsis Mozaïğinden Ayrıntı, Iustinianos³

¹ Kurt Weitzmann, "The Mosaic in St. Catherine's Monastery on Mount Sinai", *Proceedings of the American Philosophical Society*, 16 December 1966, s. 392-405.

²Roberto Nardi, "Conservation of the Sixty-Century Mosaic of the Transfiguration", http://www.youtube.com/watch?v=QH7y_6XX3gE (27.10.2013)

³ Joshua North, "The Death Toll of Justinian's Plague and Its Effects on the Byzantine Empire", http://www.armstrong.edu/Initiatives/history_journal/history_journal_the_death_toll_of_justinians_plague_and_its_effects_on (27.10.2013)

1.1.6 Herakleios (610-641)

İmparator Fokas döneminde (602-610) Balkanlar, Avarlar'ın ve Slavlar'ın istilası altındadır. Öte yandan, İmparator I. Iustinianos döneminde başlayan Doğu'daki Sasani tehlikesi ciddi bir boyuta ulaşmıştır. Bunun üzerine Herakleios, Fokas'ın ülkeyi iyi yönetemediğini düşünerek ona karşı ayaklanmış ve imparatorluğun başına geçmiştir. Ancak Herakleios döneminde de Sasaniler ile savaş sürmüştür, II. Hüsrev'in orduları Antakya'yı (613), Şam'ı (613) ve Kudüs'ü (613) ele geçirmiştir. Kudüs halkı bu işgali önce kabul etmiştir. Ancak şehrin ele geçirilmesinden bir ay sonra, şehirdeki Hıristiyanların tüm Persler'i ve Yahudiler'i öldürmesi üzerine, Sasaniler de şehirdeki tüm Hıristiyanları öldürmüştür, Kudüs'ü ve Kutsal Mezar Kilisesi'ni tümüyle tahrip etmiş; *Gerçek Haç* ele geçirmişlerdir. Kudüs'ün ve *Gerçek Haç*'ın ele geçirilmesi ile Bizans İmparatorluğu'nu ilahi açıdan bozguna uğratan II. Hüsrev, 617'de tahıl ihtiyacının büyük bölümünün temin edildiği Mısır'ı ele geçirerek ekonomik anlamda da oldukça zor durumda bırakmıştır¹.

Herakleios, bu sorunların bulunduğu bir ortamda imparatorluk sınırları içinde kalan topraklarda askeri ve mali düzenlemelere giderek öncelikle güçlenmeye çalışmıştır. Gelir kaynağının büyük bir bölümü ise Patrik Sergios'un Sasaniler'le süren savaşı "bir din savaşı" olarak görmesi nedeni ile Ortodoks Kilisesi tarafından sağlanmıştır².

Herakleios, 622 yılında savunmayı bırakarak Sasaniler'e saldırmak üzere harekete geçmiş ve pek çok şehri ele geçirmiştir. 626 yılında II. Hüsrev'in Avarlar ile antlaşma yapıp Konstantinopolis'e saldırması üzerine kuşatmayı kaldırmış ve Hüsrev'in Kuzey Irak'a kadar çekilmesini sağlamıştır. 628 yılında Doğu'nun kontrolünü eline almış ve Gerçek Haç'ı Kudüs'e götürmüştür³.

¹; John Julius Norwich, *Bizans I, Erken Dönem (MS 323-802)*, Hamide Koyukan (Çev.), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2013a, s. 232-33.

² T. E. Gregory, *A.g.e.*, 2008, s. 161. Norwich, Ortodoks Kilisesi tarihinde, imparatorluğun Kilise tarafından mali olarak desteklenmesinin bir ilk olduğunu vurgulamıştır. 622 civarında II. Hüsrev'in Herakleios'a yazdığı mektup da bu savaşın bir din savaşı olarak algılanması gerektiğini gösterir. Mektupta " *Tanrıların en soylusu, tüm yeryüzünün hükümdarı ve efendisi, büyük Hurmuz'un oğlu Hüsrev'den kıymetsiz ve akılsız kölesi Herakleios'a: Bizim hâkimiyetimize boyun eğmeyi reddedip kendine efendi ve hükümdar dersin. Bizim hazinemizi gasp edip dağıtırsın, hizmetkârlarımızı ayartırsın. Haydut çetelerle bize sataşıp durursun. Yunanlılar, Ben sizi yok etmedim mi? Tanrı'ya güvendiğini söylüyorsun; Öyleyse Kayseri, Kudüs ve Iskenderiye'yi benim elimden ne diye kurtarmadı?... Konstantinopolis'i de yok edemez miydin?*" yazılıdır. Bkz. *A.g.e.*, 2013a, s. 232-235.

³ Hüsrev'in 628 yılında çıkan bir ayaklanma ile indirilmesinin ardından Sasaniler'in başına Şehrbaraz getirilmiştir. Şehrbaraz, Hıristiyanlığa geçmeyi ve Herakleios'un oğlunun kendi hamisi olmayı kabul etmiştir. T. E. Gregory, *A.g.e.*, 2008, s. 161-62.

Theodore Synkellos'un şehrin Avar işgalinden kurtuluşunun birinci yıl dönümünde (627) verdiği vaazda;

“Yeşaya Kitabı'nda ‘Kendim için ve kulum Davut'un hatırı için bu kenti savunup kurtaracağım’ diyor. ... Bizim Basileiosumuz da dindarlığının tanrısallığı ve hoşgörüsü ile Davut gibidir. Rab, onu zaferleri ile Davut gibi taçlandırmış; onunla birlikte hükümdarlık eden oğluna da, babasına olduğu gibi, Süleyman'ın bilgisini ve barışseverliğini, dindarlığını ve Ortodoksluğunu bağışlamıştır.”

sözleri ile Herakleios'u Davut'a, oğlu Herakleios Konstantinus'u Süleyman'a benzetmiştir¹.

Diğer bir dönem eseri ise Herakleios döneminde yaşamış ünlü şair Pisidialı Georgios'un *De Vanitate Vitae*'dir. Şair, şiirlerinde yapılan Davut vurgusu ile Davut'un Herakleios'u sembolize ettiğini ortaya koymaktadır².

Dönemin sanat eserleri de Herakleios'un kendi döneminde Davut ile eşleştirildiğini doğrular niteliktedir. Bunlardan Kıbrıs'ta ortaya çıkarılan ve Herakleios mührünün bulunduğu dokuz gümüş tabakta Davut siklusuna yer verilmiştir (Şekil 4)³. Sahneler Davut'un Tanrı tarafından kral olarak meshedilmesi ile başlar, İsrailoğulları arasında ünlenmesini sağlayan Golyat ile mücadelesi ve sonrasında Mikal ile evliliği ile son bulur⁴. Bu eserden yola çıkılarak Herakleios ile II. Hüsrev'in savaşları, Davut ile Golyat'ın mücadelesi ile benzeştirilmiştir⁵.

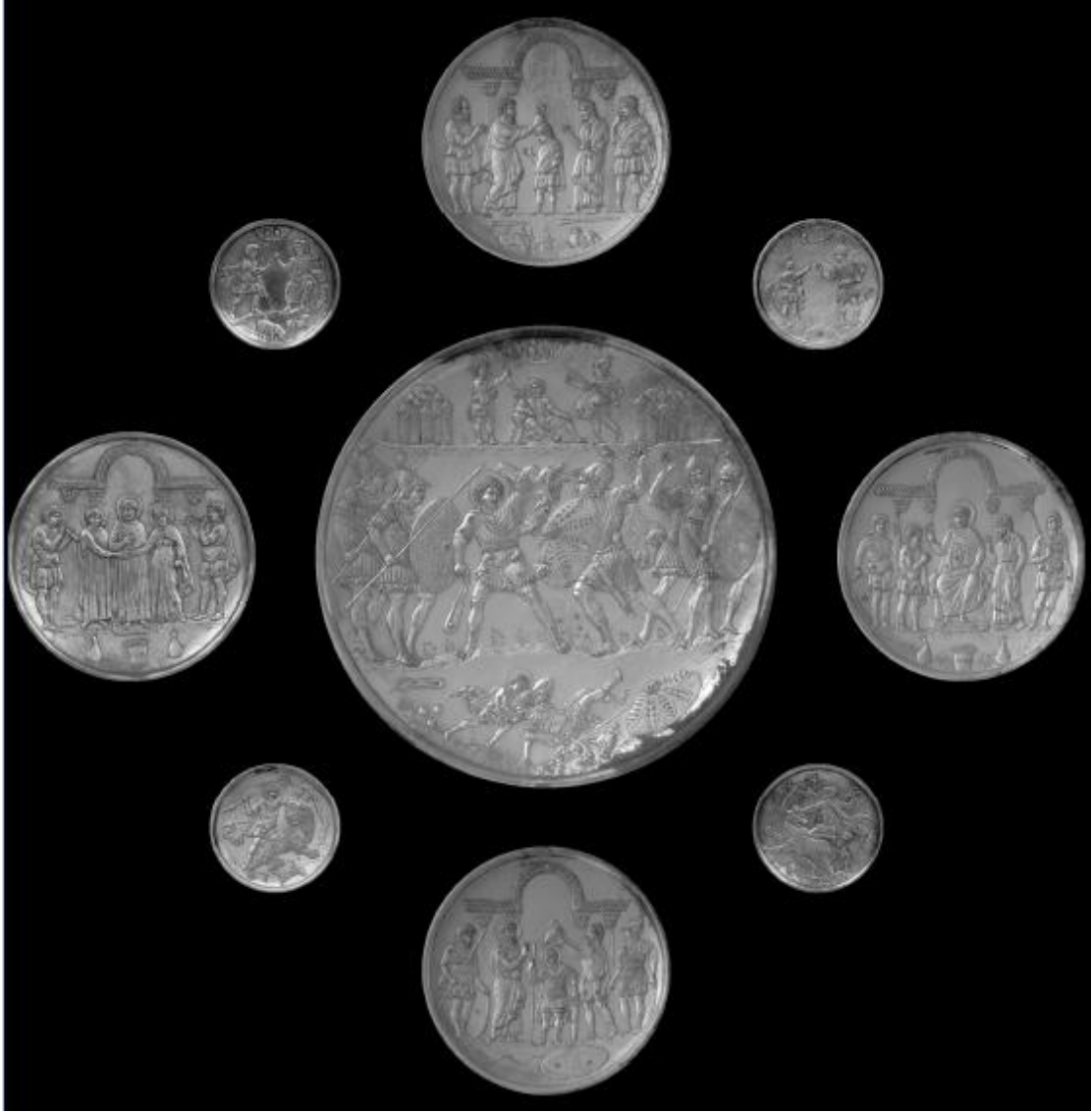
¹ Suzanne Spain Alexander, "Heraclius, Byzantine Imperial Ideology, and The David Plates", *Speculum: A Journal of Medieval Studies*, April 1977, s. 220-2; C. Hennesy, *A.g.e.*, 2008, s. 123-24.

² Marc D. Lauxtermann, *Byzantine Poetry from Pisides to Geometers: Texts and Contexts, Volume One* Der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, Verlag 2003, s. 203-06.

³ Tabaklar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ormonde M. Dalton, "A Second Silver Treasure from Cyprus", *Archaeologia: or, Miscellaneous Tracts, &c.*, 1906, s. 1-24; S. S. Alexander, "A.g.e.", s. 217-37; James Trilling, "Myth and Metaphor at the Byzantine Court: A Literary Approach to the David Plates", *Byzantion*, 1978, s. 249-63; Ruth E. Leader, "The David Plates Revisited: Transforming the Secular in Early Byzantium", *The Art Bulletin*, September 2000, s. 407-27; C. Hennesy, *A.g.e.*, 2008; Tabaklardaki mühürler için bkz. Erica Cruikshank Dodd, *Byzantine Silver Stamps*, 1961, s. 178-95.

⁴ Bu sahneler; "Samuel'in Davut'u Meshetmesi", "Davut'un (Saul Yanına) Çağırılması", "Davut'un Kardeşi Eliab ile Karşılaşması", "Davut'un Saul Huzuruna Çıkarılması", "Davut'un Aslanı Öldürüşü", "Davut'un Ayıyı Öldürüşü", "Davut'un Dövüş Hazırlanışı", "Davut'un Golyat ile Mücadelesi", "Davut ile Mikal'in Evlilik Töreni" dir.

⁵ Meryem Acara Eser, "Cultural Aspects of Power in the Byzantine Empire: The Court as Patron of Metal Art Objects", *The Byzantine Court: Source of Power and Culture, Papers from The Second International Sevgi Gönül Byzantine Studies Symposium, İstanbul, 21-23 June, 2010*, (Ayla Ödekan, Nevra Necipoğlu ve Engin Akyürek (Ed.), İstanbul 2013, s. 219-26.

Şekil 4. Kıbrıs'ta çıkarılan Davut Tabakları¹

1.1.7 I. Basileios (867-886)

Basileios, olasılıkla Makedonya'ya yerleşmiş Ermeni bir ailenin çocuğudur. Konstantinopolis'e geçimini sağlamak için gelmiş, Bulgar güreşçileri yenmesi üzerine III. Mikail'in (842-867) dikkatini çekmiştir. Mikail'in eski metresi Evdokia Ingerina ile evlenmiş ve Caesar Bardas'ı öldürerek onun konumuna yükselmiştir. 866 yılında eş imparator ilan edilen Basileios, 867 yılında III. Mikail'i öldürerek imparatorluğu tek

¹ Esther M. Morales and Michael B. Norris, *A Masterwork of Byzantine Art, The David Plates: The Story of David and Goliath*, New York 2001.

başına yönetmeye başlamıştır. İmparator, dini niteliği bulunabilecek çok sayıda sefer ile ülkenin sınırlarını korumuş ve genişletmiştir¹.

868 yılı civarında gerçekleşen deprem sonrasında Ayasofya ve Kutsal Havariler Kiliseleri'ni tamir ettirmiş ve Ayasofya'ya Meryem ve çocuk İsa ile Aziz Petrus ve Paulus'un mozaik resmi eklenmiştir. Kendini Iustinianos ile karşılaştıran İmparator, Ayasofya'nın ihtişamını geçmesi için Saray içine Nea Ekklesia Kilisesi'ni yaptırmıştır. Khalke Kapısı ile Magnuara, Eleuthera, Hieria, Aziz Mamas ve Kainurgion gibi birçok saray elden geçirilmiş veya yeniden yapılmıştır².

Kainurgion Sarayı, imparatorluk propagandasına verilen önem bakımından oldukça dikkat çekicidir. Özellikle, saraydaki imparatorun çocuklarının odasında bulunan dua niteliği taşıyan yazıt, Basileios'un Davut ile benzeştirildiğini kanıtlamaktadır. Bu yazıtın bir bölümü şöyledir:

“... Biz sana teşekkür ediyoruz, Tanrı'nın sözü ile, Davut gibi yoksulluktan babamızı yükselttiği ve onu Kutsal Ruh ile meshettiği için...”³”

Basileios'a övgü niteliği taşıyan 871 / 872 yılı öncesine tarihlenen anonim bir şiirde Basileios'un basit bir çoban iken krallığa nasıl yükseldiği anlatılmış⁴; Davut ile alçakgönüllülüğünün kaynağı, yeni bir imparator olarak erdemleri ve özellikleri, barışı yüceltişi, Konstantinopolis'e etkileyici yapılar inşa etme arzusu; merhametliliği ve adil yargısı konularında açıkça karşılaştırılmıştır⁵.

Sanat hamiliğine ilişkin, torunu VII. Konstantinos Porfyrogennetus'ın biyografisi Vita Basilii'de de vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte 813 yılında Basileios'un henüz bir bebek iken ailesinin Bulgarlara esir düştüğü ve Basileios'un çobanlık yaptığı anlatılırken Kutsal Kitap'taki örneklerle yer verilmiş; dolayısı ile Basileios'un yaşamı ile Musa ve Davut'un yaşamları arasında benzerlik kurulmuştur. Ayrıca, oğlu Leon'un onun için yaptığı yas konuşmasında ise dönemin kronik

¹ T. E. Gregory, *A.g.e.*, s. 215-19; John Julius Norwich, *Bizans II, Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)*, Selen Hırçın Riegel (Çev.), İstanbul 2013b, s. 75-92. Divriği çevresindeki Pavlikanlar ve Müslüman Araplar'la yapılan bu savaşlar dini niteliğini ortaya koyduğu düşüncesindeyiz.

² T. E. Gregory, *A.g.e.*, s. 217-18.; Radi Dikici, *Bizans İmparatorluğu Tarihi (Şu Bizim Bizans - Byzantium 330-1453)*, İstanbul 2013, s. 254-55.

³ Cyril Mango, *The Art of the Byzantine Empire, 312-1453, Sources and Documents*, Toronto 2009, s. 198.

⁴ Gyula Moravcsik, "Sagen und Legenden Über Kaiser Basileios I", *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 15 1961, s. 59-126; Athanasios Markopoulos, "An Anonymous Laudatory Poem in Honor of Basil I", *Homo Byzantinus: Papers in Honor of Alexander Kazhdan, Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 46, 1992, s. 225-32; G. Dagron, *A.g.e.*, s. 192-220.

⁵ Şiirin özgün metni Markopoulos tarafından yayınlanmıştır. Bkz. "A.g.m.", s. 225-32.

yazarlarından Georgios Kontinuatus da Basileios'un zor koşullar altında büyüdüğünü belirtmiştir¹.

Dönemin yazılı kaynakları dışında, araştırmacılar da sanat eserleri ışığında Basileios ile Davut arasında ilişki kurulduğunu savunmaktadır. Bu araştırmacıardan Der Nersessian Paris, gr. 510. f174v numaralı folyoda bulunan "Davut'un Kral Olarak Meshedilmesi" minyatüründe Davut'un Basileios'u ifade ettiğini belirtir (Şekil 5)². *Sacra Parallela* (Şekil 6), *Paris Psalteri* (Şekil 7) ve Leo İncili'nde de (Şekil 8) aynı sahnenin tasvir edilmiş olması nedeni ile Bruebaker da Der Nersessian'ın yorumuna katılmıştır³.

Şekil 5. Paris,gr.510. f174v (3), Davut'un Meshedilmesi⁴

¹ G. Moravcsik, "A.g.m.", s. 77-8.; Alexander Kazhdan, "Theophanes Continuatus", *Oxford Dictionary of Byzantium*, Alexander Kazhdan (Ed.), Oxford 1991, s. 2061-2; T. E. Gregory, *A.g.e.*, s. 217-18; R. Dikici, *A.g.e.*, s. 254-55.

² Sirarpie Der Nersessian, "The Illustrations of the Homilies of Gregory of Nazianzus: Paris Gr. 510. A Study of the Connections between Text and Images", *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 16, 1962, s. 203-4.

³ Leslie Brubaker, *Vision and Meaning in Ninth-Century Byzantium: Image As Exegesis in the Homilies of Gregory of Nazianzus*, Cambridge 2008, s. 185-93.

⁴ L. Brubaker, *A.g.e.*, 2008.

Şekil 6. Sacra Parallela, Paris. gr. 923, f. 80r, Davut'un Meshedilmesi¹

Şekil 7. Paris Psalteri, Paris. gr. 139, f. 3v, Davut'un Meshedilmesi²

¹ L. Brubaker, A.g.e., 2008.

² Michele Chronister, "Called to Grace: Nothing Ordinary About Ordinary Time", in [www.nd.edu](http://blogs.nd.edu/oblation/2012/02/09/called-to-grace-nothing-ordinary-about-ordinary-time/)
<http://blogs.nd.edu/oblation/2012/02/09/called-to-grace-nothing-ordinary-about-ordinary-time/>
 [accessed 5 Aralık 2013]

Şekil 8. Leo İncili, Vat.reg.gr.I, f.263r: Davut'un Meshedilmesi¹

Şekil 9. Fildişi Mücevher Kutusu, Kapak Bölümü, Roma, Palazzo Venezia²

¹ L. Brubaker, A.g.e., 2008.

² Anthony Cutler and Nicolas Oikonomides, "An Imperial Byzantine Casket and Its Fate at a Humanist's Hands", *The Art Bulletin*, Vol. 70, No. 1, March 1988, s. 77-87.

Öte yandan Maguire, günümüzde Roma'daki Palazzo Venezia'da bulunan fildişi bir mücevher kutusunun Basileios'un hayatını temsil ettiğini savunur. İmparatoriçe anısına yapılan kutunun tüm yüzeylerinde Davut siklusuna yer verilmiş, kapakta ise olasılıkla İsa'nın Basileios ve eşi Eudokia'nın başlarına tacını giydirmesi tasvir edilmiştir (Şekil 9)¹. Maguire, Davut siklusunun seçilmesinde Saul ve Davut ile III. Mikhaıl ve I. Basileios arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir.

İki figürün de dönemin kralını / imparatorunu gücü ve zekâsı ile etkilemiş olmaları, kralın / imparatorun yakını ile evlenmeleri ve askeri yönlerinin ön planda olması, bu ikonografik yorumun akla uygun olduğunu düşündürmektedir.

1.1.8 VII. Konstantinos Porfyrogennetos (913-959)

Konstantinos 39 yaşında imparator olmuş ve hemen ardından oğlu Romanos'u veliht ilan etmiştir. İyi bir ressam olan İmparator, siyasetten ziyade sanat ve edebiyat ile ilgilenmiş ve oğlu Romanos'a yardımcı olabilecek eserler derlemiş veya yazmıştır. Dış siyaseti ele aldığı *De Administrando Imperio*, taşra yönetimini ele aldığı *De Thematibus*, imparatorluk törenlerini aktardığı *De Ceremoniis* ve dedesi I. Basileios'un biyografisi olan *Vita Basilii* bilinen eserleridir².

De Ceremoniis'te Davut Peygamber'in sözleri geçmektedir:

*“Ey Tanrı, adaletini krala, Doğruluğunu kral oğluna armağan et. Senin halkını doğrulukla, Mazlum kullarını adilce yargılasın! Dağlar, tepeler, Halka adilce gönenç getirsin! Mazumlara hakkını versin, Yoksulların çocuklarını kurtarsın, Zalimleriyle ezsin!”*³

Öte yandan İmparator, Romanos'a 952 yılındaki on dördüncü yaş gününde hediye edilen *De Administrando Imperio*'yu;

“Romalıların ölümsüz Hıristiyan İmparatoru Konstantinus'tan Tanrı'nın imparatorluk tacı takılmış ve mor içinde doğmuş oğlu Romanos'a”

sözleri ile ithaf etmiştir. Buchthal'a göre bu sözler ile Davut'un oğlu Süleyman'ın kral olması isteğini belirttiği gibi, Konstantinos da oğlu Romanos'un imparator olması isteğini ortaya koymak istemiştir⁴.

¹ Henry Maguire, "The Art of Comparing in Byzantium", *The Art Bulletin*, Vol. 70, No.1, March 1988, s. 89-93; L. Brubaker, *A.g.e.*, 2008, s. 185. Eserdeki imparatorluk figürleri, Cutler ve Oikonomides'e göre VI. Leon'dur. Bkz. "A.g.m.", 1988, s. 77-87.

² T. E. Gregory, *A.g.e.*, s. 229.

³ Mezmurlar, 72: 1-4.

⁴ Hugo Buchthal, "The Exaltation of David", *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, Vol. 37, 1974, s. 330-3.

Şekil 10. Davut'un Yüceltilmesi, Paris Psalteri, Bibl. Nat. gr. 139, fol. 7v.¹

De Ceremoniis'te yer aldığına göre İmparator Hippodrom'da halkın karşısında görüldüğünde, kalabalık;

“Şehrin yeniden gelişsin / yükselsin, ey İmparator, gerektiği gibi dua ediyor. O merhametini görünce başka bir Davut diye seslenir².”

sözlerini söylerdi. Buchthal, bu örnekleden yola çıkarak³ Paris Psalteri'nin ilk minyatürü olan “Davut'un Yüceltilişi” nin asıl itibari ile imparatorun yüceltilişini temsil ettiğini savunur (Şekil 10)⁴.

1.1.9 II. Basileios (976-1025)

II. Romanos ölmeden önce oğulları 5 yaşındaki Basileios ile 3 yaşındaki Konstantinos'u imparator olarak ilan etmiştir. Ancak karısı Theofano tahtın vekâletini almış ve Nikeforos Fokas ile evlenmiştir. II. Nikeforos Fokas, “morlar içinde doğan” iki küçük imparatorun adına tahta geçmiştir. Basileios 18 yaşına geldiğinde kardeşi (VIII.) Konstantinos ile imparatorluğun başına geçmiştir⁵.

İmparatorun Bardas Skleros ve Bardas Fokas ile mücadelesi Cutler tarafından Davut'un aslan ve ayı ile mücadelesine benzetilmiştir. Bunun yanında Davut'tan nefret

¹ P. Magdaliano ve R. Nelson, *A.g.e.*, 2010.

² Ioli Kalavrezou, Nicolette Trahoulia ve Shalom Sabar, "Critique of the Emperor in the Vatican Psalter gr. 752", *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 47, 1993, s. 199.

³ Bu açıklamalar “Δαβίδ σέ ἔχομεν.” ve “ ἡ πόλις σου ... Δαβίδ σέ οὐομάθει.” dir. (“Dabíd sé ékhomen.” ve “ ἔ πόλις σου ... Dabíd sé ouomáoei.”)

⁴ H. Buchthal, "A.g.m.", 1974, s. 332; C. Hennesy, *A.g.e.*, 2008, s. 153.

⁵ T. E. Gregory, *A.g.e.*, 2008, s. 233, s. 238.

eden kayınbabası Saul ile Basileios'tan nefret eden üvey babası Nikeforos Fokas arasında bir ilişki de kurulmuştur¹.

Öte yandan II. Basileios Psalteri'ndeki² olgun tasvir edilmiş Davut figürlerinin imparator ile benzerliği vardır (Şekil 11-12). İmparatorun aynı psalterdeki kendi tasvirinde, merkezde, inciler ve değerli taşlarla süslenmiş bir platform üzerinde ayakta görülmektedir. Başında yukarıya doğru genişletilmiş, altın renginde, çevresi incilerle, merkezi ise bir değerli taşla bezenmiş *prependolion*lu bir taç vardır. Çember sakallı figür cepheden görülmektedir. Üzerinde pelerini ve zırhı olan imparatorun sol elinde kılıcı, sağ elinde de mızrağı vardır.

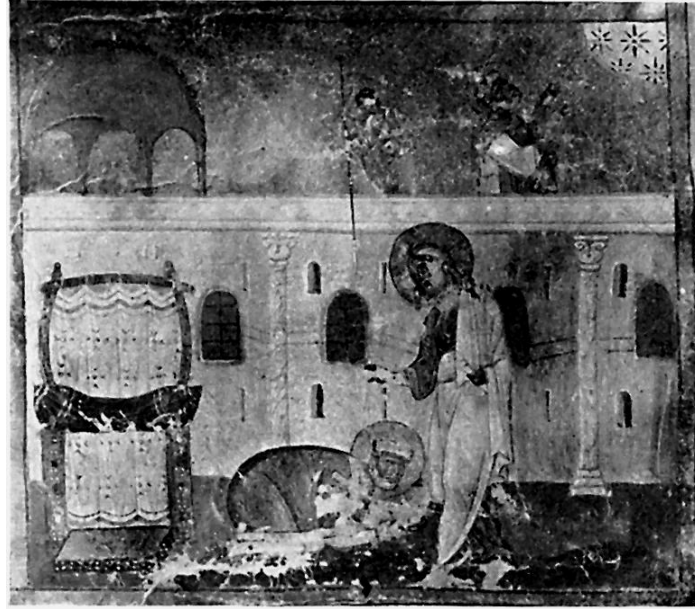

Şekil 11. II. Basileios'un Düşmanlarına Karşı Zaferi, II. Basileios Psalteri, Konstantinopolis, 976-1025, Venedik, Biblioteca Marciana, Ms. gr. z 17, fol. 111r³

¹ Anthony Cutler, "III. The Psalter of Basil II," *Imagery and Ideology in Byzantine Art*, Hampshire 1992, s. 1-36.

² Ioannis Spatharakis, *The Portrait in Byzantine Illuminated Manuscripts*, Leiden 1976, s. 20-26.

³ Helen C. Evans ve William D. Wixom (Ed.), *The Glory of Byzantium: Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, New York 1997.

Şekil 12. Davut'un Hayatından Sahneler, Davut'un Pişmanlığı, Basileios Psalteri, Konstantinopolis, 976-1025, Venedik, Biblioteca Marciana, Ms. gr. z 17, fol. 4v¹

Minyatürün kompozisyonu ile Paris Psalteri'ndeki "Davut'un Yüceltilmesi" minyatürünün kompozisyonunun benzerliği de imparatorun Davut ile kendini benzeştirdiğini gösterir (Şekil 10-11). İmparatorun üzerinde, iki yanındaki meleklerden biri Basileios'un tacına dokunmakta, diğeri ise mızrağını tutmaktadır. Basileios ile aynı aksta ve üst seviyede, yarım daire biçimli bir alan içine yerleştirilmiş gökteki İsa, sağ elinde kitap tutmakta ve sol elindeki tacı Basileios'un başına doğru uzatmaktadır.

1.1.10 IX. Konstantinos Monomakhos (1042-1055)

Dönem kaynaklarında İmparator Konstantinos Monomakhos ile Kral Davut arasında kurulmuş bir benzerliğe ulaşılamamıştır. Ancak, araştırmacılar tarafından, İmparator ile Kral Davut arasında dolaylı bir ilişki kurulmuş olabileceği üzerinde durulduğu tespit edilmiştir.

IV. Mikael'in ailesinden gelen Konstantinos Monomakhos ve İmparatoriçe Zoe 1042 yılında evlenmişlerdir. Doğu Kilisesi'nin üçüncü evliliği tasvip etmemesine rağmen, devlet çıkarları nedeniyle kabul edilmiş ve her ikisinin de üçüncü evliliği olmuştur. İmparatorun aristokrat bir aileden gelen Maria Sklerina ile yasal olmayan ilişkisi nedeniyle çıkan dedikoduların durdurulması için İmparatoriçe Zoe ile ortak bir

¹ C. R. Morey, "Notes on East Christian Miniatures", *The Art Bulletin*, Vol. 11, No. 1., March 1929, s. 4-103.

karar alınmıştır. Buna göre, daha önce kullanılmamış olan “Augusta” sözcüğünün Yunanca karşılığı olan “Sebaste” ünvanı Sklerina’ya verilmiştir¹.

Kalavrezou, Trahoulia ve Sabar, bu döneme tarihlenen gr. 752 numaralı Vatikan Psalteri’ndeki alışılmışın dışında ele alınmış “Davut’un Günahı” üzerinde durmuştur². Minyatürlerde Davut’un Batşeva’nın kocası Hititli Uriya’yı öldürmesi günahına gönderme genellikle “Nathan’ın Davut’u Paylaması” ve “Davut’un Pişmanlığı”nı içermektedir. Ancak konu, sözü edilen psalterde az rastlanılan bir şekilde ele alınmıştır (Şekil 13). Minyatürde Davut, huzurunda bulunan dört yardımcısına Uriya’nın ölüm emrini vermektedir. Başında tacı, üzerinde *dibetesion* üzerine *khlamys*, ayaklarında ise *tzangion* ile bir Bizans imparatoru gibi görünmektedir. Beyaz saçlı ve sakallı figür, yüzünü yardımcılara doğru yönlendirmiş, sağ kolunu yardımcılara doğru uzatmış, sol kolunu gövdesi üzerinde tutmuştur. Aynı sayfadaki diğer minyatürde ise savaş esnasında Davut’un yardımcılarında biri bir eli ile atının dizginini tutmuş vaziyette askerin Uriya’yı öldürüşünü izlemektedir. Araştırmacılar Theodoret’in orijinal metninin giriş bölümünde Davut’un “Büyük Davut (μεγας Δαβιδ)” ibaresiyle anılmasına dikkat çekerek imparatorun özel hayatı ile ilgili bir gönderme olduğunu ortaya atmışlardır.

Acara Eser, Monomakhos tacında bulunan Konstantinos, Zoe ve Theodora portrelerinin yanında danseden ve ellerinde tef bulunan kadın figürlerinin yer alması üzerinde durmuştur. Araştırmacı, “hakikat” ve “tevazu”yu temsil eden bu figürlerle Davut’un Golyat zaferi sonrasında İsraili kadınların askerleri karşılaşması esnasında kadınların tef ve çeşitli çalgıları çalarak dansedişine bir gönderme yapılmış olabileceğini vurgulamıştır (Şekil 14-15)³.

¹ T. E. Gregory, *A.g.e.*, 2008, s. 244; Constance Head, *Imperial Byzantine Portraits: A Verbal and Graphic Gallery*, New York 1982, s. 101-02; "www.perseus.edu", in www.perseus.tufts.edu <<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=%CE%A3%CE%B5%CE%B2%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%AE&la=greek#lexicon>> [accessed 2013 Aralık 2013]

² I. Kalavrezou, N. Trahoulia ve S. Sabar, "A.g.m.", s. 195-219.

³ M. Acara Eser, "A.g.m.", 2013, s. 223-26.

Şekil 13. Davut'un Uriya'yı Savaşa Gönderişi ve Uriya'nın Ölümü, Vat. Fol. 163r¹.

Şekil 14. IX. Konstantinos Monomakhos Tacı, 1042-1050, Budapeşt, Magyar Nemzeti Müzeüm²

¹ I. Kalavrezou, N. Trahoulia ve S. Sabar, "A.g.m.", s. 195-219.

² Kotomi Creations, <http://www.flickr.com/photos/kotomi-jewelry/5687599051/in/photostream/> (5 Aralık 2013)

Şekil 15. İsraili Kadınların Golyat Zaferi Sonrası Davut'u Karşılması, Paris Psalteri, Bibliotheque Nationale de France, Paris, Ms. gr. 139, fol. 5v¹

Papadopoulou ve Morrison, Mikhail Psellos tarafından Konstantinos Monomakhos için yazılan methiyede yapılan melek benzetmesine dikkat çekmiştir². Araştırmacılar, Tekoalı kâhin kadının Kral Davut'u bir meleğe benzeten sözleri³ ile Psellos'un methiyesi arasında dolaylı bir ilişki olduğunu belirtir⁴.

1.1.11 I. Manuel Komnenos (1143-1180)

Ioannes Komnenos, ölmeden önce halefi ile ilgili vasiyetini verirken, verdiği kararın doğruluğunu kanıtlamak için “*kral ve peygamber Davut*” ile ilgili birçok hikâyeden örnek vererek uzun bir açıklama yapmıştır.

Ioannes, kendini “*daima hıristiyanlığın bütünü için çaba sarfetmiş*” biri olarak tanımlamıştır. Tahtın doğal varisinin genellikle büyük oğul olduğunu, ancak bu kuralın

¹ Olenka Z. Pevny, *Perceptions of Byzantium and Its Neighbors (843-1261)*, New York 2000.

² Henry Maguire, "Style and Ideology in Byzantine Imperial Art", *Gesta*, Vol. XXVIII 2, 1990, s. 223; Pagona Papadopoulou ve Cécile Morrison, "Symbols of Power, Symbols of Piety: Dynastic and Religious Iconography on Post-iconoclastic Byzantine Coinage", *Zwei Sonnen am Goldenen Horn? Kaiserliche und Patriarchale Macht im Byzantinischen Mittelalter, Akten der Internationalen Tagung des Exzellenzclusters "Religion und Politik"*, Münster, 03.-05. November 2010, II, Michael Grünbart, Lutz Rickelt and Martin Marko Vučetić (ed.), Berlin 2013: s. 86, 75-98.

³ “*Efendim, Tanrı'nın bir meleği gibi bilgedir.*” (II. Samuel, 14: 20)

⁴ Pagona Papadopoulou and Cécile Morrison, "A.g.m.", s. 86, 75-98.

her zaman geçerli olmadığını; İshak'ın İsmail'den, Yakup'un İs'ten, Musa'nın Harun'dan, Davut'un erkek kardeşlerinden yaşça küçük olduğu örnekleri ile belirtir¹.

İki oğlunun da iyi yönlerini anlattıktan sonra², Isaakios'un çabuk öfkelenen biri olduğunu ve bunun insanı felakete sürükleyebileceğini, Manuel'in ise onun aksine yumuşak huylu biri olduğunu söyler. Bunun yanında Manuel'i şu sözlerle halefi seçmiştir:

*“Hak vermekten çekinmez ve nasihat dinler. İşte biz insanlar güçlü bir elden çok kral ve peygamber Davut gibi iyi yürekli bir hükümdarı sevdiğimiz ve tebanın hoşumuza gitmeyen davranışlarına karşı anlayışlı ve ılımlı olmaktan hoşlandığımız için ben imparator olmaya Manuel'i uygun gördüm. Bu delikanlıyı Tanrı'nın inayetiyle imparator ve benim tarafımdan tayin ve tesbit edilen hükümdarınız olarak kabul edin!”*³

Bunun yanında, tarihçi Ioannes Kinnamos'un *Historia*'sında İmparator ile Davut arasında benzerlik kurduğu, Kudüs Kralı Renaud'un Manuel'in yanına gelişinin tasvirinde görülebilmektedir:

*“Kralın yaklaştığını duyan imparator, onu karşılamak üzere asillerden bazılarını bir yere, bazılarını başka yere gönderdi. Daha önemlileri de, evlilik yoluyla yeğenleri olan kişiler dâhil, onu imparatorun huzuruna gelinceye kadar şerefine uygun şekilde selamlayıp karşılamak üzere diğerlerinin arkasından gittiler. Sonra Manuel adamı, Davut'un tahtının büyüklüğüne yakışır biçimde haşmetle karşıladı. Fakat öteki, ya bütün bunlardan şımardığı için veya içten gelen bir küstahlıkla, saray mensupları ve Roma aristokrasisi eşliğinde imparatorluk çadırının önüne gelince, atından imparatorun adet üzere indiği yerde indi. Onun bu küstahlığını farkedenden imparator, şerefine yapılacak daha bazı şeyleri yapmadı. Yine de ona ilgi gösterdi...”*⁴

Kitabın Macarlar'a karşı yapılan sefer (1164) ile ilgili bölümünde ise Macarlar'ın toprağında iken, oradaki papazların ve halkın, kalabalık bir halde ona hoş geldin demek için geldiğini, aralarından birinin bestelediği *“Alçak gönüllü Davut'a yardım eden Efendimiz”* ile başlayan bir ilahiyi söylediği yazılıdır.⁵ Dolayısı ile Macar halkının da Manuel ile Davut arasındaki benzerliği kurduğu / kurmuş olabileceği anlaşılmaktadır.

1.2 Süleyman ile Eşleştirilen İmparatorlar ve Varisleri

Bizans kaynaklarında Süleyman ile I. Iustinianos, VI. Leon, II. Romanos ve III. Romanos arasında ilişki kurulduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında, eserlerin ışığında modern araştırmacıların çalışmalarında ise I. Konstantinus ve IX. Konstantinos

¹ “Tanrı önemli kararlarda her zaman bu düzenden hoşlanmaz”. Bkz. Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, Fikret Işıltan (Çev.), Ankara 1995, s. 28 / 59.

² “Elbette her ikisi de yakışıklıdır; her ikisi de güçleri, kuvvetleri, saygı uyandıran görüntüleri ve akıllılıklarıyla temayüz etmişlerdir.” Niketas Khoniates, A.g.e., s. 29 / 60.

³ Niketas Khoniates, A.g.e., s. 29 / 60-61.

⁴ Ioannes Kinnamos, *Historia*, Işın Demirkent (Ed.), Ankara 2001, s. 136 / Dördüncü Kitap, 20-21.

⁵ Ioannes Kinnamos, A.g.e., s. 161 / Beşinci Kitap, 8.

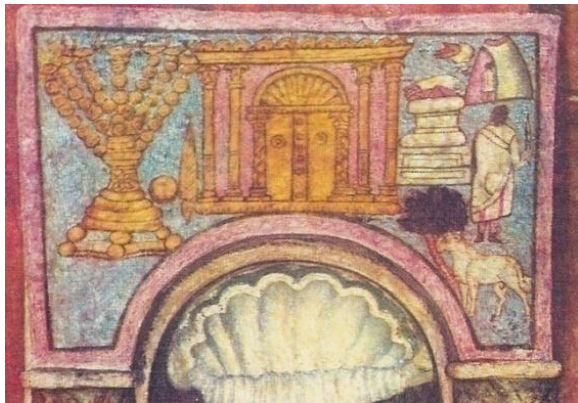
Monomakhos ile Süleyman arasında ilişki kurulmuş olabileceği yorumları tespit edilmiştir.

1.2.1 I. Konstantinus (324-337, 337-340)

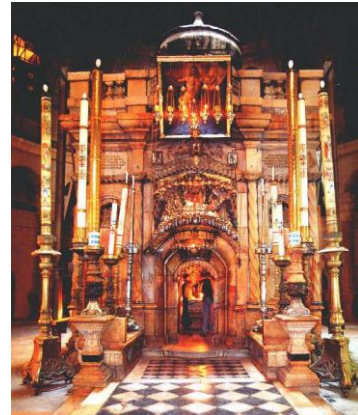
İmparatorun Kral Süleyman ile doğrudan eşleştirildiği bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak, Ousterhout Konstantinos ve Helena'nın inşasını üstlendiği Kudüs'teki Kutsal Mezar Kilisesi'nin Kral Süleyman'ın yaptırdığı Tapınak ile bir ilişkisi olduğunu Dura Europos Sinagogu resimlerinde ve Bar Kochba sikkeleri üzerinde görülen Tapınak tasvirlerini örnek göstererek belirtir (Şekil 16-18)¹.

Şekil 16. Bar Kochba Sikkeleri²

Şekil 17. Dura Europos Sinagogu, Tapınak Tasviri³

Şekil 18. Kudüs, Kutsal Mezar Kilisesi, Edikül⁴

1.2.2 I. Iustinianos (527-565)⁵

Ousterhout Konstantinopolis'i "Yeni Kudüs" olarak adlandırılırken, Iustinianos'un Ayasofya'nın Kudüs'teki Süleyman'ın Tapınağı'nın replikasını yapmayarak devasa bir bazilikayı tercih etmesini dikkat çekici bulmuştur. Bunun

¹ Robert Ousterhout, "New Temples and New Solomons The Rhetoric of Byzantine Architecture," in *Old Testament in Byzantium*, ed. Paul Magdaliano and Robert Nelson (Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research and Library, 2010), 237-9.

² Michael Chyutin, *Architecture and Utopia in the Temple Era*, New York 2006.

³ http://fr.wikipedia.org/wiki/Synagogue_de_Doura_Europos (25 Kasım 2013)

⁴ <http://www.holysepulchre.com/building.htm> (25 Kasım 2013)

⁵ Iustinianos, çalışmamızın "Kral Peygamber Davut ile Eşleştirilen İmparatorlar" bölümünde de yer almaktadır. Ancak, aynı zamanda Kral Süleyman ile de eşleştirildiği tespit edildiği için bu bölümde de yer verilmesi gereği görülmüştür. 1.1.5 numaralı bölüme bakınız.

yanında, Besteci Romanos'un (Romanos the Melode) *Hymnes* adlı eserinden Kudüs'teki Süleyman'ın Tapınağı'nı ve tapınağın bulunduğu dağı küçültüp düzenleyerek aslını bozduğunu, 250 yıldır İsrail halkının Süleyman'ın Tapınağı'ndan mahrum olduğunu, tapınağın yıkılışından bir gün sonra kilisenin (Ayasofya'nın) tamiratına başlandığını aktarmıştır¹. Baldwin ise Romanos'un "Yeni Süleyman"ın Ayasofya'yı yeniden yaptırdığını anlatan Nika İsyanı ile ilgili şiirinden / ilahisinden söz etmiştir². Halk arasındaki bir söylence ise bu görüşü desteklemektedir. Buna göre, Ayasofya bittikten sonra Iustinianos kollarını kaldırarak;

"Tanrı'ya şükürler olsun, böyle bir yapıtı gerçekleştirme izin verdi! Seni yendim Süleyman!"

demiştir³.

Öte yandan, bu dönemde yaşayan I. Theodosius'un soyundan gelen Prenses Anikia Iuliana'nın inşa ettirdiği Aziz Polyuktos Kilisesi'nin orta nefini çevreleyen saçaklık üzerindeki kırk bir dizelik bir şiir bulunmaktadır. Bu şiirde daha önce yapı inşasına önem veren I. Konstantinus ile I. Theodosius'a ve II. Theodosius'a gönderme yaparak birçok yapıyı inşa ettiği vurgulanmıştır. Ardından aşağıdaki dizeler ile kendisinin Süleyman'ı geçtiğini iddia etmiştir;

"Bir tek o, zamanı yenmiş ve şöhretli Süleyman'ın bilgeliğini aşmıştır, zengin işçiliğinin ve zarif ihtişamının çağlar boyu dillerden düşmeyeceği, Tanrı'yı kabul edecek bir tapınak dikerek."

Frank tarihçi Tours'lu Gregory (yakl. 540-594) tarafından aktarılan bir öyküye göre, Anikia Iuliana bu kilisenin çatısını saf altınla kapladıktan sonra Iustinianos ile burada bir buluşma düzenlemiş ve ona şöyle demiştir:

"Yukarı bak, bu kilisenin çatısına, rica ediyorum senden en şanlı imparator ve şunu bil ki benim cılız kaynaklarım bu eserde yatıyor. Artık ne yaparsan yap sana karşı koymuyorum"⁴.

Bu sözlere dayanılarak; yapım amacının İmparator Iustinianos'a bir meydan okuma olduğu anlaşılmaktadır. Bu meydan okumanın aracısı olarak Süleyman'ın kullanılması ise dolaylı yoldan Iustinianos'un, Süleyman ile eşdeğer görüldüğü sonucu çıkarılabilir⁵.

¹ Robert Ousterhout, "New Temples and New Solomons The Rhetoric of Byzantine Architecture", *Old Testament in Byzantium*, Paul Magdaliano and Robert Nelson (ed.), Washington, D.C. 2010, s. 241-2.

² Barry Baldwin, "Romanos The Melode", *Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. 3, Alexander P. Kazhdan (Ed.), Oxford 199, s. 1807-08.

³ Mabeynci Pavlos, *Ayasofya'nın Betimi*, Samih Rifat (Çev.), İstanbul 2011, s. 12-13; Doula Mouriki, *The Mosaics of Nea Moni on Chios, Vol. One*, Richard Burgi (Çev.), Athens 1985, s. 137.

⁴ Carolyn L. Connor, *Bizans'ın Kadınları*, Barış Cezar (Çev.), İstanbul 2011, s. 143-71.

⁵ Ayrıca, 1.2.5 numaralı bölüme bakınız.

1.2.3 VI. Leon (886-912)

İmparator I. Basileios tarafından oğlu VI. Leon'a (886-912) adanmış "Tavsiye Bölümleri"nde Leon, ahlaki ilkelerin, erdemlerin, halkın ve ülkenin mallarının, haklarının düzenlendiği yasalar ya da düzenlerin korunmalı, eğitimini sürdürmeli, İsa'ya ve kilise aşkına yanılmaz inancını korumalı idi. İmparatorları ve Kutsal Kitap'ta adı geçen kralları içeren bir imparatorluk imgesi geliştirilmiştir. Leon'un, Süleyman'ın adil krallığının niteliklerini anlaması için yazılanları okuması gerekmekte idi¹.

Hüküm sürdüğü ilk yıllardan itibaren İmparator VI. Leon, bilgeliği (*sophia*), edebi yönü, rüyaları yorumlaması, öngörülerini ile tanınmıştır². Bu özellikleri sebebi ile olağanüstü bir peygamber / kâhin olarak bilinmesine yol açmıştır³.

1.2.4 II. Romanos (959-963)

Bizans kurallarının Kutsal Kitap'tan örneklerle verildiği "*De Administrando Imperio*" VII. Konstantinos Porfyrogennetos (945-959) tarafından oğlu Romanos için yazılmıştır⁴. Konstantinus, oğlunun sahip olacağı doğruluk / dürüstlük / adil olma duygusunu, liderliğini ve Kutsal Kitap'taki öncüllerinin, atalarının farkında olarak Hıristiyan etiklerinin imparatorluk kurallarındaki yerini göstermek istemiştir. Romanos'u Süleyman'ın bilgeliği ile ününün, onun cömertliğinden ve merhametinden daha üstün olduğunu içeren Mezmurlar Kitabı'ndan ve Eski Ahit kitaplarından seçme bölümlerle yönlendirmiştir. Oğlunun sadece Kutsal Kitap'a ait değerleri korumasını; bunun yanında imparatorluğun uygulamalı, tarihi ve jeolojik bilgisine de sahip olması gerektiğini öğütlemiştir⁵.

¹ C. Hennesy, *A.g.e.*, 2008, s. 24. I. Basileios'un sevdiği büyük oğlu Konstantinus'un ölümü ile velihtlik hakkının babasının ona karşı duyduğu güvensizliğe rağmen Leon'a geçtiği unutulmamalıdır. Bkz. G. Ostrogorsky, *A.g.e.*, s. 225.

² G. Ostrogorsky, *A.g.e.*, 225-26; T. E. Gregory, *A.g.e.*, s. 223-24.

³ Shaun Tougher, *The Reign of Leo VI (886-912) Politics and People*, Leiden 1997, s. 119-21.

⁴ Paul Magdaliano and Robert Nelson, *A.g.e.*, s. 24.

⁵ C. Hennesy, *A.g.e.*, s. 24-25.

1.2.5 III. Romanos (1028-1034)

Mikhail Psellos'un *Khronographia*'sında III. Romanos'un "dindar olarak namını yaymaya meraklı" olduğu vurgulanmış; büyük tapınağı inşa ettiği için Hz. Süleyman'ı¹ ve Kutsal Meryem'in adına yaptırdığı kilise için Iustinianos'u kıskandığı, bu nedenle de Hz. Meryem adına başka bir kiliseyi inşa etmeye karar verdiği belirtilmiştir².

1.2.6 IX. Konstantinos Monomakhos (1042-1055)

İmparator, Nea Moni Manastırı, Hosios Loukas Manastırı, Myra Aziz Nikolaos Kilisesi, Euchaita'daki H. Theodoros Martiryumu, İstanbul Sosthenion'daki Başmelek Mikail Manastırı ve Kudüs Kutsal Mezar (Golgotha) Kilisesi gibi çoğunlukla hacıların ziyaret ettiği ve kutsal kabul edilen kuruluşların inşasını / yeniden inşasını üstlenmiştir. İmparatorun özellikle hac yerlerini seçerek kendini Kral Süleyman'la eşleştiren bir imparator portresi yansıtması sebebiyle araştırmacılarca "Yeni Süleyman" olarak tanımlanmasına neden olmuştur³.

Bunun yanında, imparatorun baniliğini üstlendiği Khios'taki Nea Moni Kilisesi'ndeki *Anastasis* sahnesinde Kral Süleyman tasviri ile Ayasofya'daki kendi tasviri arasındaki benzerlik araştırmacılarca saptanmıştır (Şekil 19-21)⁴. Kral Süleyman, Kapadokya'da da görülebileceği gibi, tasvirlerinde genellikle genç, sakalsız, imparatorluk giysileri içinde görülmektedir (Şekil 19-20). Ancak burada orta yaşlı ve sakallı olduğu dikkat çekmektedir. Konstantinos ile Süleyman'ın yüz hatlarındaki benzerliğin yanında, Eski Ahit krallarının taçları Konstantinos'un tacı ile aynı biçim ve renkte düzenlenmiştir.

¹Kitabın ulaşabildiğimiz İngilizce sürümünde "great Solomon" olarak geçmektedir. Bkz. "http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1017-1078,_Michael_Psellos,_Chronographia,_EN.pdf" (7 / 17, Book Three:14) (9 Aralık 2013)

² Mikhail Psellos, *Khronographia*, Işın Demirkent (Çev.), Ankara 1992.

³ S. Yıldız Ötügen, "Konstantin IX.-Soliman," "Einzelkämfer," "Siegesbringer"- und Die "Unbesiegbare" Theotokos", *Byzantine Constantinople: Monuments, Topography, and Everyday Life*, Nevra Necipoğlu (Ed.), Leiden 2001, s. 175-85.

⁴ D. Mouriki, *A.g.e.*, Vol. One, 1985, s. 137-38; A. D. Kartsonis, *A.g.e.*, s. 216.

Şekil 19. Sakız Adası, Nea Moni Kilisesi, *Anastasis* Sahnesi¹

Şekil 20. Nea Moni Kilisesi, *Anastasis*, Ayrıntı²

Şekil 21. Ayasofya Kilisesi, IX. Konstantinos Monomakhos, Ayrıntı³

¹ Anonim <http://www.bisanzioit.blogspot.com/2011/08/nea-moni-chios.html> (21 Aralık 2013)

² D. Mouriki, *A.g.e.*, 1985.

³ http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Empress_Zoe_mosaic_Hagia_Sophia.jpg (21 Kasım 2013)

İKİNCİ BÖLÜM

KRAL PEYGAMBERLER DAVUT VE SÜLEYMAN

Eski Ahit kralları ile imparatorlar arasında yapılan eşleştirmelerde kralların kimi zaman siyasi, kimi zaman da özel hayatlarına yapılan göndermeler bulunmaktadır. Öte yandan, dönem kaynaklarında çoğunlukla kendi adlarıyla söz edildikleri görülmüştür. Eski Ahit'te peygamber ünvanı yine kullanılmamış, yalnızca Yeni Ahit'in *Elçilerin İşleri* bölümünde ve apokrif Nikodemos İncili'nde tespit edilmiştir.

Bunun yanında, Bizans resim sanatında Davut ve Süleyman'ın kral, peygamber ve kral peygamber olarak tasvir edildiği görülür. Kapadokya'daki tasvirlerde de Davut ve Süleyman için kullanılan ünvanların çeşitliliği görülmüş ve söz konusu figürlerin siyasi bir anlama sahip olabileceği düşüncesini akla getirmiştir. Bu nedenle, İmparatorlara yapılan benzetmelerin daha iyi anlaşılabilmesi için bu bölümde Eski Ahit'te, Yeni Ahit'te ve apokrif kabul edilen İncillerde Davut ve Süleyman ile ilgili bölümler genel hatları ile anlatılmıştır¹. Bunun yanında, kısıtlı da olsa, söylencelere de yer verilmiştir.

Anlatım, olayların kronolojik olarak takip edilmesinin yararlı olacağı düşüncesi ile Kutsal Kitap'taki sıra takip edilmeye çalışılmıştır. Olayların zaman zaman bağlantısının bulunmaması nedeniyle başlıklar altında sunulmuştur.

2.1 Kral ve Peygamber Davut

Davut Kutsal Kitap'ın Eski Ahit bölümünde 1. Samuel, 15. bapta ilk kez anlatılmaya başlanmıştır. 2. Samuel'in sonuna kadar söz edilmiş, 1. Krallar'ın 1. ve 2. bapta Davut'un son yılları anlatılarak son bulmuştur. Bunun yanında, 1. Tarihler, 1. bapta Davut'un çocuklarının adları belirtilmiştir.

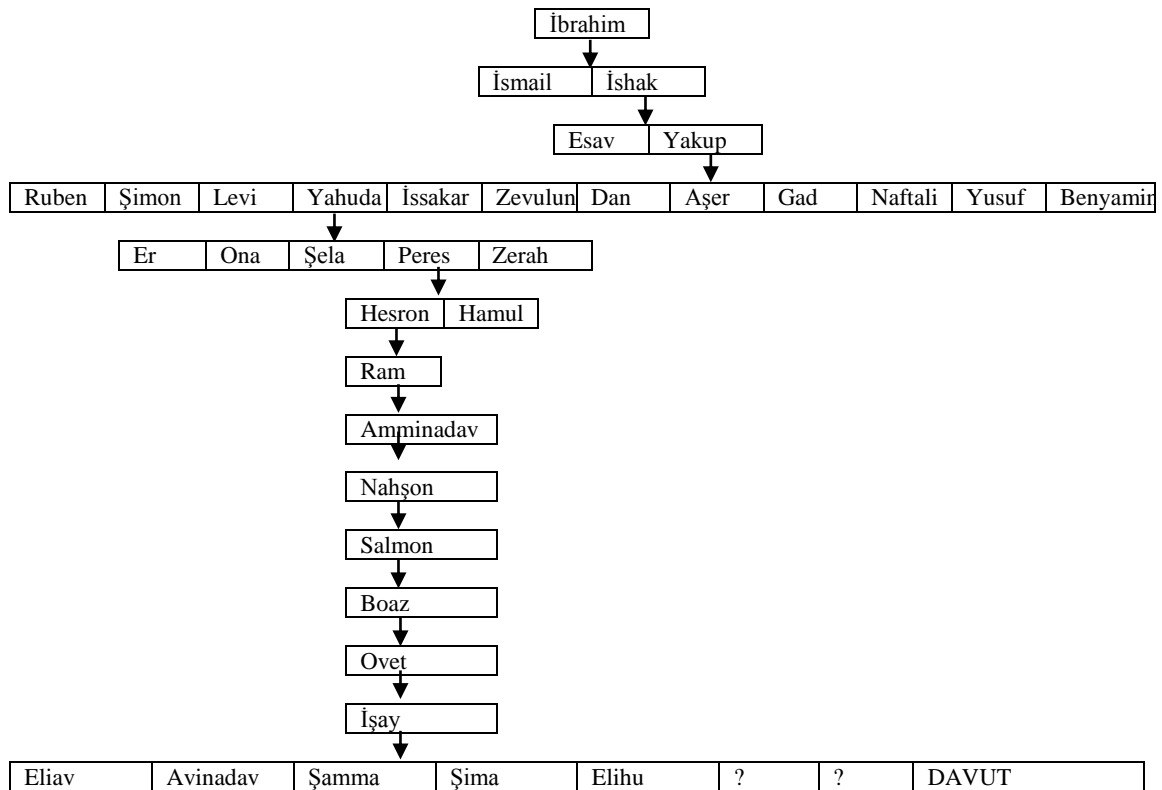
2.1.1 Eski Ahit'te Davut

Eski Ahit'e göre İsrailoğulları Musa'ya kadar olan dönemde peygamberler aracılığı ile doğrudan Tanrı tarafından yönetilmiştir. Musa'dan sonra Yeşu liderlik etmiş ve sonrasında Hâkimler dönemi başlamıştır. Hâkimler döneminde yaşanan sorunlar nedeniyle diğer ülkelerin kral ile yönetilmesinin de etkisiyle halk kral ile yönetilmek

¹ Eski ve Yeni Ahit için Kitabı Mukaddes Şirketi tarafından yayınlanmış kitabın eski ve yeni çevirisi kullanılmıştır. www.bibleserver.com adresinden ise diğer dillerde Davut ve Süleyman'ın nasıl anıldığı karşılaştırılmıştır. Apokrif Nikodemos İncili için Sarıkçıoğlu'nun çevirisi kullanılmıştır. Ancak James'in ve Roberts'in çevirilerinden yararlanılarak karşılaştırılmıştır. Bkz. <http://www.earlychristianwritings.com/actspilate.html> (3 Ocak 2013)

istemiştir¹. Yönetimi elinde bulunduran Tanrı halkın bu isteğini Peygamber Samuel aracılığıyla halkın başına gelecekler için uyararak kabul etmiştir. Tanrı, o dönemde kavimlerin arasında uzak durulan Benyaminoğulları'ndan Saul'ü kral seçmiştir. Ancak Saul, halkın gözünde kura ile seçilmiş ve Peygamber Samuel tarafından meshedilmiş görülmektedir. Halk kral ile yönetilecekleri için sevinmiştir.

Kral, daha sonra Tanrı'nın gözünde kötü olanı yaptığı için Tanrı yeni bir kral seçmek istemiştir. Bunun üzerine Peygamber Samuel'i Yahudaoğulları'ndan İşay'ın oğlunu kral olarak meshetmek için gizlice göndermiştir (Tablo 2)².

Tablo 2. Eski Ahit'e Göre Davut'un Soyağacı

¹ Hakimler Tanrı tarafından seçilmiş insanlar değildir. Kendi yetenek ve becerileriyle herkes tarafından kabul edilmiş kişilerdir. Dönem hakkında bilgi almak için Bkz. Ali Osman Kurt, "İki Kral - İki Hikaye: Kral Saul ve Kral Davut, - Tarih ve Mitoloji Işığında Bir Okuma", *Milel ve Nihal, İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, Ocak-Nisan 2009, s. 262-3.

² Burada Yakup'un oğullarına geleceği anlatımında iki kavim hakkında söylediklerine de değinmek yararlı olacaktır. Yakup oğlu Yahuda için " *Yahuda, kardeşlerin seni övecek, Düşmanlarının ensesinde olacak elin. Kardeşlerin önünde eğilecek. Yahuda bir aslan yavrusudur. Oğlum benim! Avından dönüp yere çömelir, Aslan gibi, dişi bir aslan gibi yatarsın. Kim onu uyandırmaya cesaret edebilir? Sahibi gelene kadar Krallık asası Yahuda'nın elinden çıkmayacak, Yönetim hep onun soyunda kalacak, uluslar onun sözünü dinleyecek...*" demiştir (Yaratılış, 49: 8-10). Benyamin için ise " *Benyamin, aç kurda benzer; Sabah avını yer, Akşam ganimeti paylaşır.*" demiştir (Yaratılış, 49: 27).

2.1.1.1 Davut'un Kral Olarak Meshedilmesi

Rab, Peygamber Samuel'e Saul'den hoşnut olmadığını ve İsrail'e yeni bir kral seçtiğini bildirmiştir. Rab, Saul'den korkan Samuel'den, kurban kesme mazereti ile yola çıkmasını ve Beytullahimli İşay'ın evine gitmesini istemiştir. Samuel bu isteği yerine getirmiş İşay'ın en küçük oğlu küçük yaştaki Davut'u İsrail'in yeni kralı olarak abilerinin önünde meshettiğinde, Rab'bin ruhu Davut'un üzerine inmiştir¹.

Samuel, 16: 12 ayetinde Davut'un fiziksel özelliklerine de yer verilmiştir. Buna göre, Samuel tarafından meshedildiğinde Davut, çocuk sıfatı ile anılmakta ve "kıızıl saçlı, yakışıklı, gözleri pırıl pırıl bir delikanlı" olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, metinde Davut'un çobanlık yaptığı da vurgulanarak anlatılmıştır.

2.1.1.2 İyi Lir Çalan Davut

Rab'bin Ruhu Saul'den ayrıldığında, Rab'bin gönderdiği kötü ruh, Saul'ün sıkıntı çekmesine neden olmuştur. Hizmetkârları iyi lir çalan birini bulmasını, "*Tanrı'nın gönderdiği kötü ruh gelince, o lir çalar*" ise Saul'ün de rahatlamasını sağlayacağını söylemiş ve hizmetkârlarından biri Davut'u önerir iken şu sözler kullanılmıştır:

*"Beytullahimli İşay'ın oğullarından birini gördüm. ... İyi lir çalar. Üstelik yürekli, güçlü bir savaşıdır; akıllıca konuşur, yakışıklıdır. Rab de onunladır."*²

Bu sözler üzerine Saul, ulaklar ile hediyeler göndererek Davut'un kendi hizmetine girmesini sağlamıştır. Bu sayede Davut, Saul'ün üzerindeki kötü ruhları göndererek onun rahatlamasını sağlamıştır³.

Davut, babasının sürüsüne çobanlık yapmak için zaman zaman Saul'ün yanından ayrılarak Beytullahim'e gitmiştir⁴.

2.1.1.3 Davut'un Golyat'ı Öldürmesi

İsraililer ile Filistliler arasında savaş başlayacaktır. Filistliler'den Gatlı Golyat, orduların savaşması yerine İsraililer'in içlerinden seçecekleri biri ile dövüşeceğini ve kaybeden tarafın, kazananın kölesi olacağını söyleyerek İsraililer'e karşı meydan okumuştur. Bunun üzerine İsrail ordusu korku içinde kalmıştır⁵.

¹ 1.Samuel, 16: 1-13

² 1. Samuel, 16: 14-23

³ 1. Samuel, 16: 14-23

⁴ 1. Samuel, 17: 15

⁵ 1. Samuel, 17: 8-11

İşay, üç büyük oğlu Saul'ün ordusunda görevli olması nedeni ile oğulları için endişelenmiştir. Küçük oğlu Davut'a, abilerine ve birlik komutanına vermek üzere erzak vermiş ve onlardan haber getirmesi için savaşın yapıldığı Ela Vadisi'ne göndermiştir¹.

Davut, savaş alanına vardığında, Golyat yine İsraililer'e meydan okumaktadır. Saul'ün onu öldürene sayısız armağanlar ile kızını vereceğini öğrenmiştir. Çevredeki kişilere, Golyat'ın kim olduğunu şu sözlerle sormuştur:

"Bu sünnetsiz Filistli kim oluyor da yaşayan Tanrı'nın ordusuna meydan okuyor?"²

Saul, Davut'un bu sözlerini öğrenmiş ve Davut'u yanına çağırılmıştır. Davut'un dövüşme isteğini öğrenince önce tecrübesiz olduğu için itiraz etmiş; ancak Davut Golyat ile dövüşebileceğini şu sözlerle anlatmıştır:

"Kulun babasının sürüsünü güder. Bir aslan ya da ayı gelip sürüden bir kuzu kaçırınca, peşinden gidip ona saldırır, kuzuyu ağızından kurtarırım. Eğer aslan ya da ayı üzerime gelirse, boğazından tuttuğum gibi vurur öldürürüm. Kulun aslan da ayı da öldürmüştür. Bu sünnetsiz Filistli de onlar gibi olacak. Çünkü yaşayan Tanrı'nın ordusuna meydan okudu. Beni aslanın, ayının pençesinden kurtaran Rab bu Filistli'nin elinden de kurtaracaktır."

Golyat, Samuel kitabında;

"Filist ordugâhından Gatlı Golyat adında usta bir dövüşçü ortaya çıktı. Boyu altı arşın bir karıştı. Başına tunç miğfer takmış, pullu bir zırh kuşanmıştı, Tunç zırhın ağırlığı beş bin şekeldi. Baldırları zırhlarla korunmuştu. Omuzları arasında tunç bir pala asılıydı. Mızrağının sapı dokumacı tezgâhının sırtığı gibiydi. Mızrağın demir başının ağırlığı altı yüz şekeldi. Golyat'ın önu sıra kalkanını taşıyan bir adam yürüyordu."

sözleri ile tasvir edilmiştir³. Davut'un yaşamı boyunca ününün yayılmasını sağlayan bu olayda, kendi seçtiği beş taşı çobandağarcığının cebine koymuş ve Golyat'ın yanına gitmiştir. Golyat Davut'u görünce onu küçümseyerek alay edince, Davut şu sözleri söylemiştir:

"Sen kılıçla, mızrakla, palayla üzerime geliyorsun. Bense meydan okuduğum İsrail ordusunun Tanrısı, Her Şeye Egemen Rab'bin adıyla senin üzerine geliyor. Bugün Rab seni elime teslim edecek. Seni vurup başını gövdenden ayıracağım. Bugün Filistli askerlerin leşlerini gökteki kuşlarla yerdeki hayvanlara yem edeceğim. Böylece bütün dünya İsrail'de Tanrı'nın var olduğunu anlayacak. Bütün bu topluluk Rab'bin kılıçla mızrakla kurtarmadığını anlayacak. Çünkü savaş zaten Rab'bindir!"

Davut, sapan ile taşı Golyat'ın üzerine atıp onu yüzükoyun yere düşürerek Golyat'ın kendi kılıcı ile başını gövdesinden ayırmıştır. Bunun üzerine Saul, ordu

¹1. Samuel, 17: 12-14. Davut, 16. bapta tanıtılmış olmasına rağmen 12. ayette tekrar tanıtılmıştır.

²Bu esnada Davut'un abisi Eliav, Davut'un adamlar ile konuştuğunu görür ve öfkelenerek ona: " Ne işin var burada? Çöldeki üç beş koyunu kime bıraktın? Ne kadar kendini beğenmiş ve ne kadar kötü yürekli olduğunu biliyor. Sadece savaşı görmeye geldin." demiştir. Davut'un iyi figürler arasında örnek gösterilmesi ile çelişkili bir olaydır. Kutsal Kitap'ın içinde bu tip çelişkilerin olması farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından derlenmesinden kaynaklanıyor olmalıdır.

³ 1. Samuel, 17:4-7. Kutsal Kitap'ın yeni çevirisinde yaklaşık olarak altı arşın bir karış 2.9 m.;beş bin şekel 57.95 kg.; altı yüz şekel 6.9 kg.a karşılık geldiği belirtilmiştir *Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 2007, 358.

komutanı Avner'e, bu gencin kimin oğlu olduğunu sormuş ve ondan öğrenmesini istemiştir. Bu sırada Davut, Golyat'ı öldürüp ordugâha kesik başını getirmiş ve Saul'e sunmuştur¹.

2.1.1.4 Saul'ün Davut'a Olan Kıskançlığı

Saul, Filistliler'e karşı kazanılan zafer sonrasında Davut'un, babasının yanına dönmesine izin vermemiştir. Ona verdiği tüm görevlerde başarılı olunca da ordusunda yüksek bir rütbe vererek onu hizmetine almış ve buna halk çok sevinmiştir.

Zafer sonrasında ordu dönerken İsrail'in bütün kentlerinden gelen kadınlar tef ve çalgılar eşliğinde dansederek Saul'ü karşılamaya gelmiştir. Davut'un Filistli Golyat'ı öldürmesinden sonra halk onu çok sevdiği için, kadınlar "*Saul binlercesini öldürdü, Davut'sa on binlercesini*" diyerek şarkılar söylemiştir. Saul de bunun üzerine "*Davut'a onbinlercesini, banaysa ancak binlercesini verdiler. Artık kral olmaktan başka onun ne eksigi kaldı ki?*" diye düşünerek onu kıskanmaya ve ona kin beslemeye başlamıştır.

Bu olayın ertesi gününde Tanrı'nın gönderdiği kötü ruh Saul'ün üzerine güçlü bir biçimde inmiş ve Saul sayıklamakta iken Davut onun rahatlaması için lir çalmaya başlamıştır. Ancak kendini kaybeden Saul "*Davut'u vurup duvara çakacağım*" diye düşünerek elindeki mızrağı ona fırlatmış, Davut ise ondan iki kez kurtulmuştur.

Golyat'ı öldürdüğü için Davut'a kızını vermesi gereken Saul, öncelikle büyük kızı Merav'ı ona eş olarak vereceğini ve savaşçı olmaya devam etmesini istemiştir². Zamanı geldiğinde kızı Merav yerine Meholalı Adriel'i eş olarak vermiştir. Diğer kızı Mikal'in Davut'a olan sevgisi nedeni ile daha sonra Mikal'i ona eş olarak vermiştir³.

2.1.1.5 Saul'ün Davut'u Öldürme Çabası

Saul, oğlu Yonatan'dan ve hizmetkârlarından Davut'u öldürmelerini istemiştir. Saul'ün oğlu Yonatan, Davut'un ona haksızlık etmediğini, ona büyük yararlar sağladığını söyleyerek babasından da Davut'a karşı haksızlık etmemesi gerektiğini hatırlatmıştır⁴. Bunun üzerine Saul, onu öldürmeyeceğine and içmiştir. Yonatan, Davut'a babasının bu düşüncesini anlatarak kaçıp saklanmasını, o babasını ikna edene

¹ Saul, 58. ayette geçtiği üzere, Davut'un Golyat'ın kesik başını ona sunduğunda kim olduğunu sorar. Ancak 1. Samuel, 16: 21'de Saul'ün Davut'u çok sevdiği ve ona silahlarını taşıma görevi verdiği belirtilmiştir.

² Aynı bapta Davut'un Saul'un bütün komutanlarından daha başarılı olduğu vurgulanmıştır.

³ 1. Samuel, 18: 1-30.

⁴ Davut'un Golyat zaferi sonrasında Yonatan, Davut'u çok sevmiş ve onunla dostluk antlaşması yapmıştır. Üzerindeki kaftanını, zırhını, kılıcını, yayını ve kuşağını Davut'a vermiştir (1. Samuel, 18: 1-4).

kadar ortaya çıkmamasını söylemiştir. Derken Filistliler ile savaş çıkmış ve Davut bu kez de onları yenilgiye uğratmıştır. Saul and içmesine rağmen, içindeki kötü ruh, yine Davut'u öldürmesini söylemeye başlamıştır. Mikal, Davut'u, babasından kaçırmış o da Rama'ya Samuel'in yanına gitmiştir¹.

2.1.1.6 Davut'un Saul'den Kaçışı

Davut, Nov Kenti'ndeki Ahimelek'in yanına gidip ondan erzak aldıktan sonra, Gatlı Golyat'ın kılıcını da alarak Gat Kralı Akiş'e gitmiştir. Fakat onu görünce, ondan korkmuş ve deli rolü yaparak oradan ayrılıp Hirit Ormanı'na gitmiştir².

Saul ve adamları ise Nov Kenti'nin kâhinlerini ve Davut'a yardım eden Edomlu Odek'i öldürerek, bütün halkı kılıçtan geçirmiştir³.

2.1.1.7 Davut Keila Kenti'ni Kurtarıyor

Davut, "Gidip Filistliler'i vurayım mı?" diye Rab'be sormuş, Rab de "Kalk, Keila'ya in; çünkü Filistliler'i senin emrine vereceğim" demiştir. Bunun üzerine Davut ile adamları Keila'ya giderek, Filistliler ile savaşmış ve onları yenilgiye uğratmıştır⁴.

2.1.1.8 Saul'ün Davut'u Kovalayışı

Davut, Saul ve adamlarının Keila'yı kuşatacağını duymuş ve Keila'dan ayrılarak Zif Çölü'ndeki Horeş'e gitmiştir. Yonatan da Horeş'e giderek Davut ile tekrar dostluk yemini etmiştir. Davut orada kalmış, Yonatan ise evine geri dönmüştür. Saul, Filistliler'in kendi ülkesine saldıracağını öğrenince, ülkesini korumak için geri dönmek zorunda kalmıştır. Davut, Eyn-Gedi Bölgesi'ndeki sığınaklarda gizlenmektedir⁵.

2.1.1.9 Davut'un Saul'ün Canını Bağışlaması

Saul, Filistliler'i kentten kovduktan sonra tekrar Davut'un peşine düşmüştür. Saul, Davut'un sığındığı mağaraya girmiş, Davut onu görünce Saul'ün arkasından seslenerek "efendim kral!" demiş ve önünde yere kapanarak Saul'ün canını bağışlamıştır:

"Bugün Rab'bin mağarada seni elime teslim ettiğini gözünle görüyorsun. Bazıları seni öldürmemi istedi. Ama ben seni esirgeyip 'Efendime el kaldırmayacağım, çünkü o Rab'bin meshettiği kişidir' diyorum. ... Ey baba çüppenin eteğinden kesilmiş, elimdeki şu parçaya bak; evet bak, Cüppenden

¹ 1. Samuel, 19: 1-24

² 1. Samuel, 21: 1-14, 22: 1-5

³ 1. Samuel, 22: 6-23

⁴ 1. Samuel, 23: 1-6

⁵ 1. Samuel, 23.

bir parça kestim ama seni öldürmedim. Bundan ötürü içimde kötülük ve başkaldırma düşüncesi olmadığını bilesin”

Saul’ün kötülüğüne karşı Davut’un iyilik ile hareket etmesi Saul’ü utandırmış ve ağlayarak yaptığına pişman olmasına neden olmuştur. Saul; *“Benden sonra, soyumu ortadan kaldırmayacağına, babamın ailesinden adımlı silmeyeceğine Rab’bin önünde and içer misin?”* diye sormuş, Davut da *“And içerim!”* cevabını vermiştir. Bunun üzerine Saul oradan ayrılarak evine geri dönmüş, Davut ise sığınakta kalmıştır¹.

2.1.1.10 Davut ve Avigayil

Bu sırada Samuel ölmüş ve Davut Maun Çölü’ne gitmiştir. Maun’da varlıklı bir adam olan Naval’a adamlarını göndererek ondan erzak istemiş, fakat Naval *“Davut da kim oluyor”* diyerek erzak vermemiştir. Bunun üzerine Davut ve adamları Naval’a saldırı hazırlığı yaparken Naval’ın uşaklarından birisi, Naval’ın karısı Avigayil’e durumu anlatmıştır. Avigayil, Davut ile adamlarına erzak götürerek Naval adına af dileyince Davut affetmiştir. Avigayil geri dönüp bunları Naval’a anlatınca kalbi sıkışarak felç olmuş, daha sonra da ölmüştür. Davut kocası ölen Avigayil’e adamlarını göndererek ona evlenme teklifinde bulunmuştur. Avigayil bu teklifi kabul etmiş, daha sonra da evlenmişlerdir².

2.1.1.11 Davut’un Saul’ün Canını İkinci Kez Bağışlaması

Zifliler’in Giva’ya giderek Saul’e, Davut ve adamlarının Hakila Tepesi’nde gizlendiğini haber vermeleri üzerine Saul, ordusunu toplayarak tekrar Davut’un peşine düşmüştür. Davut ve Avisaş, Saul ve askerleri uyurken ordugâha girip Saul’ün başucundaki mızrağını ve su matarasını alarak oradan epeyce uzaklaştıktan sonra Davut, Saul’ün komutanı Avner’e seslenerek;

“Efendin Kralı neden korumadın, görevini yapmadın? Yaşayan Rab’bin adıyla derim ki, hepiniz ölümü hakettiniz; çünkü efendinizi, Rab’bin meshettiği kişiyi korumadınız. Bak bakalım krala mızrağı ile su matarası nerede?”

demiştir. Saul, Davut’a *“Davut, oğlum, bu senin sesin mi?”* diye sormuş ve Davut;

“Efendim kulunu neden kovalıyorsun? Ne yaptım? Ne suç işledim?”

diyerek cevap verince Saul, bir daha kötülük yapmayacağına söz vermiştir. Bunun üzerine Davut, Saul’ün mızrağını ve su matarasını onlara teslim etmiştir³.

¹ 1. Samuel, 24,25: 1-22.

² 1. Samuel, 25: 1-43.

³ 1. Samuel, 26: 1-25.

2.1.1.12 Davut'un Filistliler Arasında Oluşu ve Amelikliler'i Bozguna Uğratması

Davut bir gün Saul'un kendisini yok edeceğini düşünerek, altı yüz adamı ile birlikte Gat Kralı Akiş'in tarafına geçmiştir¹. Akiş, Davut'a Ziklak Bölgesi'ni vermiş ve Akiş'in hizmetinde Davut, Yerahmeliler'in ve Kenliler'in güney bölgesine saldırılarda bulunmuştur. Akiş Davut'a güven duymuştur².

Filistliler, Afek'te ordularını toplayıp ordugâh kurmuştur. Davut ve adamları Akiş ile birlikte geriden gelmekte idir. Filistli komutanların, Davut'u görünce Akiş'e onu istemediklerini belirtmesi üzerine, Akiş'in Davut'a;

"Biliyorum, sen benim gözümde Tanrı'nın meleği gibi iyisin, ne var ki Filistli komutanlar bizimle savaşa gelmesin diyorlar".

sözleri üzerine Davut ile adamları Filist ülkesine dönmek üzere yola çıkmışlar ve Filistliler de Yizreel'e gitmişlerdir³.

Davut ile adamları Ziklak'a döndüklerinde, Amelikliler'in Negev Bölgesi ve Ziklak'a saldırıp kenti yakıp yıkarak, Davut'un ailesi ile birlikte halkı da esir alıp bütün mallarına el koymuşlardır. Davut bunları öğrenince Rab'be danışarak Amelikliler'in peşine düşmüştür. Kendi ailesini, halkı ve el koydukları malları da Amelikliler'den kurtararak, malları sahiplerine paylaşmıştır⁴.

2.1.1.13 Saul'ün Ruhlara Danışması ile Saul ve Oğullarının Ölümü

Samuel'in ölümü üzerine, bütün İsrail halkı onun için yas tutmakta iken Filistliler, Şanem'de ordugâh kurmuştur. Saul, Filistliler'den korkunca Rab'be danışmış, fakat Rab ona cevap vermemiştir. Bunun üzerine Saul, bir cinci kadına Samuel'in ruhunu çağırıp ona sormuş, Samuel'in ruhu önce *"Ne istiyorsun?"* diyerek terslemiş, sonra da:

"Rab benim aracılığım ile söylediğini yaptı, krallığı senden alıp Davut'a verdi.", "Rab seni de, İsrail halkını da Filistliler'in eline teslim edecek. Yarın sen ve oğulların bana katılacaksınız. Rab İsrail ordusunu da Filistliler'in eline teslim edecek."

demiştir⁵.

Filistliler ile İsraililer arasındaki savaş başladığında İsraililer'in birçoğu, Filistliler'den Gilboa Dağı'na doğru kaçarken öldürülmüştür. Bunun üzerine Filistliler

¹ 1. Samuel, 27: 2.

² 1. Samuel, 27: 1-12, 28: 2.

³ 1. Samuel, 29: 1-11.

⁴ 1. Samuel, 30: 2-31.

⁵ 1. Samuel, 28: 3-25.

Saul ile oğullarının peşine düşmüş, Saul'ün oğulları Yonatan, Avinadav ve Malkișua'yı öldürmüştür. Saul ise, Filistli okçular tarafından vurulmuş ve ağır yaralanmıştır. Bunun üzerine Saul Filistliler tarafından öldürölmek istememiş, öncelikle silah taşıyıcısından kendisini öldürmesini istemiş, yardımcısı bu isteğini yerine getirmeyince de kendi kılıcının üzerine düşerek kendisini öldürmüştür. Filistliler, Saul'ün silahlarını Aștoret'in tapınağına (Filistliler'in putları) koymuş, cesedini de Beytșean Kenti'nin suruna dikmiştir.

Saul Rab'be danışacağı yerde cinci kadına başvurduğu için, Rab onu öldürmüş ve Davut'u kral olarak görevlendirmiştir.

Yaveș-Gilat halkının yiğitleri Saul'ün öldüğünü duyunca gece vakti gidip cesedini almış ve Yaveș'te ılgın ağacının altına gömmüştür. Ardından Saul için yedi gün oruç tutmuşlardır¹.

2.1.1.14 Davut'un Yahuda Kralı Oluşu

Saul'ün ölümünden sonra Davut Amekliler'e karşı zafer kazanarak Ziklak'a dönmüştür. Davut'un yanına Saul'ün ordugâhından üstü başı parçalanmış bir adam gelmiş ve önünde yere kapanmıştır. Davut adama nereden geldiğini sormuş, adam da İsrail ordugâhından kaçıp kurtulduğunu söyleyince Davut da neler olduğunu anlatmasını istemiştir. Adam Amelikli olduğunu, bir rastlantı sonucu Gilboa Dağı'nda bulunduğunu, Filistliler'den kaçan Saul ile oğlunu gördüğünü ve onların öldüğünü anlatmıştır.

Saul yaralı ve çok acı çekmekte iken ondan kendisini öldürmesini istediğini belirterek Davut'a;

“Nasıl olsa ölecekti ben de öldürdüm ve başındaki taç ile kolundaki bileziğı size getirdim efendim.”

demiştir². Davut *“Rab'bin meshettiğı Saul”*ü kendisinin öldürdüğünü itiraf eden Amelikli'yi öldürmesi için adamlarına emir vermiştir.

Bunun üzerine Davut; Saul ve oğlu Yonatan için ağıt yakar ve onların ölüm haberinin yayılmamasını, bütün halkın onlar için yas tutmasını ister³.

Saul ölünce Davut, Rab'be nereye gideceğini sormuş; Rab'de ona, Hevron'a gitmesini söylemiştir. Yahudahlılar Hevron'da, Davut'u *“Yahuda Kralı”* olarak meshetmişler ve Davut Yahuda'nın Kralı olmuştur⁴.

¹ 1. Samuel, 31: 1-13; 1. Tarihler, 10: 1-14.

² 1. Samuel, 31. bapta Saul'ün kendini öldürdüğü yazılıdır.

³ 2. Samuel, 1: 1-16.

⁴ 2. Samuel, 2: 1-7; 1. Tarihler, 11: 1-9.

2.1.1.15 İsrail İle Yahuda Arasındaki Savaş

Saul ölünce ordu komutanı Neroğlu Avner, Saul'ün oğlu İş-Boşet'i Mahaneyim'de "İsrail'in Kralı" olarak ilan etmiştir.

Yahuda halkı ise Davut'u desteklemiştir. İş-Boşet'in adamları ile Davut'un adamları Givon'da savaşmıştır. Davut ve adamları galip gelmiştir¹.

Sonraları Avner'in, Saul'ün cariyesi ile olan ilişkisi nedeni ile İş-Boşet ile arası bozulmuştur. Bunun üzerine Avner, Davut'un tarafına geçmek için girişimlerde bulunmuş, Davut da bu teklifi kabul etmiştir².

Yoav, Davut'un adamları ile bir baskından döndüğünde, Avner'in Hevron'a gelip Davut ile görüşüğünü duymuştur. Davut'un haberi olmadan, kardeşi Asahil'i öldürdüğü için Avner'i öldürerek Hevron'a gömmüştür.

Davut Avner'in öldürülmüş olduğunu duyunca, Yoav ile yanındakilere giysilerini yırtıp çula sarınarak, Avner için yas tutmalarını söylemiş; halk ile birlikte Avner'in mezarı başında ağıtlar yakarak ağlamış ve yas tutmuşlardır³.

2.1.1.16 İş-Boşet'in Öldürülmesi ve Davut'un İsrail Kralı Olması

İş-Boşet, Boana ve Rekav adında iki akıncısı tarafından evinde öldürülmüştür. Akıncılar İş-Boşet'in başını getirip Kral Davut'a teslim etmiştir. Bu durum Kral Davut'un hoşuna gitmemiş, o da onları öldürmüştür⁴.

İsrail'in bütün kavimleri Hevron'a gelmiş ve Davut ile Rab'bin önünde onlarla antlaşma yapmıştır. Onlar da Samuel aracılığı ile Davut'u İsrail Kralı olarak meshetmiştir. Davut otuz yaşında kral olmuş ve kırk yıl krallık yapmıştır. Yavuslular ile savaşarak Siyon Kalesi'ni ele geçirdikten sonra buraya "Davut Kenti" adını vermiş ve bu kentte oturmaya başlamıştır.

Sur Kralı Hiram, Davut'a sedir kütükleri, marangozlar ile taşçılar göndermiş ve adamları Davut'a bir saray yapmıştır.

2.1.1.17 Filistliler'in Yenilgiye Uğraması

Filistliler, Davut'un İsrail Kralı olduğunu duyunca, Davut'u aramak için yola çıkmıştır. Davut Rab'be danışmış ve Rab'bin yardımı ile Filistliler'i Geva'dan Gezer'e kadar bozguna uğratmıştır¹.

¹ 2. Samuel, 2: 8-32.

² 2. Samuel, 3.

³ 2. Samuel, 3: 22-39.

⁴ 2. Samuel, 4.

2.1.1.18 Ahit Sandığı'nın Kudüs'e Getirilişi

Davut, İsrail'in ileri gelenleri ve halktan oluşan otuz bin kişi ile birlikte, Rab'bin Ahit Sandığı'nı Baale-Yahuda'dan kurbanlar kesip çalgılar, ezgiler eşliğinde törenle getirmekte iken, sandığı taşıyanlardan Uzza'nın ayağı tökezleyip düşmüş ve ölmüştür. Bu nedenle Davut Rab'den korkmuş ve sandığı Davut Kenti'ne götürmekten vazgeçmiştir.

Rab'bin Ahit Sandığı Gatlı Ovet-Edom'un evine bırakılmış ve bu evde üç ay bekletilmiştir. Üç ay sonunda Davut 'keten efod' giyerek bir boğa ve bir dana kesip kurban etmiş ve sandık boru sesleri eşliğinde Davut Kenti'ne getirilerek önceden hazırlanan çadıra yerleştirilmiştir².

2.1.1.19 Tanrı'nın Davut'a Verdiği Söz

Davut, Peygamber Natan aracılığı ile Rab için bir tapınak yapmak isteğini iletmıştır. Peygamber Natan Rab'be danıştığında Rab Davut'a, o öldükten sonra onun soyundan gelen birisi ile krallığını devam ettireceğini, tapınağı onun yapmasını istediğini belirtmiş ve tapınağı sonsuza kadar krallığın üzerine atayacağını yine Peygamber Natan aracılığı ile söylemiştir³.

Davut bunun üzerine dua ederek Rab'den kulunun soyunu kutsamasını dilemiş; Rab'bin kutsaması ile sonsuza dek kutlu kılınacağı belirtilmiştir.

2.1.1.20 Davut'un Başarıları

Davut, Filistliler'i yenip kendi boyunduruğu altına almıştır. Daha sonra Metek-Amma'nın yönetimini ele geçirmiştir. Moavlular, Aramlılar, Ammonlular, Amelikliler ve Edomlular'ı bozguna uğratarak birçok savaş ganimeti ele geçirmiş; tümünü kölesi haline getirmiş ve onlardan haraç almıştır⁴.

2.1.1.21 Davut'un Görevlileri

Davut, halkına doğruluk ve adalet sağlamıştır. Yoav ordu komutanı, Yehoşafat devlet tarihçisi, Sadok ile Ahi Melek kâhin, Seraya yazman, Benaya Keretliler ile

¹ 2. Samuel, 5: 17-25; 1. Tarihler, 14: 8-17.

² 2. Samuel, 6: 1-23. Ayrıca Antlaşma Sandığı'nın Kiryat-Yearim'den taşınması için Bkz. 1. Tarihler, 13: 1-14; 15: 25-16;3,43.

³ 2. Samuel, 7: 1-17; 1. Tarihler, 17: 1-15.

⁴ 2. Samuel, 8: 1-14; 1. Tarihler, 18: 1-13.

Peletliler'in komutanı olarak görevlendirilmiştir. Davut'un oğulları da kâhinlik görevini üstlenmiştir¹.

2.1.1.22 Davut'un Ammonlular'la Aramlılar'ı Yenilgiye Uğratması

Ammon Kralı ölünce, yerine oğlu Hanun Kral olmuş ve Davut baş sağlığı dilemek için adamlarını göndermiştir. Fakat Ammonlular Davut'un adamlarına işkence yaparak geri yollamıştır. Ammonlular, Aramlılar'dan asker kiralayarak İsraililer'e saldırmış ve yenilgiye uğrayıp kaçmıştır. Aramlılar, İsraililer'den barış istemek zorunda kalmış ve Ammonlular'a yardım etmekten vazgeçmiştir².

2.1.1.23 Natan'ın Davut'u Paylaması

Davut, Hititli Uriya'nın karısı Bat-Şeva ile birlikte olmuştur. Bat-Şeva'nın, kocası Uriya'dan hamile kaldığının sanılmasını istemiş; bu nedenle Uriya'yı sarhoş edip evine göndermek için çok uğraşmıştır. Uriya evine gitmeyince Davut, Yoav'a onu savaşa götürmesini ve onun savaşta ölmesini emrederek, onun ölmesine neden olmuştur. Uriya savaşta ölünce de karısı Bat-Şeva ile evlenmiş ve ondan bir oğlu olmuştur³.

Ancak bu durum Rab'bin hoşuna gitmediği için Rab, Peygamber Natan aracılığı ile;

“Neden Rab'bin gözünde kötü olanı yaparak, onun sözünü küçümsedin? Hititli Uriya'nın Ammonlular'ın kılıcıyla canına kıydın, karısını da kendine eş olarak aldın. Bundan böyle, kılıç senin soyundan eksik olmayacak. Sana kendi soyundan kötülük getireceğim.”

sözleri ile haber göndermiş; Davut Peygamber Natan'a; *“Rab'be karşı günah işledim.”* diyerek pişmanlığını belirtmiştir. Natan da ona;

“Rab seni bağışladı ölmeyeceksin, ama sen Rab'bin düşmanlarının O'nu küçümsemesine sebep oldun ve doğacak çocuğun yaşamayacak”

demiş ve oradan ayrılmıştır. Davut'un Bat-Şeva'dan doğan çocuğu hastalanmış; ettiği dualara ve tuttuğu oruçlara rağmen çocuğu ölmüştür.

Daha sonra Bat-şeva ile Davut'un, adı Süleyman olan bir çocuğu olmuştur. Çocuğu seven Rab, Peygamber Natan aracılığıyla haber göndermiş ve hatırı için çocuğun adını Yedidyah koyulmasını söylemiştir⁴.

¹ 2. Samuel, 8: 15-18; 1. Tarihler, 18: 14-17.

² 2. Samuel, 10: 1-18; 1. Tarihler, 19: 1-19.

³ 2. Samuel, 11: 1-27.

⁴ 2. Samuel, 12: 1-25. Yedidyay, “Tanrı'nın arkadaşı” anlamındadır. İsim, kutsal kitapta sadece 2. Samuel, 12: 25. ayetinde geçmiştir.

2.1.1.24 Rabba Kentinin Ele Geçirilmesi

Ammonlular ile Rabba kentinde savaşmakta olan Yoav, kentin su kaynaklarını ele geçirince Davut'u yanına çağırıştır. Davut da askerlerini toplayarak Rabba kentine gitmiş ve kenti ele geçirmiştir. Amnon Kralı'nın değerli taşlar ile süslü tacı ile birlikte savaştan çok değerli ganimetler toplamışlar ve tacı da Davut'un başına koyarak Kudüs'e dönmüşlerdir¹.

2.1.1.25 Amnon ile Tamar

Davut'un oğlu Avşalom'un üvey kız kardeşi Tamar güzel bir kızdır. Diğer oğlu Amnon ise Tamar'ı yataklara düşecek kadar çok sevmektedir. Bir gün amcasının oğlu Yonadav, Amnon'u çok üzgün görünce neden üzgün olduğunu sormuş? O da, Tamar'a âşık olduğunu ve onu çok sevdiğini söylemiştir. Yonadav bir plan kurarak Amnon'a bu planı uygular ise ona sahip olabileceğini söylemiştir.

Amnon hasta rolü yaparak, babasının yanına gelmesini sağlamış ve ona hasta olduğunu, Tamar'ın gelip kendisi ile ilgilenmesini söylemiştir. Davut, Amnon'a bakması için Tamar'ı onun yanına gönderdiğinde ise Amnon, üvey kız kardeşine zorla sahip olmuştur. Avşalom, Amnon'un kızkardeşine sahip olduğunu duyunca Tamar'a, kimseye söylememesini tembih etmiş, Davut ise buna çok öfkelenmiştir².

2.1.1.26 Avşalom'un Amnon'u Öldürmesi

Avşalom, bu olaydan iki yıl sonra koyun kırkımı için Kralı, kralın görevlilerini ve kralın bütün oğullarını Efraim yakınlarındaki Baal-Hasor'a gitmek üzere davet etmiştir. Kral gitmemiş, ama Amnon ve diğer oğullarını Avşalom ile birlikte göndermiştir. Avşalom hizmetkârlarına Amnon'u sarhoş ederek öldürmelerini emretmiştir. Hizmetkârların Amnon'u sarhoş edip öldürmesi üzerine Davut'un diğer oğulları oradan kaçmıştır. Avşalom ise Geşur Kralı'nın oğlu Talmay'ın yanına gitmiştir. Bu esnada Davut'un diğer oğulları babalarına gidip olayı anlattığında Davut, Tamar'a yaptığından dolayı Amnon'un ölümü ile huzur bulmuştur³.

2.1.1.27 Avşalom'un Kudüs'e Dönüşü

Yoav, Davut'un Avşalom'u özlediğini ve onu görmek istediğini anlamıştır. Tekoalı bir bilge kadına söyleyeceklerini anlatarak, kadını Davut'a göndermiştir. Kral,

¹ 2. Samuel, 12: 26-30; 1. Tarihler, 20: 1-3.

² 2. Samuel, 13: 1-22.

³ 2. Samuel, 13: 23-39.

kadını dinledikten sonra bunları söyleten kişinin Yoav olduğunu anlayarak, Yoav'ı yanına çağırması ve Avşalom'u geri getirmesini söylemiştir. Yoav, Geşur'a gidip Avşalom'u Kudüs'e getirdiğinde ise Davut, Avşalom'un evine gitmesini söylemiş ve onunla iki yıl görüşmemiştir.

Avşalom Yoav'ı evine çağırarak ona babasını görmeyecekse neden buraya geldiğini sormuş ve bunları babasına iletmesini söylemiştir. Yoav da Avşalom'un söylediklerini Davut'a iletmiştir. Bunun üzerine Davut, Avşalom'u çağırması, Avşalom geldiğinde babasının önünde yere kapanmış ve babası da onu öpmüştür¹.

2.1.1.28 Avşalom'un Davut'a Karşı Ayaklanması ve Davut'un Kudüs'ten Kaçışı

Dört yıl sonra Avşalom krala giderek, Geşur'da yaşarken adak adadığını ve yerine getirmek için Hevron'a gitmek istediğini söylemiş Davut'tan izin alıp Hevron'a gitmiştir. Orada Davut'un düşmanı olan Ahitofel ile birlik olup krala karşı ayaklanmak için halkı kışkırtmaya başlamıştır. Gün geçtikçe Avşalom'a katılanların sayısı artmıştır².

Bir ulak gelip Davut'a İsraililer'in Avşalom'a yürekten bağlandığını haber vermiştir. Davut'un dostu Huşay, Ahimaas ve Yonatan, onları durumdan haberdar etmek için kentte kalmış, Davut ve onun yandaşları ise halkın zarar görmemesi için kenti terketmiştir. Onlar kentten gidince Avşalom ve adamları kente girmiş, Avşalom'u kral ilan etmiştir³.

Kral Davut Bahurim'e vardığında, Saul ailesinin boyundan gelen Şimi lanetler yağdırmaktadır. Davut'un adamları onu öldürmek istemiş ama Davut bunu engellemiştir. Bu arada Avşalom, Ahitofel ve onlara katılanlar Kudüs'e girmiştir. Huşay Avşalom'a, onun yanında kalacağını ve kendisine hizmet edeceğini söyleyerek Kudüs'de kalmıştır.

Ahitofel Avşalom'a, Davut'u kendisi öldürürse bütün İsraililer'in Avşalom'un tarafına geçeceği düşüncesinde olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Avşalom Huşay'a danışmış ve onun aksine İsraililer ile birlikte saldırılmasını önermiştir. Avşalom Huşay'ın fikrini uygun görmüştür. Daha sonra Huşay, Ahimaas ile Yonatan'a haberi iletmiş onlar da Davut'a durumu bildirmiştir. Davut yanındakiler ile birlikte Şeria

¹ 2. Samuel, 14: 1-33.

² 2. Samuel, 15: 1-12.

³ 2. Samuel, 15: 13-37.

Irmağı'nın öbür tarafına geçerek önlem almıştır. Ahitofel ise kendi fikrini kabul etmedikleri için oradan ayrılarak evine dönmüştür¹.

Kral, Avşalom'a sert davranmalarını söyleyerek Yoav, Avişay ve İttay'ın komutasındaki askerlerini üç kol halinde üzerine göndermiştir. Savaş, Efraim Ormanı'nda başlamış ve Yoav Avşalom'u öldürüp ormanda derin bir çukura atıp üzerine taş yığını yaparak kapatmıştır. Avşalom'un ölümü ile İsrail ordusu bozguna uğramıştır².

Yoav; Kuşlu bir adamı, önden haberci olarak göndermiştir. Davut, Avşalom güvenlikte mi? diye sormuş, öldüğünü duyduğunda ise "keşke senin yerine ben ölseydim" diyerek ağlayarak ağıtlar yakmıştır³.

Avşalom'un ölümü ile zafer günü yas gününe dönüşmüştür. Davut Avşalom için yas tutmaktadır. Askerler ise savaş kaçakları gibi utanarak kente girmiştir. Yoav Davut'u, bugün senin ailenin ve halkının canlarını kurtaran askerlerine değersiz olarak davrandın diyerek azarlamıştır. Bunun üzerine kral gidip kentin kapısına oturmuş, askerler onun yanına gelmiştir⁴.

2.1.1.29 Davut'un Kudüs'e Dönüşü

Kral Davut, İsraililer'i Filistliler'den kurtarmıştır. Avşalom yüzünden ülkeyi terketmiştir. Savaşta Avşalom ölmüştür. İsrail'in ileri gelenleri, Davut'un geri getirilmesini düşünmektedir. Bu söylenenler Davut'un kulağına kadar gitmiş ve Kâhin Sadok ile Aviyatar'a 'Yahudalılar İsraililer'den sonra mı düşünecekler?' Diyerek haber iletmiştir. Aviyatar, bunu Yahuda'nın ileri gelenlerine söylemiş ve Yahudalılar da kralı geri getirmek için Şeria Irmağı'na gitmiştir. Kral, bütün İsraililer ve Yahudalılar ile birlikte Şeria Irmağı'ndan Kudüs'e getirilmiştir⁵.

2.1.1.30 Davut'un Görevlileri

Yoav İsraililer'in komutanlığını, Benaya Keretliler ile Peletliler'in komutanlığını, Adoram angaryasına çalışanların sorumluluğunu, Yehoşafat devlet tarihçiliğini, Şeva yazmanlık, Sadok ile Aviyatar kâhinlik görevini üstlenmiştir. Yairli

¹ 2. Samuel, 17: 1-29.

² 2. Samuel, 18: 1-18.

³ 2. Samuel, 18: 19-32.

⁴ 2. Samuel, 19: 1-8.

⁵ 2. Samuel, 19: 9-43.

İra da Davut'un kâhinliğini yapmıştır. Davut'un oğulları da sarayda yüksek görevlere atanmıştır¹.

2.1.1.31 Saul'ün Oğullarının Gömülmesi

Davut'un zamanında, üç yıl kıtlık olunca Davut Rab'be danışmış, Rab de ona Saul Givonluları öldürdü diyerek, kıtlığa Saul'ün neden olduğunu bildirmiştir. Bunun üzerine Davut, Givonlular'ı çağırıp ne istediklerini sormuş, Givonlular da Saul'ün oğullarını kendilerine teslim etmesini istemiştir. Davut Yonatan'ın oğlu Mefiboşet'i, onlara vermek istememiş ve diğer yedi oğlunu Givonlular'a teslim etmiştir. Givonlular onları dağda Rab'bin önünde asmıştır. Davut Saul, Yonatan ve Saul'ün ölen diğer oğullarının kemiklerini toplayarak Saul'ün babası Kiş'in mezarına gömmüştür².

2.1.1.32 Filistliler'e Karşı Savaş

Filistliler ile İsraililer arasında Gezer'de savaş çıkmış, Huşalı Sibbekay, Rafa soyundan Sippay'ı öldürünce Filistliler boyun eğmiştir. Savaş sırasında Avişay Davut'u ölümden kurtarmıştır. Bundan sonra İsraililer ile Filistliler arasında ikisi Gov'da biri Gat'ta olmak üzere üç savaş yapılmıştır. Elhanan'ın Gatlı Golyat'ın kardeşi Lahmi'yi öldürmesi Gat'taki savaşın nedeni olmuştur.

Rab Davut'u, Saul'ün ve bütün düşmanlarının elinden kurtardığı gün Davut, Rab'be ezgi okumuş, Rab'be şükredeceğini, Rab'bi ilahiler ile öveceğini söylemiştir³.

2.1.1.33 Davut'un Zafer Ezgisi ve Son Sözleri

Davut'un zafer ezgisi Tanrı'nın meshettiği bir kralın profilini tam anlamı ile yansıtmaktadır. Davut'un zafer ezgisi Bizans imparatorları ile eşleştirilmesinde, dolayısıyla Bizans resim sanatında Davut tasvirlerinin bulunduğu sahnelerin şekillenmesinde etkili görünmektedir:

"Rab, Davut'u bütün düşmanlarının ve Saul'ün elinden kurtardığı gün Davut Rab'be şu ezgiyi okudu. Şöyle dedi: 'Rab benim kayam, sığınağım, kurtarıcımdır, Tanrım, kayamdır, O'na sığınırım, Kalkanım, güçlü kurtarıcı, Korunağım, sığınacak yerimdir. Kurtarıcı, zorbalıktan beni sen kurtarırısın! Övgüye değer Rab'be seslenir, Kurtulurum düşmanlarımdan. Çünkü ölüm dalgaları beni kuşattı, Yıkım selleri bastı, Ölümler diyarının bağları sardı, Ölüm tuzakları çıktı karşıma. Sıkıntı içinde Rab'be yakardım, Tanrım'a seslendim. Tapınağından sesimi duydu, Haykırışım kulaklarına ulaştı. O zaman yeryüzü sarsılıp sallandı, Titreyip sarsıldı göklerin temelleri, Çünkü Rab öfkelenmişti. Burnundan duman yükseldi, Ağzından kavurucu ateş ve korlar fişkırdı. Kara buluta basarak Gökleri yarıp indi. Bir Keruv'a binip uçtu, Rüzgârın kanatları üstünde belirdi. Karanlığı örtündü, Kara bulutları kendine çardak yaptı. Varlığının parıltısından Korlar savruluyordu. Rab göklerden güreledi, Duyurdu sesini Yüceler

¹ 2. Samuel, 20: 1-22.

² 2. Samuel, 21: 1-22.

³ 2. Samuel, 22.

Yücesi. Savurup oklarını düşmanlarını dağıttı, Şimşek çaktıracak onları şaşkına çevirdi. Rab'bin azarlamasından, Burnundan çıkan güçlü soluktan, Denizin dibi görüldü, Yeryüzünün temelleri açığa çıktı. Rab yukarıdan elini uzatıp tuttu, Çıkarıdı beni derin sulardan. Beni zorlu düşmanımdan, Benden nefret edenlerden kurtardı, Çünkü onlar benden daha güçlüydü. Felaket günümde karşıma dikildiler, Ama Rab bana destek oldu. Beni huzura kavuşturdu, Kurtardı, çünkü benden hoşnut kaldı. Rab doğruluğumun karşılığını verdi, Beni temiz ellerime göre ödüllendirdi. Çünkü Rab'bin yolunda yürüdüm, Tanrım'dan uzaklaşarak kötülük yapmadım. O'nun bütün ilkelerini göz önünde tuttum, Kurallarından ayrılmadım. O'nun önünde kusursuzdum, Suç işlemekten sakındım. Bu yüzden Rab beni doğruluğuma Ve gözünde pak yaşayışıma göre ödüllendirdi. Sadık kuluna sadakat gösterir, Kusursuz olana kusursuz davranırsın. Pak olanla pak olur, Eğriye eğri davranırsın. Alçakgönüllüleri kurtarır, Gururluları gözler, gururunu kırarsın. Ya Rab, ışığım sensin! Karanlığımı aydınlatırsın. Desteğinle akıncılara saldırır, Seninle surları aşarım, Tanrım. Tanrı'nın yolu kusursuzdur, Rab'bin sözü arıdır. O kendisine sığınan herkesin kalkanıdır. Var mı Rab'den başka tanrı? Tanrımız'dan başka kaya var mı? Sığınağım Tanrı'dır, Yolumu doğru kılan O'dur. Ayaklar verdi bana, geyiklerinki gibi, Doruklarda tutar beni. Bana savaşmayı öğretti, Kollarımla tunç bir yayı gereyim diye. Bana zafer kalkanını bağışlarsın, Alçakgönüllülüğün beni yüceltir. Bastığım yerleri genişletirsin, Burkulmaz bileklerim. Düşmanlarımı kovalayıp yok ettim, Hepsi yok olmadan geri dönmedim. Onları ezip yok ettim, kalkamaz oldular, Ayaklarımın altına serildiler. Savaş için beni güçle donattın, Bana başkaldıranları önümde yere serdin. Düşmanlarımı kaçmak zorunda bıraktın, Benden nefret edenleri yok ettim. Feryat ettiler, ama kurtaran çıkmadı; Rab'bi çağırdılar, ama O yanıt vermedi. Yerin tozu gibi onları ezdim, Sokak çamuru gibi ayağımın altında çiğnedim. Halkımın çekişmelerinden beni kurtardın, Uluslara önder olarak beni korudun, Tanımadığım halklar bana kulluk ediyor. Yabancılar bana boyun eğiyor, Duyar duymaz sözümü dinliyorlar. Yabancıların betleri benizleri attı, Titreyerek çıkıyorlar kalelerinden. Rab yaşıyor! Kayam'a övgüler olsun! Yücelsin kurtarıcım, Kayam Tanrım! O'dur öcümü alan, Halkları bana bağımlı kılan. Düşmanlarımdan kurtarır, Başkaldıranlardan üstün kılar beni, Zorbaların klinden alır. Bunun için uluslararası sana şükredeceğim, ya Rab, Adımı ilahilerle öveceğim. Rab kralını büyük zaferlere ulaştırır, Meshettiği krala, Davut'a ve soyuna Sonsuza dek sevgi gösterir.'¹”

“Rab'bin ruhu benim aracılığımla konuşuyor, sözü dilimin ucundadır. İsrail'in Tanrısı konuştu, İsrail'in kayası bana dedi ki: 'İnsanları doğrulukla ve Tanrı korkusu ile yöneten kişi, bulutsuz bir sabah, şafakta görünen gün ışığı gibidir, parlaklığı yağmurdan sonra topraktan ot bitirir. Soyum da Tanrı'yla böyle değil mi? O benimle sonsuza dek kalıcı, her yönü ile düzenli ve güvenilir bir antlaşma yaptı. Kesin kurtuluşa ve her dileğime kavuşmamı O sağlamayacak mı? Kötülere gelince, elle tutulamayan dikenler gibi tümü bir yana atılacak. Dikenlere dokunan kişi, demir bir araçla Ya da mızrağın sapıyla dokunur. Dikenler oldukları yerde bütünüyle yakılacak.’”²”

2.1.1.34 İsrail ve Yahuda'nın Sayımı

Rab, İsrail halkına öfkelenmiş, Davut'u İsrail halkına karşı kışkırtıp, İsrail ve Yahuda halkını saymasını söylemiştir. Bunun üzerine Davut, halkın sayımını yapması için Yoav'ı görevlendirmiş; o da ülkeyi bir baştan bir başa gezerek sayımı yapıp Davut'a bildirmiştir. Davut, sayımı yaptırdıktan sonra kendini suçlu görmeye başlamış, Rab'be karşı günah işlediğini söyleyerek Rab'bin onu affetmesini istemiştir. Rab de bunun üzerine Davut'un kâhini Peygamber Gad ile haber göndererek İsrail ülkesine salgın hastalık vermiştir. Davut Rab'be, halkı değil kendisini cezalandırmasını istemiştir. Rab'be sunak kurup, yakmalık sunuları ve esenlik sunularını sunmuş, Rab'de

¹ 2. Samuel, 22.

² 2. Samuel, 23: 1-7.

ülke ile ilgili yakarışlarına karşılık vererek, salgın hastalığı İsrail'in üzerinden kaldırmıştır¹.

2.1.1.35 Kral Davut'un Son Yılları

Davut yaşlanmıştır, çok örtünmesine rağmen yine de üşümektedir. Görevlileri onun ısınması için, genç ve güzel bir kız bulmuşlar ve genç kız Kral'a hizmet etmiş ama Kral kıza hiç dokunmamıştır².

Davut'un ikinci oğlu Adoniya kral olmayı düşünmektedir. Yoav ve Aviyatar onun yanında yer almıştır. Sadok, Benaya, Natan, Şimi, Rei ve Davut'un muhafızları ise onu desteklememiştir³.

2.1.1.36 Davut'un Çocukları

Davut'un beş eşinden, Amnon, Kilav, Avşalom, Adoniya, Şefatya ve Yitream adındaki oğulları Hevron'da doğmuştur.

Şammua, Şavav, Natan, Süleyman, Yivhar, Elişua, Nefek, Yafta, Elişama, Elyada ve Elifelet adındaki çocukları da Kudüs'te doğmuştur⁴.

2.1.1.37 Tapınak İçin Hazırlıklar

Davut ölmeden önce İsrail'de yaşayan yabancıları toplayıp Tanrı'nın Tapınağı için, yontma taşlar hazırlanması için görevlendirmiştir. Kapılar için demir ve tunç, sayısız sedir tomruğu sağlamıştır. Sonra oğlu Süleyman'ı yanına çağırarak;

“Oğlum Rab seninle olsun, Tanrı'n Rab kendisine tapınak kurman için verdiği söz uyarınca seni başarılı kılsın. Rab seni İsrail'e önder atadığı zaman yasasını yerine getirmen için sağgörü ve anlayış versin. Rab'bin İsrail'e Musa aracılığı ile verdiği kurallara, ilkelere dikkatle uyarsan başarılı olursun. Güçlü ve yürekli ol! Korkma, yılma!”

demiş ve bütün İsrail önderlerine Süleyman'a yardım etmelerini buyurmuştur.

2.1.2 Yeni Ahit'te Davut

Sinoptik İnciller'den Matta İncili'nde “İsa Mesih'in Soyu” şu şekilde açıklanmıştır:

“İbrahim oğlu, Davut oğlu İsa Mesih'in soy kaydı şöyledir: İbrahim İshak'ın babasıydı, İshak Yakup'un babasıydı, Yakup Yahuda ve kardeşlerinin babasıydı, Yahuda Tamar'dan doğan Peres'le Zerah'in babasıydı, Peres Hesron'un babasıydı, Hesron Ram'ın babasıydı, Ram Amminadav'ın babasıydı, Amminadav Nahşon'un babasıydı, Nahşon Salmon'un babasıydı, Salmon, Rahav'dan doğan Boaz'ın babasıydı, Boaz, Rut'tan doğan Ovet'in babasıydı, Ovet İşay'ın babasıydı, İşay Kral Davut'un babasıydı,

¹ 2. Samuel, 24: 1-25; 1. Tarihler, 21: 1-29.

² 1. Krallar, 1: 1-4.

³ 1. Krallar, 1: 5-10.

⁴ 2. Samuel, 5: 1-5; 3: 2-5; 1. Tarihler, 11: 1-9. Davut'un ailesi için Bkz. 1. Tarihler, 14: 1-6

Davut, Uriya'nın karısından doğan Süleyman'ın babasıydı, Süleyman Rehavam'ın babasıydı, Rehavam Aviya'nın babasıydı, Aviya Asa'nın babasıydı, Asa Yehoşafat'ın babasıydı, Yehoşafat Yoram'ın babasıydı, Yoram Uzziya'nın babasıydı, Uzziya Yotam'ın babasıydı, Yotam Ahaz'ın babasıydı, Ahaz Hizkiya'nın babasıydı, Hizkiya Manaşşe'nin babasıydı, Manaşşe Amon'un babasıydı, Amon Yoşiya'nın babasıydı, Yoşiya, Babil sürgünü sırasında doğan Yehoyakin'le kardeşlerinin babasıydı, Yehoyakin, Babil sürgününden sonra doğan Şealtiel'in babasıydı, Şealtiel Zerubbabil'in babasıydı, Zerubbabil Avihut'un babasıydı, Avihut Elyakim'in babasıydı, Elyakim Azor'un babasıydı, Azor Sadok'un babasıydı, Sadok Ahim'in babasıydı, Ahim Elihut'un babasıydı, Elihut Elazar'ın babasıydı, Elazar Mattan'ın babasıydı, Mattan Yakup'un babasıydı, Yakup Meryem'in kocası Yusuf'un babasıydı. Meryem'den Mesih diye tanınan İsa doğdu.

Buna göre, İbrahim'den Davut'a kadar toplam on dört kuşak, Davut'tan Babil Sürgün'üne kadar on dört kuşak, Babil sürgününden Mesih'e kadar on dört kuşak vardır”¹.

Luka İncili'nde de “İsa'nın Soyu”na yer verilmiştir². Ancak, Matta İncili'nde “...Davut, Uriya'nın karısından doğan Süleyman'ın babasıydı, Süleyman Rehavam'ın babasıydı,...” cümlesi ile Meryem'in kocası Yusuf'un soyunu Süleyman'a dayandırmıştır. Matta İncili'ne dayandırılarak yazıldığı araştırmacılarca kabul edilen Luka İncili'nde ise İsa'nın soyu Davut'un -yine Batşeva'dan doğan-oğlu Natan'dan gelmektedir³.

Apokrif kabul edilen geç devir çocukluk incillerinden birinde İsa ile ilgili bir öykü anlatılmış ve Davut burada anılmıştır:

“Bir mağaraya geldiler içinde dinlenmek istediler. Aziz Meryem bineğinden indi ve oturdu. Çocuk İsa'yı kucağına aldı. Yolculukta Yusuf ile birlikte üç erkek çocuk ve Meryem ile birlikte birkaç kız vardı. Ve birdenbire mağarada dört ejderha ortaya çıktı. Çocuk bunu görünce, annesinin kucağından indi ve ejderhaların önünde durdu. Bunun üzerine onlar İsa'ya tâzimde bulundular ve önünden geri çekildiler. Böylece Peygamberlerden Davud'un beyan ettiği şey, gerçek oldu. O demişti ki: 'Efendimizi, onun yerdeki ejderhalarını, ejderhaları ve bütün derinlikleri övünüz.' Fakat çocuk İsa bizzat ejderhaların yanına gitmişti ve hiçbir insana zarar vermemelerini onlardan rica etmişti. Meryem ve Yusuf, çocuklarına ejderhaların zarar verebileceğinden çok korkmuşlardı. İsa onlara dedi: 'Korkmayın ve benim çocuk olduğuma bakmayın; ben daima olgunum ve şimdi yabani hayvanlar benim önümde ehli olmak zorundalar.’”⁴

Apokrif kabul edilen Nikodemus İncili'nde de Davut peygamber sıfatı ile anılmıştır;

“Peygamber Davud dedi: Ey aldatıcı, sen bilmiyor musun ki, ben dünyada yaşarken bu “Kapılarınızı kaldırın ey Hükümdarlar” sözünü söyledim!”

¹ 1: 1-17.

² (3: 23-38)

³ 1. Tarihler, 3: 5; 14: 4.

⁴ Ekrem Sarıkçıoğlu, ed., *Diğer İnciller (Apokrif İnciller) Yeni Bulunan Belgeler İlave Edilerek Güncellenmiş Metinler ve Tarihi Bilgiler*, trans. Ekrem Sarıkçıoğlu (Isparta: Fakülte Kitabevi, 2009), 150-151, XVIII 1-2.

Kanonik kabul edilen Yeni Ahit'te ise sadece Elçilerin İşleri'nde Davut peygamber sıfatı ile anılmıştır:

“Davut bir peygamberdi ve soyundan birini tahtına oturtacağına dair Tanrı'nın kendisine ant içerek söz verdiğini biliyordu... Davut, kendisi göklere çıkmadığı halde şöyle der: ‘Rab Rabbim'e dedi ki, Ben düşmanlarını Ayaklarının altına serinceye dek, Sağımda otur.’¹”

“Peygamberlerin sözleri de bunu doğrulamaktadır. Yazılmış olduğu gibi: ‘Bundan sonra ben geri dönüp, Davut'un yıkık konutunu yeniden kuracağım. Onun yıkıntılarını yeniden kurup Onu tekrar ayağa kaldıracam.’²”

2.1.3 Söylencelerde Davut

Agadat Agadot adı ile anılan bir Midraş'ta Davut ile ilgili bir söylence yazılıdır. Buna göre Davut henüz bir çocukken babasının koyunlarını bir dağ sanıp o sırada uyumakta olan Reem³ adı verilen devasa yaban öküzlerinden birinin üzerine otlatmak üzere getirmişti. Birdenbire uyanan öküz ayakları üzerine kalktı. Davut, havaya kalktığında gökyüzüne ulaşan hayvanın sağ boynuzuna tutunarak hayatta kalmayı başardı ve Tanrı'ya yakardı: *“ Evrenin Efendisi, bana yardım et ve hayatımı bağışla. Yeryüzüne sağ salim indiğimde bu öküzün boynuzlarına benzeyen yüz fersah eninde bir tapınak inşa edeceğim.”* Tanrı, Davut'tan merhametini esirgemedi ve yeryüzüne hayvanların kralı olan aslanı gönderdi. Öküz, karşısında aslanı görür görmez saygıyla önünde eğildi ve bu şekilde Davut'un hayatını kurtarmış oldu. Davut bu kez de aslandan korkunca, Tanrı aslanın kovalaması için bir geyik gönderdi. Bunun üzerine Davut, rahatça öküzün boynundan aşağı kendini bırakarak kaydı ve hemen oradan uzaklaştı⁴.

¹ Elçilerin İşleri, 2: 30; 2:34.

² Elçilerin İşleri, 15: 5.

³ *“Reem adı verilen devasa yaban öküzü vardı. Aynı anda sadece bir çift yaşayabilmekteydi. Doğumdan hemen sonra küçük buzağular, yetmiş yıl sonra tekrar buluşmak üzere birbirlerinden ayrılır – erkek buzağı doğuya giderken, dişi de batıya doğru yol alırdı. Bunlardan erkek olanı yeryüzünün bir ucunda, dişi olanı da diğer ucunda yaşamını sürdürürdü. Bu hayvanlar her yetmiş yılda bir araya gelip çiftleşir ve hemen sonra da dişi, erkeğine ölümcül bir ısırık atarak onun ölümüne neden olurdu. Bu birliktelikten dişi, erkek ve dişi olmak üzere ikiz buzağıya gebe kalıp on bir yıllık gebeliğin son yılında kımıldayamayacak kadar güçsüz düşüp; sağa sola yatıp savrulur dururdu. Otlamak için hareket edemediğinden bereketli tükürüğü ile uzandığı yerleri sulayıp yeni ve taze otların çıkmasını sağlar ve bu otlarla aç kalıp ölmekten kurtulurdu. Gebeliğinin sonuna geldiğinde ise karnı ikiye yarılar, ikiz buzağular dışarı çıkar ve kendisi de son nefesini verirdi.”* Bkz. Robert Gravês ve Raphael Patai, *İbrani Mitleri (Tekvin - Yaratılış)*, Uğur Akpur (Çev.), İstanbul 2009, s. 89.

⁴ R. Gravês ve R. Patai, A.g.e., s. 89.

2.2 Kral Süleyman

Süleyman, Kutsal Kitap'ta Eski Ahit'in 1. Krallar ile 2. Tarihler bölümlerinde geçmektedir. Süleyman'ın "peygamber" ünvanı ile anıldığı herhangi bir kaynağa rastlanmamıştır.

2.2.1 Adoniya'nın Ölümü

Davut'un oğlu Adoniya, Süleyman'ın annesine giderek Süleyman'ın kız kardeşi Avişak'ı kendisine eş olarak istemiş ve Süleyman'a iletmesini istemiştir. Süleyman ise bunu kabul etmemiş, Benaya'yı görevlendirerek Adoniya'nın hayatına son vermiştir.

2.2.2 Aviyatar'ın Sürgüne Gönderilmesi ve Yoav'ın ölümü

Kral'ın kâhin Aviyatar'ı Rab'bin kâhinliğinden uzaklaştırdığını duyan Yoav Rab'bin çadırına kaçmıştır. Süleyman, Benaya'ya, Adoniya'yı destekleyen Yoav'ı vurmasını emretmiş, o da Yoav'ı öldürüp kendi evine gömmüştür. Benaya Yoav'ın yerine komutan olarak, Aviyatar'ın yerine ise Sadok kâhin olarak atanmıştır¹.

2.2.3 Şimi'nin Ölümü

Süleyman, babasının öldürülmesini istediği Saul'ün soyundan gelen Şimi'yi çağırarak ona Kudüs'den ayrılmamasını eğer ayrılırsa öldürüleceğini söylemiştir. Şimi üç yıl sonra, kaçan iki kölesinin peşinden Gat'a gidince Benaya'ya Şimi'yi öldürmesini emretmiştir. Böylece Şimi'nin hayatına da son verilmiştir².

2.2.4 Süleyman'ın Bilgeliği

Süleyman, Mısır Firavunu'nun kızı ile evlenerek onunla müttefik olmuştur. Eşini Davut Kenti'ne kendi sarayına götürmüş Rab'bin tapınağı ve Kudüs'ün surları yapılarına orada kalmıştır. Halk hala, çeşitli yerlerdeki tapınaklarda Rab'be kurbanlarını sunmaktadır. Tapınma yerlerinin en ünlüsü Givon'da bulunmaktadır. Süleyman oraya giderek sunakta yakmalık sunu sunmuştur. Süleyman, Givon'da o gece Tanrı'yı rüyasında görmüştür. Tanrı, rüyasında Süleyman'a kendisinden ne istediğini sormuş, o da halkı adil bir şekilde yönetebilmek için sezgi dolu bir yürek ve bilgelik istemiştir. Rab buna şu sözlerle karşılık vermiştir;

¹ 1. Krallar, 2: 26-35.

² 1. Krallar, 2: 36-46.

“Davut gibi kurallarına, buyruklarına uyup yolunda yürürsen uzun ömür de vereceğim. Sana öyle bir bilgelik ve sezgi dolu bir yürek vereceğim ki, benzeri ne senden öncekilerde görülmüştür ne de senden sonrakilerde görülecektir¹.”

Tanrı, Süleyman'a bilgelik, derin bir sezgi ve anlayış vermiştir. Süleyman'ın bilgeliği bütün Doğulular ve Mısırlılar'ın bilgeliğinden daha üstün olmuştur. Bütün uluslardan insanlar gelip onun bilgece sözlerini dinlemiştir².

Bizans resim sanatında kullanılan Süleyman'ın bilgeliği ile yargısının anlatıldığı bir hikaye bulunmaktadır. Bu hikayeye göre iki fahişe Kral Süleyman'ın huzuruna gelmiştir. Birisinin çocuğu ölmüş, sağ kalan çocuğu alıp diğer kadının yanına ölmüş olan çocuğu bırakarak değiştirmiştir. Süleyman bir kılıç isteyerek kadınların önünde, sağ kalan çocuğu kesmelerini istemiştir. İki kadından birisi öldürmemesi için yalvarmış, diğer kadın ise hiç ses çıkarmamıştır. Kral, öldürmeyin diyen kadına çocuğun verilmesini emretmiştir³.

2.2.5 Süleyman'ın Bir Günlük Gereksinimleri

Kral Süleyman Fırat Irmağı'ndan Filist'e ve Mısır sınırına kadar bütün ülkelere egemen olmuştur. Bu ülkeler Süleyman'ın yaşamı ve egemenliği boyunca ona haraç ödeyerek hizmet etmiştir. Egemenliği altındaki ülkelerde ve İsrail'de halk sevinçli, mutlu ve barış içinde yaşamıştır.

Sarayda günlük olarak otuz korfe ince ve altmış korfe kepekli un, otuz sığır, yüz koyun, geyikler, ceylanlar, karacalar, semiz kuşlar tüketilmektedir. Her vali, sıra ile yılda bir ay, Kral Süleyman'ın sofrasına oturan herkese yiyecek, savaş arabalarının atları ve diğer atlar için arpa ve saman sağlamıştır⁴.

2.2.6 Tapınağın Hazırlıkları ve Yapılışı

Tapınağın yapımı için Sur kralı Hiram'ın yardımı ile Lübnan'dan sedir ve çam tomrukları getirilmiş ve keresteler hazırlanmıştır. Tapınağın temelinde büyük ve kaliteli yontma taş kullanılmıştır⁵.

Dikdörtgen planlı tapınağın¹ önünde bir eyvan yapılmıştır. Tapınak, sedir ağacından yapılmış olasılıkla düz bir örtüye sahiptir. Tapınağın iç duvarları, üzerine

¹ 1. Krallar, 3: 1-15.

² 1. Krallar, 4: 29-34.

³ 1. Krallar, 3.16-28.

⁴ 1. Krallar, 4: 20-28.

⁵ 1. Krallar, 6. Sadece tomrukların taşınması için İsrail'den otuz bin adam toplanmıştır. Yetmiş bin yük taşıyıcı, taş kesen seksen bin, üç bin üç yüz yönetici çalışmıştır.

sukabağı ve çiçek motifleri ile bezenmiş sedir ağacından, tabanı ise çam ağacından döşemelerle kaplanmıştır. Tapınağın iç bölümünde sedir ağacından kutsal alan oluşturulmuştur.

Kutsal alana yine sedir ağacından bir sunak ile içde ağacından iki devasa kerubim tasviri yapılarak yerleştirilmiştir. Tapınağın içinde ve dışında bulunan odaların duvarları ile kapı üzerlerine kerubim, hurma ağacı ve çiçek motifleri oyulmuş ve altınla kaplanmıştır.

Tapınağın ve kutsal alanın çevresinde duvara bitişik odalardan oluşturulmuş üç kat yapılmıştır.

Rab, tapınağın yapımı için Süleyman'a:

“Bu tapınağı yapmaktasın. Kurallarına, ilkelerime ve bütün buyruklarına uyup onlara bağlı kalırsan, baban Davut'a verdiğim sözü senin aracılığınla yerine getireceğim. Halkım İsrail'in arasında yaşayıp onları hiç terk etmeyeceğim.”

demiştir².

2.2.7 Ahit Sandığı'nın Tapınağa Getirilmesi

Tanrı'nın Ahit Sandığı'nı Kudüs'e getirmek için Etanim ayındaki bayramda Kral Süleyman, İsrail'in ileri gelenleri, bütün kavimlerin boy başları ve halk toplanıp Davut kentine gitmiştir. Kâhinler, Ahit Sandığı'nı yerden kaldırmış, Buluşma Çadırı'nı ve bütün kutsal eşyaları kâhinler ve Levililer taşımıştır. Kral Süleyman ve bütün İsrail topluluğu, Ahit Sandığı'nın önünde kurbanlar kesmiştir.

Kudüs'deki yeni tapınağa gelince kâhinler, Rab'bin Ahit Sandığı'nı tapınağın iç odasına, En Kutsal Yer'e taşıyıp Keruvlar'ın kanatları altına yerleştirmiştir. Sandığın içinde Musa'nın Horev Dağı'nda koymuş olduğu iki taş levha bulunmaktadır³.

2.2.8 Süleyman'ın Halka Verdiği Söylev

Kral bütün İsrail halkını kutsamış ve halkın önünde Rab'be şöyle seslenmiştir;

“Ya Rab, karanlık bulutlarda otururum demiştin, senin için görkemli ve sonsuza dek yaşayacağın bir tapınak yaptım. Babam Davut'un tapınak yapmak isteği idi, Rab babamın ve benim isteğini yerine getirdi⁴.”

Anlaşıldığı kadarı ile farklı bir zamanda, Rab'bin sunağının önünde, İsraililer'in karşısında ellerini kaldırarak;

¹ 1. Krallar, 6: 2-3' te kutsal alanın uzunluğu altmış, genişliği yirmi, yüksekliği otuz arşın; önündeki, tapınağın genişliğindeki eyvanın uzunluğu on arşın ölçülerinde verilmiştir.

² 1. Krallar, 6: 12-13.

³ 1. Krallar, 8: 1-11; 2. Tarihler, 5: 2, 6: 2.

⁴ 1. Krallar, 8: 12-20; 2. Tarihler, 6: 1-11.

“Ey Rab, İsrail’in Tanrısı yerde ve gökte senden başka Tanrı yoktur. Babam Davut’a, ”senin soyundan İsrail tahtına oturacakların arkası kesilmeyecektir, yeter ki onlar Tanrı’nın yolunda yürüsünler” demiştin. Ülkeyi felaketlerden koru, Sana karşı günah işlemiş olanların halkını bağışla. Bu kulunun ve İsrail’lerin yakarışlarını dinle. Rab’bin yolunu izlememiz, kurallarına, buyruklarına, ilkelerine uymamız için, Rab yüreklerimizi yöneltsin. Halkın İsrail’den olmayan, senin yüce adını, gücünü, kudretini duyarak bu tapınağa gelip dua ederler ise onların yakarışlarına cevap ver ki, bütün uluslar, halkın İsrail gibi seni tanısın, senden korksun, bu tapınağın senin olduğunu bilsin.”

diyerek dua etmiştir. Kral Süleyman ve halk Rab’be övgüler ve dualar ile tapınağın önünde yirmi iki bin sığırı, yüz yirmi bin davarı keserek kurban etmişler ve on dört gün bayram yapmışlardır¹.

2.2.9 Rab’bin Süleyman’a Görünüşü

Süleyman, Rab’bin Tapınağı’nı, sarayı ve yapmak istediği bütün işlerini bitirdikten sonra, Rab Givon’da olduğu gibi yine ona görünmüş ve şöyle demiştir;

“Dua ve yakarışlarını duydum, bu tapınağı kutsal kıldım gözlerim ve yüreğim her zaman orada olacaktır. Sen de baban Davut gibi bütün yüreğinle ve doğrulukla yollarımı izlersen, kurallarına ve buyruklarına uyarasan İsrail tahtından senin soyunun arkası kesilmeyecektir.”

2.2.10 Süleyman’ın Diğer Etkinlikleri

Süleyman’ın yaptırdığı sarayın ve Rab’bin Tapınağı’nın yapımı yirmi yıl da tamamlanmıştır. Bunların yapımında kullanılan malzemeleri Sur Kralı Hiram’dan almış ve bunun karşılığında ona yirmi kent vermiştir. İsrail halkından olmayan Ammonlular, Hititler, Hivliler ve Yevuslular’ı ücretsiz olarak çalıştırmıştır.

Daha sonra Milo’nun ve Kudüs’ün surlarını yaptırmıştır. Hasor, Megiddo, Gezer, aşağı Beythoron, Baalat, Tamar kentlerini, bütün Ammarlı kentlerini ve savaş arabaları ile atlarının bulunduğu kentleri onarıp güçlendirmiştir. Kral Süleyman, Esyongever’de gemiler yaptırmıştır³.

2.2.11 Saba Melikesi ve Kral Süleyman

Süleyman’ın bilgeliğinin ününü duyan Saba Kraliçesi, altın ve baharatlardan oluşan birçok armağanlarla birlikte onunla tanışmak için gelmiş ve Süleyman Saba Kraliçesi’nin her isteğini yerine getirerek onu en güzel şekilde ağırlamıştır. Süleyman’ın doğruluğuna, adaletine, bilgeliğine ve muhteşem yaşantısına hayran olan Saba Kraliçesi ülkesine geri dönmüştür⁴.

¹ 1. Krallar, 8: 22-61; 2. Tarihler, 6: 1-11; 2. Krallar, 8: 62-66; 2. Tarihler, 7: 4-10.

² 1. Krallar, 9: 1-9; 2. Tarihler, 7: 11-22.

³ 1. Krallar, 9: 10-28; 2. Tarihler, 9: 1-12.

⁴ 1. Krallar, 10: 1-13; 2. Tarihler, 9: 1-12

2.2.12 Süleyman'ın Tahtı ve Zenginliği

Her biri ikiyüz şekel ağırlığında dövme altından ikiyüz büyük kalkan ve her biri üç münafö ağırlığında dövme altından yapılmış üçyüz kalkan yaptırarak Lübnan Ormanı adını verdiği sarayına yerleştirmiştir. Sarayın bütün eşyaları altından yapılmıştır. Fildişinden ve altın kaplamalı tahtın, altı basamağı ve arka kısmında dairevi bir başlığı vardır. Oturma bölümünün yanlarındaki kolların iki yanında birer aslan heykeli, basamakların iki yanında da on iki aslan heykeli bulunmaktadır.

Kral Süleyman'ın valiliklerden gelenler hariç, yıllık geliri 666 talant altındır. Ticaret gemiler her üç yılda bir altın, gümüş, türlü tavuskuşları ve maymunlar ile dolu gelir. Süleyman'ı ziyarete gelenler altın, gümüş ve çeşitli armağanlar ile gelmektedir. Süleyman'ın on iki bin atı ve dört yüz savaş arabası vardır¹.

2.2.13 Süleyman'ın Tanrı'dan Uzaklaşması

Kral Süleyman, Rab'bin İsrail halkına, “ Ne siz onların arasına girin, ne de onlar sizin aranızda girsinler; çünkü onlar kesinlikle sizi kendi ilahlarının ardınca yürümek üzere saptıracaklardır.” dediği firavunun kızını, bunun yanında Moavlı, Ammonlu, Edomlu, Saydalı ve Hititli birçok kadın sevmiştir. Zamanla eşleri Kral Süleyman'ı Rab'bin yolundan saptırmış, başka ilahlara tapmıştır.

Rab Süleyman'a öfkelenmiş “Seninle yaptığım antlaşmaya ve kurallara bilerek uymadığın için krallığı elinden alacağım ve görevlilerinden birine vereceğim Ancak baban Davut'un ve kendi seçtiğim Yeruşalim'in hatırı için senin yaşadığın sürede değil, oğlun kral olduktan sonra oğluna bir oymak bırakacağım” demiştir².

2.2.14 Yarovam'ın Süleyman'a Karşı Ayaklanması ve Süleyman'ın Ölümü

Efrayim oymağından Nevat oğlu Seredalı Yarovam, Serua adında dul bir kadının oğludur. Süleyman'ın Yusuf soyunun tüm işlerinin sorumluluğunu verdiği Yerovam birgün Peygamber Ahiya ile karşılaşmıştır. Ahiya üzerindeki giysiyi on iki parçaya bölerek on parçasını Yarovam'a verir ve Rab diyor ki “Ben Süleyman'ın elinden krallığı alıp on oymağını sana vereceğim çünkü Süleyman benim yolumdan saptı ve başka ilahlara taptı. Babası Davut'un ve adımı yerleştirmek için seçtiğim Yeruşalim'in hatırı için Süleyman öldükten sonra oğluna bir oymak bırakacağım. Sana gelince, seni İsrail kralı yapacağım, İsrail'i dilediğin gibi yöneteceksin. Kulum Davut gibi kurallarına uyar

¹ 1. Krallar, 10: 11-26; 2. Tarihler, 9: 13-26

² 1. Krallar, 11: 1-13

benim yolumu izlersen seninle birlikte olacağım. Davut'a yaptığım gibi senin için de güçlü bir hanedan kurup İsrail'i sana vereceğim. Süleyman'ın günahından ötürü Davut soyunun gururunu kıracağım, ancak sonsuza dek değil." der.

Süleyman, Yarovam'ı öldürmeye çalışmış ve Yarovam Mısır kralına sığınarak Süleyman ölünceye kadar orada kalmıştır.

Süleyman, kırk yıl krallık yapmış ölünce de Davut Kenti'ne gömülmüştür. Yerine oğlu Rehavam geçmiştir¹.

2.3 Anastasis

*Αναστάσις*²/*anastasis* sözcüğü, eski Yunanca'daki *ἀνίστημι*/*anistēmi* sözcüğünden türemiştir. *Ἀνίστημι*/*anistēmi*, ayağa kaldırmak, uykudan uyanmak, insanları güç sarfederek ayağa kaldırmak gibi anlamlara gelmektedir. Felsefi anlamı ise ölümden kalkmak veya uyanmaktır³.

Hıristiyan inancında da *Anastasis*, İsa'nın kendinden önceki peygamberleri ve doğru insanları kurtarmak için ölümler diyarına inişi konulu sahnelere verilen genel bir addır. Ölüm; Yahudi inancına göre hayatın başka bir safhasına geçiş aracı olarak doğal bir olaydır. Tanrı, ebedi mutluluğa ulaşma yolundaki hazırlık durağı olan "Cisim Dünyası"nı ve ebedi olan "Ruh Dünyası"nı yaratmıştır. "Ruh Dünyası" insanın gerçek yurtdur. Bu nedenle Yahudiliğe göre ölüm korku duyulan bir olay değildir. Ölüm döşeginde günahlarını itiraf etmek "Ruh Dünyası"na geçişin önemli bir unsurudur. Günahlarını itiraf edenler "Ruh Dünyası"na geçerek yaşamaya devam eder, ancak itiraf etmeyenler ise ölürlür. Bunun için de "mezarlık", İbranice'de "Dirilerin Evi" anlamına gelen "*Beth Ha-hayim*" olarak isimlendirilir⁴. Bu anlayış, Hıristiyan inancındaki *Anastasis* sözcüğünün "diriliş" anlamında kullanılmasını da açıklamaktadır.

Konu Kanonik İnciller'de bulunmamaktadır. Ancak apokrif incillerden Nikodemus İncil'inde tüm ayrıntıları ile anlatılmaktadır. 17. bapta "Mesih'in Yeraltı Dünyasına İnmesi" yer alır:

¹ 1. Krallar, 11: 1-13; 1. Tarihler, 9: 29

² Sahne, El Nazar Kilisesi'nde *I ANACTACHC*; Çarıklı, Kılıçlar ve Elmalı Kiliseleri'nde *H ANACTACHC*, Karanlık ve Cemil Arkhangelos Kiliseleri'nde *HANACTACHC*, Gülşehir Karşı Kilise'de *H ANAÇACI*, Soğanlı Azize Barbara Kilisesi'nde ise *I ANACTACHC* olarak adlandırılmıştır.

³ [http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=a%29ni%2Fsthmi&la=greek&can=a%29ni%2Fsthmi0&prior=h\(#lexicon](http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=a%29ni%2Fsthmi&la=greek&can=a%29ni%2Fsthmi0&prior=h(#lexicon) (09.08.2013)

⁴ Ölecek kişinin başında bekleyenler şu duayı okur: "Birçokları itirafta bulundular ve ölmediler, itirafta bulunmayan birçok kimse ise öldü. İtirafta bulunmanın ödülü olarak yaşayacaksın ve her kim itirafta bulunursa, ahirette mutlu olacaktır." Bkz. Baki Adam, "4.1. Tarihsel Gelişimi, İnanç Esasları ve İbadetleri", *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ankara 2010, s. 243.

“1-Yusuf dedi: ‘İsa’nın ölümden uyanması, sizi niçin şaşırtıyor? O harika değil, esas harika, onun yalnız kendisi değil, başka ölümlerle birlikte uyanmasıdır. Kudüs’te onlar kendilerini pek çoklarına gösterdiler. Ve siz diğerlerini tanıyorsanız, İsa’yı (çocuk olarak kucaklarına) alan Symeon’u ve onun ölümden uyandırılan iki oğlunu (tanıyorsunuz ki) ki: o sizi tanıyor. Çünkü biz onları az bir zaman önce görmüştük. Ama mezarlarının açılmış boş olduğu görülüyor, ama kendileri yaşıyorlar ve Aramatya’da ikamet ediyorlar. ‘ O zaman onlar oraya adamları yolladılar ve mezarlarını boş buldular. Yusuf dedi: ‘Biz Aramatya’ya gitmek ve onları ziyaret etmek istiyoruz!’”

2-Bunun üzerine Yüksek Rahipler Hannas ve Kayafas, Yusuf ve Nikodemus ve Gamaliel ve onlarla birlikte diğerleri ayağa kalktılar ve Aramatya’ya gittiler ve Yusuf’un sözünü ettiklerini buldular. Bir dua yaptılar ve birbirlerini selamladılar. Daha sonra onlarla birlikte Kudüs’e geldiler ve onları Sinagog’a bıraktılar ve kapıları emniyet altına aldılar. Yahudilerin önderleri ortasına koydular ve onlara Yüksek Rahip dedi: ‘İsrail’in Allah’ı ve Adonay adına ve nasıl haşır olduğunuzu ve kimin sizi ölümden dirilttiği üzerine hakikati söyleyeceğinize lütfen yemin ediniz.

3- Haşır olan adamlar bunu duyunca yüzlerindeki Haç işaretlerini açtılar ve Yüksek Rahibe haber verdiler. ‘Bize kâğıt ve mürekkep ve telek (kalem) ver! Bunları onlara getirdi ve onlar oturdular ve aşağıdakileri yazdılar:’”

Konu, 18. Bapta ‘‘Vaftizci Yahya’nın Ölülere Vaazı’’ ile devam etmektedir:

1-Efendimiz İsa Mesih, sen haşır ve dünya hayatısın bize lütfleyle ki; senin haşrini ve Hades’te (ölüler diyarında) yaptıklarını, mucizelerini anlatabilelim. Biz ilk zamanlardan ölmüşlerle birlikte Hades’te (ölüler diyarında) idik. Fakat gece yarısı o saatte karanlıklar içinde güneş gibi parlak oldu ve (her yeri) aydınlattı ve biz hepimiz görünüyorduk ve biri diğerlerini görüyordu. Ve o anda atamız İbrahim diğer ruhani reislerle ve peygamberlerle birlikte idi ve sevinçle herkes diğerlerine diyordu ki: ‘‘Bu büyük ışıktan (vadedilen) ışıktır!’’ Orada bulunan peygamber Yezaya dedi: ‘‘O Babadan ve oğuldan ve Kutsal Ruh’ tan ışıktır!’’ Ben hayatta iken onun hakkında kehanette bulundum ve dedim ki; Sebulon ve Naftali bölgelerinde oturan halk karanlıkta oturuyor, bakınız büyük ışık (onu aydınlatıyor.)’’

2-Daha sonra başka biri ortaya geldi, o çölden bir münzevi idi ve (kavmin) ihtiyarları ona dediler: ‘‘Sen kimsin?’’ O dedi: ‘‘Ben peygamberlerin sonuncusu Yahya’yım, Tanrı oğlunun yolunu hazırladım. Ve halka günahlarından tövbe etmesini tebliğ ettim. Ve Tanrı’nın oğlu bana geldi ve ben onu uzaktan görünce, halka dedim: ‘‘Bakın, Tanrı’nın kuzusu dünyanın günahlarını kaldırıyor!’’ Ve ben onu elimle Şeria Nehrinde vaftiz ettim ve Kutsal Ruhun bir güvercin gibi üzerine geldiğini gördüm ve Baba Tanrı’nın sesini işittim, diyordu ki, ‘‘Bu benim sevgili oğlumdur, onu beğendim. Ve bundan dolayı o beni size gönderdi ki, Tanrının doğmuş oğlunu buraya gönderdiğini, ona insanları kurtaracağını; ona inananları ise, muhakeme edeceğini sizlere ilan edeyim. Bundan dolayı hepinize diyorum ki, hepiniz için şimdi tövbe etme zamanıdır. Siz yukardaki yanlış dünyanın ilahlarına taptınız ve günaha girdiniz. Başka bir zamanda ama, bu mümkün olmayacaktır..¹’’

İncil’in 19. bapında Âdem’e yapılan vaat hakkında Şit’in Şehadeti, 20. Bapında Şeytan ve Hades (Ölümler Diyarı) arasındaki mücadelelerine yer verilmiştir. 21. Bapta ise Mesih’in Ölüler Diyarı’na girişi anlatımında Peygamber Davut’un adı Şeytan’a seslenmesi ile geçmektedir:

1-Şeytan ve Hades birbirleriyle bunları konuşurken gök gürültüsü gibi güçlü bir ses geldi ve dediler: ‘‘Kapınızı açın, ebedi kapınızı kaldırın ey hükümdarlar! İhtişamın kralı gelecek! Hades bunu duyunca, şeytana dedi: ‘‘Şimdi dışarı çık ve gücün yetiyorsa ona karşı koy!’’ Şeytan böylece dışarı çıktı. Bunun üzerine Hades, cinlerine dedi: ‘‘Güvenlik tedbirlerini alın ve kapıları güçlendirin ve demir sürgülerle kapatın ve benim mızraklarımı alın ve topluca durun, her şeye dikkat edin! Eğer o buraya gelirse, maalesef o bize galip gelir.’’

¹ Ekrem Sarıçioğlu, A.g.e., Nikodemus, XVIII.

2- İlk atalar bunu duyunca, hakarete başladılar ve dediler ki; “Sen her şeyi yiyen ve doymayan! Ayağa kalk, ihtiyacının kralı geliyor!” Peygamber Davut dedi: Ey aldatıcı, sen bilmiyor musun ki, ben dünyada yaşarken bu “Kapılarınızı kaldırın ey Hükümdarlar” sözünü söyledim!” Yezaya (da) dedi ki: “Ben bunu daha önceden gördüm ve Kutsal Ruh: “Kapılar kalkacak ve ölümler mezarlarından uyanacak ve yeryüzünde sevinecekler ve “Nerede senin dikenin ölüm? Nerede Hades, senin zaferin? Diye yazmıştı.¹”

Apokrif Çocuk İncilleri’nden Tomas İncili’nde ise cehennemın fiziksel özellikleri tespit edilmiştir².

¹ Ekrem Sarıkçıoğlu, A.g.e., Nikodemus, IX.

² Ekrem Sarıkçıoğlu, A.g.e., Tomas İncili.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAPADOKYA'DA DAVUT VE SÜLEYMAN TASVİRLERİ

Çalışmamızda Nevşehir, Kayseri, Niğde ve Aksaray'da bulunan 24 kilisede 16 Davut ve 15 Süleyman tasviri ile 14 *Anastasis* sahnesi incelenmiştir. (Tablo 3)¹. İncelememiz Davut tasvirleri, Süleyman tasvirleri ve *Anastasis* sahneleri şeklinde gruplandırılmış ve katalog halinde sunulmuştur.

Kilisenin Adı	<i>Anastasis</i>	Tek Figür	
		Davud	Süleyman
Göreme El Nazar	•		
Göreme Eski Tokalı	•		
Göreme Yeni Tokalı	•	•	
Göreme Theotokos, Vaftizci Yahya ve Aziz Georgios	•	•	•
Göreme Aziz Eusthasios		•	
Göreme Elmalı	•	•	•
Göreme Çarıklı	•		
Göreme Karanlık	•	•	•
Göreme Kılıçlar	•	•	•
Göreme Kılıçlar Kuşluk		•	•
Ürgüp Tağar, Üç Yapraklı Yonca Planlı Kilise		•	•
Ürgüp Aziz Theodoros (Pancarlık)	•	•	•
Ürgüp Cemil Arkhangelos	•	•	•
Ürgüp Ortahisar Cambazlı		•	•
İbrahimpaşa Köyü Tavşanlı			•
Kızılçukur Haçlı		•	•
Çavuşin Nikeforos Fokas	•		
Gülşehir Karşı (St. Jean)	•	•	•
Güllüdere Ayvalı	•		
Soğanlı Azize Barbara		•	•
Soğanlı Karabaş	•		
Ihlara Yılanlı Kilise		•	•
Ihlara Ağaçaltı			•
Ihlara Sümbüllü (Hyacinth)			•

Tablo 3. Tasvirlerin Kiliselere Göre Dağılımı

¹ Davut ve Süleyman tasvirlerinin bulunduğu Ürgüp Şahinefendi Kırk Martirler Kilisesi sürdürülen restorasyon nedeniyle; Kayseri Yeşilhisar Arkaik Kilise ve Niğde Andaval Konstantin ve Helena Kilisesi Bakanlık izniyle sürdürülen bilimsel çalışmalar ve kazı yapılması nedeni ile tezimiz kapsamı dışında bırakılmıştır.

Oluşturulan katalog başlıkları ve içerdiği bilgiler şunlardır:

KATALOG NO: Tasvirin / sahnenin, çalışmamızdaki sunuş sırasını ifade etmektedir. Tasvirilere / sahnelere yapılmış olan göndermelerde kullanılmıştır.

Yapının Adı: Tasvirin / sahnenin bulunduğu yapının isim veya isimlerini içerir.

Yapının Yeri: Yapının bulunduğu ilçe, kasaba ve mevkii bilgileri verilmiştir.

Tarihlendirme: Tasvirin bulunduğu yapının varsa kitabesinde verilen yapılış tarihi veya yapıyı daha önce çalışmış araştırmacıların yapının inşası ve resimlenmesi ile ilgili önerdikleri yüzyıl bilgisini içerir.

Yapının Planı: Tasvirin bulunduğu yapının planı verilmiş ve tanıtılmıştır. Planda, mümkün ise tasvirin yeri işaretlenmiştir. Kırmızı ile işaretlenmiş alanlar Davut tasvirlerini, mavi ile işaretlenmiş alanlar Süleyman tasvirlerini, mor ile işaretlenmiş alanlar *Anastasis* sahnelerini simgelemektedir. İşaretlemede tasvirin veya sahnenin bulunduğu alanda kapladığı biçim verilmeye çalışılmıştır. Örneğin, daire biçimli bir çerçeve içinde yapılmış bir Davut tasviri kırmızı bir daire ile gösterilmişken, dikdörtgen biçimli bir çerçeve içine alınan Davut tasviri, bulunduğu çerçeveye uygun olacak biçimde kırmızı bir dikdörtgen alanda gösterilmiştir.

Tasvirin / Sahnenin Yeri: Tasvirin / sahnenin yapının içinde konumlandırıldığı yer bilgisi verilmiştir.

Tip: İsa, Adem ve Havva'nın konumlandırılmasına göre Kartsonis tarafından yapılan sınıflandırmayı ifade eder;

- Tip 1, İsa'nın Adem'e doğru eğilmiş bir vaziyette Adem'in kolundan tutarak onu mezarından çıkarışını ve Hades'i ayakları altına alışını ifade etmektedir. Bu tipte Havva Adem'in arkasında İsa'ya ellerini uzatarak yalvarır bir duruşta görülmektedir.
- Tip 2, Tip 1'den farklı olarak İsa seyirciye veya Adem'in tersine yönelik duruştaadır.
- Tip 3'te mandorla içindeki İsa kompozisyonun merkezindedir. Elleri her iki yana açık olabileceği gibi, bir eli ile Adem'i veya haçı tutarken diğer eli de ile taktis işareti yapar vaziyette görülebilir. Bu tipte Hades / cehennem bir tepe biçiminde sembolize edilmiştir. İsa, genellikle diğer figürlere oranla üst seviyede yapılmıştır.
- Tip 4'te İsa merkezdedir. Simetrik olarak Adem ve Havva'yı aynı anda kendine doğru çekmektedir. Kompozisyon, Tip 2 ve 3'ün birleşiminden oluşmuştur¹.

¹ Anna D. Kartsonis, *A.g.e.*, s. 8-9.

Diğer Tasvirler: Yapıda bulunan konumuz kapsamındaki tasvirlerin katalog numaralarını içerir.

Tasvir: Söz konusu tasvir / sahne ayrıntıları ile anlatılmıştır.

Yazıt: Tek figür halindeki tasvirlerde tasvirin adı ve ünvanı ile ilgili açıklamalar ile Kutsal Kitap'tan alıntılarının yapıldığı yazıtları içermektedir. *Anastasis* sahnelerinde ise sahnenin adı, figürlerin adları ve ünvanları ile ilgili açıklamalar ile Kutsal Kitap'tan alıntılarının yapıldığı yazıtları içermektedir.

Yayınlar: Çoğunlukla, söz konusu tasvirin bulunduğu yayınlar hakkında tespit edilmiş ve bilgi alınmış daha önce yapılmış yayınları içerir. Tasvirler / sahneler hakkında bilgi alınabilecek yayınlar tespit edildiğinde bu yayınlara da bu bölümde yer verilmiştir.

3.1 Davut

Ele aldığımız tasvirlerin 7'sinde Davut tacı ile "Kral Davut" (Kat. No. 1-7); 8'inde başında tacı ve "*Profetes*" açıklaması ile "Kral Peygamber Davut" (Kat. No. 8-15); 1'inde taçsız ve açıklamasız bir şekilde "Davut" olarak görülmektedir (Kat. No. 16).

3.1.1 Kral Davut Tasvirleri

Kral Davut tasvirleri Göreme'de Yeni Tokalı, Theotokos (Vaftizci Yahya ve Aziz Georgios) ve Kılıçlar kiliselerinde tespit edilmiştir.

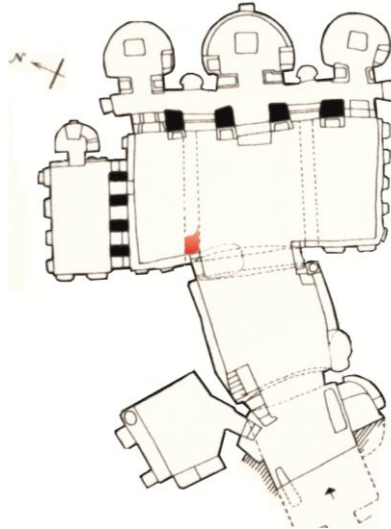
KATALOG NO: 1

Yapının Adı: Göreme Yeni Tokalı Kilise¹ (Göreme 7 No.lu Kilise / Başmelekler Manastırı, Aziz Basileios Kilisesi)

Yapının Yeri: Yapı, Göreme Açık Hava Müzesi'nin oldukça yakınında, Müze'yi şehre bağlayan yolun üzerindedir.

Tarihlendirme: Epstein 10. yüzyıl sonu-11. yüzyıl başında resimlendiğini, Jerphanion ve Thierry 950-963 yılları arasında inşa edilmiş olabileceğini, Restle ise dekorasyonu dikkate alarak 10. yüzyılın sonuna tarihleyerek 13. yüzyılda yeniden resmedildiğini savunmuştur².

Yapının Planı: Kuzey – güney yönünde dikdörtgen planlı, tek nefli olan yapı, Eski Tokalı Kilise'nin doğu kısmına birleştirilerek yapıldığı için, yapıya giriş eski kiliseden geçilerek sağlanmaktadır (Şekil 22).

Şekil 22. Tokalı Kilise³

Naosun doğusunda, dört paye ve bunları bağlayan at nalı kemerler ile sınırlandırılmış; kuzey – güney yönünde uzanan ve bir koridor gibi düzenlenen

¹ Jerphanion'un çalışmasından, "Göğe Yükseliş" sahnesinin güneyi ve kuzeyindeki takviye kemerlerinin yüzeyinde dört peygamber tasvirinin yer aldığı anlaşılmaktadır. Üç peygamberin tasviri günümüze ulaşmamıştır. Ancak Davut Peygamber'in tasvirinin alt bölümü mevcuttur. Bkz. Jerphanion, *Une Nouvelle Province de L'art Byzantin, Les Eglises Rupestres de Cappadoce*, Paris 1932, s. 317; Marcell Restle, *Byzantine Wall Painting in Asia Minor, Text I*, Shannon 1969a, s. 109-10; *Byzantine Wall Painting in Asia Minor, Plates 2*, Shannon 1969b, Plate X.; A. W. Epstein, *Tokalı Kilise, Tenth-Century Metropolitan Art in Byzantine Cappadocia*, Washington, D.C. 1986, s. 6.

²Kilise, Manastır'ın koruyucusu olan Kappadokia'nın en güçlü ailesi Fokaslar'ın himayesinde yapılmıştır. Bkz. Nicole Thierry, "10. Yüzyılda Kral Kiliseleri: Ahtamar, İşhan, Tokalı", *Bizans, Yapılar, Meydanlar, Yaşamlar*, Annie Pralong (Ed.), Buket Kitapçı Bayırı (Çev.), İstanbul 2011, s. 380.

³ Catherine Jolivet-Lévy, *Les églises Byzantines de Cappadoce. Le Programme Iconographique de l'abside et de Ses Abords*, Paris 1991.

bemadan sonra, ortadaki daha büyük boyutlu olmak üzere, at nalı biçimli üç apsis yapılmıştır. Kuzeyde dört paye ve bunları bağlayan kemerler ile naosa açılan şapel, doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı ve tek apsislidir.

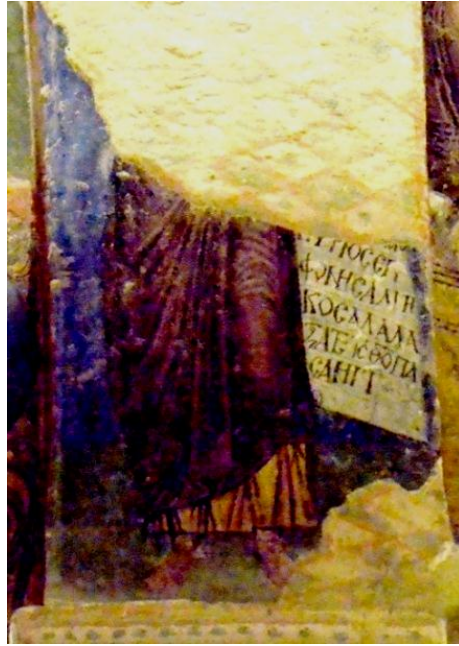
Naosun üzeri, kuzey-güney yönünde uzanan beşik tonoz ile örtülmüştür. Tonoz, örtünün başlangıç seviyesine yerleştirilmiş ikişer plaster üzerine oturtulan iki takviye kemeri ile desteklenmiştir. Böylelikle tonozun yüzeyi de üç bölüme ayrılmıştır. Bemanın üzeri ise kuzey-güney yönünde bir beşik tonoz ile örtülmüştür.

Tasvirin Yeri: Tonozun kuzeydeki takviye kemerinin iç yüzeyinin, batı ucunda resmedilmiştir (Şekil 22).

Diğer Tasvirler: Kat. No. 31

Tasvir: Tasvirin üst bölümü tahrip olmuştur (Şekil 23). Ancak Jerphanion'un 1928 yılında yayınladığı bir fotoğraf, tasvirin üst bölümü hakkında fikir verebilmektedir (Şekil 24).

Kral Davut, ayakta ve cepheden, lapis lazuli rengi bir fon ve koyu yeşil bir zemin üzerinde resmedilmiştir. Başı koyu bir renk ile konturlanmış halelidir. Başında, *Anastasis* sahnesindeki taç ile aynı şekilde düzenlenmiş bir taca sahiptir (Kat. No. 31). Kasnak biçimi ile alnı çevreleyen bir bütün halinde tasarlanmış tacı vardır. Tacın kasnağı üç sıra inci dizisi ile doldurulmuş, merkeze ise altın rengi konturlu kare biçimli erguvan rengi bir değerli taş yerleştirilmiştir. Başın iki yanında, tacın köşeleri ikili ya da üçlü inci ile süslenmiştir. Yüz ayrıntıları seçilememektedir.

Şekil 23. Tokalı Kilise, Davut (Peygamber)

Figürün sağ elinde açık bir rulo vardır. Koyu kahverengi üst giysinin açık kahve ve kıvılcık ile ışıklandırılarak belirtilen kıvrımlarının yönünden, sağ omuzda ya da göğsün sağ bölümünde toplanan *khlamys* giyimli olduğu anlaşılmaktadır. Giysinin üzerinde, giysiden daha açık tonda bir zemin üzerinde bitkisel bezemeler ve değerli taşlar ile süslenmiş dairevi biçimli bir *tablion* bulunmaktadır. Kahverengi ile gölgelendirilerek kıvrımları belirtilen tunik koyu sarı renktedir. Figürün sağ bacağı sabit; sol bacağı serbest durmaktadır. Olasılıkla sandalet giyimli ayakları, iki yana açık bir vaziyettedir.

Şekil 24: Yeni Tokalı Kilise, sol köşede görülen Kral Davut Tasviri¹

Yazıt: Figürün sağ elinde tuttuğu açık rulodaki yazıtın beş satırı günümüze gelebilmiştir. Ancak Jerphanion çalışmalarından birinde yazıtın tamamını yayınlamıştır.² Yazıtın günümüze gelen bölümü okunmuş ve araştırmacının doğru aktardığı kanaatine varılmıştır.

¹ Jerphanion, *Une Nouvelle Province de L'art Byzantin Les églises Rupestres de Cappadoce, Planches, Deuxime Album*, Paris 1928b.

² Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 317.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
<u>ΑΝΕΒΙΟΘC</u> <u>ΕΝΑΛΛΑΓΜΟ</u> <u>ΚΥΡΙΟCΕΝ</u> ΦΟΝΗCΑΛΓΗ ΚΟCΑΛΑΛΑ ΞΑΤΕΤΟΘΟΠΑ CΑΗΓΙoysen / fonesadie / kosalala / dsaeisthopa/ saeti	Uluslar kükrüyor, krallıklar sarsılıyor, Tanrı gürleyince yeryüzü eriyip gidiyor. (Mezmurlar, 46: 6) Ey Tanrı, Siyon'da seni övgü bekliyor, Yerine getirilecek sana adanan adaklar. (Mezmurlar, 65: 1)

Yayınlar:

- G. d. Jerphanion, "La date des peintures de Toçalé Kilisse en Cappadoce", *Revue Archéologique*, No. 20, 1912, s. 236 – 254.
- Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 297-376.
- M. Restle, *A.g.e.* 1969a, s. 111-16.
- M. Restle, *A.g.e.* 1969b, X, Illusts. 61-123.
- Spiro Kostof, *Caves of God. The Monastic Environment of Byzantine Cappadocia* Oxford 1989, s. 95-105.
- Lyn Rodley, *Cave Monasteries of Byzantine Cappadocia*, Cambridge 2010, s. 213-22.
- A. W. Epstein, *Tokalı Kilise, Tenth-Century Metropolitan Art in Byzantine Cappadocia*, Washington, D.C. 1986.
- C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 96-108.
- Nicole Thierry, "10. Yüzyılda Kral Kiliseleri: Ahtamar, İşhan, Tokalı," *Bizans, Yapılar, Meydanlar, Yaşamlar*, Annie Pralong (Ed.), Buket Kitapçı Bayrı (Çev.), İstanbul 2011, s. 361 – 383.

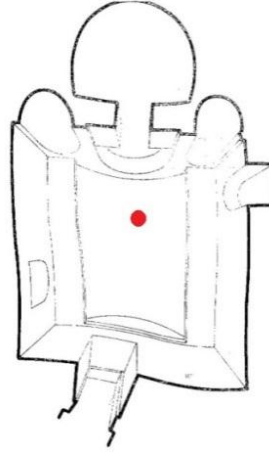
KATALOG NO: 2

Yapının Adı: Göreme Theotokos, Vaftizci Yahya ve Aziz Georgios Kilisesi (Göreme Theotokos Kilisesi / 9 No.lu Kilise)

Yapının Yeri: Jolivet-Lévy'nin Tokalı Kilise'nin de yer aldığı tepe üzerinde bulunduğunu belirttiği yapının yeri tespit edilememiştir¹.

Tarihlendirme: Jolivet-Lévy, yapının resimlerini *arkaik kiliseler* grubunda değerlendirerek 10. yüzyılın başına ya da birinci yarısına tarihlenebileceğini düşünmektedir. Ancak Restle 10. yüzyılın sonuna tarihlemiştir².

Yapının Planı: Yapı, kuzey – güney yönünde dikdörtgen planlı ve tek neflidir (Şekil 25). Naos, doğuda ve batıda düz örtülü olup merkezde ise, kuzey–güney yönünde açılmış beşik tonoz örtülüdür. Naosun kuzey duvarında at nalı biçimli bir apsis, apsisin doğu ve batısına açılmış yarım daire biçimli iki apsidiol ile son bulmaktadır.

Şekil 25. Göreme Theotokos, Vaftizci Yahya ve Aziz Georgios Kilisesi³

Tasvirin Yeri: Tonozun kuzey bölümünde, eksende yer almaktadır (Şekil 25).

Diğer Tasvirler: Yapıda Süleyman tasvirine yer verilmiştir⁴. Ancak tasvire ulaşamamıştır.

Tasvir: Kral Davut, daire biçimli bir çerçeve içinde, büst şeklinde ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 26).

Koyu renkli çerçeve, içte ve dışta ikişer sıra inci dizisi ile sınırlandırılmış yüzeyi ise, yine çift sıra inci dizisi ile dikdörtgen biçimli on iki bölüme ayrılmıştır. Her bir

¹ Bkz. C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 109. Kilisenin yeri konusunda Nevşehir Müzesi uzmanlarına ve Açık Hava Müzesi çalışanlarına danışılmış, ancak yer tespiti yapılamamıştır. Bu nedenle çalışmamızda Restle ve Jerphanion'un yayınlarından yararlanılmıştır.

² M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XII.

³ M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XII.

⁴ M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XII.

bölümün içine de değerli birer taş yerleştirilmiştir. Bu taşlar olasılıkla açık tonda bir renge sahiptir.

Şekil 26. Göreme Theotokos, Vaftizci Yahya ve Aziz Georgios Kilisesi, Kral Davut¹

Açık renkli halesi, koyu bir renk ile konturlanmıştır. Başındaki tacı, bir kasnağın üzerinden atılan ikişer şeridin baş üzerinde birleştirilmesi ile oluşmuştur. Yer yer ikişer sıra inci dizisi ile süslenen *prependolion*, yüzünün iki yanında kasnağa eklenmiştir.

Omuzlarına kadar inen düz beyaz saçlı, beyaz sakallı ve beyaz bıyıklı figürün yüzü tahrip edilmiştir.

Koyu renkli bir tunik üzerine *loros* giyimlidir. Bir atkı halindeki *loros* göğüs hizasında üst üste getirilerek birleştirilmiştir. Koyu bir renge sahip giysinin kenarları ikişer sıra inci ile sınırlandırılmış, yine ikişer sıra inci ile bölümlere ayrılmıştır. Her bir bölümün içine dikdörtgen biçimli birer büyük değerli taş yerleştirilmiştir.

Yazıt: Figürün sağında ligatürü bulunur.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
Δ _ Δ	D a d	Davut

Yayımlar:

- G. d. Jerphanion, *Une Nouvelle Province de l'art Byzantin. Les églises Rupestres de Cappadoce*, Paris 1925, s. 121-37.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 117-19.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XII, Illusts. 124-133.
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 109-11.

¹ Jerphanion, *A.g.e.*, 1928b.

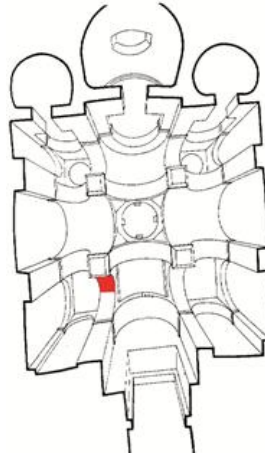
KATALOG NO: 3

Yapının Adı: Göreme Kılıçlar Kilisesi (29 No.lu Kilise)

Yapının Yeri: Göreme Açık Hava Müzesi'nden, günümüzdeki otopark yanındaki patikadan kuzeye doğru yol alınır. Yaklaşık on dakikalık yürüme mesafesindeki kiliseye Aziz Eustharios Kilisesi ve Kılıçlar Kuşluk Kilisesi'ni geçtikten sonra ulaşılır.

Tarihlendirme: Jerphanion, Restle, Thierry, Epstein ve Cormack gibi birçok araştırmacı, resimlerin kalitesi ve üslubuna dayanarak, 900 yılından kısa bir süre önce yapının resimlendiğini düşünmektedir. Jolivet-Lévy ise ikonografik programı nedeni ile 10. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmeyi uygun görmüştür. Rodley, manastır kompleksini tarihlenmede kilisenin resimlerine dayanarak tarihlenmiştir. Buna göre diğer araştırmacılardan daha geç bir tarihi önererek 11. yüzyıla ait olabileceğini belirtmiştir¹.

Yapının Planı: Yapı, doğu – batı yönünde kapalı Yunan haçı plan tipindedir (Şekil 27). Merkezdeki kare planlı mekan, dört yönde haç kolları ile sınırlandırılmıştır. Haç kolları arasında kalan alanlarda köşe odaları oluşturulmuştur. Doğudaki üç mekan ile bağlantılı, ortadaki daha büyük boyutlu olmak üzere, at nalı biçimli üç apsis vardır.

Şekil 27. Kılıçlar Kilise²

Merkez mekan, dört sütun üzerine oturtulmuş kuzey-güney doğrultusunda atılmış iki kemer ile desteklenen pandantif geçişli bir kubbe ile; haç kolları ise merkez mekana dik yöndeki birer beşik tonoz ile örtülüdür. Köşe mekanları üçer plaster ve bir sütun üzerine atılmış kemerler ile desteklenen, batıda düz örtülü olup doğuda kubbe örtülüdür.

¹ M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XXIV; C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 141; L. Rodley, *A.g.e.*, 2010, s. 45.

² M. Restle, *A.g.e.*, 1969b.

Tasvirin Yeri: Batı haç kolunun kuzeyindeki kemerin iç yüzeyinde resmedilmiştir (Şekil 27).

Diğer Tasvirler: Katalog No 17, Katalog No 40

Tasvir: Kral Davut, kemer iç yüzeyinin şekline uygun olarak, düzgün olmayan dikdörtgen bir çerçeve içinde, ayakta ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 28).

Şekil 28. Kılıçlar Kilisesi, Kral Davut

Figür, dışta beyaz ve içte kahverengi ile konturlanmış beyaz halelidir.

Alt kademesi ters “U” biçimli olan tacı üç kademeli olup tüm yüzeyi iki sıra inci ile süslenmiş, merkeze ise beyaz konturlu dikdörtgen bir değerli taş yerleştirilmiştir.

Uzun, düz, beyaz saç ve beyaz sakalı vardır. Gözleri ve burnu tahrip edilmek ile birlikte siyah kavisli kaşı, iri siyah göz bebeği ve göz akı belirgindir ve figürün sağa doğru bakmakta olduğu anlaşılmaktadır. Sola doğru uzatılmış sağ eli, yüzük ve başparmağı ile takdis işareti yapmaktadır.

Erguvan rengi *khlamysin*in uçları sağ omuzda birleştirilmiştir. Üzerine stilize edilmiş iki yapraklı çiçek motifi yapılmış *khlamysin* ön kenarında, belli aralıklarla kenara dik ikişer çizgi ile oluşturulmuş basit bir şerit yapılmıştır. *Tablion*, sadece *khlamysin* arka kenarında yer almaktadır¹. Erguvan *tablionun* kenar şeritlerine birer küçük inci sırası arasında bir sıra büyük

¹ *Tablion*, *khlamysin* ön kenarında da bulunmalıdır.

inci yerleştirilmiştir. Bu alan beyaz üç daire ve bunların köşelerinde birer küçük daire ile bezenmiştir.

Beyaz *dibetesionunun*, altın rengi zeminli omuz bölümü, dörtgen ve daire biçimli altın ve kahverengi değerli taşlar ile süslenmiştir. Erguvan zeminli olan bezeme alanının alt bölümündeki şerit, birer küçük inci sırası arasına büyük inci sırası ile süslenmiştir. Tunığın kol ucu da omuzdaki bezemeye benzer biçimde sadece inci şeridi ile süslenmiştir.

Yazıt: Figürün solunda, baş hizasında ligatürü yazılıdır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
ΔΑΔ	Dad	Davut

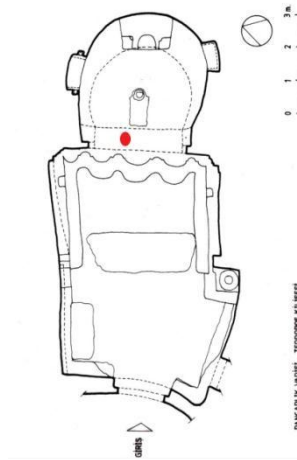
Yayınlar:

- Jerphanion, *A.g.e.*, 1925, s. 199-242.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 131-34.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XXIV, Illuts. 251-278.
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 137-41.
L. Rodley, *A.g.e.*, 2010, s. 39-45.

KATALOG NO: 4**Yapının Adı:** Ürgüp Susumbayrı Aziz Theodoros Kilisesi (Pancarlık Kilisesi)**Yapının Yeri:** Nevşehir'in Ürgüp ilçesini Mustafapaşa kasabasına bağlayan yol üzerindeki Susumbayrı Mevkii'ndedir.**Tarihlendirme:** Jolivet-Lévy tarafından yapılan inceleme sonucunda, mimarisi ve mimari dekorasyonuna dayanarak Bizans öncesi döneme; resimlerin ise 9.-10.yüzyılın hemen sonrasında yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Restle ise 11.yüzyılın birinci yarısına ait olduğunu ortaya atmıştır. Jerphanion ise 1107 yılından sonra yapılmış olabileceğini belirtmiştir ¹.**Yapının Planı:** Batıdan girişi sağlanan yapı, doğu – batı doğrultusunda düzgün olmayan dikdörtgen planlı ve tek neflidir (Şekil 29).

Batı duvarının güney yarısı, eksende dışa taşkın olup güney köşede, duvarın kuzey yarısı ile aynı hizadadır. Naosun doğu bölümünde, güney ve kuzey duvarlarında seki oluşturulmuştur. Yapı, dalga biçimli iki basamak ile çıkılan ve olasılıkla yarım daire biçimli kemer ile yaklaşık at nalı planlı olan apsisle bağlanır.

Naos düz örtülü, apsis ise friz ile desteklenen yarım kubbe ile örtülüdür.

Şekil 29. Ürgüp Susumbayrı Aziz Theodoros Kilisesi (Pancarlık Kilisesi)²**Tasvirin Yeri:** Naosu apsisle ayıran kemerin iç yüzeyinin kuzey bölümünde resmedilmiştir (Şekil 29).**Diğer Tasvirler:** Katalog No 19**Tasvir:** Kral Davut, daire biçimli bir çerçeve içinde, büst şeklinde ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 30). Çerçeve turuncu sade bir çizgi ile oluşturulmuştur.¹ C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 222.² Marcell Restle, *Byzantine Wall Painting in Asia Minor, Plates 3*, Shannon 1969c.

Şekil 30. Ürgüp Susumbayrı, Aziz Theodoros Kilisesi, Kral Davut

Başı, turuncu ile konturlanmış bej renge halelidir. Kiremit rengindeki tacının alt kademesi ters “U” biçimli olmak üzere iki kademeli düzenlenmiş ve çevresi bir sıra inci dizisi ile bezenmiştir.

Uzun, beyaz saçlı ve beyaz sakallı olduğu anlaşılan figürün gözleri tahrip edilmiş olmakla birlikte açık turuncu renge kavisli kaşları, belli belirsiz burnu, dudağı ile uzun boynu seçilebilmektedir.

Turuncu ile konturlanmış ve kıvrımları basitçe verilmiş gri manto / pelerin içinde açık gri bir tunik giyimlidir.

Yazıt: Figürün sağında “ΔA_” yazısı okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
ΔAΔ	Dad	Davut

Yayımlar:

Hans Rott, *Kleinasiatische Denkmaler aus Pisidien, Pamphylien, Kappadokien und Lykien*, Leipzig 1908, s. 204-08.

M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 148-49.

M. Restle, *A.g.e.*, 1969c, XXVI.

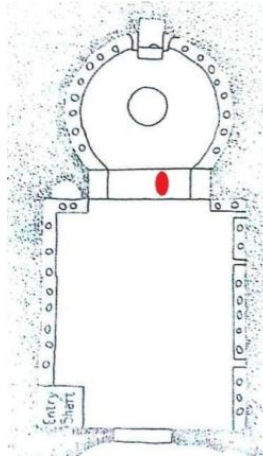
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 219-22.

KATALOG NO: 5**Yapının Adı:** Kızılçukur Haçlı Kilise

Yapının Yeri: Kızılçukur Örenyeri'ndeki seyir tepesinden başlayan patikadan yola çıkılarak, Çavuşin önündeki kiliseye yaklaşık otuz dakika süren yürüyüş ile ulaşılabilir. Bunun yanında Çavuşin yönünden de yürüyerek ulaşım sağlanabilir.

Tarihlendirme: N. Thierry tarafından yapılan incelemede İkonokasmus Dönemi'ne ait olduğu belirtilmiştir. Resimleri "Arkaik Resimli Kiliseler" grubunda değerlendirilmiş; Jolivet-Levy ve N. Thierry tarafından 10. yüzyılın başına tarihlendirilmiştir¹.

Yapının Planı: Bir merdiven aracılığı ile kuzeybatı köşedeki açıklık aracılığı ile yapıya giriş sağlanır. Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı yapı, tek neflidir (Şekil 31). Kuzey ve güney duvarlarda seki oluşturulmuştur. Doğuda, yarım daire biçimli bir kemer ile geçiş sağlanan, dairevi planlı apsisin duvarında da bir seki oluşturulmuştur.

Şekil 31. Kızılçukur Haçlı Kilise²

Naos, üzerinde büyük bir haç motifi bulunan düz bir örtüye sahiptir.

Tasvirin Yeri: Apsis kemerinin iç yüzeyinde, güney bölümünde resmedilmiştir (Şekil 31).

Diğer Tasvirler: Katalog No 20

Tasvir: Kral Davut, daire biçimli bir çerçeve içinde, büst şeklinde ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 32).

Başı, dışta beyaz ve içte kahverengi ile konturlu koyu sarı halelidir. Başındaki tacı, bir kasnak etrafında gelişmektedir. Tacın üst bölümü, kasnağın sağından soluna doğru uzanan bir şerit ile bu şeridin merkezine eklenen dikdörtgen biçimli bir süsleme alanından oluşmuştur. Tacın tamamı iki sıra inci ile süslenmiştir. Kasnağın iki yanındaki *prependolion* ise, ikişer sıra

¹ C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 53.

² S. Kostof, *A.g.e.*, 1989.

halindeki inci dizisi ile gri / siyah dikdörtgen birer değerli taş yerleştirilmiş, daha küçük boyutlardaki üçlü inci dizisi ile sonlandırılmıştır.

Şekil 32. Kızılcukur, Haçlı Kilise, Kral Davut

Uzun, beyaz saçlı, beyaz bıyıklı ve beyaz sakallı figür soluna doğru bakmaktadır. Kavisli kaşı, gözü, burnu ve dudağı koyu turuncu renkte resmedilmiştir.

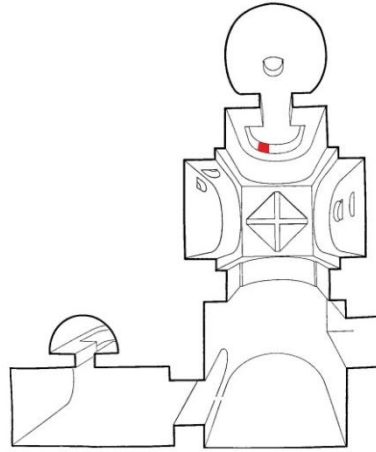
İki ucu göğüs hizasında ortada birleştirilen sarı *lorosun* kıvrımları gri ve koyu sarı konturludur. Birleşme arasında kalan boynunun aşağısına kadar uzanan yatay bir bordüre sahiptir. Omzunu çevreleyen bordürün kenarlarına iki sıra inci yerleştirilmiştir. İçi ikişer sıra halinde sekiz incinin yatay olarak yerleştirilmesi ile bölümlere ayrılmış ve birer kare ya da dikdörtgen biçimli zümrüt ile süslenmiştir. Göğsündeki yatay bordürde ise olasılıkla alanın şekline uygun biçimde bir altın yerleştirilmiştir. Tuniği de *lorosun* rengi ile aynı renktedir.

Yazıt: Figürün sağında ligatürü okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
ΔΑΔ	Dad	Davut

Yayınlar:

- M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 145.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969c), XXXIV.
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 50-53.

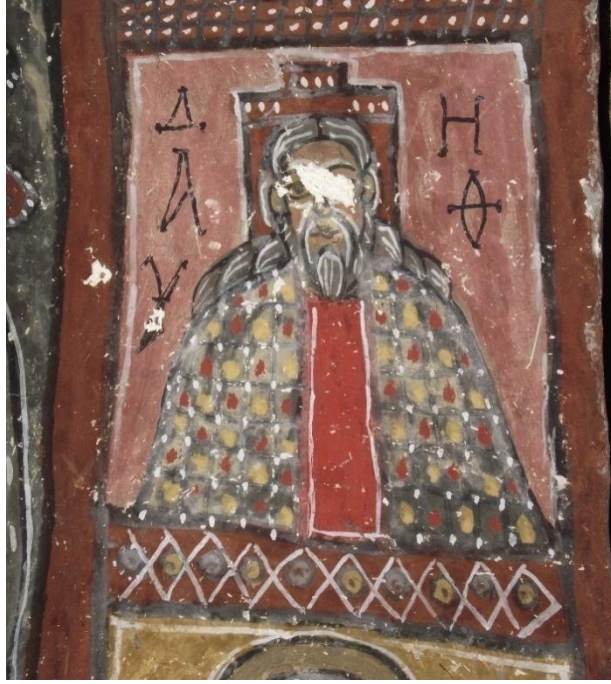
KATALOG NO: 6**Yapının Adı:** Ihlara Yılanlı Kilise**Yapının Yeri:** Ihlara Vadisi'nde Açık Hava Müzesi içindedir.**Tarihlendirme:** Yapının resimlerini N. Thierry ve M. Yanagi 9. yüzyılın ikinci yarısına, Lafontaine-Dosogne 10.-11. yüzyıllara, Restle 11. yüzyılın ikinci yarısına, Jolivet-Lévy ise 9. yüzyılın sonu – 10. yüzyılın başına tarihlemektedir.¹**Yapının Planı:** Güneydeki doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı narteks aracılığı ile naosa girilir (Şekil 33). Kare planlı merkez mekân, kuzey, doğu ve güneyde eş büyüklükte derin nişlerle, batıda ise kare planlı bir bölümle oluşturulan haç kolları ile sınırlandırılarak serbest haç plan oluşturulmuştur.Şekil 33. Ihlara, Yılanlı Kilise²

Yapı, doğu haç kolundaki yarım daire biçimli kemer aracılığı ile bağlantılı at nalı planlı ve bir apsislidir.

Batı haç kolunun kuzeyinde yarım daire kemerli açık ile geçiş sağlanan, kuzey- güney yönünde dikdörtgen planlı bir şapel yer alır. Doğuda, eksene yerleştirilmiş yarım daire kemerli templon levhaları ile düzenlenmiş giriş ile yarım daire planlı apsidiole sahiptir.

Merkez mekân düz örtü ile, haç kolları ise merkez mekân ile paralel olarak yapılmış beşik tonoz ile örtülüdür.

Tasvirin Yeri: Apsis kemerinin iç yüzeyinde, eksenin kuzeyinde resmedilmiştir (Şekil 33).**Tasvir:** Kral Davut, kalın siyah bir çizgiden ibaret, yaklaşık dikdörtgen biçimli bir çerçeve içinde, büst şeklinde ve cepheden tasvir edilmiştir (Şekil 34).¹.Bkz. C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 310.² M. Restle, *A.g.e.*, 1969c.

Şekil 34. Ihlara Yılanlı Kilise, Kral Davut

İki kademeli bir taç giymiştir. Pers tipi tacı / başlığı, dışta beyaz ve içte siyah konturla belirtilmiş erguvan rengindedir. Tacın alt kısmında kenarlarına ve üst basamağın içine üçer inci yerleştirilmiştir. Aşağı bölümünde ise başının arkasını tamamen örttüğü anlaşılan, yine erguvan renginde olan bir bölüme sahiptir.

Siyah, gri ve beyaz çizgiler halinde, omuzlarına kadar uzanan saç ve sakalı, gri ve beyaz kontrast kurularak resmedilmiştir. Esmer tenli figürün, gözleri ve burnu tahrip olmak ile birlikte, dışta beyaz ve içte siyah ile resmedilmiş kavisli kaşlara, iri siyah gözlere ve belirgin bir dudağa sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Giysinin şekli ve türü, resmin üslubu nedeni ile anlaşılamamaktadır. Ancak beyaz çizgili kırmızı tunik üzerine, *manto* giyimli olabileceği düşünülmektedir.¹ Manto, gri zeminli olup dönüşümlü olarak yerleştirilmiş daire biçimli altın ve kırmızı değerli taşlar ile bunların çapraz eksenlerine yerleştirilmiş birer inci ile bezelidir.

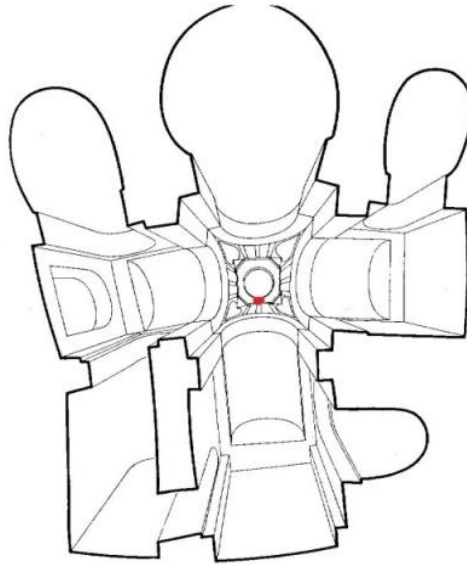
Yazıt: Figürün sağında “ΔAY”, solunda “HΘ” harfleri okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
ΔAYHΘ	Davet	Davut

¹Giysinin Bizans dönemine ait herhangi bir giysi türü ile benzerliği tespit edilememiştir.

Yayınlar:

- M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 173-74.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969c, LVII, Illusts. 498-506.
S. Kostof, *A.g.e.*, 1989, s. 107-08.
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991), s. 307-10.

KATALOG NO: 7**Yapının Adı:** Ihlara Ağaç Altı Kilisesi**Yapının Yeri:** Ihlara Vadisi Açık Hava Müzesi'nin içinde yer alır.**Tarihlendirme:** Yapı, Kostof tarafından 850 - 950 yılları arasına, Thierry tarafından İkonoklasms öncesine, Ötüken tarafından 9. - 11. yüzyıl arasına, Restle tarafından 11. yüzyılın başına tarihlendirilmiřtir¹.**Yapının Planı:** Yapıya, kuzeydeki yarım daire kemerli açıklık ile girilir (şekil 35). Merkezdeki küçük kare planlı mekân, plasterler üzerine oturtulmuş yarım daire biçimli kemerler aracılığı ile kuzey, batı ve güney yönlerinde ha kollarına açılmıştır. Kuzey ve güney ha kolları kare planlı olup eş büyüklüktedir. Batı ha kolu ise doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır.şekil 35. Ihlara Ağaç Altı Kilisesi²

Kuzey ve batı ha kolları arasında, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen biçimli bir köşe odası ve batı ha kolunun güneyine daire biçimli bir niş açılmıştır.

Yapı, doğudaki  mekân aracılığı ile yarım daire kemerli açıklık ile geçiş sağlanan  apsis ile son bulur. Apsisler, merkezdeki daha düzgün ve büyük olmak üzere, daire planlıdır.

Merkez mekân, pantantif geçişli sekizgen biçimli kasnak üzerine oturtulmuş bir kubbe ile örtülüdür. Haç kolları ise, merkez mekâna dikey olarak yapılmış beşik tonoz örtülüdür.

¹ M. Restle, *A.g.e.*, 1969c; S. Kostof, *A.g.e.*, 1989; S. Yıldız Ötüken, *Ihlara*, Ankara 1989;² M. Restle, *A.g.e.*, 1969c.

Tasvirin Yeri: Kubbeye geçiş elemanı olarak kullanılmış dairevi biçimli kasnağın batı bölümünün iç yüzeyine tasvir edilmiştir (Şekil 35).

Tasvir: Kral Davut, kiremit rengindeki çizgilerden oluşan dikdörtgen biçimli bir çerçeve içinde, büst şeklinde ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 36). Figür, alt bölümü altın renginde, üst bölümü ise siyah olan bir fon üzerine tasvir edilmiştir.

Altın rengindeki halesi beyaz konturludur. Siyah tacı, basit bir biçime sahip olup; solda yukarıya doğru genişletilerek, sağda ise daraltılarak oluşturulmuştur.

Omuzlarına kadar uzanan, düz, gri saçlı ve gri sakallıdır. Yaşlı, açık tenli figürün belli belirsiz kaşları, badem biçimli göz hatları, burnu ve dudağı belirtilmiştir.

Gri bir tunik üzerine, kiremit rengi *manto / pelerin* (?) giyimlidir. Sağ eli, içe dönük ve açık bir vaziyette, göğsü üzerindedir.

Şekil 36: Ihlara Ağaç Altı Kilise, Kral Davut

Yazıt: Figürün başının iki yanında, siyah zemin üzerindeki tahrip olmuş yazıt okunamamaktadır. Ancak, kilisedeki Süleyman tasviri ile büyük benzerliği bulunduğundan figürün Davut tasviri olduğu anlaşılmıştır.

Yayımlar:

M. Restle, *A.g.e.*, 1969a.

M. Restle, *A.g.e.*, 1969c.

S. Y. Ötüken, *A.g.e.*, 1989.

3.1.2 Kral Peygamber Davut Tasvirleri

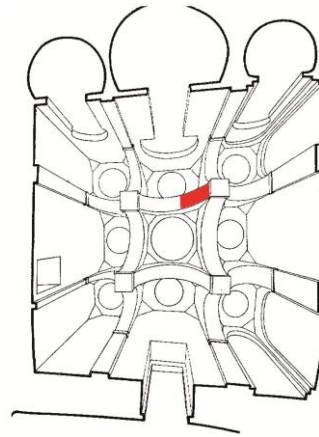
KATALOG NO: 8

Yapının Adı: Göreme Elmalı Kilise (19 No.lu Kilise / Başmelekler Kilisesi) ¹

Yapının Yeri: Yapı, günümüzde Göreme Açık Hava Müzesi içindedir.

Tarihlendirme: Araştırmacılar, yapıda yer alan resimlerin tarihlendirilmesi konusunda 11. yüzyıl ile 15. yüzyıl arasında, farklı görüşlere sahiptir. Jerphanion, Thierry, Epstein, Rodley ve Jolivet-Lévy 11. yüzyılın ortalarına; Lafontaine-Dosogne 13. yüzyılın başına; Restle 1190-1200 yılına ve Ötüken ise 12. yüzyılın sonu ile 13. yüzyılın başına tarihlemişlerdir ².

Yapının Planı: Doğu– batı yönünde kareye yakın dikdörtgen planlı yapıya giriş kuzey duvardaki açıklıktan sağlanmaktadır (Şekil 37). Kilise, dört serbest destekli, kapalı Yunan haçı plan tipindedir.

Şekil 37. Elmalı Kilise³

Dört sütun üzerinde atılmış kemerler ile sınırlandırılan merkezdeki kare planlı mekân, dört yönünde dikdörtgen planlı haç kollarına açılır. Haç kolları arasında kare planlı köşe mekânları açılmıştır. Mekânlar, birer plaster ve sütun üzerine oturtulmuş yarım daire kemer ile sınırlandırılmıştır.

¹H. Rott, *A.g.e.*, 1908, s. 219. Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 2,124,161,337. Selime Aykol, *Göreme Vadisinde Bulunan Elmalı Kilise ve Duvar Resimleri*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2004.

² Jerphanion, *A.g.e.*, 1932; M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XVII; Nicole Thierry, "L'art Monumental Byzantin en Asie Mineure du XI siècle au XIV", *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 29, 1975: s. 87,dipnot 68. S. Yıldız Ötüken, "Kappadokya Bölgesindeki Kapalı Yunan Haçı Kiliselerde Resim Programı", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, S. 3, 1984: s. 144-67; C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 125.

³ M. Restle, *A.g.e.*, 1969b.

Güney-batı ve güney-doğu köşe mekânlarının duvarlarında, diğer mekânlardan farklı olarak, yarım daire kemerli sığ nişler açılmıştır. Yapı, doğudaki üç mekân ile bağlantılı, ortadaki daha büyük boyutlu olmak üzere, at nalı biçimli üç apsislidir.

Naosu oluşturan mekânlar, köşelerde üçgen takviye konsollarına sahip olup birer kubbe ile örtülüdür.

Tasvirin Yeri: Merkez mekânı doğudan sınırlandıran kemerin iç yüzeyinde resmedilmiştir (Şekil 37).

Diğer Tasvirler: Katalog No 21, Katalog No 42

Tasvir: Kral Peygamber Davut, ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir (Şekil 38).

Şekil 38. Elmalı Kilise, Kral Peygamber Davut

Başı, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlu altın renginde halelidir. Tacı, alnından yukarıya doğru genişletilerek yükseltilmiştir. Üst kenarı, her bir halkaya geçirilmiş birer inci ile çevrilmiş; merkezi ve köşeleri üçlü inci ile süslenmiştir. Tacı çevreleyen inci dizisi, aşağıda da devam ettirilerek *prependolion* oluşturulmuş ve üçlü inci ile sonlandırılmıştır.

Erguvan / bakır yüzeye sahip tacın görünen yüzü, alt seviyesinde daha kalın olmak üzere, kahverengi konturla çevrelenmiştir. Çevrelenen alan merkezde, dairevi biçimli beyaz bir değerli taş; bu taşın sağında ve solunda ise üçer sıra halinde on ikişer inci ile süslenmiştir.

Kıvırcık, kısa beyaz saç, beyaz bıyığı ve beyaz sakalı vardır. Kavisli kaşları siyah hatlarla belirtilmiştir. Soluna doğru bakar vaziyette, göz bebeği iri ve siyah ile belirtilmiş, göz akı belirgindir. Yüz hatları açık kahverengi ile çizilmiştir.

İki ucu göğüs hizasında birleştirilmiş gri bol, dökümlü ve parlak bir kumaştan yapıldığı, koyu gri ile gölgelendirilmesinden anlaşılmaktadır. Pelerinin kenarı altın renginde bir bordür ile çevrilmiştir. Bordürün içi, tacın süslemesi ile benzer biçimde, büyük elips veya daire biçimli birer beyaz değerli taş arasına, beş incinin çapraz eksenlerde yerleştirilmesi ile süslenmiştir.

Pelerinin altından çıkan sağ eli, sol kola doğru doğru uzatılmış, baş ve yüzük parmağı ile takdis işareti yapmaktadır. Sol elinde, üzerinde yazıt bulunan beyaz açık bir rulo vardır.

Pelerinin altındaki erguvan rengindeki tuniğin üst bölümü bezemesiz, kolu ve alt bölümü ise bezemelidir. Tuniğin kolunda, ortadaki daire içinde, erguvan zemin üzerine beyaz palmet (ya da Fleur de lys) benzeri bitkisel bir motif yapılmıştır. Dairenin çevresi ise, içbükey çizgiler ile sınırlandırılmış altın rengi bitki dalları ile bezenmiştir.

Etek bölümünde, eksenlerde dörder beyaz damla motifi, çapraz eksenlerde ise dörder erguvan rengi değerli taş ile sekiz yapraklı bir çiçeği andıran düzenlemeler oluşturulmuştur. Bu düzenlemeler iç içe yerleştirilmiş birer daire ile sınırlandırılmış ve araları beyaz içbükey çizgiler ile çevrili beyaz bitki dalları ile doldurulmuştur (Şekil 39).

Şekil 39. Elmalı Kilise, Kral Peygamber Davut'un Tunüğündeki Bezeme Şeması¹

¹ Jerphanion, A.g.e., 1928b.

Tuniğin altındaki iç tunik veya eteğinin uç kısmı altın renginde bir zemine sahiptir. Pelerinin bordürü ile benzer şekilde, etrafı koyu kahverengi daireler ile vurgulanmış daire biçimli beyaz değerli taşlar ve olasılıkla çapraz eksenlerde yerleştirilmiş beşer inci ile süslenmiştir.

İki yana açık vaziyette duran ayakları erguvan / kırmızı *tzangion* giyimlidir. Ayak bileğinde birer sıra, üstte ise ikişer sıra oluşturan inciler topuğunda sonlanmıştır. Ayak yüzeyinde de yer yer inci kullanımı ile süslenmiş *tzangionun* parmak uçları beyazdır.

Yazıt: Figürün başı üzerinde düzenlemesi ve ligatürü, elindeki ruloda ise yedi satırlık yazıt bulunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
 ΔΑΔ	Ho <i>Profete</i> Dad	Davut Peygamber
AKϞCONΔV/ ΓATEKQ / ΗΔONKE/ ΚΛΗNON/ TOYCOV/ ΚΕΕΠΗΛ/ ΑΘΟΥΤΟΥ ¹	Akosondy / ga_e_y / ea_n_ / klenon / tou soy / keopel / athoytoy /	Kasaplık koyuna çevirdin bizi, Ulusların arasına dağıttın. (Mezmurlar, 44:11)

Yayımlar²:

- Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 431-54.
 M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 124-25.
 M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XIII.
 S. Kostof, *A.g.e.*, 1989.
 C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 122-25.

¹Yazıt, tarafımızca okutulmuş, “AKOCONΔY / ΓA_E_Y / HA_N_ / K Λ Η N O N / TOY COY / ΚΕΕΠΗΛ / ΑΘΟΥΤΟΥ” olarak tespit edilmiştir. Bunun sonucunda, Rott ve Jerphanion’un çalışmalarında yayımlanan yazıtın doğru olduğu kanaatine varılmıştır. Bkz. Rott, *A.g.e.*, 1908; Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 437; A. M. Gravgaard, *Inscriptions of Old Testament Prophecies in Byzantine Churches: a Catalogue*, Copenhagen 1979, s. 28.

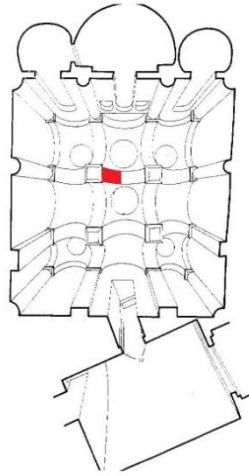
² Ayrıca yapı hakkında bir tez çalışması yapılmıştır. Bkz. Selime Aykol, *Göreme Vadisinde Bulunan Elmalı Kilise ve Duvar Resimleri* Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2004.

KATALOG NO: 9**Yapının Adı:** Göreme Karanlık Kilise (23 No.lu / Göğe Yükseliş Kilisesi)¹**Yapının Yeri:** Yapı, günümüzde, Göreme Açık Hava Müzesi içindedir.

Tarihlendirme: Araştırmacılar, yapıda yer alan resimlerin tarihlendirilmesinde 11. yüzyılın ikinci yarısı ile 14. yüzyılın başı arasındaki farklı görüşlere sahiptir. N. Thierry 11. yüzyılın ortalarına ya da daha sonrasına tarihlerken, Jerphanion ve Rodley 11. yüzyılın ortalarına, Restle 1200-1210 yıllarına, Ötüken ise 13.-14. yüzyıllara ait olabileceğini belirtmiştir ².

Yapının Planı: Merdivenli bir geçit yardımı ile ulaşılan narteks kuzeybatı – güneydoğu yönünde dikdörtgen planlıdır (Şekil 40). Mekân, güneydoğuda kare planlı mezar odası ve kuzeydoğuda naos ile bağlantılıdır.

Doğu-batı yönünde kareye yakın dikdörtgen planlı kilise, kapalı Yunan haçı plan tipindedir.

Şekil 40. Karanlık Kilise³

Merkezde dört sütun üzerine atılmış kemerler ile sınırlandırılmış yaklaşık kare biçimli bir mekân vardır. Bu mekânın dört yönünde açılan haç kolları, serbest taşıyıcılar ile duvara bağımlı taşıyıcılar arasına atılmış kemerler ile sınırlanmış; haç kolları arasında kalan alanlar köşe mekânlarına dönüştürülmüştür.

Narteks, kuzeybatı-güneydoğu yönündeki bir beşik tonoz ile; merkez mekan, kemerler üzerine oturtulmuş bir kubbe ile; doğu haç kolu kubbe ile, diğer haç kolları

¹ C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 132.

² M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XVIII; S. Y. Ötüken, "A.g.m.", 1984: s. 157-8; L. Rodley, *A.g.e.*, 2010, s. 48-56.

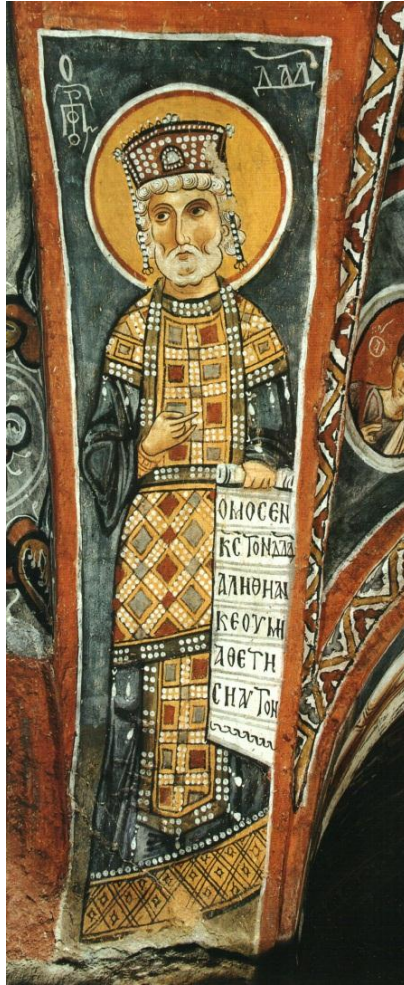
³ M. Restle, *A.g.e.*, 1969b.

beşik tonoz ile, köşe mekanları ise dört yönde kemerler ile desteklenmiş birer kubbe ile örtülüdür.

Tasvirin Yeri: Merkezdeki kare planlı bölümü doğudan sınırlandıran kemerin iç yüzeyine resmedilmiştir (Şekil 40).

Diğer Tasvirler: Katalog No 22, Katalog No 33

Tasvir: Kral Peygamber Davut, kemer iç yüzeyinin şekline uygun olarak düzgün olmayan dikdörtgen biçimli beyaz bir çerçeve içinde, ayakta ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 41).

Şekil 41. Karanlık Kilise, Kral Peygamber Davut

Başı, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlu altın renginde halelidir.

Tacı, alından yukarıya doğru genişletilerek yükseltilmiştir. Üst kenarı, her bir halkaya geçirilmiş birer inci ile çevrilmiş; merkezi ve köşeleri üçlü inci ile süslenmiştir. Tacı çevreleyen inci dizisi aşağıda da devam ettirilerek *prependolion* oluşturulmuş ve üçlü halka ile sonlandırılmıştır.

Erguvan / kiremit rengi yüzeye sahip tacın görünen yüzü, alt seviyesinde daha kalın olmak üzere, kahverengi konturla çevrelenmiştir. Bu alan merkezde, dairevi biçimli beyaz bir değerli taş; bu taşın üzeri bir sıra, sağ gelişigüzel yerleştirilmiş ve solu üçer sıra halinde on ikişer inci ile süslenmiştir.

Başı hafifçe sağa dönüktür. Kıvrık, kısa, beyaz saçlı; beyaz bıyıklı ve kısa beyaz sakallıdır. Soluna doğru bakar vaziyetteki figürün siyah kavisli kaşları vardır. Göz bebeği iri siyah renktedir ve göz akı seçilmektedir. Elmacık kemikleri, burnu ve dudağı da belirgindir.

Sağ eli, sola doğru yönelen orta, yüzük ve başparmağı ile takdis işareti yapmaktadır. Sol elinde ise üzerinde yazıt bulunan açık bir rulo vardır ve izleyiciye doğru tutmaktadır.

Dökümlü *dibetesionunun* kolları bol olup bilekte daralmıştır. Mavimsi gri tuniğin siyah ve beyaz ile oluşturulmuş ışık - gölge etkisi, giysinin ipek kumaştan yapıldığını düşündürmektedir.

Tuniğin altın rengi zeminli bilek bölümü, kahverengi çizgiler ile birbirine bitişik kareler içine birer daire motifi yapılarak süslenmiştir.

Giysinin alt seviyesindeki bir sıra halindeki inci, etek ucundaki geniş bordürü vurgulamaktadır. Altın rengi zeminli bordürde, ikişer siyah düz çizginin çapraz eksenlerde kesişmesi ve kesişme alanları dışında oluşan dörtgenlerin içlerinde birer siyah daire yapılmış, daireler eksenlerde birer çizgi ile dışa doğru devam ettirilmiştir.

Dibetesion üzerindeki *loros* bir atkı halinde olup, figürün omuzlarını çevreleyerek boyun hizasından devam etmiş ve belini sararak dizinin oldukça aşağısında köşeli olarak sonlanmıştır.

Lorosun kenarlarında, iki küçük inci arasında damla biçimli birer beyaz taş sallanır. Atkıyı çevreleyen siyah konturlu koyu sarı şeride, ikişer sıra olmak üzere boyun bölümünde altı, gövde ve bel bölümlerinde dörder ve üçer inci aralarında boşluk bırakılarak yerleştirilmiştir. Ana şeridin içinde kalan altın zeminli bölümde, ikişer çizginin eksenlerde ve çapraz eksenlerde kesişmesi ile bezeme alanı oluşturulmuştur. Kesişme alanları dışında kalan alanlara ikişer sıra halinde üçer, dörder ve beşer inci yerleştirilmiştir. Kesişme alanları, dönüşümlü olarak gri ve erguvan rengi birer değerli taş ile süslenmiştir. Çizgilerin arasında kalan dörtgen alanlar da kahverengi ve herhangi bir düzene sahip olmayan çizgiler ile konturlanmış kare ya da dikdörtgen değerli taşlar da dönüşümlü olarak gri ve erguvan rengindedir.

Sağ bacağı serbest olduğu anlaşılan figürün ayak tasviri, olasılıkla bu bölümde oluşan tahribat nedeniyle günümüze gelememiştir.

Yazıt: Figürün resmedildiği beyaz çerçevenin sol üst köşesinde “∴O ” düzenlemesi, sağ üst köşesinde ligatürü; figürün elindeki ruloda ise altı satırlık yazıt okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
∴O ΔΑΔ	Ho <i>Profete</i> Dad	Davut Peygamber
OMOCEN / KCTONΔAΔ / AΛHΘHAN / KEOYMH / AΘETH / CHAYTON	Omosen / kston dad/ alethaeon / keoyme/ athete / seay ton/	‘Senin soyundan birini tahtına oturtacağım.. ¹

Yayımlar²:

- Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 393-430.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XVIII, Illusts. 160-192.
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 132-35.
L. Rodley, *A.g.e.*, 2010, s. 48-56.

¹ Jerphanion, yazıtın kaynağını Mezmurlar, 131: 11 a olarak belirlemiştir. Bkz. Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 403; Gravgaard, *A.g.e.*, 1979, s. 33. Ancak Mezmurlar 131’ de 11. bap bulunmamaktadır. Yenipınar ve Şahin ise, Mezmurlar, 132: 11’ i kaynak göstermiştir: *Paintings of the Dark Church*, İstanbul 2005, s. 104.

²Ayrıca yapı hakkında bir tez çalışması yapılmıştır. Bkz. Nermin Tanburoğlu, *Kapadokya Bölgesi Göreme Vadisinde Bulunan Karanlık Kilise Duvar Resimleri*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2001.

KATALOG NO: 10

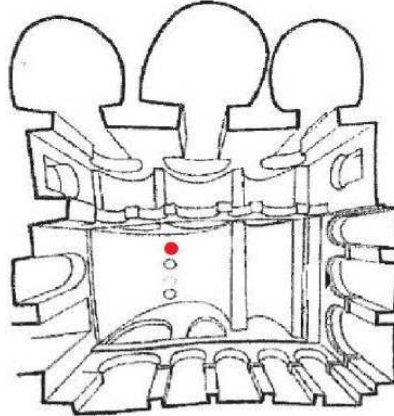
Yapının Adı: Göreme Kılıçlar Kuşluk Kilisesi (33 No.lu Kilise / Meryem Ana Kilisesi)¹

Yapının Yeri: Göreme Açık Hava Müzesi'nden, günümüzdeki otopark yanındaki patikadan kuzeye doğru yol alınır. Yaklaşık beş dakikalık yürüme mesafesindeki kiliseye Aziz Eusthasios Kilisesi'ni geçtikten sonra ulaşılır.

Tarihlendirme: Restle ile aynı döneme tarihlenen Jolivet – Lévy, Karabulut Kilisesi ile karşılaştırarak aynı atölye tarafından resmedildiğini öne sürmüş ve 11. yüzyılın birinci yarısına tarihlemiştir².

Yapının Planı: Kuzeybatı – güneydoğu yönünde dikdörtgen planlı ve tek nefli olan yapının girişi kuzeybatı duvarının batı köşesinde açılmıştır (Şekil 42).

Naosun kuzeydoğusunda, dört sütun ve bunları bağlayan at nalı kemerler ile sınırlandırılmış, kuzeybatı - güneydoğu yönünde uzanan ve bir koridor gibi düzenlenen bemandan sonra, ortadaki daha büyük boyutlu olmak üzere, at nalı biçimli üç apsis yer almıştır. Günümüzde, yapıya giriş, doğudaki yan apsis duvarında oluşan tahribat nedeni ile, bu apsiste açılan kısımdan sağlanmaktadır.

Şekil 42. Kılıçlar Kuşluk Kilisesi³

Nef, plasterler üzerine oturtulmuş at nalı biçimli kör kemerler üzerindeki friz ve naosu bemandan ayıran sütunlar ile desteklenen, kuzeydoğu - güneybatı yönündeki iki beşik tonoz ile

¹ Oluşan çatlaklar sebebi ile yapının yıkılma tehlikesi vardır. Bu nedenle yapının yeri tespit edilmiş, ancak içine girilerek fotoğrafla belgelenememiştir. Bununla birlikte, Sayın Nevşehir Müze Müdürü Arkeolog Murat E. Gülyaz'ın yardımları ile yapıdaki tasvirlerin fotoğraflarına ulaşılmıştır. Yapının çalışmamıza dahil edilmesine olanak sağladıkları için, kendilerine teşekkür ederiz.

² M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XXV.

³ M. Restle, *A.g.e.*, 1969b.

örtülüdür. Bunlardan kuzeybatıdaki, diğerinin yaklaşık iki katı genişliğindedir. Bema ise, yine kuzeydoğu - güneybatı yönündeki üç beşik tonoz ile örtülüdür.

Tasvirin Yeri: Naosun kuzeyindeki beşik tonozun ekseninde, kuzeydoğu uçta resmedilmiştir (Şekil 42).

Diğer Tasvirler: Katalog No 18

Tasvir : Kral Peygamber Davut, daire biçimli bir çerçeve içinde, büst şeklinde ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 43).

Siyah ile sınırlanmış daire biçimli çerçeve, geçme motifi ile Kral Peygamber Süleyman'ın resmedildiği çerçeveye bağlanır. Çerçevenin içindeki bezemeler diğer çerçevelerde devam ettirilmiştir. Gri zeminli sol bölümde, keskin hatlara sahip, birbirine bağlanmış beyaz "S" / (meandr) motifleri yapılmıştır. Siyah zeminli sağ bölümde ise dışta beyaz ve içte erguvan renginde, birbirine dallar ile bağlanmış rumi motifleri yapılmıştır.

Şekil 43. Kılıçlar Kuşluk Kilisesi, Kral Peygamber Davut (Nevşehir Müze Müdürlüğü Arşivi)

Başı, dışta beyaz ve içte siyah konturlu, pembemsi devetüyü renginde halelidir. Başındaki tacı, ince siyah bir şerit halinde alını çevrelemektedir. Şerit, her iki gözünün hizasından yukarıya doğru devam ettirilmiş; saç bitiminde birleştirilerek alın üzerinde açık dikdörtgen bir alan oluşturulmuştur. Tüm şeritler, ikişer sıra inci ile süslenmiştir. Alını çevreleyen bölüm, figürün her iki yanında ikişer sıra inci ile bezenmiş birer şerit ile devam ettirilerek *prependolion* oluşturulmuştur.

Figür, çenesi hizasında uzunluğa sahip, dalgalı beyaz saçlı, beyaz bıyıklı beyaz sakallıdır. Bıyığı, sakalı ve saçları siyah ile konturlanmıştır. Saç renginin yanı sıra, yüzündeki

açık ve koyu tondaki fırça izleri ile de yaşlılığı vurgulanmıştır. Koyu kahverengi kavisli kaşları, izleyiciye doğru bakan koyu kahverengi iri göz bebeği ile beyaz ve ten renginde göz akı vardır. Yüz hatları kiremit rengi ile çizilmiştir.

Siyah konturlu erguvan rengindeki tuniğin yakası, olasılıkla üç pileli olup bol kesimlidir.

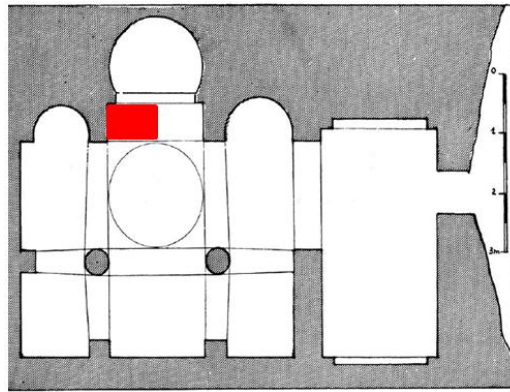
Tuniğin üzerindeki *loros*, bir atkı halinde olup gövdede çapraz olarak üst üste getirilmiştir. Erguvan zeminli *lorosun* üzerinde, ikişer sıra halindeki beşer ya da altışar inci arasına, daire biçimli değerli taşlar yerleştirilerek dikdörtgen alanlar oluşturulmuştur. Bu alanlar da kare veya dikdörtgen biçimli değerli taşlar ile süslenmiştir. Işık-gölge etkisi ile parlaklığı vurgulanan değerli taşlar, dönüşümlü olarak erguvan ve gri renktedir.

Yazıt: Figürün sağında (*Profete*) düzenlemesi, solunda ise ligatürü okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
ΔΔΔ 	Dad <i>Profete</i>	Davut Peygamber

Yayımlar:

- Jerphanion, A.g.e., 1925, s. 243-53.
M. Restle, A.g.e., 1969b, s. 134-35.
M. Restle, A.g.e., 1969b, XXV, Illusts. 279-301.
C. Jolivet-Lévy, A.g.e., 1991, s. 143-46.

KATALOG NO: 11**Yapının Adı:** Ortahisar, Cambazlı Kilise**Yapının Yeri:** Yapı, Nevşehir'in Ürgüp ilçesine bağlı Ortahisar kasabasında yer alır¹.**Tarihlendirme:** Nicole ve Michel Thierry tarafından 11. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmiştir².**Yapının Planı:** Naosa girişi, güneydeki doğu-batı doğrultusunda yerleştirilmiş dikdörtgen planlı narteks aracılığı ile sağlanır. Yapı, iki serbest destekli kapalı Yunan haçı plan tipindedir (Şekil 44).Şekil 44. Ortahisar, Cambazlı Kilise³

Merkezde kuzey, batı ve güney yönlerinde, batıda iki sütun ve doğuda plasterler üzerine atılmış yarım daire kemerler ile sınırlandırılmış kare planlı bir mekân yer alır. Mekânın kuzey ve güneyine, eş büyüklükteki doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen, batısına karemsi dikdörtgen planlı haç kolları eklenmiştir. Naosun batı bölümünde, haç kolları arasında, birer plaster ve sütun üzerine atılmış yarım daire kemerli bir açıklık ile geçiş sağlanan köşe odaları vardır.

Merkez mekânın doğusuna kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı bema aracılığı ile geçiş sağlanan merkezi içeride yarım daire /dairevi / yarım daire planlı ana apsis; kuzey ve güney haç kollarının doğusuna ise birer yarım daire planlı niş açılmıştır.

¹ N. ve M. Thierry ile Joliev-Lévy'nin yayınlarından haberdar olduğumuz kilise, arazi çalışmamız sırasında tespit edilememiştir. Söz konusu yapının tespiti için Ürgüp Müzesi çalışanlarına ve kasabada yaşayan kişilere başvurulmuş, ancak tespiti mümkün olmamıştır.

² N. Thierry ve M. Thierry, "Une nouvelle église rupestre de Cappadoce: Cambazlı Kilise à Ortahisar", *Journal des savants*, No. 1, 1963: s. 5-23.

³ N. Thierry ve M. Thierry, "A.g.m.", 1963: s. 5-23.

Tasvirin Yeri: Bema tonozunun kuzey bölümünün iç yüzeyine resmedilmiştir¹ (Şekil 44).

Diğer Tasvirler: Katalog No 23

Tasvir: Kral Peygamber Davut, Süleyman ile birlikte, dışta ve içte beyaz konturlu kiremit rengindeki dikdörtgen biçimli bir çerçevede içinde, cepheden ve ayakta resmedilmiştir (Şekil 45-46).

Başı, dışta beyaz ve içte siyah ile konturlanmış altın renginde halelidir. Tacı, aşağıdan yukarıya doğru genişletilerek yükseltilmiştir. Tacın üst seviyesi, merkeze doğru yükseltilmiş ve bu alan bir köşe ile son bulmuştur. Tacın çevresi, ortada beyaz çizginin içi ve dışı kalın siyah bir şerit ile çerçevelenmiş ve tacın yüzeyi kiremit renginde olan süsleme alanı oluşturulmuştur. Yüzeyi, ortada kırmızı / erguvan renginde bir değerli taş yerleştirilmiş, etrafı da iki siyah çizgi arasında beyaz renkte konturlanarak sağ ve solu beşerli, dörder sıra inci ile bezenmiştir. Tacın yanlarından aşağıya, halkaya geçirilmiş inci dizisi ile *prependolion* oluşturulmuştur.

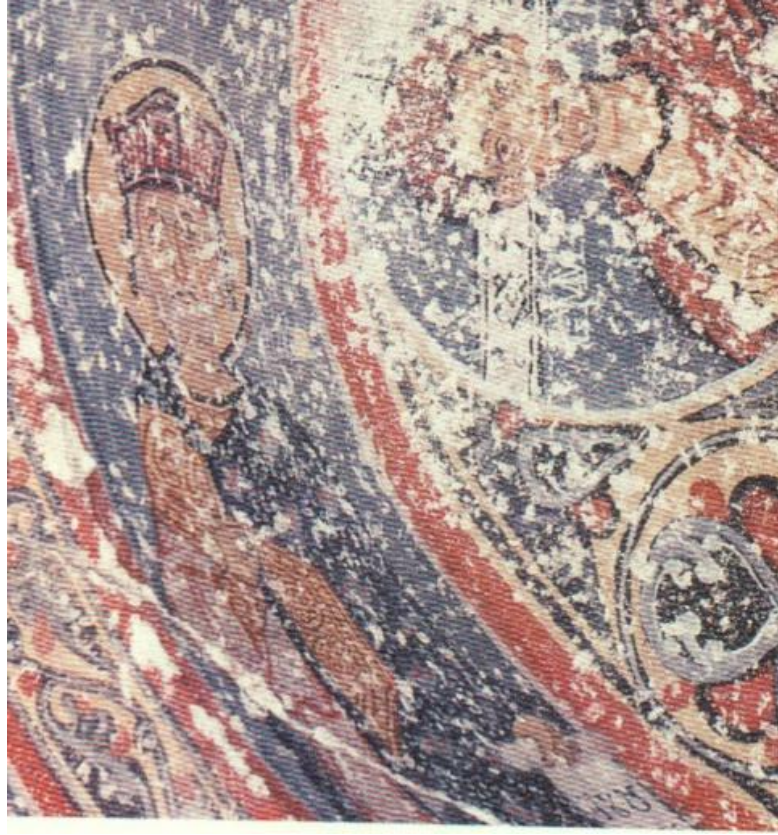

Şekil 45. Ortahisar Cambazlı Kilise, Kral Peygamber Davut²

Kısa, beyaz saçı, beyaz bıyığı ve beyaz sakalı vardır. Pembe tenli figürün kavisli kaşları siyah, iri göz bebeği siyah ve göz akı beyaz ile vurgulanmıştır. Burnu ve dudakları kiremit renginde çizilmiştir.

¹ C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 196-97.

² N. Thierry and J. M. Thierry, "A.g.m.", 1963, s. 5-23.

Şekil 46. Ortahisar Cambazlı Kilise, Kral Peygamber Davut¹

Sağ elinin baş, yüzük ve küçük parmağı ile takdis işareti yapmaktadır. Sol elinde açık bir rulo vardır.

Erguvan rengi *dibetesionun* yüzeyi içte, içi kıvrık bitki dalı ile yaprağın etrafına daire ve dairenin etrafı da inci dizisi ile motif oluşturularak süslenmiştir. Kiremit renkli omuz bölümüne altın rengi ile oluşturulan şeridin içine farklı şekillerde altınlar yerleştirilmiştir. Şeridin içinde kalan alan, altın işleme ile içe kıvrık birer bitki dalına, içe kıvrık ikişer yaprak motifini yapılarak iki daire oluşturulmuş; çevresinde kalan boş alan ise, yine altın işleme ile alanın şekline uygun olarak bitki dalı ve yaprak ile doldurulmuştur. Tuniğin kol kenarları da aynı bezeme ile süslenmiştir.

Lacivert *khlamysin* tüm yüzeyi, kırmızı / erguvan renginde değerli bir taşın çevresi inci dizisi ile motif oluşturularak bezenmiştir. *Khlamysin* ön kenarına bir *tablion* eklenmiştir. Kiremit rengindeki *tablionun* kenarına, altın rengindeki iki çizgi ile oluşturulan şeridin içine farklı şekillerde altın yerleştirilmiştir. Şeridin içinde kalan alan, altın işleme ile içe kıvrık bitki dalına, içe kıvrık iki yaprak motifini yapılarak iki daire

¹ N. Thierry and J. M. Thierry, "A.g.m." 1963, s. 5-23.

oluşturulmuş; çevresinde kalan boş alan ise yine altın işleme ile alanın şekline uygun biçimde bitki dalı ve yaprak motifi ile doldurulmuştur.

Yazıt: Figürün sağında ^o düzenlemesi, solunda ise ligatürü okunmaktadır. Thierry'nin yayınından anlaşıldığı üzere, figürün elindeki ruloda da yazıt bulunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
	Ho <i>Profete</i>	Peygamber
ΔΑΔ	Dad	Davut
AKOVCONΘVTATEP ¹	Akosondygatep	Kasaplık koyuna çevirdin bizi. (Mezmurlar, 44: 11) ²

Yayımlar:

- N. Thierry ve M. Thierry, "Une nouvelle église rupestre de Cappadoce: Cambazli Kilise à Ortahisar", *Journal des savants*, No. 1, 1963: s. 5-23.
 C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 195-98.

¹ Bkz. N. Thierry ve J. M. Thierry, "A.g.m.", 1963, s. 18. C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 197.

² Ayetin tamamı "Kasaplık koyuna çevirdin bizi, Ulusların arasına dağıttın." şeklindedir. Göreme Elmalı Kilise'deki Kral Peygamber Davut tasvirinde de aynı ayet kullanılmıştır.

KATALOG NO: 12

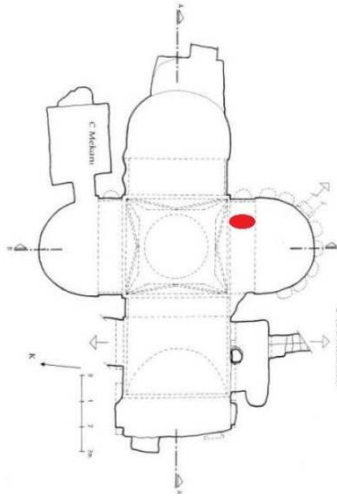
Yapının Adı: Tağar Üç Yapraklı Yonca Planlı Kilise (Aziz Theodoros Kilisesi¹)

Yapının Yeri: Kayseri – Ürgüp yolu üzerinde, Yeşilöz Köyü içindedir.

Tarihlendirme: Restle, 1080 civarına tarihlendirilmiştir. Pekak²

Yapının Planı: Yapı, üç yapraklı yonca plan tipindedir (Şekil 47). Merkezdeki kare planlı mekân, dört yönde yarım daire kemerler ile sınırlandırılmıştır. Mekan, güney, doğu ve batı yönlerinde dikdörtgen planlı bir haç kolu ile; batı, kuzey ve doğu yönünde yarım daire biçimli birer apsis ile bağlantılıdır.

Doğudaki apsis duvarında açılan yarım daire biçimli dokuz niş açılarak olasılıkla synthronon oluşturulmuştur³.

Şekil 47. Tağar, Üç Yapraklı Yonca Planlı Kilise⁴

Tasvirin Yeri: Merkez bölümü doğudan sınırlandıran apsis kemerinin iç yüzeyinin, kuzey ucunda resmedilmiştir (Şekil 47).

Diğer Tasvirler: Katalog No 24

Tasvir: Kral Peygamber Davut, daire biçimli bir çerçeve içinde, büst şeklinde ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 48).

¹ Sacit Pekak, yapının günümüzde Theodoros / Theodore Kilisesi adı ile bilinmesine karşın, orijinalde bu ada sahip olduğuna dair herhangi bir bulguya rastlanılmadığını vurgulamıştır Bkz. “Ürgüp, Yeşilöz, (Tağar) Kilisesi”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27, 2010, s. 203-204.

² M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XXXV; S. Pekak, “A.g.m.”, 2010, s. 5

³ Yapıyı inceleyen Pekak, doğudaki apsisin, yapının ana apsisi olabileceğini belirtmiştir. Bkz.

⁴ S. Pekak, “A.g.m.”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27 (2010).

Şekil 48. Tağar Üç Yapraklı Yonca Planlı Kilise, Kral Peygamber Davut

Daire biçimli çerçeve, geçme motifi ile Kral Peygamber Süleyman'ın resmedildiği çerçeveye bağlanır. Sol bölümü erguvan, kiremit rengi ve beyaz ile boyanmıştır. Sağda, beyaz zemin üzerine devetüyü rengindeki dairelerin ve dörtgenlerin yan yana resmedilmesi ile süslenmiştir. Daire içleri küçük daireler veya nokta ile doldurulmuştur. Tasvir, devetüyü ve beyaz fon üzerine yapılmıştır. Daire dışında köşelerde rumi motifleri ile süslenmiştir.

Başı, dışta beyaz ve içte siyah konturlu pempeksi devetüyü renginde halelidir.

Kahverengi ile konturlanarak bakır malzemeden yapıldığı düşünülen başındaki tacı, alnını çevreleyen bir kasnağa dikey olarak yerleştirilmiş yarım daire biçimli şerit ile; bunların arasında üçgen oluşturulacak şekilde, tepede birleştirilmiş daha ince şeritlerden oluşmaktadır. Kasnağın üzerine dikdörtgen biçimli, erguvan rengi üç değerli taş ve arasına da iki sıra halinde üçer inci yerleştirilmiştir. Bunlardan ortadaki bezemesiz olup; yanlarda ise bir sıra inci ile süslenmiştir. Üstte ortada süsleme, beş inci ile oluşturulmuş basit bir çiçek biçimi ile; bunun iki yanında ise halka içerisine yerleştirilen erguvan rengi birer taş ile sonlanmaktadır. Tacın iki yanında, bir sıra inci ile kısa bir *prependolion* oluşturulmuştur.

Kahverengi ile konturlanan kısa, dalgalı, beyaz saçlı, beyaz bıyıklı ve beyaz sakallıdır. Koyu tenli figürün saçının yanında, beyaz ile ışık gölge etkisi verilerek de yaşlılığı vurgulanmıştır. Beyaz konturlu, kahverengi kavisli kaşları vardır. Soluna doğru bakmakta olan figürün, iri kahverengi göz bebeği ve beyaz ile belirtilmiş göz akı vardır. Elmacık

kemikleri çıkıktır. Burnu ve dudağı kahverengi ile çizilmiştir. Saçı, sakalı ve yüz hatları kahverengi ile konturlanarak belirginleştirilmiştir.

Tuniğı erguvan renginde olup, koyu erguvan rengi ile yapılmış gölgelendirmeden anlaşıldığı üzere, bol ve ipek kumaştandır.

Üzerindeki *loros*, bir atkı halinde olup gövdede çapraz olarak üst üste getirilmiştir. Erguvan zemin üzerinde, iki sıra halindeki sekizer inci arasına, kare biçimli ve yeşil renkte değerli taşlar yerleştirilerek dikdörtgen alanlar oluşturulmuştur. Bu alanlar, kare veya dikdörtgen biçimli değerli taşlar ile süslenmiştir. Beyaz ile ışık-gölge etkisi verilerek parlaklığı vurgulanan değerli taşlar, dönüşümlü olarak yerleştirilmiş, erguvan ve yeşil renktedir.

Yazıt: Figürün sağında düzenlemesi, solunda ise ligatürü okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
 ΔΑΔ	<i>Profete Dad</i>	Davut Peygamber

Yayımlar:

M. Restle, *A.g.e.*, 1969b), XXXV, Illusts.355-373.

C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 211-15.

Fazilet Koçyiğit, “Tağar (St. Theodore) Kilisesi Duvar Resimleri”, *Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 2009/1, s. 141-64.

S. Pekak, “A.g.m.”, 2010, s. 5-23.

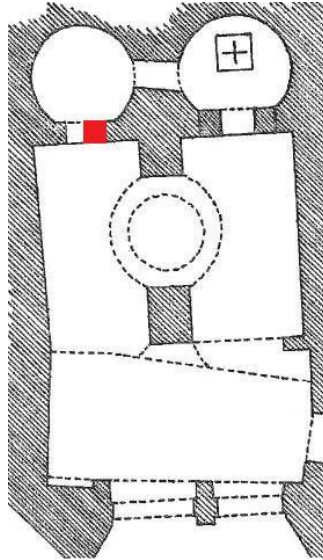
KATALOG NO: 13

Yapının Adı: Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi (Keşlik Manastırı Başmelek Kilisesi)

Yapının Yeri: Nevşehir' in Ürgüp ilçesine bağlı Cemil Köyü yakınlarındadır.

Tarihlendirme: Jerphanion 9, 10. ve 12. yüzyıllarda olmak üzere üç evre saptamıştır. Thierry ise, 11. ve 13. yüzyıllar olmak üzere iki evresi bulunduğunu belirtir. Bunun yanında, Kostof, resimlerini 13. yüzyıl ile 14. yüzyılın ikinci yarısı arasına tarihlemektedirler. Restle ve T. Von Bogay ise 14. yüzyıl ve sonrasında, post-Bizans döneminde tekrar resimlendiğini savunmuştur¹.

Yapının Planı: Jerphanion'un belirttiği yapının üçüncü evresi günümüzdeki halidir. Kuzey - güney yönünde narteks ile birer apsis ile son bulan, doğu - batı yönünde konumlandırılmış iki neften oluşmaktadır (Şekil 49). Nefler arasında, düzgün olmayan bir kubbe açılmıştır.

Şekil 49. Ürgüp Cemil, Arkhangelos Kilisesi Planı (Jerphanion, 1928b)

Tasvirin Yeri: Kuzey apsis kemerinin iç yüzeyinin, güney bölümünde resmedilmiştir (Şekil 49).

Diğer Tasvirler: Katalog No 25, Katalog No 36

¹(Jerphanion, *Une Nouvelle Province de L'art Byzantin Les églises Rupestres de Cappadoce, Texte, Tome Deuxième (Première Partie)*, Paris 1936, s. 128-45; C. Jolivet-Lévy, A.g.e., 1991, s. 195.

Tasvir: Tasvir, yapının iinin tamamının is tabakası ile kaplı olması sebebi ile çıplak göz ile görülememektedir. Bunun yanında, tasvir üzerinde, Karamanlıca graffiti bulunmaktadır¹ (Şekil 50).

Şekil 50. rgp Cemil Arkhangelos Kilisesi, Kral Peygamber Davut

Kral Peygamber Davut, olasılıkla kırmızı zeminli olan kemer i yüzeyinin şekline uygun olarak, lacivert fon rengi ile oluşturulmuş doğal bir ereve içinde, ayakta ve cepheden resmedilmiştir.

Başı, dışta altın ve içte erguvan rengi ile konturlu altın renginde halelidir.

Bakır malzemeden veya erguvan rengindeki tacı, aşağıdan yukarıya doğru genişletilmiştir. Alt seviyedeki ince bordür üzerinde, merkezde yarım daire biçimli beyaz

¹ Graffitilerin Karamanlıca yazıldığı Yrd. Doç. Dr. Saim CİRTİL tarafından tespit edilmiştir. Bu konudaki katkılarında dolayı kendilerine teşekkür ederim.

veya gri bir değerli taş ile; bu düzenlemenin her iki yanında ise daire biçimli birer değerli taş ile süslenmiştir.

Gri, küt biçimli kısa saç ile gri bıyığı ve gri sakalı vardır. Olasılıkla kahverengi ve keskin hatlı kaşlara sahiptir. Sağına doğru bakan gözleri, iri kahverengi gözbebeği, burnu, dudağı ile göz akı belirgindir.

Sağ eli sola doğru uzatılmış, yüzük ve başparmağı ile takdis işareti yapmaktadır. *Khlamysin* altından çıkan sol elinde, üzerinde yazıt bulunan açık bir rulo vardır.

Erguvan rengindeki *dibetesionu* bol ve kıvrımlıdır. Kıvrımları koyu erguvan rengi ile vurgulanmıştır. Tuniğin dar kol uçları ile etek ucu, olasılıkla altın renginde ve bezemelidir.

Olasılıkla erguvan renginde olan *khlamysin*in iki ucu, sağ omuzunda birleşmektedir. *Khlamysin*, iki ucundaki altın rengi *tablion* bezemelidir, ancak bezemenin ayrıntıları seçilememektedir.

Ayakları iki yana açık vaziyettedir. Ancak, resimdeki tahribattan dolayı, tasvir edilen ayakkabısının türü tespit edilememiştir.

Yazıt: Figürün sağında düzenlemesi, solunda ligatürü okunmaktadır. Sol elinde tuttuğu rulo üzerindeki yedi satırlık yazıt ise okunamamaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
 (Προφετε)ΑΑΔ	<i>Profete</i> Dad	Davut Peygamber

Yayımlar:

- Jerphanion, *A.g.e.*, 1936, s. 128-45.
 C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 157-60.
 L. Rodley, *A.g.e.*, 2010, s. 157-60.

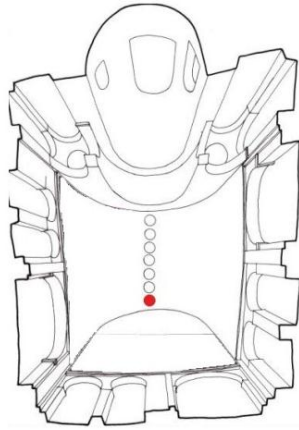
KATALOG NO: 14

Yapının Adı: Arabsun - Gülşehir Karşı Kilise (St. Jean / Taxiarches¹/Aziz Ioannes Kilisesi)

Yapının Yeri: Nevşehir'in Gülşehir ilçesinin girişindedir.

Tarihlendirme: 25 Nisan 1212 tarihli apsis kitabesinde, kilisenin I. Theodoros Laskaris döneminde yapıldığı yazmaktadır².

Yapının Planı: Doğu - batı doğrultusunda dikdörtgen biçimli bir mekân aracılığı ile kiliseye giriş sağlanır (Şekil 51).

Şekil 51. Gülşehir Karşı Kilise³

Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ve tek nefli naos iki katlı olup bir merdiven ile apsisin de bulunduğu ikinci kata geçiş yapılır. Naosun üç duvarında, biri diğerlerinin yaklaşık iki katı genişliğinde olmak üzere, üç at nalı kemerli niş açılmıştır. Doğuda, merkezde iki sütun ile ayrılmış, kuzey güney doğrultusunda dikdörtgen biçimli bir bema vardır. Bemanın iki yanında, sütunlar ile kuzeydeki ve güneydeki duvarlara yapılmış plasterler arasına atılan at nalı biçimli kemerlerin sınırladığı köşe odaları oluşturulmuştur. Köşe odalarının duvarlarında dikdörtgen planlı sığ nişler açılmıştır.

Yapı, doğuda yarım daire planlı bir apsis ile son bulur.

Naos ve bema doğu-batı doğrultusunda beşik tonoz ile, köşe odaları ise birer küçük kubbe ile örtülüdür.

Tasvirin Yeri: Tonoz ekseninin batı ucuna yakın bir bölümünün iç yüzeyine resmedilmiştir (Şekil 51).

¹ C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 229.

² H. Rott, *A.g.e.*, 1908.

³ M. Restle, *A.g.e.*, 1969c.

Diğer Tasvirler: Katalog No 26, Katalog No 37

Tasvir: Kral Peygamber Davut, daire biçimli bir çerçeve içinde, turuncu fon üzerine, büst şeklinde ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 52).

Şekil 52. Gülşehir Karşı Kilise, Kral Peygamber Davut

Kral Peygamber Süleyman'ın resmedildiği çerçeve ile iç içe geçmiş, siyah ile konturlu daire biçimli beyaz bir çerçeve içinde tasvir edilmiştir. Çerçeve, bu konturlara dik olarak yapılmış ikişer çizgi ile dokuz bölüme ayrılmıştır. Bu bölümleri eksende gelişigüzel çizgiler ve daire motifi ile bezenmiştir.

Altın tacı, yukarıya doğru genişlemekte olup tacın görünen yüzü siyah konturla çerçevenilmiş ve ikişer dikey çizgi ile dört bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler, dikdörtgen biçimli üç değerli taş ve dikdörtgen biçimli altın yerleştirilmiştir. Tacın üst seviyesi, halka içine geçirilen birer inci ile çevrilmiş olup; tacın sağında ve solunda, siyah halkalarla oluşturulmuş ve üçlü halka ile sonlanan *prependolion* yapılmıştır.

Kısa, gri saçlı, gri bıyıklı ve gri sakallıdır. Koyu gri konturlu kavisli kaşlara sahiptir. Yukarıya doğru bakan gözleri, iri kahverengi gözbebeği ve kısmen belitilmiş göz akından oluşmuştur. Oldukça orantılı bir buruna, belirginleştirilmiş dudaklara ve çeneye sahiptir. Yüz hatları siyah ile çizilmiştir.

Figür, içe dönük durumdaki sağ elinin yüzük ve başparmağı ile takdis etmekte iken sol elinde kapalı bir rulo vardır.

Siyah konturlu gri tuniğin, siyah ve beyaz ile verilen ışık- gölge ile bol, kıvrımlı ipek kumaştan olduğu vurgulanmaktadır. Tuniğin kolları olasılıkla geniş olduğundan, tasvir edilen kolunda tuniğin bir parçası yoktur.

Siyah konturlu altın rengindeki tuniğinin üzerindeki *loros*, bir atkı halinde olup tasvirin bitiminde üst üste getirilmiştir. Atkının çevresinde bir şerit oluşturulmuş ve bu alanlar farklı sayıda diziler ile ikişer sıra halinde inci yerleştirilmiştir. Bu şeridin içindeki alan, yatay ve dikey çizgiler ile kare alanlara bölünerek kesişen alanlara birer inci, içlerine ise kare biçimli beyaz ve erguvan rengindeki değerli taşlar dönüşümlü olarak yerleştirilmiştir.

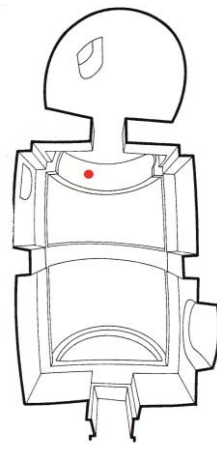
Yazıt: Figürün sağında 'O' düzenlemesi; sağında ise belirgin olmamakla birlikte ligatürü okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
 'O' (Προφετε)ΔΑΔ	Ho <i>Profete</i> <u>Da</u> <u>d</u>	Davut Peygamber

Yayınlar:

C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 229-30.

Metin Sözen, *Kapadokya*, İstanbul 1998, s. 376.

KATALOG NO: 15**Yapının Adı:** Soğanlı Azize Barbara Kilisesi (Tahtalı Kilise)**Yapının Yeri:** Soğanlı Vadisi Açık Hava Müzesi içindedir.**Tarihlendirme:** Kitabesine göre resimler, 1006 ya da 1021 tarihinde, İmparator VIII. Konstantinos ve II. Basileios döneminde yapılmıştır¹.**Yapının Planı:** Haç biçimli bir narteks ile naosa geçilir. Doğu - batı yönünde dikdörtgen planlı ve tek neflidir (Şekil 53). Güney duvarın batı bölümünde yarım daire kemerli bir niş açılmıştır. Naosu örten beşik tonoz, kuzey ve güneydeki birer plaster üzerine oturtulan kemer ile desteklenmiştir.

Şekil 53. Soğanlı Azize Barbara Kilisesi (Restle, 1969c)

Doğudaki at nalı planlı apsise geçiş, iki yanda yer alan templan üzerindeki birer plaster üzerine oturtulmuş yarım daire kemer aracılığı ile sağlanır.

Tasvirin Yeri: Apsis kemerinin iç yüzeyinin, kuzey bölümünde resmedilmiştir (Şekil 53).**Diğer Tasvirler:** Katalog No 27, Katalog No 39**Tasvir:** Kral Peygamber Davut, iç içe yerleştirilen üç beyaz çember ile vurgulanmış erguvan rengindeki daire biçimli çerçeve içinde, büst şeklinde ve cepheden tasvir edilmiştir (Şekil 54).

¹ M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 42-45; *A.g.e.*, 1969c, XLVI; C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 262; L.Rodley, *A.g.e.*, 2010, s. 203-07.

Şekil 54. Soğanlı, Azize Barbara Kilisesi, Kral Peygamber Davut

Başı, dışta beyaz ve içte siyah konturlu altın renginde halelidir.¹

Siyah konturlu ve altın / bakır rengindeki taç bir bütün halinde yukarıya doğru genişletilmiştir. Üst seviyedeki ince şerit, beyaz dalga biçimli bir çizgi ile süslenmiştir. Şeridin altındaki dikdörtgen alana, dışta beyaz ve içte siyah ile konturlanmış, elips biçimli altın ile iki yanına dikdörtgen biçimli birer altın yerleştirilmiştir. Araları üçer inci ile süslenmiştir.

Rahat çizgiler ile oluşturulmuş siyah konturlu, dalgalı, beyaz saçlıdır. Beyaz bıyıklı ve beyaz sakallı figürün yüzü tahrip edilmiştir. Ancak kahverengi kavisli kaşları seçilebilmektedir. Yüzün, ışık alan bölümleri açık ten rengi ve beyaz, gölge etkisi ise kızılımsı kahverengi ile belirtilmiştir.

Sağ omuzunda bağlanmış erguvan rengindeki *khlamysin* bol, kıvrımlı ve ipek kumaştan olduğu, siyah ve beyaz tonları ile vurgulanmış ışık-gölgeden anlaşılmaktadır. *Khlamysin* ön ve arka kenarında, erguvan renginde birer *tablion* vardır. *Tablion*ların çevresi, ikişer siyah çizgi ile konturlanarak belirtilmiş; ön kenardaki *tablion*da iki sıra, arka kenardakinde ise bir sıra inci aralarına yerleştirilmiştir. İç alanda, ikişer siyah çizgi çapraz bir biçimde kesiştirilerek araları ikişer sıra halinde farklı sayılarda inciler ile doldurulmuş, kesişme alanlarına dikdörtgen ya da daire biçimli birer beyaz değerli taş yerleştirilmiştir. Bu düzenleme ile aralarında oluşturulan dikdörtgen ya da kare alanlar

¹Halenin rengi günümüzde beyaz olmakla birlikte renk kalıntılarında altın renginde olduğu anlaşılmıştır.

siyah konturlu beyaz dikdörtgen değerli taşlar ile bezenmiş, taşların çevresi altın rengi ile vurgulanmıştır.

Sağ kolunda görülen tuniği fon ile aynı tona sahip gri renktedir.

Yazıt: Figürün sağında düzenlemesi, solunda ise ligatürü okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
	<i>Profete</i>	Peygamber
ΔΑΔ	Dad	Davut

Yayımlar:

- Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 307-73.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 42-45.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969c, XLVI, Illusts. 433-443.
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 258-62.
L. Rodley, *A.g.e.*, 2010, s. 203-07.

3.1.3 Davut Tasvirleri

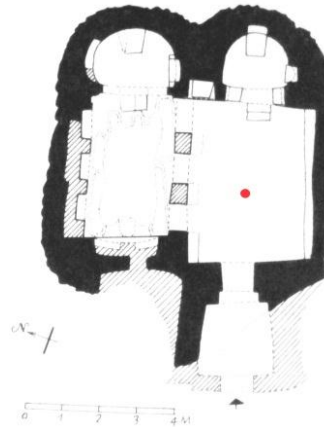
KATALOG NO: 16

Yapının Adı: Göreme Aziz Eusthasios Kilisesi (11 No.lu Kilise)

Yapının Yeri: Göreme Açık Hava Müzesi'nden, günümüzdeki otopark yanındaki patikadan kuzeye doğru yol alınır. Yaklaşık beş dakikalık yürüme mesafesinden sonra, bir blok halindeki peri bacasına oyulmuş kiliseye ulaşılır.

Tarihlendirme: Jerphanion, Restle ve Jolivet-Lévy, ikinci katmanın yapıdaki graffitilere dayanarak 1148 / 49 öncesine tarihlemektedirler¹.

Yapının Planı: Kareye yakın dikdörtgen planlı bir narteks aracılığı ile kiliseye giriş sağlanır (Şekil 55). Naos, doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı ve tek neflidir. Doğu duvarda, kuzey kenarda yarım daire kemerli ve dikdörtgen planlı bir niş açılmış olup eksende ve güney uçta birer yarım daire kemerli dikdörtgen planlı birer niş açılmış at nalı planlı bir apsise sahiptir.

Şekil 55. Eusthasios Kilisesi²

Naosun kuzeyine daha sonra eklenen mezar şapeli³, naos ile yaklaşık eş boyutlu ve tek neflidir. Şapelin batı duvarında bir paye üzerine oturtulan iki at nalı kemer ile sınırlandırılmış bir mezar nişi⁴; kuzey duvarında ise iki paye üzerine oturtulmuş üç at nalı kemer ile sınırlandırılmış üç mezar nişi vardır. Doğu duvarında at nalı planlı bir apsis yer almaktadır.

Güneydeki naosun ve kuzeydeki mezar şapelinin üzeri, doğu-batı yönünde uzanan birer beşik tonoz ile örtülmüştür.

¹ M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, s. 134-54; C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 116.

² Jerphanion, *A.g.e.*, 1928b.

³ İki mekânın iki paye ile birbirine bağlı olduğu kalıntılardan anlaşılmaktadır.

⁴ Şapel, nişin iç yüzeyinde kare biçimli bir pencere ile batıdaki hücre ile bağlantılıdır.

Tasvirin Yeri: Naos tonozunun iç yüzeyinde, yaklaşık olarak merkezde tasvir edilmiştir (Şekil 55).

Tasvir: Davut büstü, daire biçimli bir çerçeve içinde ve cepheden resmedilmiştir. Dışı siyah ile konturlanmış beyaz çerçevenin içi bir sıra dalgalı çizgi ile süslenmiştir (Şekil 56).

Şekil 56. Aziz Eusthasios Kilisesi, Davut

Başı halelidir. Bej hale, içine bir sıra inci dizisi yerleştirilmiş kahverengi daire biçimli bir çerçeve içine alınmıştır.

Uzun, kahverengi-kızıl saçlı, uzun, kahverengi-kızıl sakallı ve yarım daire biçimde kahverengi bıyıklıdır. Yüzünün büyük bir kısmı tahrip olmuştur. Ancak kalan kısımlardan anlaşıldığı kadarı ile, kahverengi ile çizilmiş kaşları ve gözleri aşağıya çekiktir. Gözbebeği iri kahverengidir ve göz akı seçilebilmektedir.

Figür, beyaz bir tunik üzerine, koyu turuncu ve beyaz çizgilerle kıvrımları belirtilmiş açık turuncu *manto* / *pelerin* giyimlidir. Kollarını örten mantonun / pelerinin iki ucu göğüs hizasında birleştirilmiş ve yatay olarak gövdeyi çevrelemiştir.¹

¹ Giysinin kollarını da örtmesi sebebi ile *loros* özelliği taşımadığı kanaatine varılmıştır.

Yazıt: Figürün sağıında “Δ A”, solunda ise “B H” harfleri, alt alta yerleştirilmiştir.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
ΔA B H ¹	Dabe	Davut

Yayımlar:

Jerphanion, *A.g.e.*, 1925, s. 147-70.

M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 119-20.

M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XIII, Illusts. 134-154.

C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 112-16.

¹ Yazıtta olasılıkla yazım yanlışı vardır. Yazıtta “H” harfi yerine, “T” harfinin kullanılması gerekmektedir. Kappadokia’da çoğu kilisede, bu tip yazım hatalarına sıkça rastlanılmaktadır. Bu, olasılıkla, yazıcıların okur – yazar olmamasından kaynaklanmaktadır.

3.2 Süleyman

3.2.1 Kral Süleyman Tasvirleri

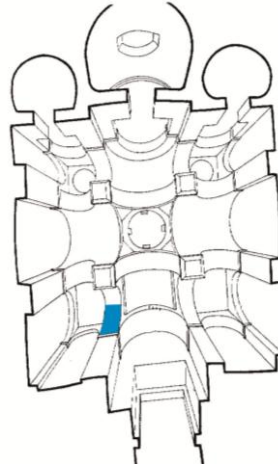
KATALOG NO: 17

Yapının Adı: Göreme Kılıçlar Kilisesi

Yapının Yeri: Göreme Açık Hava Müzesi'nden, günümüzdeki otopark yanındaki patikadan kuzeye doğru yol alınır. Yaklaşık on dakikalık yürüme mesafesindeki kiliseye Aziz Eustharios Kilisesi ve Kılıçlar Kuşluk Kilisesi'ni geçtikten sonra ulaşılır.

Tarihlendirme: Yapı, Jerphanion, Restle, Thierry, Epstein ve Cormack gibi birçok araştırmacı, resimlerin kalitesi ve üslubuna dayanarak, 900 yılından kısa bir süre önce resimlendiğini düşünmekte, Jolivet-Lévy ise ikonografik programı nedeni ile 10. yüzyılın ikinci yarısına tarihlemeyi uygun görmüştür. Rodley, diğer araştırmacılardan daha geç bir tarihi önererek 11.yüzyıla ait olabileceğini belirtmiştir¹.

Yapının Planı: Yapı, doğu - batı yönünde kapalı Yunan haçı plan tipindedir (Şekil 57). Merkezdeki kare planlı mekan, dört yönde haç kolları ile sınırlandırılmıştır. Haç kolları arasında kalan alanlarda köşe odaları oluşturulmuştur. Yapı, doğudaki üç mekan ile bağlantılı, ortadaki daha büyük boyutlu olmak üzere, at nalı biçimli üç apsislidir.

Şekil 57. Kılıçlar Kilise²

Merkez mekan, dört sütun üzerine oturtulmuş kuzey - güney doğrultusunda atılmış iki kemer ile desteklenen pandantif geçişli bir kubbe ile; haç kolları ise merkez mekana dik

¹ M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XXIV; C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 141; L. Rodley, *A.g.e.*, 2010, s. 45.

² M. Restle, *A.g.e.*, 1969b.

yöndeki birer beşik tonoz ile örtülüdür. Köşe mekanları üçer plaster ve bir sütun üzerine atılmış kemerler ile desteklenen, batıda düz örtülü olup doğuda kubbe örtülüdür.

Tasvirin Yeri: Batı haç kolunu kuzey batı köşe odasından ayıran kemerin iç yüzeyinin batı ucunda resmedilmiştir (Şekil 57).

Diğer Tasvirler: Katalog No 3, Katalog No 40

Tasvir: Kral Süleyman, ayakta ve cepheden resmedilmiştir. Dışta beyaz ve içte siyah ile konturlu halesinin rengi belirsizdir (Şekil 58).

Şekil 58. Kılıçlar Kilise, Kral Süleyman

Kalıntılardan, tacın üç kademeli bir taç olduğu anlaşılmaktadır. Tacın alt seviyesinde, eksene yatay olarak yerleştirilen ince, uzun ve beyaz dikdörtgen bir değerli taş, dışında tacın tüm yüzeyleri iki sıra inci ile süslenmiştir. Taç, sağda, yine iki sıra inci bezenerek aşağı doğru dik bir biçimde devam ettirilmiş *prependolion* oluşturulmuştur.¹

¹ Figürün tacının, aynı kilisedeki Kral Davut figürünün tacı ile büyük benzerliği vardır. Diğer tasvirdeki tacın iki yanında aşağıya doğru uzanan parça, *prependolion* özelliği taşımamaktadır. Bu tasvirdeki parçanın dış hatlarının belirsizliği nedeni ile kesin bir yargıya varılamamakla birlikte, benzer özellikler taşıdığı düşüncesindeyiz. Bkz. Kat. No. 3.

Başı, tahrip edilmiş olmak ile birlikte genç, kahverengi saçlı olduğu anlaşılmaktadır. Kahverengi kavisli kaşları vardır. İri kahverengi göz bebeği ve belirgin göz akı olan gözleri izleyiciye doğru bakmaktadır (Şekil 58).

Sağ eli, göğsüne doğru yönlendirilerek yüzük ve başparmağı ile takdis işareti yapmaktadır. Sağ bacağı serbest bir duruşa sahiptir.

Daha koyu tonu ile gölgelendirilen, erguvan rengindeki *khlamysin* kenarlarında, kenara dikey ikişer kısa çizgi yapılması ile bir şerit oluşturulmuştur. *Khlamysin* yüzeyinde, beyaz bir çemberin eksenlerine yapılmış daha küçük çemberler ile şematik olarak oluşturulmuş çiçek motifli desenleri vardır.

Olasılıkla dikdörtgen biçimli olan *tablion*, *khlamysin* sadece arka kenarına eklenmiştir¹. Birer küçük inci dizisi arasına daha büyük incilerin yerleşimi ile oluşturulmuş kenar şeritleri koyu erguvan zeminlidir. *Khlamysin* rengi ile aynı tonda zemine sahip şerit içinde kalan alan, beyaz ile konturlanarak vurgulanmış, daire biçimli erguvan rengi üç değerli taş ile köşelerinde birer küçük daire oluşturularak süslenmiştir.

Beyaz *dibetesionun* gri ile yapılan gölgelendirmeleri ve kıvrımlarından ipek kumaştan olduğunu düşündürmektedir. Altın rengi zeminli omuz bölümü, erguvan rengi dörtgen biçimli bir değerli taş ile çapraz eksenlerine yerleştirilmiş dört küçük erguvan rengi değerli taş ile süslenmiştir. Bezeme alanının alt bölümü, erguvan rengi bir zemin üzerine, birer küçük inci sırası arasına daha büyük inci sırası yerleştirilmiş bir şerit ile sonlanmıştır. Tunığın kol ucu da omuzdaki süslemeye benzer şekilde süslenmiş; ancak burada değerli taş bulunmamaktadır.

Yazıt: Figürün solunda adı okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
COAOMON	SOLOMON	Süleyman

Yayınlar:

- Jerphanion, A.g.e., 1925, s. 199-242.
 Marcell Restle, A.g.e., 1969a, s. 131-34.
 M. Restle, A.g.e., 1969b, XXIV, Illuts. 251-278.
 C. Jolivet-Lévy, A.g.e., 1991, s. 137-41.
 L. Rodley, A.g.e., 2010, s. 39-45.

¹Bizans resim sanatındaki *khlamys* örnekleri göz önüne alındığında, *tablion*, *khlamysin* ön kenarında da bulunmalıdır.

KATALOG NO: 18

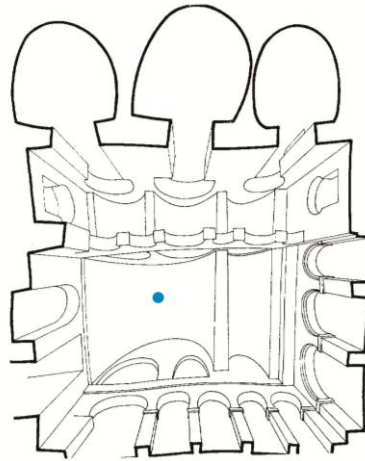
Yapının Adı: Göreme Kılıçlar Kuşluk Kilisesi (29a No.lu Kilise / Meryem Ana Kilisesi / Kılıçlar Parekklesionu / 33 No.lu Şapel)¹

Yapının Yeri: Göreme Açık Hava Müzesi'nden, günümüzdeki otopark yanındaki patikadan kuzeye doğru yol alınır. Yaklaşık beş dakikalık yürüme mesafesindeki kiliseye Aziz Eusthasios Kilisesi'ni geçtikten sonra ulaşılır

Tarihlendirme: Rodley 10. yüzyılda yapılan Kılıçlar Kilisesi'ne ek olarak 11. yüzyılda yapıldığını düşünmektedir.²

Yapının Planı: Kuzeybatı – güneydoğu yönünde dikdörtgen planlı ve tek neflidir (Şekil 59).

Naosun kuzeydoğusunda, dört sütun ve bunları bağlayan at nalı kemerler ile sınırlanmış, kuzeybatı - güneydoğu yönünde uzanan ve bir koridor gibi düzenlenen bemandan sonra, ortadaki daha büyük boyutlu olmak üzere, at nalı biçimli üç apsis yer almıştır.

Şekil 59. Kılıçlar Kuşluk Kilisesi³

Nef, plasterler üzerine oturtulmuş at nalı biçimli kör kemerler üzerindeki friz ve naosu bemandan ayıran sütunlar ile desteklenen, kuzeydoğu - güneybatı yönündeki iki beşik tonoz ile örtülüdür. Bunlardan kuzeybatıdaki, diğerinin yaklaşık iki katı genişliğindedir. Bema ise, yine kuzeydoğu - güneybatı yönündeki üç beşik tonoz ile örtülüdür.

Tasvirin Yeri: Tasvir, kuzey beşik tonozun merkezinde, daire bir çerçeve içinde yer alır (Şekil 59).

Diğer Tasvirler: Katalog No 10

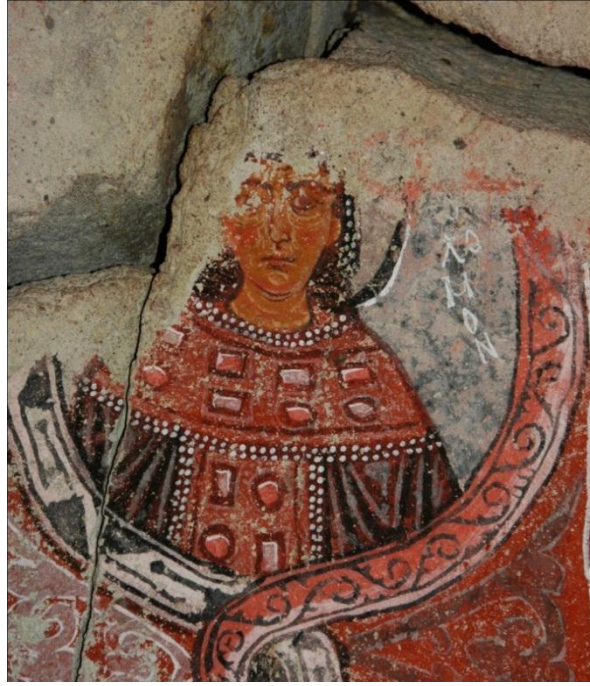
¹ Jerphanion, A.g.e., 1925, s. 243; C. Jolivet-Lévy, A.g.e., 1991, s. 141; L. Rodley, A.g.e., 2010, s. 43-44.

²L. Rodley, A.g.e., 2010, s. 43-44

³ M. Restle, A.g.e., 1969b.

Tasvir: Kilise duvarlarının çatlaması sonucu, tasvirin üst bölümü tahrip olmuştur¹ (Şekil 60).

Kral (Peygamber ?) Süleyman, birbirine geçme motifi ile bağlanmış daire biçimli çerçevelerden birinin içinde, büst şeklinde ve cepheden resmedilmiştir. Sol bölümü siyah zemin üzerine, çerçevenin sol bölümünün iç ve dış konturu olan beyaz çizgiler, çerçeve içinde meandr motifine dönüştürülmüştür. Sağ bölüm ise siyah zemin üzerine, dışta daha açık bir tonda olmak üzere, erguvan rengindeki iki daldan çıkan rumi yaprakları ile doldurulmuştur.

Şekil 60. Kılıçlar Kuşluk Kilisesi, Kral Süleyman (Nevşehir Müze Müdürlüğü Arşivi)

Başında, dışta beyaz ve içte siyah konturlu bir halesi olduğu anlaşılmaktadır. Tacın ancak iki sıra inci ile oluşturulmuş sol *prependolionu* günümüze gelebilmiştir.

Kahverengi saçlı figür, diğer kiliselerdeki tasvirlerle oranla oldukça koyu bir ten rengine sahiptir. Kahverengi kavisli kaşları vardır. Gözü kızılımsı kahverengi ile belirtilmiş iri göz bebeği ve kısmen belirtilmiş göz akından oluşmaktadır. Kahverengi konturlu burna ve dudağa sahip figürün, yüz ve boyun hatlarının ışık alan bölümleri ten rengi ile belirtilmiştir.

Giymiş olduğu *loros*, baş üzerinden giyilen tiptedir. Erguvan rengi *lorosun* çevresi, iki sıra inci ile içi ise daha koyu tondaki kenarlara paralel iki çizgi arasında

¹ Yapı, günümüzde yıkılma tehlikesi nedeni ile ziyarete kapalıdır. Bu nedenle, Arkeolog Murat Gülyaz'ın yardımı ile Nevşehir Müze Müdürlüğü Arşivi'nden yararlanılarak tasvirin fotoğrafına ulaşılabilmektedir. Sayın Arkeolog Murat Gülyaz' a teşekkürlerimizi sunarız.

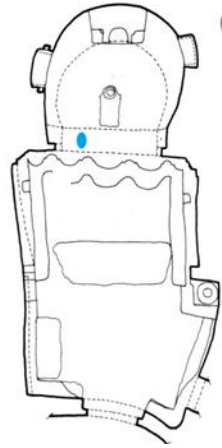
yerleştirilmiş, dikdörtgen ve dairevi biçimli, dönüşümlü olarak pembe ve erguvan rengindeki değerli taşlar ile süslenmiştir. Dökümlü tuniği, *lorostan* daha koyu bir tona sahip erguvan rengindedir. Kıvrımlarının bolluğu ve ışık - gölge etkisi ile giysinın ipek olduğu vurgulanmıştır. Gri ile ışıklandırması, siyah ile gölgelendirmesi vurgulanmıştır.

Yazıt: Figürün solunda “ _ _ Λ O M O N” yazısı okunmaktadır. Kalıntılardan, bu harflerin üzerinde “C” ve “O” harflerinin olduğu anlaşılmaktadır.

Yazılış	Okunuş	Anlam
<u>CO</u> Λ O M O N	<u>SO</u> LOMON	Süleyman

Yayımlar:

- Jerphanion, *A.g.e.*, 1925, s. 243-53.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 134-35.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969b), XXV, Illusts. 279-301.
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 143-46.

KATALOG NO: 19**Yapının Adı:** Ürgüp Susumbayrı Aziz Theodoros Kilisesi (Pancarlık Kilisesi)**Yapının Yeri:** Nevşehir'in Ürgüp ilçesini Mustafapaşa kasabasına bağlayan yol üzerindeki Susumbayrı Mevkii'ndedir.**Tarihlendirme:** Jolivet-Lévy, mimarisi ve mimari dekorasyonundaki mezarların eskiliğinden dolayı Bizans öncesi döneme ait olduğu görüşündedir. Yapının resimlerinin ise 9.-10. yüzyılın hemen sonrasına ait olduğunu düşünmektedir. M. Restle ise 11. yüzyılın birinci yarısına ait olduğunu ortaya atmıştır.**Yapının Planı:** Batıdan girişi sağlanan yapı, doğu – batı doğrultusunda düzgün olmayan dikdörtgen planlı ve tek neflidir (Şekil 61).Şekil 61. Ürgüp Susumbayrı Aziz Theodoros Kilisesi¹

Batı duvarının güney yarısı, eksenle dışa taşkın olup güney köşede, duvarın kuzey yarısı ile aynı hizadadır. Naosun doğu bölümünde, güney ve kuzey duvarlarında seki oluşturulmuştur. Yapı, dalga biçimli iki basamak ile çıkılan ve olasılıkla yarım daire biçimli kemer ile yaklaşık at nalı planlı olan apsise bağlanır.

Naos düz örtülü, apsis ise friz ile desteklenen yarım kubbe ile örtülüdür.

Tasvirin Yeri: Doğu apsis kemerinin iç yüzeyinde, eksenin kuzeyinde resmedilmiştir (Şekil 61).

Diğer Tasvirler: Katalog No 4

Tasvir: Kral Süleyman, turuncu kontur ile oluşturulmuş basit daire biçimli bir çerçeve içinde, büst şeklinde ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 62). Kiremit rengi ile konturlu halesi ten rengindedir.

¹ M. Restle, A.g.e., 1969c.

Kiremit rengindeki tacın biçimi tümü ile anlaşılammaktadır. İki kademeli bir taç giymiştir. Alt kademe ters ‘u’ biçiminde düzenlenmiştir. Yüzün iki yanında, dik bir biçimde aşağıya doğru uzatılarak *prependoliona* benzetilmiştir. Tacın ve *prependolionun* tüm kenarları, bir bütün olarak bir sıra inci ile çevrelenmiştir

Kızıl saçlı ve genç figürün turuncu renginde kavisli kaşları, günümüzde ancak iri olduğu anlaşılabilen gözleri, kahverengi dikey bir çizgiden ibaret burnu ile kızılımsı kahverengi dudağı görülmektedir.

Şekil 62. Ürgüp Susumbayrı Aziz Theodoros Kilisesi, Kral Süleyman

Kiremit rengindeki, bol olduğu anlaşılan mantonun / pelerinin iki ucu göbek hizasında birleşmiştir. Konturlu olmaması sebebi ile seçilemeyen tunik ise krem rengindedir.

Yazıt: Yazıtı bulunmamaktadır.

Yayımlar:

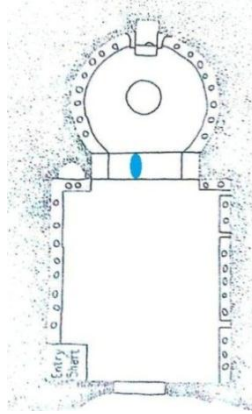
- H. Rott, *A.g.e.*, 1908, s. 204-08.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 148-49.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969c, XXVI.
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 219-22.

KATALOG NO: 20**Yapının Adı:** Kızılçukur Haçlı Kilise

Yapının Yeri: Kızılçukur Örenyeri'ndeki seyir tepesinden başlayan patikadan yola çıkılarak Çavuşin önündeki kiliseye yaklaşık otuz dakika süren yürüyüş ile ulaşılabilir. Bunun yanında Çavuşin yönünden de yürüyerek ulaşım sağlanabilir.

Tarihlendirme: N. Thierry tarafından yapılan incelemede İkonokasmus Dönemi'ne ait olduğu belirtilmiştir. Resimleri "Arkaik Resimli Kiliseler" grubunda değerlendirilmiş; Jolivet-Levy ve N. Thierry tarafından 10. yüzyılın başına tarihlendirilmiştir¹.

Yapının Planı: Bir merdiven aracılığı ile kuzeybatı köşedeki açıklık aracılığı ile yapıya giriş sağlanır. Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı yapı, tek neflidir (Şekil 59). Kuzey ve güney duvarlarda seki oluşturulmuştur. Doğuda, yarım daire biçimli bir kemer ile geçiş sağlanan, dairevi planlı apsisin duvarında da bir seki oluşturulmuştur.

Şekil 63. Kızılçukur Haçlı Kilise²

Naos, üzerinde büyük bir haç motifi bulunan düz bir örtüye sahiptir.

Tasvirin Yeri: Apsis kemerinin iç yüzeyinde, güney bölümünde resmedilmiştir (Şekil 63).

Diğer Tasvirler: Katalog No 5

Tasvir: Kral Davut, daire biçimli bir çerçeve içinde, büst şeklinde ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 64).

Baş, dışta beyaz ve içte kahverengi ile konturlu koyu sarı halelidir. Başındaki tacı, bir kasnak etrafında gelişmektedir. Tacın üst bölümü, kasnağın sağından soluna doğru uzanan bir şerit ile bu şeridin merkezine eklenen dikdörtgen biçimli bir süsleme alanından oluşmuştur. Tacın tamamı iki sıra inci ile süslenmiştir.

¹ C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 53.

² S. Kostof, *A.g.e.*, 1989.

Kasnağın iki yanındaki *prependolion* ise, ikişer sıra halindeki inci dizisi ile gri / siyah dikdörtgen birer değerli taş yerleştirilmiş, daha küçük boyutlardaki üçlü inci dizisi ile sonlandırılmıştır.

Uzun, kızıl saçlı figür soluna doğru bakmaktadır. Kavisli kaşı, gözü, burnu ve dudağı koyu turuncu renkte resmedilmiştir.

Şekil 64. Kızılçukur, Haçlı Kilise, Kral Süleyman

İki ucu göğüs hizasında ortada birleştirilen sarı *lorosun* kıvrımları gri ve koyu sarı konturludur. Birleşme arasında kalan boynunun aşağısına kadar uzanan yatay bir bordüre sahiptir. Omzunu çevreleyen bordürün kenarlarına iki sıra inci yerleştirilmiştir. İçi ikişer sıra halinde sekiz incinin yatay olarak yerleştirilmesi ile bölümlere ayrılmış ve birer kare ya da dikdörtgen biçimli zümrüt ile süslenmiştir. Göğsündeki yatay bordürde ise olasılıkla alanın şekline uygun biçimde bir altın yerleştirilmiştir. Tuniği de *lorosun* rengi ile aynı renktedir.

Yazıt: Figürün sağında adı okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
COΛOMON	Solomon	Süleyman

Yayımlar:

- M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 145.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969c, XXXIV.
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 50-53.

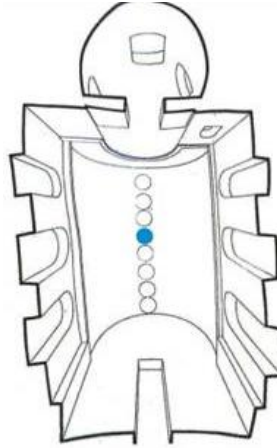
KATALOG NO: 21

Yapının Adı: Ortahisar - İbrahimpaşa Köyü, Tavşanlı Kilise (Aziz Georgios Kilisesi)

Yapının Yeri: Yapıya en kısa zamanda ulaşım, Ortahisar Kasabası'na bağlı İbrahimpaşa Köyü'nden sağlanır.

Tarihlendirme: Yapı Jerphanion tarafından, silmede yer alan kitabesine dayanılarak VII. Konstantinos Porfyrogennetos dönemine tarihlendirilmiştir.

Yapının Planı: Girişi batıdan sağlanan yapı¹, doğu - batı yönünde dikdörtgen planlı ve tek neflidir (Şekil 65). Naosun kuzey ve güney duvarlarında yarım daire kemerli üçer sığ niş açılmıştır. Doğuda, templon levhaları arasından giriş sağlanan at nalı planlı bir apsisi vardır.

Şekil 65. Ortahisar Tavşanlı Kilise²

Naos, kuzey ve güney duvarlarını çevreleyerek doğu duvarda apsis açıklığında son bulan bir yatay silme üzerine oturan, doğu - batı yönündeki beşik tonoz ile örtülüdür.

Tasvirin Yeri: Tonzun ekseninde, yaklaşık ortada resmedilmiştir (Şekil 65).

Tasvir: Doğu-batı yönünde dikdörtgen biçimli bir dış çerçeve içinde, antrolak motifi ile bağlı olan daire biçimli çerçevelerden birinin içinde tasvir edilmiştir. Açık devetüyü rengindeki çerçeve, iç çevresi oldukça kalın olmak üzere siyah ile konturludur ve ortası konturlara dik kısa çizgiler ile çevrenmiştir (Şekil 66).

Kral Süleyman, büst şeklinde ve cepheden resmedilmiştir. Pers tipli figür, aynı zamanda Pers tipinde bir başlığa sahiptir.

¹ Günümüzde batı duvarı tamamen yıkık durumdadır.

² M. Restle, A.g.e., 1969c.

Şekil 66. Ortahisar – İbrahimpaşa Köyü, Tavşanlı Kilise, Kral Süleyman

Esmer tenli genç figürün saçları ve kavisli kaşları koyu kahverengidir. İri siyah gözbebeğinin çevresinde belirgin göz akı oluşturulmuş ve yukarıya doğru çekik göz çevresi siyah ile belirtilmiştir. Göz çevresinin üst bölümü, dışa doğru uzatılarak sonlanmıştır. Yine, kahverengi kontur ile burnu ve oldukça gerçekçi sayılabilecek dudağı resmedilmiştir.

Fon ile aynı tondaki açık devetüyü rengindeki koyu kahverengi ile konturlanan tuniğin, beyaz renkte ışıklandırılması ile dökümlü olduğu vurgulanmıştır. Üzerindeki, koyu kahverengi ile konturlanan açık kahverengi *lorosun* ışıklandırması açık devetüyü ile belirtilmesi dökümlü ve parlak bir kumaştan yapıldığını gösterir.

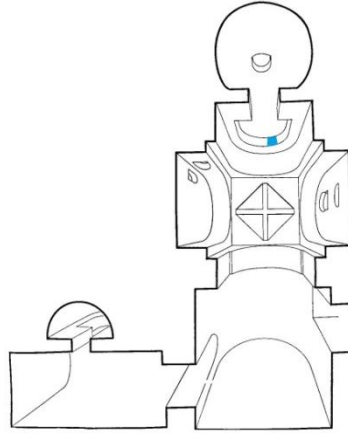
Yazıt: Figürün sağında adı okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
COAOMO	Solomo	Süleyman

Yayımlar:

Jerphanion, *A.g.e.*, 1936, s. 78-79.

M. Restle, *A.g.e.*, 1969c, XXXIX, Illusts. 388-402.

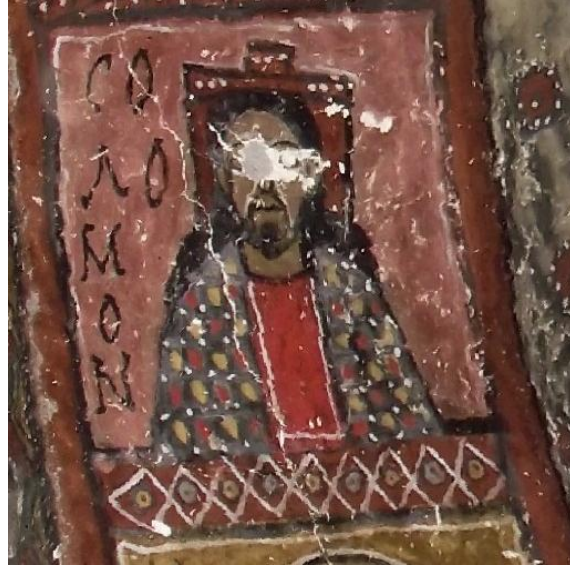
KATALOG NO: 22**Yapının Adı:** Ihlara Yılanlı Kilise**Yapının Yeri:** Ihlara Vadisi'nde Açık Hava Müzesi içindedir.**Tarihlendirme:** Yapının resimlerini N. Thierry ve M. Yanagi 9. yüzyılın ikinci yarısına, Lafontaine-Dosogne 10.-11. yüzyıllara, Restle 11. yüzyılın ikinci yarısına, Jolivet-Lévy ise 9. yüzyılın sonu – 10. yüzyılın başına tarihlemektedir.¹**Yapının Planı:** Güneydeki doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı narteks aracılığı ile naosa girilir (Şekil 67). Kare planlı merkez mekân, kuzey, doğu ve güneyde eş büyüklükte derin nişlerle, batıda ise kare planlı bir bölümle oluşturulan haç kolları ile sınırlandırılarak serbest haç plan oluşturulmuştur.Şekil 67. Ihlara, Yılanlı Kilise²

Yapı, doğu haç kolundaki yarım daire biçimli kemer aracılığı ile bağlantılı at nalı planlı bir apsislidir.

Batı haç kolunun kuzeyinde yarım daire kemerli açık ile geçiş sağlanan, kuzey- güney yönünde dikdörtgen planlı bir şapel yer alır. Doğuda, eksene yerleştirilmiş yarım daire kemerli tempon levhaları ile düzenlenmiş giriş ile yarım daire planlı apsidiole sahiptir.

Merkez mekân düz örtü ile haç kolları ise, merkez mekân ile paralel olarak yapılmış beşik tonoz ile örtülüdür.

Tasvirin Yeri: Apsis kemerinin iç yüzeyinde, eksenin kuzeyinde resmedilmiştir (Şekil 67).**Tasvir:** Kral Süleyman, kalın siyah bir çizgiden ibaret dikdörtgen biçimli bir çerçeve içinde, büst şeklinde ve cepheden tasvir edilmiştir (Şekil 68).¹.Bkz. C. Jolivet-Lévy, A.g.e., 1991, s. 310.² M. Restle, A.g.e., 1969c.

Şekil 68. İhlara Yılanlı Kilise, Kral Süleyman

İki kademeli bir taç giymiştir. Pers tipi tacı / başlığı, dışta beyaz ve içte siyah konturla belirtilmiş erguvan rengindedir. Tacın alt kısmında kenarlarına ve üst basamağın içine üçer inci yerleştirilmiştir. Aşağı bölümünde ise başının arkasını tamamen örttüğü anlaşılan, yine erguvan renginde olan bir bölüme sahiptir.

Siyah, gri ve beyaz çizgiler halinde, omuzlarına kadar uzanan saç ve sakalı, gri ve beyaz kontrast kurularak resmedilmiştir. Esmer tenli figürün, gözleri ve burnu tahrip olmak ile birlikte, dışta beyaz ve içte siyah ile resmedilmiş kavisli kaşlara, iri siyah gözlere ve belirgin bir dudağa sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Giysinin şekli ve türü, resmin üslubu nedeni ile anlaşılamamaktadır. Ancak beyaz çizgili kırmızı tunik üzerine, manto giyimli olabileceği düşünülmektedir.¹ Manto, gri zeminli olup dönüşümlü olarak yerleştirilmiş daire biçimli altın ve kırmızı değerli taşlar ile bunların çapraz eksenlerine yerleştirilmiş birer inci ile bezelidir.

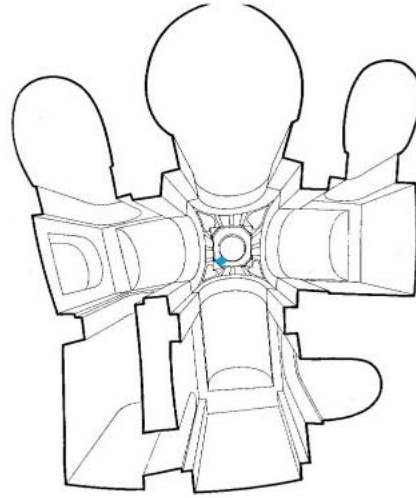
Yazıt: Figürün solunda “COAOMON” harfleri okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
COAOMON	Solomon	Süleyman

Yayımlar:

- M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 173-74.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969c, LVII, Illusts. 498-506.
S. Kostof, *A.g.e.*, 1989, s. 107-08.
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 307-10.

¹Giyisinin Bizans dönemine ait herhangi bir giysi türü ile benzerliği tespit edilememiştir.

KATALOG NO: 23**Yapının Adı:** Ihlara Ağaç Altı Kilisesi**Yapının Yeri:** Ihlara Vadisi Açık Hava Müzesi'nin içinde yer alır.**Tarihlendirme:** Yapı, Kostof tarafından 850 - 950 yılları arasına, Thierry tarafından İkonoklasmus öncesine, Ötüken tarafından 9. - 11. yüzyıl arasına, Restle tarafından 11. yüzyılın başına tarihlendirilmiştir¹.**Yapının Planı:** Yapıya, kuzeydeki yarım daire kemerli açıklık ile girilir (Şekil 69). Merkezdeki küçük kare planlı mekân, plasterler üzerine oturtulmuş yarım daire biçimli kemerler aracılığı ile kuzey, batı ve güney yönlerinde haç kollarına açılmıştır. Kuzey ve güney haç kolları kare planlı olup eş büyüklüktedir. Batı haç kolu ise doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır.Şekil 69. Ihlara Ağaç Altı Kilisesi²

Kuzey ve batı haç kolları arasında, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen biçimli bir köşe odası ve batı haç kolunun güneyine daire biçimli bir niş açılmıştır.

Yapı, doğudaki üç mekân aracılığı ile yarım daire kemerli açıklık ile geçiş sağlanan üç apsis ile son bulur. Apsisler, merkezdeki daha düzgün ve büyük olmak üzere, daire planlıdır.

Merkez mekân, pendentif geçişli sekizgen biçimli kasnak üzerine oturtulmuş bir kubbe ile örtülüdür. Haç kolları ise, merkez mekâna dikey olarak yapılmış beşik tonoz örtülüdür.

Tasvirin Yeri: Kubbeye geçiş elemanı olarak kullanılmış dairevi biçimli kasnağın batı bölümünün iç yüzeyine tasvir edilmiştir (Şekil 69).¹ S. Kostof, *A.g.e.*, 1989; S. Y. Ötüken, *A.g.e.*, 1989; M. Restle, *A.g.e.*, 1969c.² M. Restle, *A.g.e.*, 1969c.

Tasvir: Kral Süleyman, kiremit rengindeki çizgilerden oluşan dikdörtgen biçimli bir çerçeve içinde, büst şeklinde ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 70). Figür, alt bölümü altın renginde, üst bölümü ise siyah olan bir fon üzerine tasvir edilmiştir.

Altın rengindeki halesi beyaz konturludur. Siyah tacı, basit bir biçime sahip olup; solda yukarıya doğru genişletilerek, sağda ise daraltılarak oluşturulmuştur.

Omuzlarına kadar uzanan, düz kıvılcık saçlı ve kıvılcık sakallıdır. Genç, açık tenli figürün belli belirsiz kaşları, badem biçimli göz hatları, burnu ve dudağı belirtilmiştir.

Gri bir tunik üzerine, kiremit rengi manto /pelerin (?) giyimlidir. Sağ eli, içe dönük ve açık bir vaziyette, göğsü üzerindedir.

Şekil 70. Ihlara Ağaç Altı Kilise, Kral Süleyman

Yazıt: Figürün başının iki yanında, siyah zemin üzerindeki tahrip olmuş yazıt okunamamaktadır.

Yayınlar:

S. Kostof, *A.g.e.*, 1989.

S. Y. Ötüken, *A.g.e.*, 1989.

M. Restle, *A.g.e.*, 1969c

3.2.2 Kral Peygamber Süleyman

KATALOG NO: 24

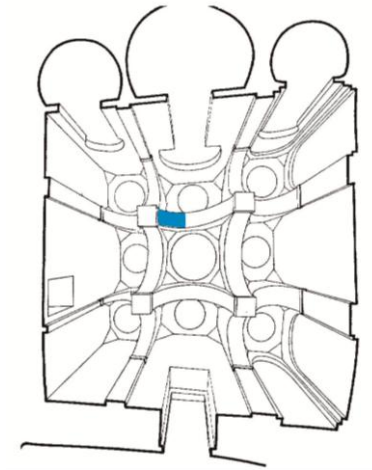
Yapının Adı: Göreme Elmalı Kilise (19 No.lu Kilise / Başmelekler Kilisesi)¹

Yapının Yeri: Göreme Açık Hava Müzesi içindedir.

Tarihlendirme: Araştırmacılar, yapıda yer alan resimlerin tarihlendirilmesi konusunda 11. yüzyıl ile 15. yüzyıl arasında, farklı görüşlere sahiptir. Jerphanion, Thierry, Epstein, Rodley ve Jolvet-Lévy 11. yüzyılın ortalarına; Lafontaine-Dosogne 13. yüzyılın başına; Restle 1190-1200 yılına ve Ötüken ise 12. yüzyılın sonu ile 13. yüzyılın başına tarihlemişlerdir.

Yapının Planı: : Doğu– batı yönünde kareye yakın dikdörtgen planlı yapıya giriş, kuzey duvardaki açıklıktan sağlanmaktadır (Şekil 71). Kilise, dört serbest destekli, kapalı Yunan haçı plan tipindedir.

Dört sütun üzerinde atılmış kemerler ile sınırlandırılan merkezdeki kare planlı mekân, dört yönünde dikdörtgen planlı haç kollarına açılır. Haç kolları arasında kare planlı köşe mekânları açılmıştır. Mekânlar, birer plaster ve sütun üzerine oturtulmuş yarım daire kemer ile sınırlandırılmıştır.

Şekil 71. Elmalı Kilise²

Güney-batı ve güney-doğu köşe mekânlarının duvarlarında, diğer mekânlardan farklı olarak, yarım daire kemerli sığ nişler açılmıştır. Yapı, doğudaki üç mekân ile bağlantılı, ortadaki daha büyük boyutlu olmak üzere, at nalı biçimli üç apsislidir.

¹ H. Rott, *A.g.e.*, 1908, s. 219; (Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 337, 124, 161.

² M. Restle, *A.g.e.*, 1969b.

Naosu oluşturan mekânlar, köşelerde üçgen takviye konsollarına sahip olup birer kubbe ile örtülüdür.

Tasvirin Yeri: Merkezdeki kare planlı bölümü doğudan sınırlandıran haç kolunun kemer iç yüzeyine resmedilmiştir (Şekil 71).

Diğer Tasvirler: Katalog No 8, Katalog No 42

Tasvir: Kral Peygamber Süleyman, açık mavi bir fon ve yeşil zemin ile oluşturulmuş bir açık alanda, ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir (Şekil 72).

Şekil 72. Elmalı Kilise, Kral Peygamber Süleyman

Başı, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlu altın renginde halelidir.

Tacı, yukarıya doğru genişletilmiştir. Bakır rengindeki tacın yüzeyinde, alt seviyesi daha kalın olmak üzere, koyu kahverengi kontur ile bezeme alanı oluşturulmuştur. Ortada, dairevi biçimli beyaz bir değerli taş ile, taşın çevresi ise inciler

ile süslenmiştir. Tacın köşelerinde üçlü inci, çevresinde ise birer sıra inci kullanılmış, yüzünün iki yanında bir sıra incinin uzatılması ile oluşturulan *prependolion* üçlü inci ile sonlanmıştır.

Genç figür kahverengi, küt ve kıvrıkcık saçlıdır. Başını sağına doğru çevirerek aynı yöne bakmaktadır. Kahverengi kavisli kaşları, kahverengi ile gölgelendirilmiş göz kapakları, kahverengi göz bebeği ve beyaz göz akı ile belirtilmiş gözleri vardır. Elmacık kemikleri, burnu ve dudağı belirgindir. Açık tenli yüzünün hatları turuncu renk ile çizilmiş ve yine turuncu renk ile gölgesi belirtilmiştir.

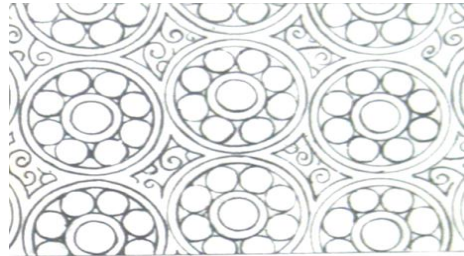
Sağ eli, sağa doğru yönelen başparmağı ve orta parmağı ile takdis işareti yapmaktadır. Sol elinde ise açık bir rulo vardır.

İki ucu göğüs hizasında birleştirilen erguvan rengindeki pelerinin, daha koyu tondaki erguvan rengi ile belirtilen kıvrımları, ipek kumaştan yapıldığına işaret etmektedir. Pelerinin kenarındaki, beyaz ile ışık verilmiş altın rengi zeminli ipek kumaştan bordür, birer büyük beyaz değerli taş arasına çapraz olarak yerleştirilmiş beşer inci ile süslenmiştir.

Pelerin altındaki tuniğin kolu ve gövde bölümü dar, etek bölümü önden yırtmaçlı, bol ve kıvrımlıdır.

Erguvan rengindeki boyun ve göğüs bölümü, yatay olarak yerleştirilmiş iki sıra inci arasında daire biçimli bezemeler ile süslenmiştir. Beyaz zeminli kol bölümü desenli bir kumaştan yapılmıştır. Siyah çizgiler ile oluşturulan iç içe geçmiş üçer çember içine alınmış, küçük çemberlerden oluşturulan sekiz yapraklı basit birer çiçek, araları ise alanların şekline uygun biçimde dışbükey çizgiler ile sınırlandırılmış içe kıvrık bitki dalları vardır (Şekil 73).

Kol ucu, pelerinin bordürünün süslemesine benzer biçimde altın rengi zemin üzerine, ortada dairevi, olasılıkla altın renginde bir değerli taşın çapraz eksenlerinde, birer inci yerleştirilerek düzenlenmiş geniş bir bordür yapılmıştır.

Şekil 73: Kral Peygamber Süleyman'ın üzerindeki tuniğin bezemesi¹

Tuniğin etek bölümü de kol ile aynı biçimde süslenmiştir. Kumaşın yer yer erguvan rengi ile vurgulanmış gölgelendirmesi, ipek kumaştan olduğuna işaret etmektedir.

¹ Jerphanion, A.g.e., 1928b.

C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 122-25.

KATALOG NO: 25

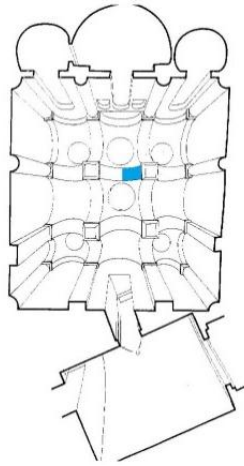
Yapının Adı: Göreme Karanlık Kilise (23 No.lu / Göğe Yükseliş Kilisesi)¹

Yapının Yeri: Yapı, günümüzde Göreme Açık Hava Müzesi içinde yer alır.

Tarihlendirme: Araştırmacılar, yapıda yer alan resimlerin tarihlendirilmesi konusunda 11. yüzyıl ile 15. yüzyıl arasında, farklı görüşlere sahiptir. Jerphanion, Therry, Epstein, Rodley ve Jolivet-Lévy 11.yüzyılın ortalarına; Lafontaine-Dosogne 13. yüzyılın başına; Restle 1190-1200 yılına ve Ötüken ise 12. yüzyılın sonu ile 13. yüzyılın başına tarihlemişlerdir.

Yapının Planı: Merdivenli bir geçit yardımı ile ulaşılan narteks kuzeybatı – güneydoğu yönünde dikdörtgen planlıdır (Şekil 74). Mekân, güneydoğuda kare planlı mezar odası ve kuzeydoğuda naos ile bağlantılıdır.

Doğu-batı yönünde kareye yakın dikdörtgen planlı kilise, kapalı Yunan haçı plan tipindedir.

Şekil 74. Karanlık Kilise²

Merkezde dört sütun üzerine atılmış kemerler ile sınırlanmış yaklaşık kare biçimli bir mekân vardır. Bu mekânın dört yönünde açılan haç kolları, serbest taşıyıcılar ile duvara bağımlı taşıyıcılar arasına atılmış kemerler ile sınırlanmış; haç kolları arasında kalan alanlar köşe mekânlarına dönüştürülmüştür.

Narteks, kuzeybatı-güneydoğu yönündeki bir beşik tonoz ile; merkez mekan, kemerler üzerine oturtulmuş bir kubbe ile; doğu haç kolu kubbe ile, diğer haç kolları beşik tonoz ile, köşe mekanları ise dört yönde kemerler ile desteklenmiş birer kubbe ile örtülüdür.

¹ C. Jolivet-Lévy, *A.g.w.* 1991), 132.

² M. Restle, *A.g.e.*, 1969b.

Tasvirin Yeri: Merkezdeki kare planlı bölümü doğudan sınırlandıran haç kolunun kemer yüzeyinde yer almaktadır (Şekil 74) .

Diğer Tasvirler: Katalog No 9, Katalog No 33.

Tasvir: Kral Peygamber Süleyman, beyaz bir çizgi ile oluşturulmuş sade bir çerçeve içinde, ayakta ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 75).

Şekil 75. Karanlık Kilise, Kral Peygamber Süleyman

Başı, dışta beyaz ve içte erguvan rengi konturlu altın renginde halelidir.

Tacı, yukarı doğru genişletilerek yükseltilmiştir. Kenarları, birer sıra halkaya geçirilmiş inci ile bezenmiş, köşelere ise birbirine bitişik üçlü inci yerleştirilmiştir. Yüzeyinde, kahverengi kontur ile iki bezeme alanı oluşturulmuştur. Dıştaki bezeme alanı bir sıra inci ile bezenmiştir. İçteki ise ortada yarım elips biçimli beyaz bir değerli taş, bu taşın etrafına da bir sıra küçük inci yerleştirilmiştir. Bu alanın sağına ve soluna da inciler düzensiz olarak yerleştirilmiştir.

Tacın çevresindeki inci düzenlemesi, yüzün yanlarında devam ettirilerek, erguvan zemin üzerine yerleştirilmiş birer sıra inci ve üçlü halka ile sonlanan *prependolion* oluşturulmuştur.

Koyu kahverengi konturlu saçları, kahverengi ve kıvrıktır. Baş, sola doğru eğik olup aynı yöne bakmaktadır. Kahverengi kavisli kaşları, açık kahverengi ile gölgelendirilmiş göz kapakları ve ışıklandırılmış gözaltları ile iri kahverengi göz bebeği ve belirgin göz akına sahip gözleri vardır. Açık tenli yüzünde elma yanakları, burnu ve dudağı kahverengi konturlanmış ve açık kahverengi ile gölgelendirilmiştir.

Sağ eli içe dönük bir vaziyette, sola doğru yönelen orta, yüzük ve başparmağı ile takdis işareti yapmaktadır. Sol elinde üzerinde yazıt olan açık bir rulo vardır.

Dökümlü *dibetesionunun* kolları bol olup; bilekte daralmıştır. Giysinin kıvrımları ve konturu siyah ile belirtilmiştir. Oluşturulan ışık - gölge etkisi giysinin ipek kumaştan yapıldığını düşündürmektedir. Giysinin geneli erguvan renkte olup; bileği altın renginde, etek ucu ise koyu gri renktedir. Altın rengi zeminli kalın bilek bordürü, yatay siyah şerit ile iki alana ayrılmıştır. Bilek ucunu “U” biçimli motifler bileği çevrelerken, daha gerideki alan bitkisel bezeme ile süslenmiştir.

Dibetesion üzerine giymiş olduğu *loros*, baş üzerinden geçirilerek giyilen tiptedir. *Loros*, omuzları çevreleyerek boyun hizasından inip, beli sararak dizinin oldukça aşağısında köşeli olarak sonlanmıştır. Kenarlarında, iki küçük inci arasında damla biçimli birer beyaz taş sallanmaktadır. Birbirine bitişik olarak, beyaz ile ikili *merlon* motifi atkıyı çevreleyen siyah şeridin tamamını çevrelemektedir. Ana şeridin içinde kalan altın rengi zeminli bölümde, ikişer çizginin eksenlerde kesişmesi ile bezeme alanı oluşturulmuştur. Kesişme alanları dışında kalan alanların içi iki sıra halinde üçer, dörder ve beşer inci ile doldurulmuştur. Kesişme alanları, atlamalı olarak gri / yeşil ve erguvan rengi birer değerli taş ile; çizgilerin arasında kalan dörtgen alanlar da, kahverengi düzensiz çizgiler ile konturlanmış kare ya da dikdörtgen değerli taşlar da, yine aynı düzende yerleştirilmiştir.

Sağ bacağı sabit, sol bacağı serbest bir duruşta. Siyah kontur ile belirtilmiş ayakları sandalet giyimlidir. Bilekten topuğa doğru ve parmak başlangıcından tabana doğru birer inci sırası ile, iki sıra arasında çapraz olarak yerleştirilmiş birer inci sırasından oluşturulmuştur. Ayakkabının parmak ucu sivri bir şekilde bitmiş olup; beyaz ile vurgulanmıştır¹.

Yazıt: Tasvirin yapıldığı beyaz çerçevenin sol üst köşesinde “O ”, sağında figürün adı, figürün elindeki ruloda ise altı satırlık yazıt okunmaktadır.

¹ Kanımızca, parmak uçlarındaki bu vurgu, tasvir edilen ayakkabının sandalet olmayıp, *tzangion* olduğunu göstermektedir.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
 O COΛOMON	Ho <i>Profetes</i> Solomon	Süleyman Peygamber
YOCCO φOC / EφPENH / ΠATEPAN / YOCD EAφP / ONAYΠHMH / TPH	-	Bilge çocuk babasını sevindirir, akılsız çocuk annesini üzer. (Özdeyişler, 10: 1) ¹

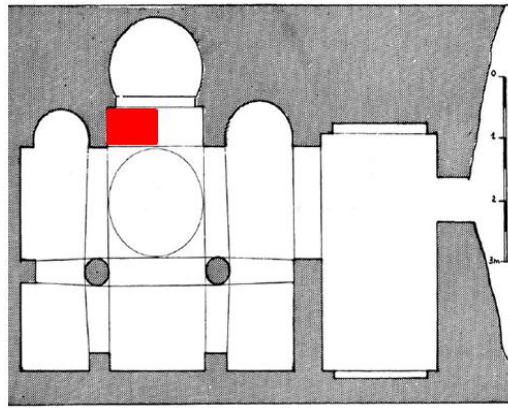
Yayımlar:

Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 393-430.

M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XVIII, Illusts. 160-192.

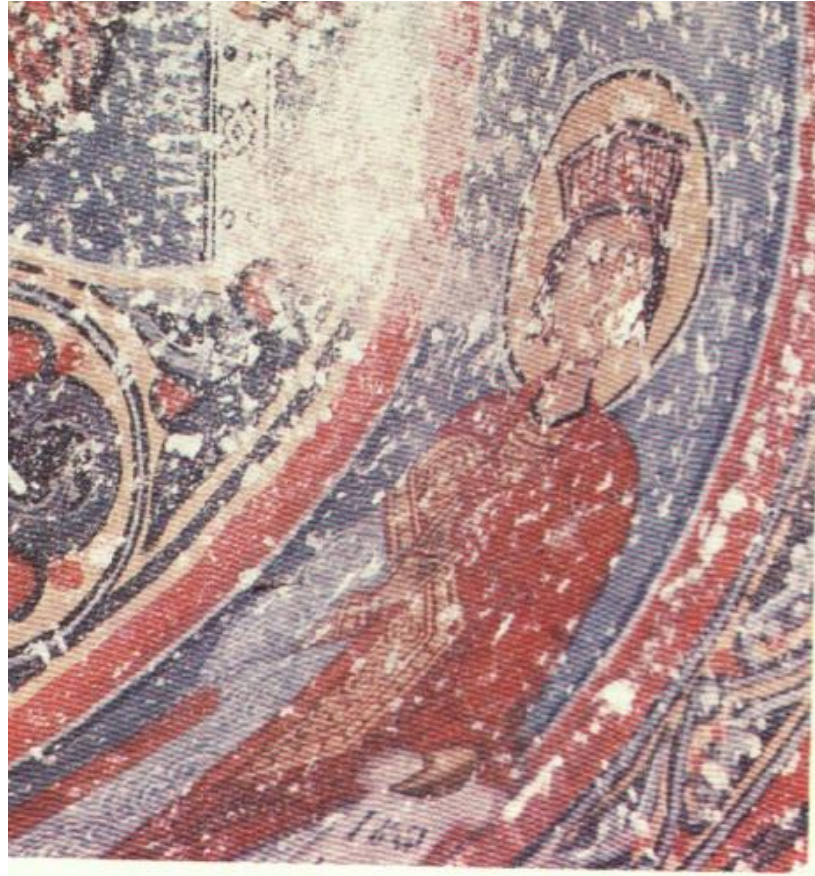
H. Yenipınar, *A.g.e.*, 2005.

¹ Bkz. Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 403; A. M. Gravgaard, *A.g.e.*, 1979.

KATALOG NO: 26**Yapının Adı:** Ortahisar, Cambazlı Kilise**Yapının Yeri:** Yapı, Nevşehir'in Ürgüp ilçesine bağlı Ortahisar kasabasında yer alır.**Tarihlendirme:** Nicole ve Michel Thierry tarafından 11. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmiştir.**Yapının Planı:** : Naosa giriş, güneydeki doğu-batı doğrultusunda yerleştirilmiş dikdörtgen planlı narteks aracılığı ile sağlanır. Yapı, iki serbest destekli kapalı Yunan haçı plan tipindedir (Şekil 76).Şekil 76. Ortahisar, Cambazlı Kilise¹**Tasvirin Yeri:** Bema tonozunun güney bölümünün iç yüzeyine resmedilmiştir² (Şekil 76)**Diğer Tasvirler:** Katalog No 11**Tasvir:** Kral Peygamber Süleyman, Kral Peygamber Davut ile birlikte, içte ve dışta beyaz konturlu, kiremit rengindeki dikdörtgen biçimli bir çerçeve içinde, cepheden ve ayakta resmedilmiştir (Şekil 77-78).

Başı, dışta ve içte beyaz ile konturlu altın renginde halelidir. Tacı, aşağıdan yukarıya doğru genişletilmiştir. Tacın üst seviyesi merkeze doğru yükseltilmiş ve bir köşe ile son bulmuştur. Merkeze ve köşelere halkaya geçirilmiş üçer inci yerleştirilerek süslenmiş, tacın çevresi iki kalın siyah şerit ile çerçevelenmiştir. Yüzeyi erguvan renginde olup, merkeze elips biçimli değerli bir taş yerleştirilmiş; etrafı siyah çizgi arasına beyaz ile konturlanarak sağına ve soluna dörder sıra beşer inci ile süslenmiştir.

¹ N. Thierry and M. Thierry, "A.g.m.", 1963, s. 7.² C. Jolivet-Lévy, A.g.e., 1991, s. 196-97.

Şekil 77. Ortahisar Cambazlı Kilise, Kral Peygamber Süleyman¹

Tacın yanlarında halkaya geçirilmiş bir sıra inci ile *prependolion* oluşturulmuştur. Figürün, kısa kızıl saçlı ve pembe tenli yüz çevresi siyah ile konturlanmıştır. Siyah kavisli kaşları vardır. Gözleri tahrip nedeni ile seçilmemektedir. İnce burnu ve küçük dudağı da siyah ile çizilmiştir.

Sağ elinin baş, yüzük ve küçük parmağı ile takdis işareti yapmaktadır. Sol elinde açık bir rulo vardır.

Gümüş rengindeki dökümlü kumaşa sahip *dibetesionun* yüzeyi beyaz ile içe kıvrık bitki dalı ve yaprakları daire içine alınmış; etrafı da inci dizisi ile süslenmiştir. Kolu bol ve dökümlü olan tuniğin, kol ucuna erguvan renginde bir kumaş eklenerek daraltılmıştır. Omuz bölümüne, altın rengi iki çizgi ile oluşturulan şeridin içine farklı şekillerde altın yerleştirilmiştir. Şeridin içinde kalan alan, altın işleme ile içe kıvrık bitki dalına içe kıvrık ikişer yaprak motifi yapılarak iki daire oluşturulmuş; çevresinde kalan boş alan ise yine altın işleme ile alanın şekline uygun biçimde bitki dalı ve yaprak ile doldurulmuştur. *Dibetesionun* kol ucu da omuz ile aynı bezemeye sahiptir.

¹ C. Jolivet-Lévy, A.g.e., 1991.

Şekil 78. Ortahisar Cambazlı Kilise, Kral Peygamber Süleyman¹

Erguvan rengindeki *khlamysin* iki ucu daire biçimli bir fibula ile birleştirilmiş, kıvrımları daha koyu bir tonda vurgulanmış ve iki *tablion* eklenmiştir. *Tablion*, erguvan zemin üzerine, altın rengindeki iki çizgi ile oluşturulan şerid içine daire motifleri yapılmıştır. Şeridin içinde kalan alan, altın işleme içe kıvrık birer bitki dalı ile ikişer yaprak motifi yapılarak iki daire ile çerçevelenmiş; çevresinde kalan boş alan ise, yine altın işleme ile alanının şekline uygun biçimde bitki dalı ve yaprak ile doldurulmuştur.

¹ N. Thierry and M. Thierry, "A.g.m.", 1963.

Yazıt: Figürün sağında *profete* düzenlemesi, solunda da adı okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
<p>O</p> 	<i>Ho Profetes</i>	Süleyman Peygamber
COΛOMON	Solomon	

Yayınlar:

N. Thierry and M. Thierry, "A.g.m.", 1963, s. 5-23.

C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 195-98.

KATALOG NO: 27

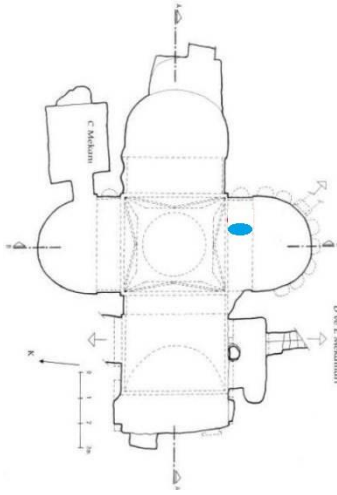
Yapının Adı: Tağar Üç Yapraklı Yonca Planlı Kilise (Aziz Theodoros Kilisesi¹)

Yapının Yeri: Kayseri - Ürgüp yolu üzerinde, Yeşilöz Köyü içindedir.

Tarihlendirme: Yapı, Restle tarafından 1080 yılı civarına tarihlenmiştir².

Yapının Planı: Yapı, üç yapraklı yonca plan tipindedir (Şekil 79). Merkezdeki kare planlı mekân, dört yönde yarım daire kemerler ile sınırlandırılmıştır. Mekan, güney yönünde doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı bir haç kolu ile; batı, kuzey ve doğu yönünde yarım daire biçimli birer apsis ile bağlantılıdır.

Doğudaki apsis duvarında açılan yarım daire biçimli dokuz niş açılarak olasılıkla synthronon oluşturulmuştur³.

Şekil 79. Tağar Üç Yapraklı Yonca Planlı Kilise⁴

Tasvirin Yeri: Doğu apsis kemerinin iç yüzeyinde, kuzey bölümünde resmedilmiştir (Şekil 79).

Diğer Tasvirler: Katalog No 12

Tasvir: Kral Peygamber Süleyman, daire biçimli çerçeve içinde, büst şeklinde ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 80).

Çerçeve, geçme motifi ile Davut tasvirinin çerçevesine bağlanır. Sol bölüm, erguvan rengi, kırmızı ve beyaz renk ile geçişi belirginleştirilerek boyanmıştır. Sağda ise, kırık beyaz zemin üzerine, devetüyü rengi dairelerin iç içe resmedilmesi ile

¹ Yapının girişinde bulunan tabelada “Theodore Kilisesi” yazmaktadır. Ancak yapıyı araştıran Pekak, kilisenin bu ismi nereden alındığına dair bir bilgiye erişilemediğini belirtmiştir. Bkz. S. Pekak, “A.g.m.”, 2010, s. 205.

² M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XXXV.

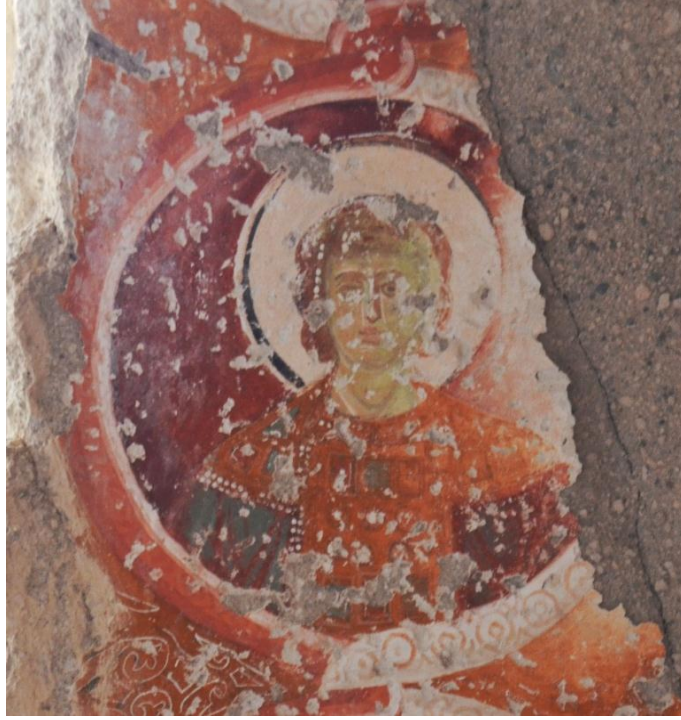
³ Yapıyı inceleyen Sacit Pekak, doğudaki apsisin, yapının ana apsisi olabileceğini belirtmiştir. Bkz., “A.g.m.”, 2010

⁴ S. Pekak, “A.g.m.”, 2010.

süslenmiştir. Daire içleri, küçük daireler veya nokta ile doldurulmuştur. Tasvir, koyu erguvan renginde fon üzerine yapılmıştır.

Başı, dışta beyaz ve içte siyah konturlu, büyük ve ten renginde halelidir.

Tacın tasviri seçilememekle birlikte, bir sıra inci ile oluşturulmuş *prependolionun* sağ bölümü günümüze gelebilmiştir.

Şekil 80. Tağar Üç Yapraklı Yonca Planlı Kilise, Kral Peygamber Süleyman

Figür, dalgalı, kısa, kıvrık saçlı ve genç resmedilmiştir. Kahverengi kaşları, gölgelendirilmiş göz kapakları, küçük siyah göz bebeği ve kısmen göz akı belirtilmiş gözleri, belirgin bir burnu ve dudağı vardır.

Üzerindeki *loros* baş üzerinden giyilen tiptedir. Kiremit rengi zeminli *lorosun* sol kenarları, iki sıra inci ile çevrelenmiş iken, sağ kenarlarında bu düzenleme görülmez¹. Üzerinde, koyu kırmızı ve yeşil değerli taşların dönüşümlü olarak yerleştirildiği görülür. *Loros* içindeki tunik, erguvan renktedir. Tunik yüzeyinde gri / yeşil ve erguvan rengi ile yapılan ışık – gölge etkisi, kumaşın ipek olduğunu vurgulamaktadır.

¹ *Loros* kenarlarındaki bu farklılık ile birlikte; figürün saç, taç ve giysi detaylarında da sağda kalan alanların keskin hatlara sahip olmaması ve renk tonlarındaki açıklık tasvirin tamamlanmamış olabileceğini akla getirmektedir. Bunun yanında, tasvirin sağında bulunan çatlaklık sebebi ile zamanla su ile temas etmiş ve renklerde solma ya da silinme gibi sonuçlar ortaya çıkması da olasıdır.

Yazıt: Tasvirde, *Profetes* düzenlemesinin izi seçilebilmektedir. Adı ise okunamamaktadır.

Yayınlar:

M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XXXXV, Illusts. 355-373.

C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 211-15.

Fazilet Koçyiğit, “A.g.m.”, 2009, s. 141-64.

Sacit Pekak, “A.g.m.”, 2010, s. 5-23.

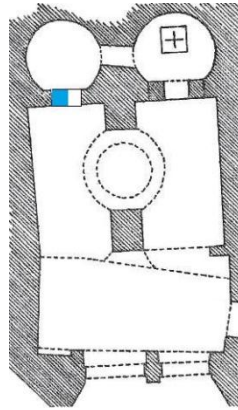
KATALOG NO: 28

Yapının Adı: Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi (Keşlik Manastırı Başmelek Kilisesi)

Yapının Yeri: Nevşehir' in Ürgüp ilçesine bağlı Cemil Köyü yakınlarındadır.

Tarihlendirme: Jerphanion 9, 10. ve 12. yüzyıllarda olmak üzere üç evre saptamıştır. Thierry ise, 11. ve 13. yüzyıllar olmak üzere iki evresi bulunduğunu belirtir. Bunun yanında, Kostof, resimlerini 13. yüzyıl ile 14. yüzyılın ikinci yarısı arasına tarihlemektedirler. Restle ve T. Von Bogay ise 14. yüzyıl ve sonrasında, post-Bizans döneminde tekrar resimlendiğini savunmuştur.

Yapının Planı: Jerphanion'un yapının üçüncü evresi olduğunu belirttiği günümüzdeki hali, kuzey - güney yönünde narteks ile, yarım daire biçimli birer kemer ile geçiş sağlanan birer apsis ile son bulan, doğu - batı yönünde konumlandırılmış iki neften oluşmaktadır (Şekil 81). Nefler arasında, düzgün olmayan bir kubbe açılmıştır.

Şekil 81. Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi¹

Tasvirin Yeri: Kuzey apsisin kemer yüzeyinin kuzey bölümünde yer alır (Şekil 81).

Diğer Tasvirler: Katalog No 13, Katalog No 36

Tasvir: Kral Peygamber Süleyman, kemer iç yüzeyinin şekline uygun olarak düzgün olmayan dikdörtgen biçimli bir alanda, lapis lazuli renginde bir zemin üzerine, ayakta ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 82)².

¹ Jerphanion, A.g.e., 1928b.

²Tasvirin üzerinde yer alan is tabakası ve graffiti, tasvirin tam anlamıyla anlaşılmasına neden olmaktadır. Çıplak gözle oldukça zor görülen tasvir, ışık tutma ve fotoğraf çekme yolu ile görülebilmektedir.

² Jerphanion, A.g.e., 1936, s. 128-45; C. Jolivet-Lévy, A.g.e., 1991, s. 160.

Şekil 82. Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi, Kral Peygamber Süleyman

Başı, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlu altın renginde halelidir.

Bakır malzemedен veya erguvan renginde yapılmış tacı, aşağıdan yukarıya doğru genişlemektedir. Alt seviyedeki ince bordür üzerinde, merkezde yarım daire biçimli, iri ve beyaz / gri bir değerli taş, bu düzenlemenin her iki yanında ise olasılıkla erguvan renginde daire biçimli birer değerli taş ile süslenmiştir.

Genç figür, kısa küt kesimli, düz ve kıvılcık saçlıdır. Teninin renk tonu hakkında kesin bir yargıya varılamamaktadır, ancak gölgelendirme ile yüz hatlarının vurgulandığı açıkça görülebilmektedir. Kahverengi kavisli kaşları, iri kahverengi göz bebeği ve kısmen belirgin göz akı ile oluşturulmuş soluna doğru bakar vaziyetteki gözleri, elma yanakları, kulakları ile aynı hizada yapılmış burnu ve dolgun bir dudağı vardır.

Sağ eli, sağa ve yukarıya doğru yönelenerek, yüzük ve başparmağı ile takdis işareti yapmaktadır. Sol elinde ise açık bir rulo vardır.

Dizinin altına kadar uzanan, olasılıkla bezemesiz ve erguvan rengindeki *khlamysi* sağ omuzunda birleştirilmiştir. Giysinin iki kenarına eklenen, olasılıkla altın rengindeki *tablionun* üzerinde yapılan bezemeler ise anlaşılammaktadır.

Açık erguvan rengindeki *dibetesionu* diz altına kadar uzanmakta olup, geniş kollu ve dar bileklidir. Göğüs üzerinde ve bilek kısmında altın zeminli bezeme alanı bulunmaktadır. Burada yer alan bezemeler de anlaşılammaktadır.

Sağ ayağı bir adım önde ve serbest, sol bacağı ise sabit bir duruştur. Tasvir edilen ayakkabının türü anlaşılammaktadır.

Yazıt: Figürün sol omzunun sağında yer alan boşlukta, alt alta sıralanmış harfler ile adı yazılıdır. Figürün yerleştirildiği çerçevenin sol üst köşesinde ise ünvanı (*Profetes*) seçilebilmektedir. Ancak yazılışı tam olarak saptanamamıştır. Yine elindeki açık rulodaki sekiz satırlık yazıt da okunamamaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
O(Profet) COΛOMON	HO PROFET SOLOMON	Süleyman (Peygamber)

Yayımlar:

- Jerphanion, *A.g.e.*, 1936, s. 128-45.
 C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 157-60.
 L. Rodley, *A.g.e.*, 2010, s. 157-60.

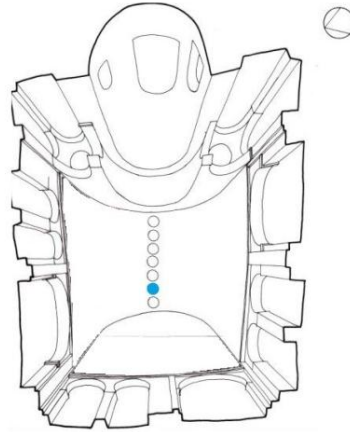
KATALOG NO: 29

Yapının Adı: Arabsun - Gülşehir Karşı Kilise (St. Jean / Taxiarches¹ / Aziz Ioannes Kilisesi)

Yapının Yeri: Nevşehir'in Gülşehir ilçesinin girişindedir.

Tarihlendirme: 25 Nisan 1212 tarihli apsis kitabesinde, kilisenin I. Theodoros Laskaris döneminde yapıldığı yazmaktadır².

Yapının Planı: Doğu - batı doğrultusunda dikdörtgen biçimli bir mekân aracılığı ile kiliseye giriş sağlanır (Şekil 83).

Şekil 83. Gülşehir Karşı Kilise³

Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ve tek nefli naos iki katlı olup bir merdiven ile apsinin de bulunduğu ikinci kata geçiş yapılır. Naosun üç duvarında, biri diğerlerinin yaklaşık iki katı genişliğinde olmak üzere, üç at nalı kemerli niş açılmıştır. Doğuda, merkezde iki sütun ile ayrılmış, kuzey güney doğrultusunda dikdörtgen biçimli bir bema vardır. Bemanın iki yanında, sütunlar ile kuzeydeki ve güneydeki duvarlara yapılmış plasterler arasına atılan at nalı biçimli kemerlerin sınırlandırdığı köşe odaları oluşturulmuştur. Köşe odalarının duvarlarında dikdörtgen planlı sığ nişler açılmıştır.

Yapı, doğuda yarım daire planlı bir apsis ile son bulur.

Naos ve bema doğu-batı doğrultusunda beşik tonoz ile, köşe odaları ise birer küçük kubbe ile örtülüdür.

Tasvirin Yeri: Tonozun ekseninde, batı kenarına yakın bir bölümde, Davut Peygamber ile tanımlanamayan bir figürün arasında resmedilmiştir (Şekil 83).

Diğer Tasvirler: Katalog No 14, Katalog No 37

¹ C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 229.

² H. Rott, *A.g.e.*, 1908.

³ M. Restle, *A.g.e.*, 1969c.

Tasvir: Kral Peygamber Süleyman, daire biçimli bir çerçeve içinde, büst şeklinde ve cepheden tasvir edilmiştir (Şekil 84) .

Diğerleri ile iç içe geçmiş, siyah konturlu koyu sarı çerçevenin daha açık tonda bir sarı ile ışık-gölge etkisi verilmiş ve dairesel bir yüzeye sahip olduğu vurgulanmıştır. Konturlara dik olan ikişer çizgi ile dokuz bölüme ayrılmış, bu bölümlerin içleri ise ortada yine konturlara dik olan gelişigüzel çizgiler ile süslenmiştir.

Şekil 84. Gülşehir Karşı Kilise, Kral Peygamber Süleyman

Halesiz resmedilen figürün, altın rengindeki tacı yukarıya doğru genişletilmiştir. Tacın görünen yüzü siyah kontur ile çerçevenin; dörder çift dikey çizgi ile dört bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler, dikdörtgen biçimli üç beyaz ve bir erguvan rengi değerli taş yerleştirilerek süslenmiştir. Tacın üst seviyesi, kare, dikdörtgen ve daire biçimli değerli taşlar ile çevrilmiş; üst köşelerine ise siyah halkalar ile oluşturulmuş ve üçlü olarak sonlanan birer *prependolion* eklenmiştir.

Kahverengi ile konturlanmış ve düzlüğü vurgulanmış açık kahverengi saç kısa ve küt kesimlidir. Kahverengi kavisli kaşları; iri kahverengi gözbebeği ve göz akı ile oluşturulmuş izleyiciye doğru bakan sürmeli gözleri, belirgin elma yanakları ile kahverengi konturla belirtilmiş burnu ve dudakları vardır.

Sağ elini izleyiciye doğru döndürerek yüzük ve başparmağı ile takdis işareti yapar. Sol elinde ise kapalı bir rulo vardır.

Somon rengindeki tuniğin, siyah ile konturlanarak kıvrımları belirtilmiştir. Yine siyah ile konturlanan altın rengindeki *loros*, bir atkı halinde olup tasvirin bitiminde üst

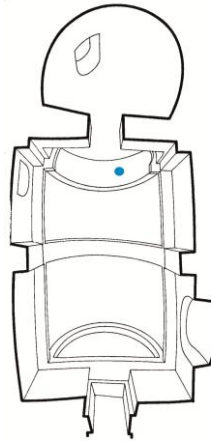
üste getirilmiştir. Atkının çevresinde oluşturulan şerit, farklı sayıdaki inci dizilerinin ikişer sıra halinde ve aralıklı olarak yerleştirilmesi ile süslenmiştir. Şeridin içinde kalan alan, yatay ve dikey çizgilerle kare biçimli bölümlere ayrılmış; kesişme alanlarına birer inci, içlerine ise kare biçimli beyaz ve erguvan renginde değerli taşlar dönüşümlü olarak yerleştirilmiştir.

Yazıt: Figürün sağında düzenlemesi, solunda ise adı okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
 O COΛOMON	Ho <i>Profete</i> Solomon	Süleyman Peygamber

Yayımlar:

C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 222-30.
 M. Sözen, *Kapadokya*, İstanbul 1998.

KATALOG NO: 30**Yapının Adı:** Soğanlı Azize Barbara Kilisesi (Tahtalı Kilise)**Yapının Yeri:** Soğanlı Vadisi'nde Açık Hava Müzesi içindedir.**Tarihlendirme:** Kitabesine göre resimler, 1006 / 1021 tarihinde, İmparator VIII. Konstantinos ve II. Basileios döneminde yapılmıştır.¹**Yapının Planı:** Haç biçimli bir narteks ile naosa geçilir. Doğu - batı yönünde dikdörtgen planlı ve tek neflidir (Şekil 85). Güney duvarın batı bölümünde yarım daire kemerli bir niş açılmıştır. Naosu örten beşik tonoz, kuzey ve güneydeki birer plaster üzerine oturtulan kemer ile desteklenmiştir.Şekil 85. Soğanlı Azize Barbara Kilisesi²

Doğudaki at nalı planlı apsise geçiş, iki yanda yer alan templan üzerindeki birer plaster üzerine oturtulmuş yarım daire kemer aracılığı ile sağlanır.

Tasvirin Yeri: Apsis kemerinin alt yüzeyinde resmedilmiştir (Şekil 85).**Diğer Tasvirler:** Katalog No 15, Katalog No 39**Tasvir:** Kral Peygamber Süleyman, iki beyaz çember ile konturlanmış erguvan rengindeki daire biçimli çerçeve içinde resmedilmiştir. Grimsi açık mavi bir fon üzerinde, büst şeklinde ve cepheden görülmektedir (Şekil 86).

Beyaz ve siyah ile konturlu halesi açık kahverengidir / açık erguvan rengindedir.

Bakır rengindeki tacı, siyah ile konturlanmış olup bir bütün halinde yukarıya doğru genişletilerek tasarlanmıştır. Tacın üst seviyesindeki ince şeride bir sıra inci yerleştirilmiştir. Bu alanın altına, siyah ile konturlanarak belirtilmiş elips biçimli bir değerli taş ile iki yanında dikdörtgen biçimli birer değerli taş yerleştirilmiştir.

¹ Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 307-32; M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 42-45. M. Restle, *A.g.e.*, 1969c, XLVI, Illusts. 433-443; C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 262; L.Rodley, *A.g.e.*, 2010, s. 203-07.² M. Restle, *A.g.e.*, 1969c.

Siyah konturlu kısa, dalgalı ve kızıl saçlıdır. Figürün yüzü tahrip edilmiştir, ancak bej rengine yakın bir tene sahip olduğu, bakır rengi ve kirli beyaz ile gölgelendirildiği anlaşılmaktadır. Siyah ile verilmiş kavisli kaşları, iri ve sürmeli gözleri, belirgin ve anlık bir duruşu olan dudağı vardır.

Şekil 86. Soğanlı Azize Barbara Kilisesi, Kral Peygamber Süleyman

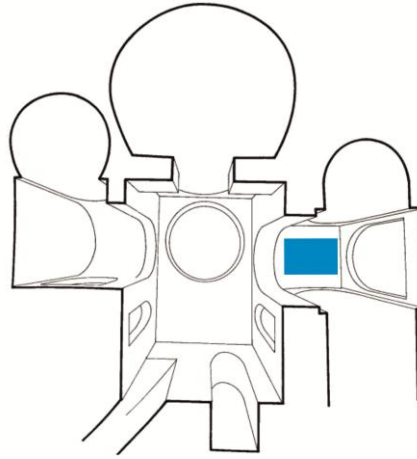
Sağ omuzunda bağlanmış erguvan rengindeki *khlamysin* ön ve arka kenarında, süslemeli *tablion* yer alır. *Tablion*ların çevresi bir ya da iki sıra inci ile süslenmiştir. İç alan, içleri incilerle bezenmiş iki sıra çizgi ile çapraz bir biçimde düzenlenerek, yaklaşık dikdörtgen biçimli süsleme alanları oluşturulmuştur. Bu alanlar, dikdörtgen biçimli ve beyaz renkli değerli taşlar ile bezenmiş olup; taşların çevresi, altın renginde dikdörtgen bir çerçeve ile vurgulanmıştır.

Yazıt: Figürün sağında P düzenlemesi, solunda ise adı okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
P COΔOMON	<i>Profete Sołomon</i>	Süleyman Peygamber

Yayımlar:

- Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 307-73.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 42-45.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969c, XLVI, Illusts. 433-443.
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 258-62.
L. Rodley, *A.g.e.*, 2010, s. 203-07.

KATALOG NO: 31**Yapının Adı:** Ihlara Sümbüllü Kilise (Hyacinthos Kilisesi)**Yapının Yeri:** Ihlara Vadisi Açık Hava Müzesi içindedir.**Tarihlendirme:** Yapı, Restle tarafından 10. yüzyılın başlarına, Lafontaine – Dosogne tarafından 12. yüzyılın başlarına, Thierry ve Schiemenz tarafından ise 10. yüzyılın sonuna tarihlendirilmiştir.¹**Yapının Planı:** Yapı, kuzeydoğu - güneybatı yönünde konumlandırılarak serbest haç plan tipinde açılmıştır (Şekil 87).Şekil 87. Ihlara Sümbüllü Kilise²

Yapıya giriş, güneybatısında yer alan, kuzeybatı - güney doğu yönünde geniş dikdörtgen bir mekândan açılmış olup batı yönündeki dar bir geçit ve güneydoğu haç koluna açılan bir hol ile sağlanır.

Merkezde kuzeydoğu - güneybatı yönünde dikdörtgen planlı mekân, kuzeybatı ve güneydoğu yönlerinde haç kollarına açılmıştır. İle genişletilmiştir. Yapı, kuzey doğu yönünde merkez mekâna açılan atnalı planlı ana apsis ve haç kollarına açılan yan apsisler ile sonlanır.

Merkez mekan, düz bir tavan örtülü olup mekân örtüsünün kuzey doğu bölümünde kubbe açılmıştır. Kuzeybatı haç kolu beşik tonoz ile güneydoğu haç kolu ise düz örtülüdür.

Tasvirin Yeri: Figür, güneydoğuda yer alan haç kolu örtüsünde tasvir edilmiştir (Şekil 87).

¹ M. Restle, *A.g.e.*, 1969c, LVI; C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 307.

² M. Restle, *A.g.e.*, 1969c.

Tasvir: Kral Peygamber Süleyman, dikdörtgen biçimli bir çerçeve içinde, ayakta ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 88).

Üst bölümü dairevi olan çerçeve, yaklaşık dikdörtgen biçimli olup; dışta kiremit rengi ve içte beyaz bir çizgi ile oluşturulmuştur. Tasvir, koyu yeşil bir fona sahiptir.

Şekil 88. Ihlara Sumbüllü Kilise, Kral Peygamber Süleyman

Başı, dışta beyaz ve içte kahverengi ile konturlu altın renginde haledir.

Tacı, iki sıra inci ile oluşturulmuş bir kasnak, buradan yukarıya doğru birer sıra inci ile üçgen bir alan ve kasnağa tutturulan bir sıra inci ile oluşan *prependolion*dan oluşmaktadır.

Saçları, kaşları ve gözleri sarı ile verilmesi nedeni ile tamamlanmamış hissini vermektedir. Yüzünün sağ ve alt bölümü ise tahrip olmuştur.

Sağ eli, gövdesine doğru yönelmiş olup; başparmak, yüzük ve serçe parmağı ile içe dönük bir vaziyette takdis işareti yapmaktadır. Sol eli ise tasvir edilmemiştir. Ancak, içi bir sıra inci ile bezeli siyah bir şerit ile oluşturulmuş, olasılıkla içinde açık bir kitap bulunan bir nesneyi elinde tutmaktadır.

Figürün üzerindeki *dibetesion*, kahverengi ile konturlu kiremit renginde olup; altın rengindeki dar kol uçları, yatay ve dikey siyah çizgiler ile bölümlere ayrılmış ve bu alanlar inci ile bezenmiştir. Üzerinde, baş üzerinden geçirilerek giyilen tipte bir *loros* vardır. Kahverengi konturlu altın rengindeki atkının, boyun bölümü kahverengi vurgulu, içi ikişer sıra inci ile bezeli altın rengindeki şeritler ile çerçeve içine alınmış ve bu alan siyah ile vurgulanmış, dairevi biçimli değerli taşlar ile süslenmiştir. Gövde bölümünde, iki yanı iki sıra inci ile bezenmiş, içte kalan alan ise birer beyaz değerli taşın çapraz eksenlerine yerleştirilmiş bezeme unsurları ile süslenmiştir. Bu bölümün altında, bel bölümünü saran alanda ise ikişer çizgi arasında, iki sıra inci bezeli dikey ve yatay çizgilerin çakışma alanları birer inci ile süslenmiştir. Oluşan şeritlerin dışında kalan kare ya da dikdörtgen alanlar, daha küçük kare dikdörtgen alanlarla vurgulanarak, içleri inciler ile süslenmiştir.

Yazıt: Figürün sağında Ο ΠΟΡΦΙΤΗC yazısı, solunda ise adı okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
⋄⋄ ‘Ο ΠΟΡΦΙΤΗC ¹	Ho Profites	Süleyman Peygamber
⋄⋄ COΛΟΜΟΝ	Solomon	

Yayımlar:

- M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 172-73.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969c, LVI, Illusts. 493-497.
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 305-07.

¹ Yazıtta “ΠΟΡΦΙΤΗC” (Profites) , olasılıkla yanlış yazılmış olup; doğru yazımının “Profetes” okunuşa sahip “ΠΟΡΦΗΤΗC” ya da “ΠΟΡΦΕΤΗC” olması gerekir.

3.3 Anastasis Sahnelerinde Davut ve Süleyman

Davut ve / veya Süleyman'ın yer aldığı tasvirlerin tümünde İsa, Âdem ve Havva'ya yer verilmiştir. Tasvirlerin yalnızca üçünde Vaftizci Yahya, 7'sinde ise cehennem zebanisi / Hades¹ görülmektedir.

3.3.1 Kral Davut ve / veya Kral Süleyman'ın Resmedildiği Sahneler

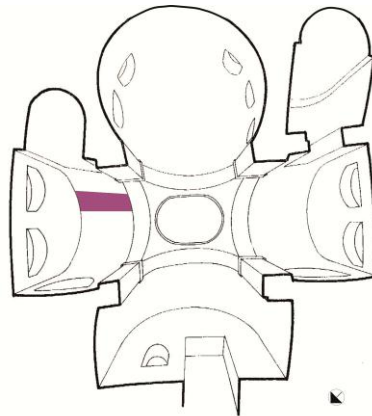
KATALOG NO: 32

Yapının Adı: El Nazar Kilisesi (1 No.lu Kilise)

Yapının Yeri: Göreme şehir merkezini Açık Hava Müzesi'ne bağlayan yolun batısında El Nazar Vadisi'ne ulaşımı sağlayan toprak bir yol bulunur. Vadi yolundan yaklaşık beş dakika yürünerek, tek bir blok halindeki peribacasına oyulmuş kiliseye ulaşılır.

Tarihlendirme: Yapı, Jolivet-Lévy tarafından 10. yüzyılın ikinci çeyreğine, Restle tarafından 10. yüzyılın sonuna tarihlendirilmiştir².

Yapının Planı: Yapı, serbest haç planlıdır. Merkezde, plasterler üzerine oturtulmuş kemerler ile dört yönde sınırlandırılan karemsi dikdörtgen planlı bir mekân yer alır (Şekil 89).

Şekil 89. El Nazar Kilisesi³

Merkez mekan, yaklaşık olarak kuzeydoğu, güneybatı ve kuzeybatı yönlerinden dikdörtgen planlı haç kolları ile; güneydoğu yönünde ise, at nalı biçimli plana sahip bir apsis ile sınırlandırılmıştır.

¹ Sahnelerden ikisinde, yazıtta Hades adı ile anılması nedeniyle Hades ile cehennem zebanisinin ayrımının bulunduğu düşünülmektedir.

² M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, I; C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 85.

³ M. Restle, *A.g.e.*, 1969b.

Kuzeydoğu ve güneydoğu yönündeki haç kollarında birer niş açılmıştır. Bunlardan kuzeydoğu haç kolunun doğu duvarında yer alan niş, yarım daire biçiminde son bulmaktadır. Güneydoğu haç kolunun doğu duvarındaki niş ise dikdörtgen planlı olup; güneydoğu ucunda yarım daire planlı apsidiol biçiminde sonlanmıştır.

Merkez mekân, duvara bağımlı dört taşıyıcı üzerine atılmış kemerler ile desteklenen elips biçimli kubbe ile örtülüdür. Haç kolları ise, merkez mekâna dik birer beşik tonoz ile örtülüdür.

Sahnenin Yeri: Kuzey haç kolunun tonoz örtüsünün doğu bölümünde yer alır (Şekil 89).

Tip: Tip 1

Tasvir: Sahne, üstte içte, altta ve sağ yanda dışta beyaz çizgi ile sınırlanmış kiremit rengi, sol yanda beyaz renkte düzgün olmayan şeritlerden oluşan dikdörtgen biçimli bir çerçeve içinde resmedilmiştir. Şeritler ise, dikdörtgen biçimli gri / beyaz değerli taşlar arasına ikişer sıra inci dizisi yerleştirilerek süslenmiştir (Şekil 90-91).

Şekil 90. El Nazar Kilisesi, *Anastasis*

Sahnenin alt bölümünde yeşil ile zemin, üst bölümünde ise beyazımsı lacivert ile fon oluşturulmuştur. Sahnenin merkezinde İsa, İsa'nın sağında Âdem ile Havva, solunda ise Kral Davut ve Kral Süleyman yer almaktadır.

Solda, İsa'nın mezarı dikey olarak (bir kapı şeklinde) resmedilmiştir. Resmin alt tabakasında açık yeşil kontur ile oluşturulmuş yarım daire kemerli olan mezar, üst tabakada beyaz konturlu gri lento ve söveler ile resmedilmiştir.

Kiremit rengi kalın bir çizgi ile oluşturulmuş *mandorla* içindeki İsa'nın yüzü, dörtte üç cepheden, vücudu ise dörtte üç profilden ve öne doğru eğimli bir duruşta resmedilmiştir. İsa'nın başında, kiremit rengi ile konturlanmış beyaz hale vardır.

Kızıl saçlı olduğu anlaşılan figür aynı zamanda düz kızıl sakallıdır. Kahverengi kavisli kaşları vardır. Yine, kahverengi gözleri olduğu anlaşılacak ile birlikte, oluşan tahribat nedeni ile gözbebeği seçilememektedir. Pembe ve ten rengi ile belirtilmiş elma yanakları oldukça çıkıktır ve çenesi dardır. Burnu ve dudağı ise tahrip edilmiştir.

Kısa kollu ve uzun, açık erguvan bir tunik üzerine, daha koyu erguvan renginde *himation* giyimlidir.

Ayakları beyaz şerit üzerindedir. Sol ayağı sağ ayağından bir adım öndedir. Ayaklarında kahverengi çizgiler ile belirtilmiş sandalet vardır.

Sağ eli ile Âdem'in sağ bileğini tutarken, sol elini yukarıya ve izleyiciye doğru uzatmıştır.

Âdem, ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir. İnce kahverengi bir çizgi ile yer yer konturlanmış halesi, saç ile aynı renktedir. Başı öne hafif eğiktir. Pembemsi teni, kahverengi ile yer yer konturlanmıştır.

Düz, uzun ve açık gri saç ile açık gri renkli bir sakalı vardır. Yüz ayrıntılarının net olmaması ile birlikte, üzgün bir duruşa sahip olan ve aşağıya doğru bakan çekik gözleri, ince ve düz bir burnu, çıkık elma yanakları ve dolgun bir dudağı vardır.

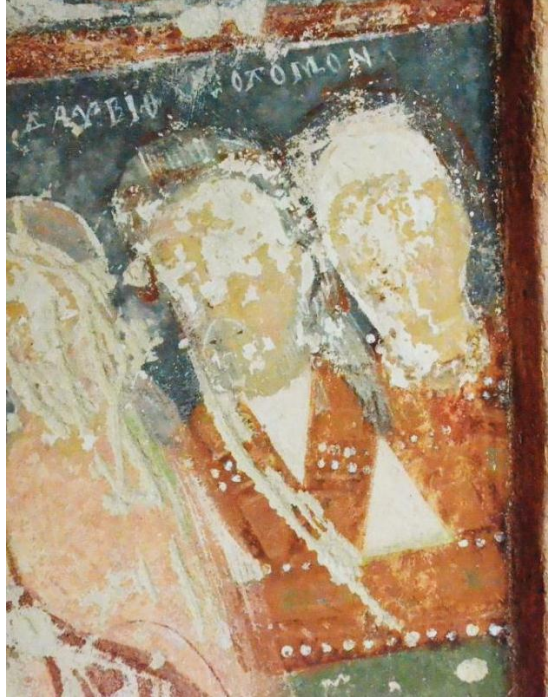
Sol kolunu, olasılıkla gövdesine doğru kaldırırken, sağ kolu İsa'ya doğru uzanmıştır. Üzerinde, beyaz ile ışıklandırılarak kıvrımları belirtilmiş gri, bol bir *himation* vardır. Sağ ayağını şerit dışına taşkın bir vaziyette bir adım öne atmış ve sol bacağı hafifçe kırmıştır.

Âdem'in arkasındaki Havva, ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir. Halesi ve yüz hatları seçilememektedir. Sağ elini, dirsekten kıvrarak yukarıya doğru kaldırmış, sol eli ise giysisinin içinde kalmıştır. Beyaz çizgiler ile kıvrımları verilmiş koyu erguvan rengindeki tunik üzerine, açık erguvan bir *maphorion* giyimlidir.

Kompozisyonun sağ üst köşesinde, temsili bir lahit içinde Kral Davut ve Kral Süleyman görülmektedir. Lahit kalın, kahverengi bir çizgi ile belirtilmiştir. Üzerine

yeşil dikdörtgen biçimli taşlar, alt bölümüne ise bir sıra inci yerleştirilmiştir (Şekil 91 89).

Davut ile Süleyman, büst şeklinde ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir.

Şekil 91. El Nazar Kilisesi, *Anastasis*, Kral Davut ve Kral Süleyman Ayrıntısı

Kral Davut'un başında, kiremit rengi ile yer yer konturlanmış belirgin olmayan beyaz halesi vardır. Kiremit renginde bir kademeli bir taç giymiştir. Kasnağın iki yanında dik bir biçimde oluşturulmuş kahverengi *prependolion*ludur.

Yüz hatları seçilememekle birlikte düz, gri saçlı ve gri sakallı olduğu anlaşılmaktadır.

Beyaz bir tunik üzerine *loros* giyimlidir. Kiremit rengindeki *loros*, bir atkı halinde olup göğsü üzerinde üst üste getirilmiştir. *Lorosun* üzeri, daha açık tona sahip kiremit rengindeki iki çizgi arasına, ikişer sıra halindeki sekiz inci yerleştirilmesi ile bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümler, açık kiremit rengindeki dikdörtgenler ile çevrilmiş, yeşil değerli taşlar ile süslenmiştir.

Davut'un sağındaki Süleyman tasviri de oldukça tahrip olmuştur. Başında, kiremit rengi ile yer yer konturlanmış belirgin olmayan beyaz bir halesi vardır.

Bir kademeli bir taç giymiştir. Kasnağın iki yanında dik bir biçimde oluşturulmuş kahverengi *prependolion*ludur.

Koyu kahverengi ile belirtilmiş ince ve kavisli kaşı ile dudağı seçilebilmektedir.

Kiremit renginde bir tunik üzerine giymiş olduğu *loros*, bir atkı halinde olup, iki ucu göğsü üzerinde üst üste getirilmiştir. *Lorosun Üzeri*, daha açık bir tona sahip kiremit rengindeki iki çizgi arasına ikişer sıra halindeki sekiz inci yerleştirilmesi ile bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümler, açık kiremit rengindeki dikdörtgenler ile çevrilmiş, yeşil değerli taşlar ile süslenmiştir.

Yazıt: Sahnenin adı Âdem'in üzerinde yazılıdır. İsa'nın arkasında kalan boşlukta yatay biçimde kristogramı, Âdem ve Havva'nın adları tasvirlerinin sağında dikey, Kral Davut ve Kral Süleyman'ın adları ise başları üzerine yatay olarak yerleştirilmiştir.

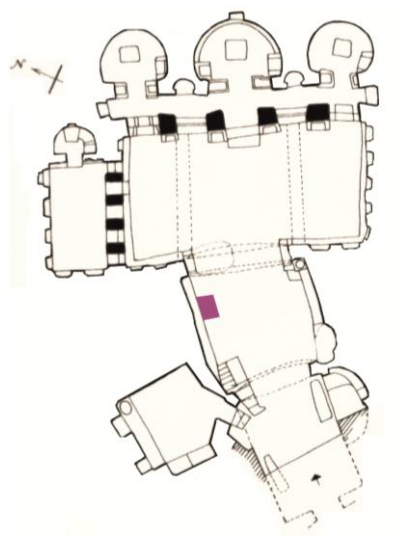
Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
I ANACTACIC ¹	He Anastases	<i>Anastasis</i>
IC XC	Ihsus Khristus	İsa
EYBA	Evba	Havva
AΔAM	Adam	Adem
ΔAYBIΘ _ COΛOMON ²	Davbith _ Solomon	Davut _ Süleyman

Yayımlar:

- Jerphanion, *A.g.e.*, 1925, s. 262-376.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 35-37.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969c), X, Illusts. 61-123.
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 83-85.
L. Rodley, *A.g.e.*, 2010, s. 213-22.

¹ Yazıtta *Anastasis* yazısının önündeki I(iota) harfi olasılıkla yazıcının hatasıdır. Bizans Yunancası'nda *Anastasis*'in başındaki vurgu kelimesi “H (He)” olmalıdır. Ancak, burada ne sert vurgu işareti, ne de doğru yazımda yer alması gereken “H (eta)” harfi bulunmamaktadır.

²Davut ve Süleyman yazıları arasında resimdeki bozulmadan dolayı tam seçilemeyen, olasılıkla “ve” anlamına gelebilecek bir karakter bulunmaktadır.

KATALOG NO: 33**Yapının Adı:** Göreme Eski Tokalı Kilise**Yapının Yeri:** Yapı, Göreme Açık Hava Müzesi'nin oldukça yakınında, Müze'yi şehre bağlayan yolun üzerindedir.**Tarihlendirme:** Thierry İkonoklasmus Dönemi öncesine, Restle 9. yüzyılın sonu ile 10. yüzyılın başı arasına; Ötüken 10. yüzyılın başına, Jolivet-Lévy 10. yüzyılın birinci çeyreğine¹, Kartsonis ve Epstein ise 10. yüzyıla tarihlendirmiştir².**Yapının Planı:** Yapı, kuzeydoğu - güneydoğu yönünde dikdörtgen planlı ve tek neflidir (Şekil 92).Şekil 92. Tokalı Kilise³

Naosun beşik tonozu, iki duvara bağımlı taşıyıcı üzerinde, kuzeybatı – güneydoğu yönünde atılmış bir kemer ile desteklenir. Yeni Tokalı Kilise'nin, naosun doğu bölümünden açılarak yapımı üzerine, Yeni Tokalı Kilise'nin girişini sağlamaktadır.

Sahnenin Yeri: Tonozun kuzeydoğu kenarının doğu köşesinde resmedilmiştir (Şekil 92).**Tip:** Tip 3

¹ Nicole Thierry ve Jolivet-Lévy, kilisenin resimleri ile Güllüdere Ayvalı (Aziz Ioannes) Kilise'nin resimlerinin aynı atölyeye ait olduğunu belirterek, 913-920 yıllarına yakın bir tarihe ait olabileceğini belirtmişlerdir. Bkz. C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 96.

² M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, X; A. W. Epstein, *A.g.e.*, 1986. S. Yıldız Ötüken, *Göreme*, Ankara 1987; C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 96, dipnot 96.

³ M. Restle, *A.g.e.*, 1969b.

Tasvir: Sahne, üstte turuncu bir çizgi ve bir sıra inci bezemeli kalın kiremit rengi bir şerit ile; altta ise içi pembe renkli daire içinde nokta bezek ile süslenmiş koyu kiremit rengi kalın bir şerit yapılarak, diğer sahne dizilerinden ayrılmıştır. Solunda yer alan “*Kadınlar Boş Mezar Başında*” sahnesinden ise kiremit rengindeki kalın bir çizgi ile ayrılmıştır. Atmosferi (aurelia) oluşturan üst bölüm gri ile, zemin ise yeşil ile belirtilmiştir (Şekil 93).

Şekil 93. Eski Tokalı Kilise, *Anastasis*

Sahnenin merkezinde mandorla içinde İsa, sahnenin sağında Adem ile Havva, sahnenin solunda İsa'nın mezarı ve onun üstünde sahnenin sol üst köşesinde, bir lahit içindeki Kral Süleyman ve Kral Davut büstleri, sahnenin alt bölümünde ise Şeytan yer almaktadır (Şekil 93).

İsa'nın mezarı dikey olarak tasvir edilmiştir. Dairevi biçimli üst bölümü olan mezarın, alt bölümü köşelidir. Kiremit rengindeki çevresi, içte ve dışta bir sıra inci ile bezenerek vurgulanmış olup, içi beyaz ya da siyah dikey birer çizgi arasında, haç biçimli olarak yerleştirilmiş dört inci ile bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümler, turuncu ile boyanmış olup içleri, iç içe yerleştirilmiş beyaz renkli çemberler ile oluşturulan bölümler, dönüşümlü olarak açık ve koyu yeşil renkte taşlar ile süslenmiştir. Mezarın içinde, İsa'nın kefenini simgeleyen beyaz bir bez ve yazı vardır¹.

¹ A. D. Kartsonis, *A.g.e.*, 1986, s. 166.

Kiremit rengi ile konturlu beyaz ışıklı mandorla içinde tasvir edilen İsa, ayakta, dörtte üç cepheden ve öne doğru eğilmiş bir duruşta (Şekil 93). Kiremit rengi ile konturlanan krem rengindeki halesinin içinde, kiremit renginde haç motifi vardır.

Beline kadar uzanan, ensesinde toplanmış düz, kızıl saç, kızıl bıyığı ve kızıl sakalı vardır. Kiremit rengi ile belirtilmiş kavisli kaşları, badem biçimli gözleri, burnu ve dudağı belirgindir. Açık tenli yüzünün hatları kiremit rengi ile çizilmiştir.

Kiremit rengi ile konturlanarak kıvrımları belirtilmiş lacivert *khiton* üzerine, kıvrımları beyaz ile vurgulanmış erguvan renginde *himation* giyimlidir. Sağ ayağı geride şeytanın ayak bileklerine basmaktadır. Sol ayağı ise önde, şeytanın göğsünde birleştirilen elleri üzerindedir.

Sol elini Havva'ya doğru uzatırken sağ ile, sağındaki Adem'i bileğinden tutarak kendine çekmektedir.

Adem, dörtte üç cepheden, oturma pozisyonunda, ayakta ve öne doğru eğik tasvir edilmiştir.

Uzun, düz, beyaz saç ile beyaz bıyığı ve beyaz sakalı vardır. Başını hafifçe yukarıya kaldırmıştır. Kiremit rengi kaşları, kiremit rengi iri gözbebeği ile belirgin göz akından oluşan gözleri vardır. İsa'ya doğru dikkatlice bakmaktadır. Kahverengi ile çizilmiş dudağı seçilmektedir.

Âdem sol elini açık bir vaziyette İsa'ya doğru kaldırmıştır. Üzerinde beyaz ile ışıklandırılarak kıvrımları belirtilmiş bir tunik üzerine, yine aynı renkte *himation* vardır. *Himation* kiremit rengi ile konturlanmış ve uçları ikişer paralel çizgi arasında kare veya daire motifleri ile süslenmiştir. Sağ bacağı dizden kıvrık, sağ ayağı sol ayağından daha yukarıda, İsa'ya doğru bir adım atmış vaziyette, sol ayağı ise daha geride ve daha aşağıda bir vaziyettedir.

Âdem'in arkasında konumlandırılmış Havva, dörtte üç cepheden ve ayakta resmedilmiştir. Kiremit rengi kavisli kaşları, göz akı belirgin gözleri, burnu ve dudağı seçilmektedir. Gözlerinin büyütülerek ve ağzının açık resmedilmesi ile telaşlı bir yüz ifadesi kazandırılmıştır. Sağ elini İsa'ya doğru uzatmış, sol eli de yine ona doğru açık bir vaziyettedir. Başlığı, bir çizgi ile vurgulanmış erguvan renginde *maphorion* giyimlidir.

Davut'un başı dörtte üç cepheden gövdesi ise cepheden tasvir edilmiştir.

Davut'un başı, dışta beyaz ve içte kiremit rengi / turuncu ile konturlanan krem renginde halelidir (Şekil 94). Tacı, başını çevreleyen bir sıra inci ile süslenmiş bir

kasnak üzerinde, birer sıra inci ile süslenmiş ortada büyük, iki yanında ise daha küçük boyutlu birer yarım çember biçimli şeride sahiptir. Şeritler, birer sıra inci ile süslenmiştir. Kasnağın iki yanına da birer sıra inci ile oluşturulmuş *prependolion* eklenmiştir.

Şekil 94. Eski Tokalı Kilise, *Anastasis*, Kral Davut ve Kral Süleyman, Ayrıntı

Uzun, düz ve beyaz saçı arkada toplanmıştır. Beyaz bıyıklı ve beyaz kısa sakallıdır. Kızıl / turuncu kavisli kaşları, aynı renge sahip iri gözbebeği ile beyaz göz akından oluşan gözleri ve burnu belirgindir. Figürün, dudak bölümü tahrip edilmiş olmak ile birlikte ciddi bir yüz ifadesine sahip olduğu düşünülmektedir.

Koyu kiremit renginde düz bir tunik üzerine, kiremit rengi bir *loros* giyimlidir. İki sıra inci ile kenarları vurgulanan *loros*, arası haç biçiminde yerleştirilmiş dört inci ve ikişer dikey beyaz çizgi ile bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümler, dikdörtgen biçimli beyaz konturla iki yüze ayrılmış, yeşil değerli taşlar ile süslenmiştir. Koyu yeşil değerli taşların bir yüzünün daha açık tonda resmedilmesi ile parlaklığı vurgulanmıştır.

Davut'un sağında Kral Süleyman yer almaktadır (Şekil 87). Başı, dışta beyaz ve içte kiremit rengi ile konturlanan krem renginde halelidir.

Tacı, başını çevreleyen bir sıra inci yerleştirilmiş bir kasnak üzerinde birer sıra inci yerleştirilmiş, ortadaki üçgen ve iki yanında yarım çember biçimli şeritlere sahiptir. Kasnağın iki yanına birer sıra inci ile oluşturulmuş *prependolion* eklenmiştir.

Kral Süleyman, uzun, düz ve kızıl (kiremit rengi) saçlı olup, saçı arkada toplanmış ve alnında kaküle sahiptir. Açık tenli tüm yüz hatları saçı ile aynı renkte belirtilmiştir. Kenarları ince, ortaya doğru genişleyerek üstte keskin hatlı olan kaşları ve iri iri gözbebeği ile beyaz göz akından oluşan iri gözleri oldukça belirgindir. Burnu ve dudağının bir bölümü tahrip olmak ile birlikte, gülümseyen bir yüz ifadesi olması olasıdır.

Gri, düz bir tunik üzerine, kiremit rengi / turuncu *loros* giyimlidir. İki sıra inci ile kenarları vurgulanan *loros*, arası haç biçiminde yerleştirilmiş dört inci ve ikişer dikey beyaz çizgi ile bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümler, dikdörtgen biçimli, beyaz konturla iki yüze ayrılmış, yeşil değerli taşlar ile süslenmiştir. Koyu yeşil değerli taşların bir yüzü daha açık tonda boyanması ile parlaklığı vurgulanmıştır.

Süleyman ve Davut'un içinde buldukları lahit, altta ve üstte ikişer sıra inci dizisi ile sınırlandırılmış, kiremit renginde bir şerit ve eş kalınlıktaki beyaz bir alan ile betimlenmiştir. Lahit / şerit yüzeyi, düzensiz birer beyaz çizgi arasında daire motifleri / daire biçimli değerli taşlar ile süslenmiştir. İç içe yerleştirilmiş iki beyaz daire ile konturlanmış taşlar, dönüştürümlü olarak koyu ve açık yeşil renktedir.

İsa'nın ayakları altındaki şeytanın, yüzü ve gövdesi tahrip olmuştur. Yere uzanmış figürün üzerinde, beli ile bacağı arası, kiremit rengi konturlu krem renkli bir kumaş ile örtülüdür.

Yazıt: İsa'nın ligatürü başının sol üst bölümündeki kristogramı tam olarak seçilememektedir. Adem'in başının sağında kendi adı, başının üzerinde ise Havva'nın adı okunmaktadır. Davut'un halesinin sol üstünde ligatürü, Süleyman'ın ise sağında çerçevenin üzerinde dikey olarak adı bulunmaktadır.

Yazılış	Trankripsiyon	Anlam
ΙC XC	Ihsus Khristus	İsa
EYA	Evba	Havva
AΔAM	Adam	Adem
COΛOMON	Solomon	Süleyman
TOMNI / MA	Tomni ma	Mezar ¹

Yayımlar:

Nicole Thierry, "Un Atelier de Peintures du Début du Xe Siecle en Cappadoce: l'atelier de L'ancienne église de Tokalı", *Bulletin de la Société Nationale des Antiquaires de France*, Paris 1971, s. 170-178, Pl. XVII-XX.

A. W. Epstein, *Tokalı Kilise, Tenth-Century Metropolitan Art in Byzantine Cappadocia* Washington, D.C. 1986.

A. D. Kartsonis, *A.g.e.*, 1986.

¹ Kartsonis'in aktardığına göre, söz konusu yazı "O TAΦOC" şeklinde yazılmalıdır. Bkz. A. D. Kartsonis, *A.g.e.*, 1986, s. 166. "τάφος", Yunanca'da "mezar" anlamına gelmektedir. Ayrıca Bkz. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0058%3Aentry%3Dta%2Ffos1> <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0058%3Aentry%3Dta%2Ffos1> (25 Kasım 2013)

KATALOG NO: 34

Yapının Adı: Göreme Yeni Tokalı Kilise¹ (Göreme 7 No.lu Kilise / Başmelekler Manastırı, Aziz Basileios Kilisesi)

Yapının Yeri: Yapı, Göreme Açık Hava Müzesi'nin oldukça yakınında, Göreme'yi Ortaköy'e bağlayan yolun üzerindedir (Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.).

Tarihlendirme: Epstein, 10. yüzyıl sonu-11. yüzyıl başına tarihlerken, Restle ve Thierry, yapının inşaatının 950-963 yılları arasında yapılmış olabileceğini düşünmektedir².

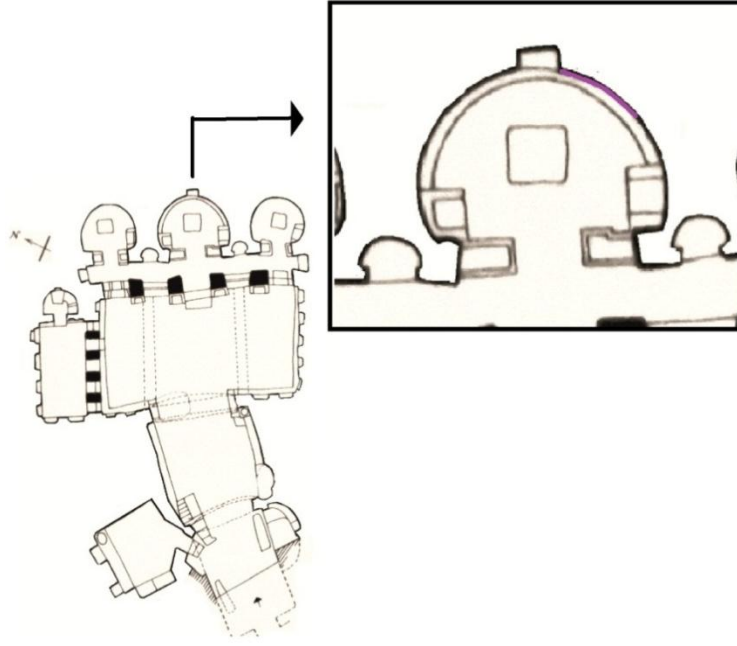
Yapının Planı: Kuzey - güney yönünde dikdörtgen planlı, tek nefli olan yapı, Eski Tokalı Kilise'nin doğu kısmına birleştirilerek yapıldığı için, yapıya giriş buradan sağlanmaktadır (Şekil 95).

Naosun doğusunda, dört paye ve bunları bağlayan at nalı kemerler ile sınırlandırılmış; kuzey - güney yönünde uzanan ve bir koridor gibi düzenlenen bemandan sonra, ortadaki daha büyük boyutlu olmak üzere, at nalı biçimli üç apsis yer almıştır. Kuzeyde ise, yine dört paye ve bunları bağlayan kemerler ile naosa açılan, doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı, tek apsisli bir şapel bulunmaktadır.

Naosun üzeri, kuzey-güney yönünde uzanan beşik tonoz ile örtülmüştür. Tonoz, örtünün başlangıç seviyesine yerleştirilmiş ikişer plaster üzerine oturtulan iki takviye kemeri ile desteklenmiştir. Böylelikle tonozun yüzeyi de üç bölüme ayrılmıştır. Bemandın üzeri ise kuzey-güney yönünde bir beşik tonoz ile örtülmüştür.

¹Jerphanion'un yaptığı çalışma ile, Göğe Yükseliş sahnesinin güneyinde ve kuzeyinde yer alan destek kemerlerde, dört peygamberin tasvirinin yer aldığı anlaşılmaktadır. Üç peygamberin tasvirinin günümüze gelememesi ile birlikte, Davut peygamberin tasvirinin alt bölümü mevcuttur. Bkz. Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s.317; M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 109-10; *A.g.e.*, 1969b, X.; A. W. Epstein, *A.g.e.*, 1986, s. 76.

²Kilise, Manastır'ın koruyucusu olan Kappadokia'nın en güçlü ailesi Fokaslar'ın kuruculuğunda yapılmıştır. Bkz. N. Thierry, "A.g.m.", 2011, s. 380.

Şekil 95. Tokalı Kilise¹

Sahnenin Yeri: Ana apsis duvarının güney bölümünün üst seviyesinde resmedilmiştir (Şekil 95).

Diğer Tasvirler: Katalog No 1

Tip: -

Tasvir: Sahne, dışta, tüm sahneleri de sınırlandıran kalın kiremit rengindeki çerçeve ile; içte ise beyaz bir çizgi ile sınırlandırılmıştır. Lapis lazuli renginde bir atmosfer üzerine yapılmış sahnenin üst bölümü günümüze gelebilmiştir (Şekil 96).

Sahnenin merkezinde İsa, solunda Kral Davut ve Kral Süleyman'ın baş kısımları görülmektedir. Sahnenin sağ bölümünde, İsa'nın önünde Vaftizci Yahya görülmektedir. Sahnenin büyük bir bölümü tahrip olmuştur. Vaftizci Yahya'nın arkasında bulunan iki figürün ise yüzleri seçilebilmektedir.

Sahnenin merkezinde konumlandırılmış İsa, kademeli olarak içe doğru azalan ve beyaz ışıklar saçan bir *mandorla* içinde tasvir edilmiştir. Kahverengi / Altın rengindeki halesi içinde haç motifi vardır.

¹ M. Restle, A.g.e., 1969b.

Şekil 96. Yeni Tokalı Kilise, *Anastasis*

Uzun, açık renkli saçlı ve sakallı figürün yüzü tahrip olmakla birlikte, gözleri, burnu, elmacık kemikleri ve dudağı gerçekçi bir anlayışla belirtilmiştir.

Figürün üzerinde, *lapis lazuli* renginde bir tuniği ve olasılıkla kahverengi bir *himation* vardır.

Sol köşede, olasılıkla ayakta durur vaziyette olan Kral Davut ve Kral Süleyman yer alır (Şekil 96 - 97). Davut ve Süleyman, olasılıkla dörtte üç cepheden tasvir edilmiştir. Davut'un tacı ile giysisinin küçük bir bölümü günümüze gelebilmiştir.

Figürler, dışta keskin hatlı, içte ise kademeli bir biçimde azalarak ışıltılı beyaz halelidir. Figürlerin kasnak biçimli, alınlarını çevreleyen, bir bütün halinde tasarlanmış taşları vardır. Kasnakları üçer sıra inci dizisi ile doldurulmuştur. Solda yer alan Davut'un tacının ortasında, altın rengi ile çevrili kare biçimli erguvan rengi bir değerli taş yer alır. Başın iki yanında, taşların köşeleri ikili ya da üçlü inci ile süslenmiştir.

Şekil 97. Tokalı Kilise, *Anastasis*, Kral Davut ve Kral Süleyman, Ayrıntı

Davut'un üzerinde *khlamys*in iki kenarı sağ omuzunda birleştirilmiştir. Sağındaki Süleyman'ın üzerindeki giysinin ayrıntıları ise anlaşılammaktadır.

Dışta beyaz, içte kahverengi ile vurgulanmış krem rengi haleye sahip Yahya, başını hafifçe önüne eğmiştir. Açık renkli, uzun, dağınık saçlı ve kahverengi sakallıdır. Yüz hatları seçilebilen figürün, üzgün bir ifadesi vardır.

Yazıt: İsa'nın başı üzerinde sahnenin adı, mandorlanın çerçevesinin sağında "IC", çerçevenin solunda da "XC" bulunduğu kristogramı okunmaktadır. Sahnenin sol üst bölümünde Davut'un başı üzerinde ligatürü, Süleyman'ın başı üzerinde de adı okunmaktadır. Sahnenin sağ üst bölümünde, Vaftizci Yahya'nın başı üzerinde adı birleşik olarak yazılmıştır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
ΔΑΔ	Dad	Davut
ΣΟΛΟΜ	Solom	Süleyman
IC XC	Ihsus Khristus	İsa
ΑΝΑΚΤΑΟΘΕΚΡΙΝΟΝ ΤΗΝ ΚΗΝ ¹	Anastaothskrinontenken	
ἸΩΑΝΝΗΣΟΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ¹	Ioanniesoprodromos	Ioannes Prodrmos

¹ Jerphanion, A.g.e., 1932, 349.'da ∴ΑΝΑΚΤΑ Ο ΘΕ ΚΡΙΝΟΝ ΤΗΝ ΚΗΝ olarak geçen yazıtın kaynağının "Dinle, ey halkım, seni uyarıyorum; Ey İsrail, keşke beni dinlesen!" sözlerini içeren (Mezmurlar, 81: 8)'den bir bölüm olabileceği belirtilmiştir.

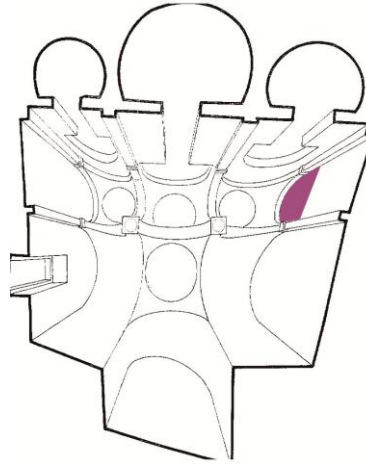
Yayınlar:

Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 297-376.

M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 111-16.

M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, s. 61-62.

¹ Yazıtta Vaftizci Yahya'nın adı birleşik yazılmış olup, iki kelimenin arasındaki "O (omikron)" harfinin üzerinde sert vurgu işareti yer almamaktadır. Bu olasılıkla yazıcı hatası olup, gerçek Transkripsiyon "Ioannes Ho Prodromos" olmalıdır.

KATALOG NO: 35**Yapının Adı:** Göreme Çarıklı Kilise (Sandallı Kilise)**Yapının Yeri:** Göreme Açık Hava Müzesi içindedir.**Tarihlendirme:** Thierry, Epstein, Rodley ve Jolivet-Lévy 11. yüzyılın ortalarına; Lafontaine-Dosogne 12. yüzyıla, Restle ve Ötüken ise 12. yüzyılın sonu ile 13. yüzyılın başı arasına tarihlemiştir ¹.**Yapının Planı:** Yapıya giriş, kuzey duvardaki açıklıktan sağlanır. Kilise, iki serbest destekli, kapalı Yunan haçı plan tipindedir (Şekil 98).Şekil 98. Çarıklı Kilise²

Merkezdeki kare biçimli mekân, kuzey, batı ve güneyde yaklaşık eş büyüklükte, doğuda ise daha küçük boyutlu olmak üzere, dört yönde haç kolları ile sınırlandırılmıştır. Naosun doğu bölümünde, haç kolları arasında köşe odaları oluşturulmuştur.

Yapı, doğudaki üç mekân aracılığı ile giriş sağlanan, Merkezdeki daha büyük boyutlu olmak üzere, at nalı planlı üç apsis ile sonlanır.

Merkez mekan, iki sütun ile desteklenen bir kubbe ile; kuzey, batı ve güney haç kolları merkez mekanın yönüne uygun olarak beşik tonoz ile; doğu haç kolu ise duvara bağımlı iki taşıyıcı ile iki sütun arasında atılan kemerler ile dört yönden desteklenmiş bir kubbe ile örtülüdür. Doğu haç kolunun kuzeyinde ve güneyinde açılan köşe mekânları da, duvara bağımlı taşıyıcılar ile birer serbest taşıyıcı arasına atılmış kemerler ile desteklenen birer küçük kubbe ile örtülmüştür.

¹M. Restle, *A.g.e* 1969b, XXI; S. Y. Ötüken, *A.g.e.*, 1987; C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991.

² M. Restle, *A.g.e* 1969b.

Sahnenin Yeri: Güney köşe odasında açılan nişin içinde, üst seviyede resmedilmiştir (Şekil 98).

Tip: Tip 2

Tasvir: Sahne, alanın biçimine uygun olarak içte ve dışta beyaz, ortada ise kiremit rengi bir şerit yardımı ile oluşturulan yarım daire biçimli çerçeve içinde resmedilmiştir. Aynı zamanda çerçevenin bir bölümünü oluşturan kemer iç yüzeyi, iki beyaz çizgi arasına, sekizer incinin üçer sıra halinde yerleştirilmesi ile süslenmiştir. Sahnenin merkezinde, gri bir zemin üzerindeki İsa şeytanın üzerine basmaktadır. Solunda Âdem ile Havva, sağında Davut ve Süleyman, sahnenin alt bölümünde şeytan yer almaktadır (Şekil 99).

Sahnenin solunda üç lahit bulunmaktadır. Lahdin yan yüzeyi altta siyah, üstte ise kiremit renginde iki merlonlu motifler ile bezenmiştir. Lahitlerin üst yüzeyleri ise, siyah üzerine kiremit renginde kıvrık bitki dalları ve iç içe geçmiş rumi yaprakları ile süslenmiştir.

Şekil 99. Çarıklı Kilise, *Anastasis*

Sahnenin merkezindeki İsa, ayakta ve dörtte üç cepheden, “S” duruşta tasvir edilmiştir. Beyaz ve erguvan rengi ile konturlu altın rengindeki halesi haç motiflidir. Erguvan rengi konturlu altın rengindeki haç motifi ile bel vurgulanmıştır. Motif, başın duruşu ile uygun olarak, sola doğru hafif eğiktir.

Uzun, kızıl saçlı ve kızıl sakallı olduğu anlaşılan figürün yüzü tahrip edilmiştir. Siyah konturlu açık erguvan rengi bir *khiton* üzerine kiremit rengi *himation* giyimli figür, sağ eli ile Adem'i bileğinden tutarken, sol eli ile de haçı tutmaktadır.

Ön düzlemdeki lahit içindeki Âdem, ayakta, dörtte üç cepheden, öne doğru eğik bir duruşta tasvir edilmiştir. Baş, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlu altın renginde halelidir.

Yer yer gri ile gölgelendirilen, sol yanından ayrılmış uzun, beyaz, dalgalı saçları, beyaz bıyığı ve beyaz sakalı vardır. Yüzünün sol bölümü tahrip edilmiştir. Kahverengi ile çizilmiş kaş, kahverengi ile gölgelendirilen göz kapağı, iri siyah göz bebeği ve belirgin göz akı ile oluşturulmuş, izleyiciye doğru bakan iri gözü vardır. Ellerini İsa'ya doğru uzatmış ve İsa sağ bileğinden tutarak kendine doğru çekmektedir.

Gri ile gölgelendirilerek bol, kıvrımlı olduğu ve parlaklığı vurgulanan lacivert *khiton* üzerine, yine ışık-gölge ile kıvrımları vurgulanan açık erguvan renginde *himation* giyimlidir. Parlak ve dökümlü görünümünden kumaşının ipek olduğu anlaşılmaktadır.

Figürün, yüzünün sakin ifadesinin aksine, giysilerinin hareketliliği dikkat çekmektedir.

Âdem'in arkasında, yine bir lahit içindeki Havva ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir. Baş, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlu altın renginde halelidir. Kahverengi kavisli kaşları ile dudağı dışında yüzünün ayrıntıları tahribat nedeni ile seçilememektedir. Elini İsa'ya doğru uzatmıştır.

Başlığı siyah ile gölgelendirilmiş, erguvan rengindeki *maphorionun* başlık kenarı, beyaz bir çizgi ile çevrilmiştir. Gövde bölümünün ise, daha koyu bir ton ile gölgelendirilerek kıvrımları belirtilmiş olup ucu dalgalanmıştır. *Maphorionun* altında gri ile konturlanmış beyaz bir tunik vardır.

Sahnenin sağ kenarında, Kral Davut ayakta ve dörtte üç cepheden tasvir edilmiştir. Baş, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlu ten renginde halelidir (Şekil 100).

Tacının ön yüzü, yukarıya doğru genişletilerek yükseltilmiştir. Üst bölümler, merkezde birbirine bitişik halkaya geçirilmiş üçlü inci; iki yanında birer küçük inci ile devam ederek süslenmiştir. Tacın yüzeyinde, kahverengi çizgiler ile bezeme alanı oluşturulmuştur. Ortada yarım elips biçimli erguvan renginde bir değerli taş, bu taşın etrafına, bir sıra küçük inci yerleştirilmiştir. Bu alanın sağında ve solunda inci sıraları yer alır. Tacın çevresindeki inci düzenlemesi, yüzün yanlarında devam ettirilerek,

erguvan zemin üzerine yerleştirilmiş birer sıra inci üçlü halka ile sonlanan *prependolion* oluşturulmuştur.

Davut, kısa, beyaz saçlı, beyaz bıyıklı ve beyaz sakallıdır. Yüzü tahrip olmak ile birlikte, iri siyah göz bebeği, burnu ve dudağı belirgindir.

Davut'un üzerinde kumaşın kendinden bezemeli hissi uyandıran geometrik bezemeli bir *khlamys* vardır. Davut'un *khlamysi*, gri üzerine altın rengi ve beyaz bezemelere sahiptir. Figürün *khlamysi*, iki uçta siyah konturlu altın rengi üzerine, beyaz renkte bezemeli *tabliona* sahiptir. *Khlamysin* içindeki, erguvan rengindeki *dibetesionun* üzeri altın renginde bitkisel bezemelidir. Dar olan kol ucu, altın rengi üzerine beyaz bezemelidir.

Şekil 100. Çarıklı Kilise, *Anastasis*, Kral Davut ve Kral Süleyman, Ayrıntı

Davut'un arkasında yer alan Süleyman ayakta ve dörtte üç cepheden tasvir edilmiştir. Başı, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlu bej renkte halelidir.

Süleyman'ın tacı Davut ile aynı biçimde düzenlenmiştir.

Kısa, kızıl saçlı ve pembe tenli figürün yüz hatları kahverengi ile belirtilmiştir. İri siyah gözbebeği ve beyaz göz akına sahip gözleri İsa' ya doğru bakmakta olup; sol elini göğsü üzerinde tutmuştur.

Süleyman'ın *khlamysi* erguvan rengi üzerine beyaz bezemeli olup; çevresi iki sıra incilerin arasına yerleştirilen, dikdörtgen biçimli değerli taşlar ile süslenmiştir. Figürün *khlamysi*, iki uçta siyah konturlu, altın rengi üzerine, beyaz renkte bezemeli *tabliona* sahiptir. *Khlamysin* üzeri gri üzerine siyah kontur ile beyaz bezemelidir.

Gümüş rengi tuniğin üzerinde Siyah çizgiler ile oluşturulan iç içe geçmiş üçer çember içine alınmış, incilerden oluşturulan sekiz yapraklı basit birer çiçek, araları ise alanların şekline uygun biçimde dışbükey çizgiler ile sınırlandırılmış içe kıvrık bitki dalları vardır¹

Esmer tenli, dağınık, beyaz saçlı Şeytan yerde uzanmış vaziyettedir. İsa, sağ ayağı ile elleri üzerine, sol ayağı ile bedeni üzerine basmaktadır.

Yazıt: İsa'nın halesinin üst bölümünde sahnenin adı bulunmaktadır. İsa'nın omzunun sağında "IC", solunda ise "XC" bulunduğu kristogramı okunmaktadır. Adem'in adı halesinin solunda dikey olarak, Havva'nın halesi üzerinde de yatay olarak adı yazılmıştır. İsa'nın elindeki haç ile Davut'un arasındaki üst bölümde Davut'un ligatürü, Davut'un başı üzerinde de Süleyman'ın adı okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
⦿H ANACTACHC	He Anastases	<i>Anastasis</i>
IC XC	Ihsus Khristus	İsa
EYBA	Eyba	Havva
AΔAM	Adam	Adem
COΛOMON	Solomon	Süleyman

Yayınlar:

- M. Restle, *A.g.e*, 1969b, XXI, Illusts. 193-217.
 S. Y. Ötügen, *A.g.e.*, 1987;
 C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991.

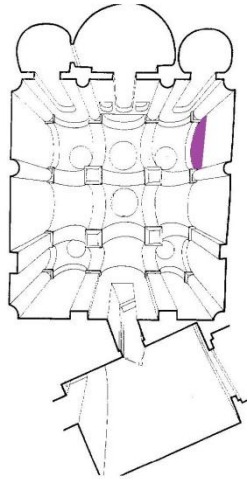
¹ Elmalı Kilise'deki Süleyman'ın tuniği ile aynı bezemeye sahiptir. Bkz. Kat. Bo. 24.

KATALOG NO: 36**Yapının Adı:** Göreme Karanlık Kilise**Yapının Yeri:** Göreme Açık Hava Müzesi içindedir.

Tarihlendirme: Araştırmacılar, yapıda yer alan resimlerin tarihlendirilmesinde 11. yüzyılın ikinci yarısı ile 14. yüzyılın başı arasındaki farklı görüşlere sahiptir. N. Thierry 11. yüzyılın ortalarına ya da daha sonrasına tarihlerken, Jerphanion ve Rodley 11. yüzyılın ortalarına, Restle 1200-1210 yıllarına, Ötüken ise 13.-14. yüzyıllara ait olabileceğini belirtmiştir ¹.

Yapının Planı: Merdivenli bir geçit yardımı ile ulaşılan narteks kuzeybatı – güneydoğu yönünde dikdörtgen planlıdır (Şekil 101). Mekân, güneydoğuda kare planlı mezar odası ve kuzeydoğuda naos ile bağlantılıdır.

Doğu-batı yönünde kareye yakın dikdörtgen planlı kilise, kapalı Yunan haçı plan tipindedir.

Şekil 101. Karanlık Kilise²

Merkezde dört sütun üzerine atılmış kemerler ile sınırlanmış yaklaşık kare biçimli bir mekân vardır. Bu mekânın dört yönünde açılan haç kolları, serbest taşıyıcılar ile duvara bağımlı taşıyıcılar arasına atılmış kemerler ile sınırlanmış; haç kolları arasında kalan alanlar köşe mekânlarına dönüştürülmüştür.

Narteks, kuzeybatı-güneydoğu yönündeki bir beşik tonoz ile; merkez mekan, kemerler üzerine oturtulmuş bir kubbe ile; doğu haç kolu kubbe ile, diğer haç kolları

¹ M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XVIII; S. Yıldız Ötüken, "A.g.m.", 1984, s. 157-8; L. Rodley, *A.g.e.*, 2010, s. 48-56.

² M. Restle, *A.g.e.*, 1969b.

beşik tonoz ile, köşe mekanları ise dört yönde kemerler ile desteklenmiş birer kubbe ile örtülüdür.

Sahnenin Yeri: Güneydoğu köşe odasında, güney duvarın üst seviyesinde niş içinde tasvir edilmiştir (Şekil 101).

Diğer Tasvirler: Katalog No 9, Katalog No 22

Tip: Tip 2

Tasvir: Sahne, nişin şekline uygun olarak yarım daire biçimli bir çerçeve içinde resmedilmiştir. Çerçeve, içte ve dışta beyaz, ortada kiremit renginde konturlanan iki şerit arasında, içe kıvrık dallara sahip rumi yaprakları ile iç içe geçmiş (girift) bir düzenleme ile süslenmiştir (Şekil 102).

Şekil 102. Karanlık Kilise, *Anastasis*

Sahnenin merkezinde İsa, solunda Âdem ile Havva, Sağında Kral Davut ile Kral Süleyman, sahnenin alt bölümünde ise Şeytan yer almaktadır.

Sahnenin solunda üç lahit bulunmaktadır. Lahdin yan yüzeyi, altta siyah üstte kiremit renginde iki merlonlu motifler ile bezenmiştir. Lahitlerin yüzeyleri ise siyah renkte kıvrık bitki dalları ile süslenmiştir.

Sahnenin merkezinde İsa, dörtte üç cepheden “S” duruşta tasvir edilmiştir. Figürün gövdesinin üst bölümü profilden, bacakları dörtte üç cepheden, ayakları ise

cepheden resmedilmiştir. Halesi, dışta beyaz, içte erguvan rengi ile konturlanmış, altın renginde ve haç motiflidir. Motif başın duruşu ile uygun olarak, hafif sola doğru eğiktir.

Figürün, arkasında toplanan, uzun, kahverengi saçları ile kısa kahverengi sakalı vardır. Kavisli kaşları, göz kapağı ve gözü kahverengi ile belirtilmiş olan figürün, sağ gözü tahrip olmuştur. Kumral figürün burnu ve dudağı kahverengi ile çizilmiştir.

Figür, kahverengi ile vurgulanmış koyu gri renkte *khiton* üzerine, altın renginde *himation* giyimlidir. *Himationun* kıvrımları turuncu renk ile vurgulanmıştır. Sol ayağı sağa doğru adım atmış vaziyettedir. Ayakları, açık kahverengi sandalet giyimlidir.

İsa'nın sol elinde haç vardır, sağ eli ile de Âdem'in bileğinden tutarak çekmektedir.

Âdem, sahnenin sağında lahit üzerinde, yüzü profilden, bacakları ise dörtte üç cepheden resmedilmiştir. Baş, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlanmış altın renginde halelidir.

Uzun, beyaz, dalgalı saçlı, beyaz bıyıklı ve uzun beyaz sakallıdır. Açık tenli yüz hatları kahverengi ile çizilmiştir. Kavisli kaş, göz kapağı, gözü kahverengi ile vurgulanmış ve göz akı belirgindir.

Âdem'in sol kolu dirsekten kıvrık ve eli açık vaziyette, sağ bileğinden İsa tutmuş çekmektedir. Üzerindeki *khitonu*, gri renkte olup kıvrımları kahverengi ve siyah renk ile vurgulanmıştır. Işık etkisi ve kumaşın parlaklığı beyaz renk ile belirtilmiştir. Altın rengindeki *himationunun*, hatları ve kıvrımları açık kahverengi ile, ışık etkisi ve parlaklığı beyaz renk ile belirtilmiştir. Bu da ipek kumaştan olduğu hissini vermektedir. Ayakları, bej renginde sandalet giyimlidir.

Havva, Âdem'in arkasında lahit içinde, ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir. Lahdin üst yüzeyi, iç içe geçmiş biçimde iki merlonlu motif dizisi ile bezelidir. Lahdin yan yüzeyi ise fleur-de-lys motifi ile süslenmiştir.

Baş, dışta beyaz ve içte erguvan renginde konturlanmış altın renginde halelidir. Açık tenli bir yüze, kahverengi kaş ve gözlere sahiptir. Göz akı, burnu ve dudağı belirgindir. Elleri İsa'ya doğru uzanmış vaziyettedir.

Beyaz renkli tunik üzerine erguvan rengi *maphorion* giyimlidir. *Maphorionun* ön kenarı, beyaz renkte ve koyu kahverengi ile gölgelendirilmiştir. *Maphorionun* gölgelendirmesi ve kıvrımları koyu kahverengi ile vurgulanmıştır. Havva'nın arkasında altı hale bulunmaktadır. Dışta beyaz, içte erguvan renginde konturlanan haleler altın rengindedir.

Sahnenin sağında yer alan Davut ayakta, dörtte üç cepheden tasvir edilmiştir. Başı, dışta beyaz ve içte erguvan renginde konturlanmış altın renginde halelidir.

Tacın ön yüzü, yukarıya doğru genişletilerek yükseltilmiştir. Üst bölüm halkaya geçirilmiş inci dizisi ile süslenmiş, altta ise kahverengi çizgiler ile bezeme alanı oluşturulmuştur. Ortada, büyük bir değerli taş üstünde bir sıra inci dizisi, yanlarda ikişerli inci sırası ile süslenmiştir. Tacın çevresindeki inci düzenlemesi, yanlarda da devam ettirilerek erguvan zemin üzerine üçlü halka ile sonlandırılarak *prependolion* oluşturulmuştur.

Arkasında toplanmış, uzun, beyaz saçlı, beyaz bıyıklı ve beyaz sakallıdır. Beyaz tenli yüzünün hatları kahverengi ile belirtilmiştir. Kavisli kaşı, göz kapağı, gözü ve göz akı belirgindir, aynı zamanda gözleri karşıya bakar vaziyettedir. Sol eli sol göğsü üzerindedir.

Kiremit rengi ile gölgelendirilmiş altın rengindeki tuniğinin, daha açık bir tonda belirtilen ışık etkisi ile dökümlü ve parlak olduğu anlaşılmaktadır. *Khlamysi* erguvan renginde, kıvrımları ve gölgelendirmesi kahverengi ile belirtilmiştir. *Khlamysin*in kenarlarına birer *tablion* eklenmiştir. Altın işlemeli *tablionun* çevresi yer yer inciler ile bezelidir. Birbirine bitişik küçük dairelerden oluşan, altın işleme şeridin içinde kalan alan ise, yer yer büyük bir daire üzerine altın işlemeli çiçek motifleri ile süslenmiştir.

Davut'un önünde yer alan Süleyman, ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir. Başı, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlu altın renginde halelidir.

Şekil 103. Karanlık Kilise, *Anastasis*, Kral Süleyman ve Kral Davut, Ayrıntı

Tacın, ön yüzü yukarıya doğru genişletilerek yükseltilmiştir. Üst bölüm, halkaya geçirilmiş inci dizisi ile süslenmiş, altta ise kahverengi çizgiler ile bezeme alanı oluşturulmuştur. Ortada, büyük bir değerli taş, üstünde bir sıra inci dizisi ve iki yanında ikişerli inci sıraları ile süslenmiştir. Tacın çevresindeki inci düzenlemesi, yanlarda da devam ettirilerek erguvan zemin üzerine, birer sıra inci dizisi, üçlü halka ile sonlandırılarak *prependolion* oluşturulmuştur.

Dalgalı, kısa, kızıl saçlıdır. Açık tenli figürün yüz hatları kahverengi ile çizilmiş, gözleri siyah, göz akı belirgindir (Şekil 103). Yüzünün gölgelendirilmesi kahverengi ile belirtilmiştir. Baş hafif Davut'a dönük ve İsa'ya bakar durumdadır. Sol eli sol göğsü üzerinde, sağ eli açık vaziyette İsa'ya yöneliktir.

Tuniği, krem /bej renginde siyah renk ile gölgelendirilmiş ve üzerinde *khlamys* bulunmaktadır. Erguvrean rengi *khlamysi*, koyu kahverengi ile gölgelendirilmiş, kenarlarına birer *tablion* eklenmiştir. *Tablionun* çevresi yer yer inciler ile bezelidir. Şeridin içinde kalan alan ise yer yer büyük bir dairenin içine altın işlemler ile çiçek motifi oluşturularak süslenmiştir.

Süleyman ve Davut'un arkasında iki hale bulunmaktadır. Haleler, dışta beyaz ve içte erguvan renginde konturlanmış, altın rengindedir.

Sahnenin alt bölümünde yer alan Şeytan, yere uzanmış vaziyettedir. İsa'nın sol ayağı Şeytan'ın kolu üzerinde, sağ ayağı ise şeytanın sol bacağı üzerindedir. Şeytanın elleri ayakları zincirlenmiş vaziyettedir. Üzerinde tunik vardır. Başının yanında, Hades'in haç biçiminde kapısı yer almaktadır.

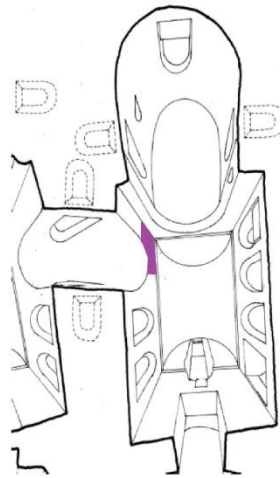
Yazıt: Sahnenin adı İsa'nın üst bölümünde, İsa'nın halesinin sağında "IC", solunda "XC" bulunduğu kristgogramı bulunmaktadır. İsa'nın sağ omzunun sağında, dikey biçimde yazılmış Adem'in adı, Havva'nın sağ omzu üzerinde de Havva'nın adı okunmaktadır. Davut'un ligatürü sahnenin sol üst köşesinde, İsa'nın haçı ile Süleyman'ın arasındaki üst bölümde Süleyman'ın adı bulunmaktadır. Sahnenin sol üst bölümünde He *Profete* yazısı yer almaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
⦿ HANACTACHC	He Anastases	<i>Anastasis</i>
⦿ Η ΠΡΟΦΗΤΕ	He <i>Profete</i>	Peygamberler
IC XC	Ihsus Khristus	İsa
ΕΥΒΑ ¹	<u>E</u> vba	Havva
ΑΔΑΜ	Adam	Adem
ΣΟΛΟΜΟΝ	Solomon	Süleyman
ΔΑΔ	Dad	Davut

Yayınlar:

- Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 393-430.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XVIII, Illusts. 160-192.
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 132-35.
L. Rodley, *A.g.e.*, 2010, s. 48-56.

¹ Ancak(Jerphanion, 1932, s. 415)' te EVBA olarak yazılmıştır.

KATALOG NO:37**Yapının Adı:** Güllüdere Ayvalı Kilise**Yapının Yeri:** Nevşehir'in Avanos ilçesinde, Çavuşin yerleşimine yaklaşık 1 km. uzaklıktaki Güllüdere Vadisi'nde yer alır.**Tarihlendirme:** Yapı, kitabesine göre İmparator VII. Konstantinos Porfyrogennetos (913-920 / 945-959) döneminde, 913-920 yılları arasında tarihlenmektedir¹.**Yapının Planı:** Yapı, aralarındaki bir geçit yardımı ile geçiş sağlanan iki nefli naos ile uzatılmış yarım daire biçimli iki apsisten oluşmaktadır (Şekil 104).Şekil 104. Güllüdere Ayvalı Kilise, Güney Nef²**Sahnenin Yeri:** İki nef arasındaki geçişin doğu köşesinde, üstte tasvir edilmiştir (Şekil 104).**Tip:** Tip 1**Tasvir:** Sahnenin merkezinde İsa, sağında Âdem ile Havva, solunda Kral Süleyman ve Kral Davut lahit içinde ve büst şeklinde tasvir edilmiştir (Şekil 105).

Kompozisyonun merkezindeki İsa, erguvan rengi ile konturlu beyaz renkte, oval bir mandorla içinde dörtte üç profilden resmedilmiştir. Başı erguvan rengi ile konturlu beyaz renkte halelidir.

İsa'nın kahverengi *himationunun* kumaş kıvrımları siyah, gri ve koyu kahverengi konturlar ile vurgulanmıştır. Ayağındaki sandaletleri açık kahverengi kontur¹ Alev Türker, *Güllüdere Vadisi'nde Bulunan Ayvalı Kilise ve Resim Programı*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.² A. Türker, *A.g.e.*, 2008.

ile belirtilmiştir. Sağ ayağı daha geride, sol ayağını Âdem'e doğru adım öne atmış vaziyettedir.

Sağ eli ile Âdem'i, sol eli ile Havva'yı kendine doğru bileklerinden tutarak çekerken, öne doğru eğilmiştir.

Sahnenin sağında, önde Âdem, arkada Havva resmedilmekle birlikte seçilememektedir. Adem beyaz *khiton* üzerine altın rengi *himation* giyimlidir.

Şekil 105. Güllüdere Ayvalı Kilise, *Anastasis*¹

Kral Davut, dışta beyaz ve içte kahverengi ile konturlu beyaz renkte halelidir. Bir kasnak ile alnı çevreleyen tacı, ortada üçgen biçimli bir yükseliş gösterirken, yüzlerinin sağında ve solunda *prependoliona* sahiptir. Davut, beyaz, uzun saçlı ve kısa sakallıdır. Davut'un üzerindeki giysisinin ise türü seçilememektedir. Davut'un sağ eli sağına doğru yönelmiştir.

Kral Süleyman, dışta beyaz ve içte kahverengi konturlu beyaz renkte halelidir.

Bir kasnak ile alnı çevreleyen tacı, ortada üçgen biçimli bir yükseliş gösterirken, yüzünün sağında ve solunda *prependoliona* sahiptir. Yüz ayrıntıları seçilememektedir. Süleyman'ın üzerinde, 10. yüzyıl öncesinde sıkça görülen tipte bir *loros* vardır.

¹ A. Türker, *A.g.e.*, 2008, s. 149.

Yazıt: İsa'nın arka sağ bölümündeki köşede İsa'nın kristogramı, Davut'un solunda ligatürü, Süleyman'ın solunda da adı okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
COΛOMON	Solomon	Süleyman
ΔABIA	Dabid	Davut
IC XC	Ihsus Khristus	İsa
EYE ¹	<u>Eve</u>	Havva
AΔAM ²	Adam	Adem

Yayımlar:

- Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 594-95.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 79-80.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XXIX, Illusts. 340-341.
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 37-44.
L. Rodley, *A.g.e.* 2010, s. 207-13.

¹ Alev Türker, *Güllüdere Vadisi'nde Bulunan Ayvalı Kilise ve Resim Programı*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008, 149.

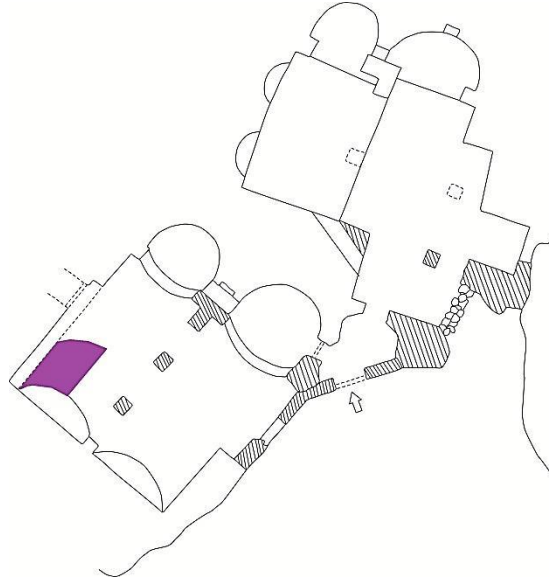
² Alev Türker, *A.g.e.*, 149.

KATALOG NO: 38**Yapının Adı:** Acıgöl, Tatların A Kilisesi**Yapının Yeri:** Nevşehir'in Gülşehir ilçesinin Acıgöl kasabasında yer alır.

Tarihlendirme: Restle, kilisenin resimlerinin 13. yüzyıl sonuna tarihlenebileceğini öne sürmüştür. Jolivet-Lévy ise apsisteki *Deesis* kompozisyonunun Kapadokya'daki 11. yüzyıl apsislerinin kompozisyonları ile aynı olması sebebiyle 11. yüzyılda yapılmış olabileceğini belirtmiştir¹.

Yapının Planı: Yapı, kuzeydoğu-güneybatı yönünde konumlanan yaklaşık kare planlı ve iki neflidir. Nefler birbirinden ikisi duvara bağımlı olmak üzere, dört paye ile ayrılmıştır. Payeler üzerinde üç basık Neflerin kuzeydoğusunda atnalı biçimli plana sahip iki apsis açılmıştır (Şekil 106).

Nefler kuzeydoğu-güneybatı yönünde beşik tonoz ile örtülüdür.

Şekil 106. Tatların A ve B Kiliseleri (Nevşehir Müze Müdürlüğü Arşivi'nden Düzeltilerek)

Tip: Tip 2**Sahnenin Yeri:** Kuzey nef örtüsünün batı ucunda resmedilmiştir (Şekil 106).

Tasvir: Resimler, köy sakinleri tarafından temizlenmeye ve turizme kazandırılmaya çalışılmış, ancak yanlış müdahale sonucunda resimlerde bozulmalar ve boyalarında akmalar oluşmuştur².

Tasvir, yapının biçimine uygun olarak, içi kiremit rengi ile doldurulan iki beyaz çizgi ile oluşturulan şerit yardımı ile yanlarda içe doğru kavisli, üstte ve altta düz,

¹ C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 160.

² Bu bilgi, aynı zamanda bu köyde yaşayan kilisede bulunan görevlilerden de elde edilmiştir.

kareye yakın dikdörtgen biçimli bir çerçevede resmedilmiştir (Şekil 107). Atmosfer, koyu gri renktedir. Ortamın cehennem olduğunun vurgulanması için turuncu tonları ile belirtilmiş ateş İsa dışındaki figürleri sarmıştır. Sahnenin merkezinde İsa, solunda Âdem ve Havva, sağında ise Kral Davut ve Vaftizci Yahya, sahnenin alt bölümünde ise Şeytan yer almaktadır.

İsa, ayakta ve cepheden, ayakları iki yana açık bir duruşta resmedilmiştir. Dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlu altın rengindeki halesi, beyaz renkte haç motiflidir.

Uzun, kıvılcık saçları arkasında toplanmıştır. Açık bir teni, kahverengi bıyığı ve siyah sakalı vardır. Siyah kavisli kaşları birbirine bitişiktir. İri siyah gözleri, göz bebeğine ve göz akına sahiptir. Burnu ve dudakları belirgindir.

Şekil 107. Tatların A Kilisesi, Anastasis Sahnesi

Koyu gri renkteki *khitonun* kıvrımları siyah ile belirtilmiş, daha açık bir ton ile de kumaşın parlaklığı vurgulanmıştır. Erguvan rengindeki *himationun*, kıvrımları koyu kahverengi ile belirtilmiştir. Ayakları açık kahverengi sandalet giyimlidir.

Sağ eli ile Âdem'in bileğinden tutarken sol elinde tuttuğu haçı yukarıya doğru uzatmaktadır.

Âdem, lahdin üzerinde ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir. Başı, dışta beyaz ve içte siyah ile konturlu koyu gri renkte halelidir.

Uzun, dalgalı, beyaz saçlı, beyaz bıyıklı ve beyaz sakallıdır. Saçı ve sakalı siyah renk ile konturlanmıştır. Açık bir tene, siyah kavisli kaşlara, siyah gözlere ve beyaz göz akına sahiptir. Burnu ve dudağı da siyah ile çizilmiştir.

Sağ eli sol göğsü üzerindedir ve İsa sol bileğinden tutmaktadır. Sağ bacağı dizden kıvrık lahdin üzerine diz çökmüş vaziyette, sol ayağını lahdin dışına uzatmıştır.

Bej rengi *khitonu* siyah renkte konturlanmıştır. *Himationu* açık erguvan renginde olup, giysinin kıvrımları kiremit renginde konturlanmıştır. Ayağında açık kahverengi sandalet vardır.

Havva, Âdem'in arkasında, ayakta ve dörtte üç cepheden tasvir edilmiştir. Başı, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlanmış altın renginde halelidir.

Başını yukarıya kaldırmış ve karşıya bakar vaziyettedir. Açık tenli yüzünün hatları siyah ile çizilmiştir. Sağ elini, baş hizasında kaldırarak İsa'ya doğru uzatmıştır.

Bej tuniğinin kıvrımları siyah ile vurgulanmıştır. Erguvan rengindeki *maphorionun* gölgelendirmesi daha koyu bir renk ile belirtilmiş ve siyah ile konturlanmıştır.

Davut, altın renginde bir lahit içinde, ayakta ve cepheden resmedilmiştir. Başı, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlu koyu gri renkte halelidir. Altın tacı, aşağıdan yukarıya doğru genişletilerek yükseltilmiştir.

Uzun, beyaz saçlı, beyaz bıyıklı ve beyaz sakallıdır. Saçı arkada toplanmıştır. Kavisli kaşları birbirine yakın ve siyah ile çizilmiştir. İri siyah göz bebeği ve göz akına sahiptir. Burnu ve dudağı belirgindir.

Sol eli göğsü üzerindedir ve sağ elini İsa'ya doğru uzatmıştır. Açık erguvan rengi *dibetesionunun* kıvrımları kahverengi ve siyah ile belirtilmiştir. *Dibetesionun* kol ucu altın rengindedir. Daha koyu tonda erguvan rengindeki pelerinin, kenarlarında altın işlemeli şeritler oluşturulmuş ve göğsün üzerinde birleştirilmiştir.

Davut'un arkasındaki Vaftizci Yahya, kiremit rengi bir lahit içinde, ayakta ve cepheden resmedilmiştir. Başı, dışta beyaz ve içte erguvan renginde konturlanmış altın renginde halelidir.

Uzun, dalgalı, kızıl saçlı, kızıl bıyığı ve kızıl sakalı vardır. Açık tenli yüz hatları siyah ile çizilmiştir. Kavisli kaşlara, iri göz bebeği ve göz akına sahiptir.

Sol elinde açık bir rulo vardır ve sağ elini yukarı doğru kaldırmıştır.

Altın rengi tunik üzerine erguvan renginde pelerin giyimlidir. Pelerinin kenarları, altın işlemeli şeritle kaplıdır.

İsa'nın alt bölümünde siyah renkteki şeytan, yerde yatar vaziyettedir. Çenesi ve elleri kelepçeli bir vaziyettedir. Tunığı ise koyu gri renktedir.

Yazıt: İsa'nın sağında "HC", solunda "XC" ile yazılmış siglası okunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
<u>HC</u> XC ¹	Ihsus Khristus	İsa

Yayımlar:

C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 160.

¹ Sahnede ƒ şeklinde bir yazım söz konusudur. Olasılıkla "H" harfi kullanılmıştır. Ancak, İsa siglasının IC XC olarak yazılması gerektiğinden, burada bir yazım hatası yapılması olasıdır. Kilise görevlisinden öğrenildiğine göre, kilisedeki resimler, resimlerin temizlenmesi amacıyla köylüler tarafından tazyikli su ile yıkanmıştır. Bu esnada yazıların kaybolması olasılığı da söz konusudur.

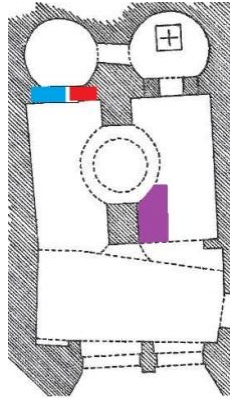
KATALOG NO: 39

Yapının Adı: Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi (Keşlik Manastırı Başmelek Kilisesi)

Yapının Yeri: Ürgüp'ün Cemil Köyü yakınlarında, Soğanlı istikametindeki yolun üzerindedir.

Tarihlendirme: Jerphanion 9, 10. ve 12. yüzyıllarda olmak üzere üç evre saptamıştır. Thierry ise, 11. ve 13. yüzyıllar olmak üzere iki evresi bulunduğunu belirtir. Bunun yanında, Kostof, yapının resimlerini 13. yüzyıl ile 14. yüzyılın ikinci yarısı arasına tarihlemektedir. Restle ve T. Von Bogay ise 14.yüzyıl ve sonrasında, post-Bizans döneminde tekrar resimlendiğini savunmuştur¹.

Yapının Planı: Jerphanion'un yapının üçüncü evresi olduğunu belirttiği günümüzdeki hali, kuzey - güney yönünde narteks ile, yarım daire biçimli birer kemer ile geçiş sağlanan birer apsis ile son bulan, doğu - batı yönünde konumlandırılmış iki neften oluşmaktadır. Nefler arasında, düzgün olmayan bir kubbe açılmıştır (Şekil 108).

Şekil 108. Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi²

Sahnenin Yeri: Güney nefin kuzeybatı köşesinde resmedilmiştir (Şekil 108).

Diğer Tasvirler: Katalog No 13, Katalog No 25

Tip: Tip 2

Tasvir: Sahne, yapıdaki is tabakası nedeni ile ışık yardımı ile seçilebilmektedir. Bunun yanında, Jerphanion'un eserinde yayınlanan Mamboury'nin çizimi sahneyi tam anlamı ile incememize olanak sağlamıştır (Şekil 110). Dışta ve içte beyaz çizgi arasında kiremit rengi şerit yardımı ile oluşturulan düzgün olmayan dikdörtgen bir çerçeve içinde resmedilmiştir (Şekil 109-110). Atmosfer, lacivert rengi ile oluşturulmuştur. Tasvirde üç

¹ Jerphanion, A.g.e., 1936, s. 128-45; C. Jolivet-Lévy, A.g.e., 1991, s. 160.

² Jerphanion, A.g.e., 1925.

lahit bulunmaktadır. Sahnenin merkezinde İsa, solunda Âdem ile Havva, sağında Davut ve Süleyman arkalarında Vaftizci Yahya yer almaktadır. Sahnenin altında, İsa'nın önünde de Hades resmedilmiştir.

İsa'nın üzerinde bulunduğu kırık cehennem kapılarının yüzeyi çapraz ve birbiri ile çakışmış şerit şeklinde motif oluşturulmuş, araları kiremit rengi ile konturlanmıştır.

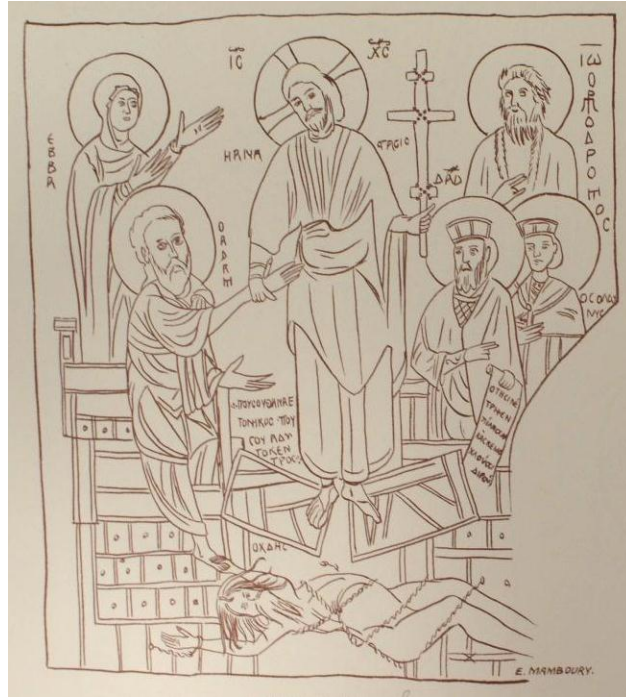
İsa, altın renkli bir lahit içinde, ayakta ve cepheden resmedilmiştir. Dışta beyaz, içte erguvan rengi konturlu olan altın rengindeki halesi, beyaz renkte haç motiflidir.

İsa'nın başı, cepheden sağ yana hafif eğik bir duruşta. Uzun kızıl saç arkasında toplanmıştır. Kızıl bıyıklı ve kızıl sakallıdır. Kavisli kaşları, gözü ve göz bebeği, göz akı, burnu ve dudağı belirgindir.

Olasılıkla lacivert renkli *khiton üzerine* erguvan renginde *himation* giyimlidir. Ayakları görülmemektedir. Sol elinde haç vardır, sağ eli ile de Âdem'in bileğinden tutarak çekmektedir.

Şekil 109. Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi, *Anastasis* Sahnesi

Şekil 110. Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi, Mamboury Tarafından Yapılan *Anastasis* Sahnesinin Çizimi¹

Âdem, ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir. Baş, dışta beyaz ve içte erguvan rengi konturlu altın renginde halelidir. Uzun, dalgalı, gri saç arkada toplanmıştır. Uzun, gri bıyığı ve gri sakalı vardır. Kavisli kaşı, gözü, burnu ve dudağı kahverengi ile çizilmiştir ve İsa'ya bakar vaziyettedir.

Sağ elini İsa tutmuş sol eli ise beli hizasında açık durumdadır. Erguvan rengindeki *Khithonun* ışık etkisi beyaz renk ile belirtilmiştir. Gri *himationun* ışık etkisi bej / sarı renk ile , kıvrımları ise siyah ile vurgulanmıştır. Bol kıvrımlı ve dökümlü görünüşünden kumaşının ipek olduğu anlaşılmaktadır.

Lahdin dışındaki sağ ayağı şeytan şeytan tarafından tutulmaktadır ve sol ayağı lahdin içindedir. Lahdin üzeri kiremit rengi arasına beyaz çizgiler çekilmiş, dışı ise kahverengi ile konturlanmıştır. Lahdin yan yüzeyi yatay, kiremit rengi arasına beyaz çizgi çekilerek oluşturulan şeritler ile dört bölüme ayrılmış, bu bölümler aynı renkte dikey şeritler aracılığı ile karelere bölünmüştür.

Âdem'in arkasındaki Havva lahit içinde, ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir. Baş, dışta beyaz ve içte lacivert konturlu beyaz renkte halelidir. Ellerini İsa'ya doğru uzatmıştır. Açık tenli yüzünün hatları kahverengi ile belirtilmiştir.

¹ Jerphanion, A.g.e., 1925.

Lacivert renkli tunik üzerine, kiremit renginde *maphorion* giyimlidir. Başlığın kenarı beyaz ile konturlanmış ve siyah ile gölgelendirilmiştir. *Maphorionun* hatları ve kıvrımları siyah ile belirtilmiştir.

Havva'nın lahdinin üst bölümü, altın renginde ve yan yüzeyleri Âdem'in lahdi ile aynı biçimde düzenlenmiş olup kare alanların bir bölümü gri, diğer bir bölümü ise kahverengidir.

Davut, lahit içinde, ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir. Baş, dışta beyaz ve içte erguvan rengi konturlu altın renginde halelidir.

Tacı, yukarıya doğru genişletilerek yükseltilmiştir. Tacın süslemeleri, net olarak belli olmamakla birlikte parlaklığından altın olduğu ve değerli taşlar ile süslendiği anlaşılmaktadır.

Gri saç, gri bıyığı ve gri sakalı vardır. Kavisli kaşı, göz hatları ve burnu kahverengi ile çizilmiş ve göz akı ise belirgin yapılmıştır. Sağ elini göğsüne doğru kaldırarak baş, yüzük ve küçük parmağı ile takdis işareti yapmaktadır (Şekil 110). Sol elinde açık bir rulo vardır.

Erguvan rengindeki *dibetesionun*, yaka ile kol kenarları altın renginde ve altın süslemelidir. Beyaz renk ile ışık etkisi belirtilmiştir. Lacivert pelerinin ayrıntıları seçilememektedir.

Davut'un solundaki Süleyman, ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir. Baş, beyaz konturlu erguvan renginde halelidir. Tacı yukarıya doğru genişletilerek yükseltilmiştir. Tacın süslemeleri kesin olarak belli olmamakla birlikte, parlaklığından altın olduğu ve değerli taşlar ile süslendiği anlaşılmaktadır.

Açık bir teni ve kısa kıvılcık saçları vardır. Yüz hatları turuncu renkte çizilmiştir. İzleyiciye doğru bakar vaziyettedir. Sağ eli göğsü üzerindedir (Şekil 110).

Altın renginde bir tunik üzerine pelerin giyimlidir. Erguvan rengindeki pelerinin beyaz ile ışık-gölge etkisi belirtilmiştir.

Davut ile Süleyman'ın arka üst bölümündeki Vaftizci Yahya, ayakta ve cepheden resmedilmiştir. Baş, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlu altın renginde halelidir.

Karışık kahverengi saçları, bıyığı ve sakalı vardır. Gözü ve burnu tahrip nedeni ile anlaşılamamaktadır. Kaşları kavislidir. Altın rengi tunik üzerine, kenarları beyaz şeritli bir manto / pelerin giyimlidir. Sağ elinin yüzük ve başparmağı ile takdis işareti yapmaktadır.

İsa'nın ayakları altındaki Hades yerde yatar vaziyettedir. Sol eli ile Âdem'in ayağını tutmuş, sağ eli de yeredir. Elleri kelepçeli ve zincirlidir.

Yazıt: Sahnenin adı, İsa'nın omzunun sağında "HANA" ve solunda "TACHC" biçiminde yer almaktadır. İsa'nın halesinin sağında "IC", solunda "XC" bulunduğu kristogramı, Adem'in halesinin solunda dikey biçimde adı, Havva'nın omzunun sağında yine dikey olarak adı, Davut'un halesinin üzerinde ligatürü, Süleyman'ın omzunun solunda adı, Vafizci Yahya'nın ise sağında dikey olarak yazılmış adı bulunmaktadır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
IC XC	Ihsus Khristus	İsa
EBBA ¹	<u>E</u> yba	Havva
✠ HANATACHC	He Anateses	<i>Anastasis</i>
ΙΩ Ο ΠΡΟΔΡΟΜΟC	Io Prodrornos	Ioannes Prodrornos
Ο ΑΔΑΜ	Ho Adam	Adem
ΔΑΔ	Dad	Davut
Ο CΟΛΩΜΟΝ	Ho Solomon	Süleyman
✠ Π'ΟΥ COY Θ'ANATE / TO NHKOC·Π'ΟΥ / COY 'ΑΔΗ/ΤΟ Κ'ΕΝ ΤΡΟC ✠		Ey ölüm, zaferin nerede? Ey ölüm, dikenin nerede? (1. Korintliler, 15.55)
ΟΤΗ CΙΝΕ / ΤΡΙΨΕΝ / Π'ΙΔΑC ΧΑΛ / ΧΑC ΚΕ ΜΟ / ΧΛΟVC CΙ / ΔΙΡΟ'V		Onlar ordugâhlarında Musa'yı Rab'bin kutsal kulu Harun'u kıskanınca, (Mezmurlar, 106: 16)
Ο ΑΔΗC	Ho Ades	Hades

¹ Bkz. Jerphanion, A.g.e., 1936, s. 142.

Yayınlar:

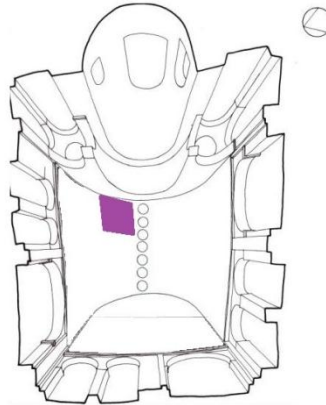
Jerphanion, *A.g.e.*, 1936, s. 128-45.

C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s. 157-60.

L. Rodley, *A.g.e.*, 2010, s. 157-60.

KATALOG NO: 40**Yapının Adı:** Arabsun - Gülşehir Karşı Kilise (St. Jean / Aziz Ioannes Kilisesi)**Yapının Yeri:** Nevşehir'in Gülşehir ilçesindedir.**Tarihlendirme:** 25 Nisan 1212 tarihli apsis kitabesinde, kilisenin I. Theodoros Laskaris döneminde yapıldığı yazmaktadır.**Yapının Planı:** : Doğu - batı doğrultusunda dikdörtgen biçimli bir mekân aracılığı ile kiliseye giriş sağlanır (Şekil 111).

Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ve tek nefli naos iki katlı olup bir merdiven ile apsisin de bulunduğu ikinci kata geçiş yapılır. Naosun üç duvarında, biri diğerlerinin yaklaşık iki katı genişliğinde olmak üzere, üç at nalı kemerli niş açılmıştır. Doğuda, merkezde iki sütun ile ayrılmış, kuzey güney doğrultusunda dikdörtgen biçimli bir bema vardır. Bemanın iki yanında, sütunlar ile kuzeydeki ve güneydeki duvarlara yapılmış plasterler arasına atılan at nalı biçimli kemerlerin sınırlandırdığı köşe odaları oluşturulmuştur. Köşe odalarının duvarlarında dikdörtgen planlı sığ nişler açılmıştır. Doğuda, köşe mekanları arasında yarım daire planlı bir apsis bulunmaktadır..

Şekil 111. Gülşehir Karşı Kilise¹

Naos ve bema doğu-batı doğrultusunda beşik tonoz ile, köşe odaları ise birer küçük kubbe ile örtülüdür.

Sahnenin Yeri: Tonozun doğu ucunda, eksenin kuzeyinde resmedilmiştir (Şekil 111).**Diğer Tasvirler:** Katalog No 14, Katalog No 26**Tip:** Tip 2

¹ M. Restle, A.g.e., 1969c.

Tasvir: Sahne, dışta ve içte beyaz çizgi arasına erguvan renginde şerit oluşturularak kare bir çerçeve içinde tasvir edilmiştir (Şekil 112). Sahnenin merkezinde İsa, sahnenin solunda Âdem ve Havva, sahnenin sağında Davut ile Süleyman, İsa'nın ayaklarının altında Hades yer almaktadır. Tasvirde iki lahit bulunmaktadır.

İsa merkezde, başı sağa doğru eğik, ayakta ve cepheden resmedilmiştir. Başında, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlanmış, altın renginde ve haç motifli halesi vardır. Haç motifi, başı ile uygun olarak sağa doğru eğiktir (Şekil 105).

Uzun, kahverengi saçı arkada toplanmış ve sakalı koyu kahverengidir. Kavisli kaş ve iri göz bebeği belirgindir. Burnu, çıkık elmacık kemikleri ve dudakları kahverengi ile vurgulanmıştır. Tebessüm eder biçimde izleyiciye doğru bakmaktadır.

Siyah khitonu beyaz renk ile ışıklandırılmıştır. Omuzundan etek ucuna doğru altın rengi bir şerit bulunmaktadır. *Himationu* ise kahverengi renkte ve ışık etkisi açık kahverengi ile belirtilmiştir. Ayakları iki yana açık bir duruşta olasılıkla bej rengi bir sandalet giyimlidir. Sağ eli ile Âdem'i bileğinden tutarak çekmekte, sol eli ile de haçı tutmaktadır.

Şekil 112: Gülşehir Karşı Kilise, *Anastasis* Sahnesi

Âdem, İsa'nın sağında, başı cepheden, bacakları ise profilden resmedilmiştir. Başı, dışta beyaz ve içte siyah ile konturlu gri renkte halelidir.

Uzun, gri saçlı, ortadan iki yana ayrılmış ve arkada toplanmıştır. Yine gri renkte bıyığı ve sakalı vardır. Kavisli kaş, iri göz bebeği ve göz hatları, burnu ve dudağı kahverengi ile belirtilmiştir. Gri *khitonunun*, kıvrımları ve ışık etkisi beyaz ile vurgulanmıştır. Erguvan rengindeki *himationun* ise ışık etkisi gri ile belirtilmiştir. Hatları da kahverengi ile belirtilmiştir. İsa sağ bileğinden tutmuş, sol eli dizinin üzerindedir. Sol ayağı lahit içinde, sağ ayağı ise lahdin üzerindedir. Ayağında, olasılıkla bej renkte sandalet vardır.

Adem'in arkasındaki Havva, dörtte üç cepheden ve ayakta resmedilmiştir. Baş, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlu altın renginde halelidir. Kaş, iri göz bebeği ve göz hatları, burnu ve dudağı kahverengi ile belirtilmiştir. *Maphorionu* erguvan renginde, başlığının alın bölümü beyaz renkte olup kahverengi ile gölgelendirilmiştir. Eli, *maphorionunun* altında yukarı doğru kalkık olduğu anlaşılmaktadır.

Sahnenin sağındaki Davut, lahit içinde, ayakta ve cepheden resmedilmiştir. Baş, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlu altın renginde halelidir. Tacı, aşağıdan yukarıya doğru genişletilerek yükseltilmiştir. Süslemeleri, net olarak seçilememekte, olasılıkla tacın üst bölümünden aşağıya doğru sarkan birer *prependoliona* sahiptir.

Kısa, beyaz saçlı, beyaz bıyıklı ve beyaz sakallıdır. Kavisli kaş, iri göz bebeği ve göz hatları, burnu ve dudağı kahverengi ile vurgulanmıştır. Çıkık elmacık kemiklerine sahiptir. Sağ eli sol göğsü üzerindedir.

Gri tunik üzerine, erguvan rengi *khlamys* giyimlidir. *Khlamysin* kıvrımları kahverengi ile belirtilmiştir.

Süleyman, Davut ile aynı lahit içinde, ayakta ve cepheden resmedilmiştir. Baş, dışta beyaz ve içte erguvan rengi ile konturlu altın renginde halelidir. Tacı aşağıdan yukarıya doğru genişletilerek yükseltilmiştir. Süslemeleri net olarak seçilememekte, olasılıkla tacın üst bölümünden aşağıya doğru sarkan *prependoliona* sahiptir.

Kısa, kızıl saçlı ensesindedir. Kahverengi kavisli kaş, siyah iri göz bebeği ve göz akı belirgindir. Yüz hatları kahverengi ile çizilmiştir.

Hades, İsa'nın önünde ve sahnenin alt bölümünde, ortada resmedilmiştir. Altın rengi teni, beyaz saç ve sakalı, kahverengi ile belirtilmiş kaş ve gözü vardır. İsa'ya bakar durumdadır ve elleri ile ayakları bağlıdır.

Yazıt: Sahnenin adı, üst bölümde İsa'nın haçının sağında ve solunda yer almaktadır. İsa'nın omzunun sağında "IC" solunda da "XC" yazılı kristogramı, Havva'nın başı üzerinde Adem ile Havva'nın adı, Davut ve Süleyman'ın başı üzerinde Davut'un ligatürü okunabilmektedir. Süleyman'ın yazıtı günümüzde okunamamaktadır. Ancak, izleri mevcuttur.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
⋆⋆ H ANAÇAC I ¹		<i>Anastasis</i>
⋆⋆ AΔAM KE HEBA ⋆⋆	Adam ke He Eba	Adem ve Havva
IC XC	Ihsus Khristus	İsa
ΔΔΔ	Dad	Davut
⋆⋆ Π'ΟΥ COY Θ'ANATE / TO NHKOC.Π'ΟΥ / COY 'ΑΔΗ / TO K'EN ΤΡΟC ⋆⋆		Nerede ölüm senin devletin(ülken), nerede Hades senin zaferin?" Ey ölüm, zaferin nerede? Ey ölüm, dikenin nerede? (Paulus'un Korintlilere I. Mektubu, 15.55)
'Ο 'ΑΔHC	Ho Ades	Hades

Yayınlar:

Jerphanion, *A.g.e.*, 1936, s. 146.

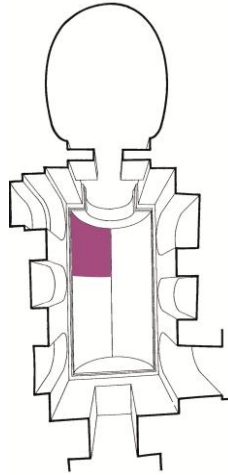
¹Metin içindeki küçük sigma yazıcı hatası olup metnin içinde σ (kapalı sigma) yazılması gerekirken, ς (açık sigma) ile yazılmıştır.

KATALOG NO: 41**Yapının Adı:** Soğanlı Karabaş Kilise**Yapının Yeri :** Soğanlı Açık Hava Müzesi içinde yer alır.

Tarhlendirme: Restle tarafından arkaik resimleri içeren yapının ilk tabakası 10. yüzyılın ilk çeyreğine, ikinci tabaka 1050 yılına, üçüncü tabaka ise 1060 / 1061 yılı dolaylarına tarihlendirilmektedir. Yapıda 13. yüzyıla ait süslemeler de tespit edilmiştir¹.

Yapının Planı: Yapı, doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı ve tek neflidir. Naosun kuzey ve güney duvarlarında üçer dikdörtgen biçimli niş açılmıştır. Doğuda bir kemer aracılığı ile geçiş sağlanan dairevi planlı bir apsis açılmıştır (Şekil 113).

Naos doğu-batı yönünde beşik tonoz ile örtülmüştür.

Şekil 113. Soğanlı Karabaş Kilise

Sahnenin Yeri: Tonozun doğusunda, kuzey köşede resmedilmiştir (Şekil 113).

Tip: Tip 2

Tasvir: Tonoz üzerinde oluşturulan beyaz ile konturlu kahverengi şeritler yardımı ile sahne sıraları birbirinden ayrılmıştır. Sahne, batısında resmedilmiş “Kadınlar Boş Mezar Başında” sahnesinin devamında resmedilmiştir. İki sahne arasında geçiş İsa'nın lahdi ile sağlanmıştır.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Marcell Restle, *Byzantine Wall Painting in Asia Minor, Plates 2* (Shannon: Irish University Press, 1969b), XLVII.
Catherine Jolivet-Lévy, *Les églises Byzantines de Cappadoce. Le Programme Iconographique de l'abside et de Ses Abords* (Paris: [n.pub.], 1991), 270.

Şekil 114. Soğanlı Karabaş Kilisesi, *Anastasis* Sahnesi

Sahnenin merkezinde İsa, sahnenin solunda Âdem ve Havva, sahnenin sağında Davut ile Süleyman ve İsa'nın ayaklarının altında şeytan yer almaktadır. Şeytan'ın solunda cehennem kapısı kırılmış olarak resmedilmiştir. Sahnenin ayrıntıları alt tabakadaki resimlerin yer yer görülmesi ve üzerindeki is tabakası nedeni ile tamamen seçilememektedir. Olasılıkla atmosfer lacivert ile belirtilmiştir (Şekil 114).

Arka düzlemin sol bölümünde İsa'nın mezarı yer almaktadır. Daire biçimli üst bölümü olan mezarın alt bölümü köşelidir. Mezar, içi siyah ile konturlanmış koyu gri renktedir.

İsa merkezde, cepheden ve ayakta resmedilmiştir. Başı halelidir. Baş sağına doğru eğik figürün, gözleri tahrip olmuştur. Kaşı ve burnu belli ama renk, biçim olarak ayrıntıları belli değildir.

Erguvan rengindeki bol ve dökümlü bir *khiton* üzerine, *himation* giyimlidir. Altın rengindeki *himationun* konturları ve gölgelendirme izleri bulunmakla birlikte tamamen anlaşılammaktadır. Ayakları iki yana açık vaziyette ve kahverengi sandalet giyimlidir. Sol elinde haç vardır ve sağ eli ile de Âdem'in elinden tutmuştur.

Âdem, İsa'nın sağında, dörtte iki profilden ayakta ve lahit içinde resmedilmiştir. Baş, dışta beyaz, içte siyah ile konturlanmış kahverengi halelidir. Uzun, beyaz saçlı ve çember sakallıdır. Yüzünün hatları kahverengi ile belirtilmiş, tahribat nedeni ile gözü ve kaşı seçilememektedir.

Sol elinden İsa çekmekte ve sağ elini yine İsa'ya doğru uzatmıştır. Beyaz *khitonu*, dökümlü ve bol kıvrımlı bir kumaşa sahiptir. Sağ kolunun üst bölümünde, siyah ile oluşturulmuş şeridin üzerinde nokta bezekler aralıklı olarak yerleştirilmiştir. *Himation* ise altın renginde olup, olasılıkla gölge ve kıvrımları kahverengi ile verilmiştir.

Âdem'in içinde bulunduğu lahdin altın rengindeki üst yüzeyi kahverengi ile konturlu olup tüm yüzeyi çevreleyen iki gri çizgi ile süslenmiştir. Davut ve Süleyman'ın içinde bulunduğu lahit üzerindeki renk açılmasından yola çıkılarak, yan yüzeylerin kiremit renginde olduğu düşünülmektedir.

Havva, İsa'nın sağında ve Âdem'in arkasında yer almaktadır. Dörtte iki profilden ve ayakta duran figür başını yukarıya kaldırmıştır. Yüzü tahrip nedeni ile tamamen seçilememektedir. Başında halesi vardır.

Beyaz tunik üzerine erguvan renginde *maphorion* giyimlidir.

Sahnenin sağında konumlandırılmış Davut lahdin içinde, ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir. Figür büyük ölçüde tahrip nedeni ile tamamen seçilmemektedir. Baş dışta beyaz ve içte siyah ile konturlanmış olasılıkla altın renginde halelidir. Kısa, beyaz saçlı ve beyaz sakallıdır. Kavisli kaşları ve iri gözleri belirgin olmakla birlikte, göz bebeği tahrip olmuştur.

Siyah kontur ile belirtilmiş tacı, aşağıdan yukarıya doğru genişletilerek ve ön yüzün merkezinde köşe oluşturularak yükseltilmiştir. Üst seviye, merkezde halkaya geçirilmiş ortadaki daha büyük olmak üzere üç inci ile, yanlarda ise birer inci ile süslenmiştir. Tacın yüzeyinde üst seviyede, siyah kontur ile ince bir şerit oluşturulmuştur. Alt bölüm ise merkeze yarım elips biçimli büyük bir değerli taş, bu taşın iki yanında ise iki sıra inci dizisi yerleştirilmesi ile süslenmiştir.

Sağ eli göğsü üzerindedir. Beyaz *dibetesionunun* omuz bölümü altın renginde olup, seçilebildiği kadarı ile inciler ile bezenmiştir. Tunüğün daralan kolu ise altın rengi üzerine siyah ile konturlanarak yatay şeritler oluşturulmuştur. *Tablionlu khlamysi*, olasılıkla erguvan rengindedir.

Sol kolu dirsekten kıvrık bir duruşta eli yukarıya doğru açık vaziyettedir.

Süleyman, Davut'un solunda, aynı lahit içinde, ayakta ve cepheden resmedilmiştir. Kısa kızıl saçlıdır. Kavisli kaşı, iri gözü ve göz akı belli olmakla beraber is tabakası nedeni ile renginin ayrıntısı seçilememektedir.

Tacı, Davut'un tacı ile aynı düzenlemeye sahiptir. Başı, dışta beyaz ve içte siyah ile konturlu olasılıkla altın renginde halelidir. Sol kolu, dirsekten kıvrık bir duruşta eli yukarıya doğru açık vaziyettedir.

Süleyman, Davut ile aynı giyime ve süslemeye sahiptir.

Şeytan, İsa'nın alt bölümünde oturmuş, sol bacağı dizden kıvrık ve ayağı yere basar vaziyettedir. Dağınık beyaz saçlıdır. Elleri ve ayakları bağlanmıştır. Üzerinde siyah bir giysi vardır.

Yazıt: Davut ile Süleyman'ın lahitleri üzerinde Iota kristogramı vardır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
<u>EBA</u>	<u>Eba</u>	Havva
<u>AΔAM</u>	<u>Adam</u>	Adem
ΔΔΔ	Dad	Davut
COΛOMON	Solomon	Süleyman
✱✱✱	Iota (I) Chi (X) (İhsus Khristus)	İsa

Yayınlar:

Jerphanion, A.g.e., 1936, s. 333-60.

M. Restle, *Byzantine Wall Painting in Asia Minor, Text I* (Shannon: Irish University Press, 1969a, s. 162-64.

C.Jolivet-Lévy, A.g.e., 1991, s. 266-70.

3.3.2 Kral Peygamber Davut ve Kral Süleyman'ın Resmedildiği Sahneler

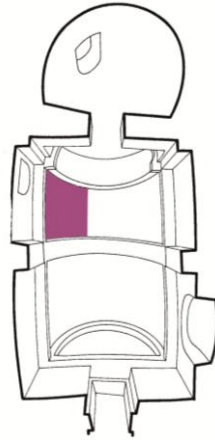
KATALOG NO: 42

Yapının Adı: Soğanlı Azize Barbara Kilisesi (Tahtalı Kilise)

Yapının Yeri: Soğanlı Açık Hava Müzesi içindedir.

Tarihlendirme: Kitabesine göre resimler, 1006 ile 1021 yıllarında VIII. Konstantinos ve II. Basileios döneminde yapılmıştır.

Yapının Planı: Haç biçimli bir narteks ile naosa geçilir. Doğu - batı yönünde dikdörtgen planlı ve tek neflidir (Şekil 115). Güney duvarın batı bölümünde yarım daire kemerli bir niş açılmıştır. Naosu örten beşik tonoz, kuzey ve güneydeki birer plaster üzerine oturtulan kemer ile desteklenmiştir.

Şekil 115. Soğanlı Azize Barbara Kilisesi¹

Doğudaki at nalı planlı apsise geçiş, iki yanda yer alan templon üzerindeki birer plaster üzerine oturtulmuş yarım daire kemer aracılığı ile sağlanır.

Sahnenin Yeri: Tonoz yüzeyinin doğu bölümünün kuzeyinde resmedilmiştir (Şekil 115).

Diğer Tasvirler: Katalog No 15, Katalog No 27

Tip: Tip 3

Tasvir: Sahne, dışta ve içte beyaz çizgi arasına, kiremit renginde oluşturulan şerit yardımı ile yapının biçimine uygun olarak yanlarda içe doğru kavisli kare biçimli bir çerçeve içinde tasvir edilmiştir. Tasvirde iki lahit bulunmaktadır. Merkezde İsa, sahnenin sağında Âdem ve Havva, sahnenin sol üst bölümünde Kral Peygamber Davut

¹ M. Restle, A.g.e., 1969c

ile Kral Süleyman, sahnenin alt bölümünde ortada Hades yer almaktadır. Sahnenin, sol alt bölümünde dört figür daha bulunmaktadır (Şekil 116).

İsa merkezde, oval bir mandorla içinde, Âdem'e doğru eğik duruşta, ayakta ve profilden resmedilmiştir. Uzun, kıvılcık saçları arkasında toplanmıştır. Yüzü tahribat nedeni ile seçilememektedir. Mandorlasının üst bölümü, bacağı kadar, dışta beyaz renkte konturlanmış turuncu renkte; alt bölümü ise dışta beyaz ve içte kalın turuncu renkte konturlanmış beyaz renktedir.

Şekil 116. Soğanlı Azize Barbara Kilisesi, *Anastasis*

Halesi, dışta beyaz ve içte siyah ile konturlanmış olup haç motiflidir. Haç motifi, başının duruşu ile uygun olarak eğik durmaktadır. Bedeninin üst bölümü, Âdem'e doğru eğik bir duruşta. Sol ayağı adım atmış ve dizden kıvrık yine sol ayağı ile Hades'in başı üzerine basmaktadır. Sağ bacağı dik duruşta ve ayağı Hades'in dizi üzerindedir. Ayakları bej renginde sandalet giyimlidir.

Erguvan renginde *khiton* üzerine, altın renginde *himation* giyimlidir. *Khiton*u, beyaz renk ile ışıklandırılmış, etek ucundaki kıvrımları siyah ile vurgulanmıştır. *Himation*un kıvrımları ve gölgelendirilmesi ise kiremit rengi ile belirtilmiştir. Sol elinde haç vardır. Sağ eli tahrip olmuş, ancak elinin pozisyonu ve Adem'in duruşundan, Adem'in elini tuttuğu anlaşılmaktadır.

Âdem, İsa'nın solunda, ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir. Baş, dışta beyaz ve içte siyah ile konturlu beyaz halelidir. Uzun, beyaz saçlı, beyaz bıyıklı ve beyaz sakallıdır. Sol eli beli üzerinde sağ elini ise İsa tutmaktadır. Sağ bacağı dizden kıvrık daha ileride İsa'ya doğru uzatarak adım atmış vaziyette, sol bacağı daha geride ve ayağını Hades iki eli ile tutmaktadır.

Siyah ile konturlanan gri *khitonun* kıvrımları, beyaz ile belirtilmiştir. Kol başlangıcından etek ucuna kadar devam eden ve dışta ince içte kalın olmak üzere, iki siyah çizgi ile bezenmiştir. Altın rengindeki *himationun* kıvrımları kiremit rengi ile vurgulanmıştır. Ayakları sandalet giyimlidir.

Havva, Âdem'in arkasında, ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir. Baş, dışta beyaz ve içte siyah ile konturlu beyaz halelidir. Sarı tenli yüzünün hatları, açık kahverengi ile belirtilmiştir.

Kıvrımları Siyah ile belirtilmiş, gri renkte tunik üzerine *maphorion* giyimlidir. Erguvan rengindeki *maphorionun* kıvrımları ve konturları siyah ile belirtilmiştir. Bedenin aksine, beyaz ile konturlanan ayakları izleyiciye doğru dönük ve iki yana açık vaziyettedir.

Kral Peygamber Davut ile Kral Süleyman, tasvirin solunda üst bölümde, aynı mezar içinde ayakta ve cepheden resmedilmişlerdir. Mezar kaydırmalı olarak taştan yapılmıştır.

Davut'un baş, dışta beyaz ve içte kalın siyah konturlanmış altın renginde halelidir. Başındaki tacın çevresi, üst seviyede iki sıra olmak üzere inci dizisi ile süslenmiştir. İkişer inci ile üç bölüme ayrılan tacın yüzeyi, merkeze daire biçimli, yan bölümlere ise ince uzun dikdörtgen biçimli siyah ile konturlanmış üç beyaz değerli taş yerleştirilmiştir. Tacın alt seviyesine, bir sıra inci ile oluşturulmuş ve iki inci ile sonlanan birer *prependolion* eklenmiştir.

Dalgalı, kısa, beyaz saçlı, beyaz bıyıklı ve beyaz sakallıdır. Kavisli kaşı, göz hatları, göz bebeği, burnu ve dudağı siyah ile çizilmiş, göz akı belirgindir. Açık tenli yüzünün gölgelendirmesi açık kahverengi / turuncu ile vurgulanmıştır.

Sağ elinde haç vardır. Kol ucunda daralan pembe *dibetesionun*, omuz bölümü altın rengindedir. Altın zeminli bölümde, ikişer çizginin eksenlerde ve çapraz eksenlerde kesişmesi ile bezeme alanı oluşturulmuştur. Kesişme alanları dışında kalan alanlara, ikişer sıra halinde üçer, dörder ve beşer inci yerleştirilmiştir. Kesişme alanları, dönüşümlü olarak, gri ve erguvan renginde birer değerli taş ile süslenmiştir. Erguvan

rengindeki *khlamysin* kıvrımları ve gölgelendirmesi siyah ile kumaşın parlaklığı da beyaz ile vurgulanmıştır. *Tablionun* bezemeleri *khlamys* ile aynı düzenlemeye sahiptir.

Süleyman, Davut ile aynı lahit içinde, ayakta ve cepheden resmedilmiştir. Baş, dışta beyaz ve içte siyah konturlu beyaz halelidir. Tacının süslemeleri Davut'unki ile aynı düzenlemeye sahiptir.

Kısa, kızıl saçlı ve açık tenlidir. Yüz hatları kahverengi ile belirtilmiş kavisli bir kaşa, iri göz bebeği ve göz akına sahiptir. Göğüs hizasında olan sağ elinde haç vardır.

Erguvan rengindeki *dibetesionun*, omuz bölümü altın rengindedir. Altın zeminli bölümde, siyah ile çapraz desenler oluşturulmuş ve yer yer değerli taşlar ile süslenmiştir. Turuncu renkteki *khlamysin*, kıvrımları ve gölgeleri siyah ile belirtilmiştir. *Tablionun* süslemeleri de *dibetesion* ile aynı düzenlemeye sahiptir.

Alt bölümde, dört figür bulunmaktadır. Erkek figür, kızıl saçlı, beyaz tunik giyimli ve ellerini önünde kavuşturmuştur. Sağındaki kadın figürü, *maphorion* giyimlidir. Giysisinin altında olan elleri öne İsa'ya doğru uzanmıştır.

Tasvirin sol alt köşesinde ve lahit içinde önde kadın figürü, arkada ise erkek figürü resmedilmiştir. İkisinin de elleri baş hizasında, önde ve olasılıkla olayı anlatmaktadır. Kadın figür, erguvan renginde *maphorion* giyimlidir. Erkek figür ise altın rengi tunik giyimlidir.

İsa'nın sol ayağı ile başına ve sağ ayağı ile dizine bastığı Hades, ayakları lahite dayalı, dizleri yukarıda ve oturur vaziyettedir. Beyaz saç dağınık, elleri ile Adem'in sağ ayağının bileğinden tutmaktadır. Kahverengi teni, ışık gölge etkisi koyu kahverengi ve siyah ile vurgulanmıştır. Bedeninin üst bölümünün çıplak olduğu görülmektedir. Belinde bağlanmış ve dizine kadar devam eden giysisinin, gri ve siyah ile kontrast kurularak ışık gölge etkisi belirtilmiştir. Elleri ve ayakları bağlıdır.

Yazıt: Sahnenin adı üst bölümde İsa'nın sağında "I ANAC" solunda "TACHC" yazılıdır. İsa'nın mandorlası içinde halen sağında "IC" solunda "XC" bulunduğu kristogramı, Adem'in halesinin sağında dikey biçimde adı, Havva'nın başı üzerinde dikey biçimde Havva'nın adı, Davut'un solunda üstte "*Profete*" düzenlemesi altında ligatürü, Süleyman'ın başının sağında dikey biçimde yazılmış adı okunabilmektedir. Alt bölümde şeytanın solunda, dikey biçimde Hades adı yazılıdır.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
---------	----------------	-------

COΛOMON	Solomon	Süleyman
<i>Profete ΔΑΔ</i>	<i>Profete Dad</i>	Davut Peygamber
I ANACTACHC ¹	He <i>Anastasis</i>	<i>Anastasis</i>
IC XC	Ihsus Khristus	İsa
EBA	Eva	Havva
AΔAM	Adam	Adem
⋄⋄ INEKPY EKTON MNHMATON / ANITAN TΩ ²		
⋄⋄ O AΔHC	O Hades	Hades

Yayınlar:

Jerphanion, 1936), 307-32.

M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 160-61.

M. Restle, XLVI, Illusts. 433-443.

L. Rodley, *Byzantine Art and Architecture* (Cambridge: Cambridge University Press, 1994.

¹Yazıtta(Lejandda) *Anastasis* yazısının önündeki I(iota) harfi olasılıkla yazıcının hatasıdır. Bizans Yunancasında *Anastasis*'in başındaki vurgu kelimesi “H (He)” olmalıdır. Ancak, burada ne sert vurgu işareti, ne de doğru yazımda yer alması gereken “H (eta)” harfi bulunmamaktadır.

²Yazıtta yer alan sözcükler, orijinalde birleşik yerleştirilmiş olup; Jerphanion, *A.g.e.*, 1936, s. 327.de “

⋄⋄ I NEKPY EK TON MNHMATON ANICTAN TΩ” olarak yazılmıştır.

3.3.3 Halesiz Tasvir edilen Kral Davut ve Kral Süleyman

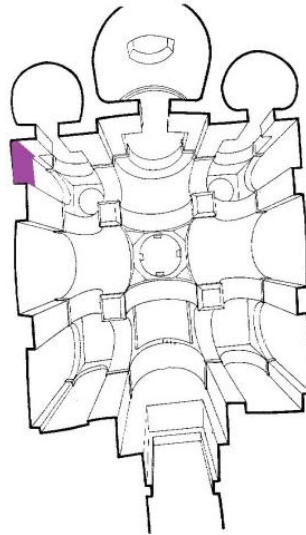
KATALOG NO: 43

Yapının Adı: Göreme Kılıçlar Kilise (29 No.lu Kilise)

Yapının Yeri: Göreme Açık Hava Müzesi'nden, günümüzdeki otopark yanındaki patikadan kuzeye doğru yol alınır. Yaklaşık on dakikalık yürüme mesafesindeki kiliseye Aziz Eusthasios Kilisesi ve Kılıçlar Kuşluk Kilisesi'ni geçtikten sonra ulaşılır.

Tarihlendirme: Jerphanion, Restle, Thierry, Epstein ve Cormack gibi birçok araştırmacı, resimlerin kalitesi ve üslubuna dayanarak, 900 yılından kısa bir süre önce yapının resimlendiğini düşünmektedir. Jolivet-Lévy ise ikonografik programı nedeni ile 10. yüzyılın ikinci yarısına tarihlmeyi uygun görmüştür. Rodley, manastır kompleksini tarihlemeye kilisenin resimlerine dayanarak tarihlemiştir. Buna göre diğer araştırmacılardan daha geç bir tarihi önererek 11. yüzyıla ait olabileceğini belirtmiştir.

Yapının Planı: Yapı, doğu – batı yönünde kapalı Yunan haçı plan tipindedir (Şekil 117). Merkezdeki kare planlı mekan, dört yönde haç kolları ile sınırlandırılmıştır. Haç kolları arasında kalan alanlarda köşe odaları oluşturulmuştur. Yapı, doğudaki üç mekan ile bağlantılı, ortadaki daha büyük boyutlu olmak üzere, at nalı biçimli üç apsislidir.

Şekil 117. Kılıçlar Kilise¹

¹ M. Restle, A.g.e., 1969b.

Merkez mekan, dört sütun üzerine oturtulmuş kuzey-güney doğrultusunda atılmış iki kemer ile desteklenen pandantif geçişli bir kubbe ile; haç kolları ise merkez mekana dik yöndeki birer beşik tonoz ile örtülüdür. Köşe mekanları üçer plaster ve bir sütun üzerine atılmış kemerler ile desteklenen, batıda düz örtülü olup doğuda kubbe örtülüdür.

Sahnenin Yeri: Kuzeydoğu köşe odasının alt seviyesinde, kuzey duvarı ile batıdaki plasterin doğu yüzeyinde resmedilmiştir (Şekil 117).

Diğer Tasvirler: Katalog No 3, Katalog No 17

Tip: Tip?

Tasvir: Tasvirin büyük bir bölümü tahrip nedeni ile seçilememektedir. Dışta kiremit renginde birbirine paralel iki şeridin arasına, kahverengi renkte oluşturulan şerit ile çerçevelenmiştir (Şekil 118).

Şekil 118. Kılıçlar Kilise, *Anastasis*, 2012 yılındaki durumu

Günümüzde ancak İsa'nın seçilebildiği sahnenin fotoğrafı Jerphanion tarafından yayınlanmıştır (Şekil 119). Bu sayede sahnenin merkezinde İsa, sahnenin sağında Âdem, sahnenin solunda Kral Süleyman olduğu anlaşılmıştır

İsa, kiremit renginde bir mandorla içinde; hafif Âdem'e doğru eğik, ayakta ve dörtte üç profilden, resmedilmiştir. Başındaki hale, kiremit rengi ile konturlanmış beyaz renkte ve haç motiflidir. Uzun, kızıl saçlı ve kızıl sakallıdır. Kaşları ve gözü belli belirsiz seçilebilmektedir. Altın rengindeki *khitonun*, kıvrımları kiremit renginde belirtilmiştir. *Himationunun* ise kiremit renginde olduğu anlaşılabilir.

Âdem, sahnenin sağında, sol dizi yerde, sağ dizi ise kıvrık ve dik vaziyette resmedilmiştir. Beyaz saçlı ve beyaz sakallıdır. Kaşları, gözü, burnu ve ağzı net olmasa da seçilebilmektedir. Kolu, dirsekten kıvrık bir vaziyette eli İsa'ya yöneliktir. *Khitonunun* beyaz renkte olduğu seçilebilmekte ve bunun dışında herhangi bir ayrıntı anlaşılmamaktadır. *Himationu* ise erguvan rengindedir.

Şekil 119. Kılıçlar Kilise, *Anastasis*, Jerphanion'dan

Jerphanion'un yayınladığı fotoğrafta Süleyman'ın yüzü ve tacının bir bölümü seçilmektedir. Tacın yüzeyinde, altta bir sıra inci dizisi ve yanda *prependolion* göze çarpmaktadır. Başını sağa doğru yönelmiştir.

Yazıt: Sahnenin adı, üst bölümde İsa'nın solunda yazılıdır. Yine üst bölümde İsa'nın sağında "IC" solunda "XC" bulunduğu kristogramı bulunmaktadır. İsa'nın solunda ve Adem'in başı üzerinde dikey biçimde Adem'in adı okunabilmektedir.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
---------	----------------	-------

IC XC	Ihsus Kristus	İsa
H ANACTACHC	He <i>Anastasis</i>	<i>Anastasis</i>
AΔAM	Adam	Adem

Yayınlar:

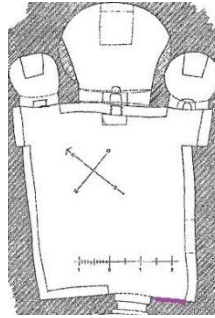
Jerphanion, *A.g.e.*, 1925, s.199-242.

M. Restle, *A*, 1969a, s. 131-34.

M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XXIV, Illuts. 251-278.

C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.* 1991, s. 137-41.

L. Rodley, *A.g.e.* 2010, s. 39-45.

KATALOG NO:44**Yapının Adı:** Çavuşin Nikeforos Fokas Kilisesi (Büyük Güvercinlik Kilisesi)**Yapının Yeri:** Çavuşin'in Göreme yolu üzerindeki çıkışında yer alır.**Tarihlendirme:** Kapadokya'nın imparatorluk ailesi Fokaslar tarafından Nikeforos yönetiminde iken 963-969 yılları arasında dekor edilmiştir.**Yapının Planı:** Yapı, kuzeydoğu-güneybatı yönünde yaklaşık dikdörtgen planlı ve tek neflidir (Şekil 120). Kuzeydoğuda ortadaki daha büyük boyutlu olmak üzere üç apsis açılmıştır. Naos, beşik tonozla örtülmüştür.

Şekil 120. Çavuşin Nikeforos Fokas Kilisesi

Sahnenin Yeri: Naosun batı duvarının güney bölümünde, kapının üzerindeki seviyede tasvir edilmiştir (Şekil 120).**Tip:** Tip 1**Tasvir:** Sahne, kiremit renginde bir şerit ile sağ ve sol yan kenarları yapının biçimine uygun olan, kare bir çerçeve içinde resmedilmiştir. Sahnenin merkezinde İsa, sağında Âdem ile Havva, solunda ise Süleyman ve Davut yer almaktadır. Tasvirin, tahrip olması nedeni ile ayrıntılar tam olarak seçilmemekle birlikte alt bölümde yeşil renkte zemin oluşturulmuştur. Kalıntılardan anlaşıldığına göre sahne, grimsi lacivert bir atmosfere sahiptir (Şekil 121).İsa sahnenin merkezinde, ayakta ve dörtte üç profilden, kiremit rengi ile koturlu oval bir mandorla içinde resmedilmiştir. Baş, olasılıkla kahverengi ile konturlu beyaz halelidir. Figürün yüzü, tahrip nedeni ile anlaşılmamaktadır. Erguvan rengindeki *himationunun* kıvrımları, siyah ve koyu kahverengi ile belirtilmiştir.

Başı sola doğru eğik, sağ eli ile Âdem'in elini tutmumaktadır. Ayakları açık bir vaziyettedir.

Âdem, sahnenin sağında, ayakta ve dörtte üç profilden, yüzü İsa'ya dönük, dizleri kıvrık bir duruşta yer almaktadır. Baş, yüz ve halesi seçilmemektedir.

Konumundan sağ kolunun yukarıda ve elini İsa'ya doğru uzatmış olduğu anlaşılmaktadır. Beyaz / krem *khiton* üzerine, turuncu renkte *himaton* giyimlidir

Havva, Âdem'in arkasında, ayakta ve dörtte üç profilden resmedilmiştir. Tahribat nedeni ile ancak turuncu rengindeki *maphorionu* seçilmektedir.

Sahnenin solunda Davut, büst şeklinde ve cepheden tasvir edilmiştir. Figürlerin baş ve yüz hatları seçilmemektedir.

Davut'un erguvan renginde bir atkı halindeki *lorosa* sahip olduğu anlaşılmaktadır. Atkının kenarları inci bezelidir, ancak bunun dışında herhangi bir ayrıntı seçilememektedir.

Davut'un yanında Süleyman büst şeklinde ve cepheden resmedilmiştir. Baş ve yüz hatları anlaşılmamaktadır. Üzeri, 10. yüzyıldan sonra yaygınlaştığı bilinen baş üzerinden geçirilen tipte bir *loros* giyimlidir. Atkının kenarları, bir sıra inci dizisi ile çevrilidir. Kenarlara dik olarak yerleştirilen iki sıra inci dizisi ile dikdörtgen bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümlere, dikdörtgen biçimli erguvan renginde birer değerli taş yerleştirilmiştir.

Şekil 121. Çavuşin, Nikeforos Fokas Kilisesi, *Anastasis* Sahnesi

Yazıt: Herhangi bir yazı görülememektedir.

3.3.4 Haleli ve Taçsız Tasvir Edilen Süleyman

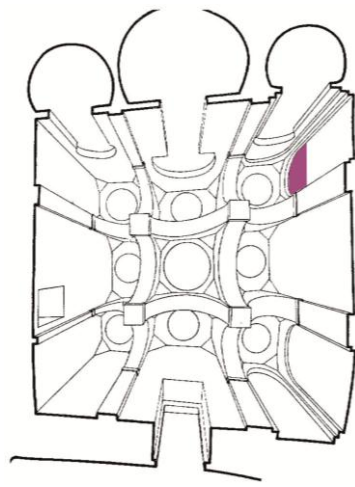
KATALOG NO: 45

Yapının Adı: Göreme Elmalı Kilise (19 No.lu Kilise / Başmelekler Kilisesi)¹

Yapının Yeri: Yapı, günümüzde, Göreme Açık Hava Müzesi içinde yer alır.

Tarihlendirme: Araştırmacılar, yapıda yer alan resimlerin tarihlendirilmesi konusunda 11. yüzyıl ile 15. yüzyıl arasında, farklı görüşlere sahiptir.²

Yapının Planı: Doğu– batı yönünde kareye yakın dikdörtgen planlı yapıya giriş, kuzey duvardaki açıklıktan sağlanmaktadır (Şekil 122). Kilise, dört serbest destekli, kapalı Yunan haçı plan tipindedir.

Şekil 122. Elmalı Kilise³

Dört sütun üzerinde atılmış kemerler ile sınırlandırılan merkezdeki kare planlı mekân, dört yönünde dikdörtgen planlı haç kollarına açılır. Haç kolları arasında kare planlı köşe mekânları açılmıştır. Mekânlar, birer plaster ve sütun üzerine oturtulmuş yarım daire kemer ile sınırlandırılmıştır.

Güney-batı ve güney-doğu köşe mekânlarının duvarlarında, diğer mekânlardan farklı olarak, yarım daire kemerli sığ nişler açılmıştır. Yapı, doğudaki üç mekân ile bağlantılı, ortadaki daha büyük boyutlu olmak üzere, at nalı biçimli üç apsislidir.

Naosu oluşturan mekânlar, köşelerde üçgen takviye konsollarına sahip olup birer kubbe ile örtülüdür.

¹ H. Rott, *A.g.e.*, 1908, s. 219; Jerphanion, *A.g.e.*, 1932), 2,337,124,161.

²11. yüzyılın ortaları /1020-1130 için Bkz. Jerphanion, *A.g.e.*, 1932; A. M. Epstein, *A.g.e.*, 1975; L. Rodley, *A.g.e.*, 2010.

12. yüzyıl için Bkz.Lafontaine-Dosogne, 1963. 1190-1200 için Bkz . M. Restle, *A.g.e.*,1969b, XVII., 12. ve 13. yüzyıllar için Ötügen, *A.g.e.*, 1985.

³ M. Restle, *A.g.e.*, 1969b.

Sahnenin Yeri: Güney köşe odasının, duvar nişinde üst seviyede tasvir edilmiştir (Şekil 122).

Diğer Tasvirler: Katalog No 8, Katalog No 21

Tip: Tip?

Tasvir: Yarım daire kemerli bir niş içine resmedilen sahnenin büyük bir bölümü dökülmüştür. Sahne, gri ve lacivert bir atmosfere ve açık yeşil bir zemine sahiptir.

Sahnenin merkezinde İsa, sol bölümünde Adem ile Havva, sağ bölümünde Süleyman yer almıştır. Âdem ile Havva bir lahit içindedir. Lahit, beyaz üzerine gri renkte iki *merlon*lu motif ile süslenmiştir (Şekil 123).

Beyaz ile vurgulu altın rengi haleli İsa'nın, Âdemi arkasına aldığı ve başını Âdem'e doğru, arkasına çevirdiği anlaşılmaktadır. Beyaz ile ışklandırılmış lacivert bir tunik üzerine, kiremit rengi konturlu turuncu bir üst giysi ile tasvir edilen figürün, sağ bacağı arkadadır. Olasılıkla, sol eli ile haçı tutmakta ve sağ eli ile Âdem'i kendine çekmektedir.

Âdem, beyaz ile konturlu koyu altın rengi halelidir. Profilden tasvir edilen figürün yüz ve gövde tasviri günümüze kadar gelememiştir. Sol bacağı daha önde ve öne doğru eğik bir duruşa sahiptir. Figür, olasılıkla altın renginde bir *himation* altına, gri ile gölgelendirilmiş bir *khiton* giyimlidir.

Şekil 123. Elmalı Kilise, *Anastasis*

Havva, dörtte iki cepheden ve ayakta resmedilmiştir. Başı, beyaz ile konturlanmış altın renginde halelidir. İzleyiciye doğru üzgün bir ifade ile bakmaktadır. Turuncu ile ışıklandırılmış erguvan rengindeki *maphorion* başlığının kenarı, beyaz bir çizgi ile vurgulanmış olup, ortada haç biçiminde yerleştirilmiş dört nokta bezek yapılmıştır. Figür, *maphorion* altında gri ile gölgelendirilmiş beyaz bir tunik giyimlidir.

Sahnenin sağ bölümünde, arkada beyaz konturlu altın rengi halelerinden anlaşılan iki figür ile bu figürlerin önünde Süleyman figürü cepheden tasvir edilmiştir. Genç ve sakalsız olduğu anlaşılan kısa kahverengi saçlı figür, erguvan / kiremit rengi bir giysi ile görülmektedir.

Gövdesinin bir bölümü günümüze gelebilmiş şeytan figürü, İsa'nın ayakları arasında yatar vaziyettedir. Kollarının beyaz bir halat ile bağlı olduğu ve başına doğru kıvrıldığı anlaşılmaktadır. Halatın diğer bir ucu, olasılıkla ayaklarına bağlanmıştır.

Yazıt: Sahnenin adı üst bölümde çerçevede iki şeridin arasında yazılıdır. İsa'nın başının sağında "IC" solunda da "XC" bulunduğu kristogramı yazılıdır. Adem'in solunda yatay biçimde adı, Havva'nın sağında dikey biçimde adı, Süleyman'ın solunda yine dikey biçimde yazılmış adı okunabilmektedir.

Yazılış	Transkripsiyon	Anlam
∴H ANACTACHC	He Anastases	<i>Anastasis</i>
IC XC	Ihsus Khristus	İsa
EYBA	Evba	Havva
AΔAM	Adam	Adem
COΛOMON	Solomon	Süleyman

Yayınlar:

- Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 431-54.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969a, s. 124-25.
M. Restle, *A.g.e.*, 1969b, XIII.
S. Kostof, *A.g.e.*, 1989.
C. Jolivet-Lévy, *A.g.e.*, 1991, s.122-25.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

İslamiyet'e göre Hz. Süleyman Allah'ın vahiy gönderdiği, Hz. Davut ise Allah tarafından kendisine kitap (Zebur / Mezmurlar) gönderilen peygamberlerden biridir. Geçmişteki ve günümüzdeki Musevi / Hıristiyan inancına göre ise çoğunlukla İbrahim, Musa, Harun, Samuel, Nathan vb. gibi Tanrı / Rab / Yahve ile aracısız olarak iletişim halinde olan (ona vahiy gelen) birer peygamber sayılmamaktadırlar. Ancak Davut ve Süleyman'ın Kapadokya Bölgesi'ndeki Bizans kiliselerinde küçümsenmeyecek bir oranda "Peygamber / *Profetes*" ünvanı ile tanımlanarak tasvir edildikleri tespit edilmiştir.

Teolojik olarak her zaman peygamber sayılmamalarına rağmen, günümüz Bizans ikonografisi veya resim sanatı ile ilgili çalışmaları bulunan araştırmacılar genellikle çalışmalarında bu figürlerden "Kral Peygamber" olarak söz etmektedir¹. Tespit edilen bu çelişkili bulgular nedeni ile "Peygamber" ve "*Profetes*" sözcüklerinin anlamlarını araştırma gereği duyulmuştur.

"Peygamber" sözcüğü İbranice'de נָבִיא (nabiy') in karşılığıdır. נָבִיא (nabiy') -ya da נְבִיא (nbay') - sözcüğü, 'peygamber' veya genel anlamı ile "ilham alan adam" anlamlarını taşımaktadır. Sözcüğün kökü נָבִיא (naba') olup "ilham alarak konuşmak, şarkı söylemek, peygamberlik etmek, kehanette bulunmak" anlamlarına gelmektedir. Sözcüğün diş hali olan נְבִיאָה (nbay'ah) 'kadın peygamber' veya genel anlamı ile 'ilham

¹ Yahudi ve Hıristiyan teolojisi ile ilgili yayınlarda "Peygamber" ünvanına rastlanmamıştır. Bkz. Bernardo F. Batto, Kathryn L. Roberts (Ed.), *David and Zion: Biblical Studies in Honor of J.J.M. Roberts*, Winona Lake 2004; William MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu, Eski Antlaşma Serisi, Memurlar-Malaki*, İstanbul 2005; Derek Krueger (Ed.), *Byzantine Christianity, A People's History of Christianity*, Vol. 3, Minneapolis 2006; Baki Adam, "4.1. Tarihsel Gelişimi, İnanç Esasları ve İbadetleri", *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ankara 2010, s. 205 - 250; William Sanford Lasor, David Allan Hubbard and Frederic Wm. Bush, *Eski Antlaşmaya Genel Bakış: Eski Antlaşmanın Bildirisi, Biçimi ve Arka Planı*, Mine Yıldırım and Zeynep Ovalıoğlu (Çev.), İstanbul 2010.

"Kral Peygamber" veya "Peygamber ünvanlarının kullanıldığı Bizans ikonografisi ve Bizans resim sanatı alanındaki bazı eserler şunlardır: Jerphanion, *A.g.e.*, Paris 1928-1942; M. Restle, *A.g.e.*, Vol. I-III, Shannon 1969; Günter Spitzing, *Lexikon Byzantinisch Christlicher Symbole: Die Bilderwelt Griechenlands und Kleinasie*, München 1989; Constantine Cavarinos, *Guide to Byzantine Iconography*, Vol. One, Boston, Massachusetts 1993, s. 179-81; Paul Hetherington (Çev.), *The 'Painter's Manual' of Dionysius of Fourna*, California 1996, s. 28-29.

Ancak bazı yayınlarda özellikle "Kral" ifadesi kullanılmıştır: John Lowden, *Illuminated Prophet Books: A Study of Byzantine Manuscripts of the Major and Minor Prophets*, University Park and London 1969; A D. Kartsonis, *A.g.e.*, 1986; John H. Lowden, Johannes Irmscher and Anthony Cutler, "David," in *Oxford Dictionary of Byzantium*, 1, ed. Alexander P. Kazhdan (Ed.), Oxford 1991), s. 588-9. Araştırmacıardan Kartsonis'in Davut ve Süleyman ile ilgili başka çalışmalarının olduğu da belirtilmelidir.

alan kadın'; dolaylı anlamı ise "kadın şair"dir. Aynı kökten türemiş נָבִיא (nba') sözcüğü "peygamberlik, kehanet"; נָבִיא (nbuw'ah) sözcüğü "yazarak veya konuşarak öngöründe bulunmak, ilhamı öğretmek, peygamberlik etmek" anlamlarına gelmektedir¹. Ancak bu türeyişler ve bunların anlamları üzerine araştırmacılar tarafından uzun zamandır tartışıldığı da tespit edilmiştir.

Yunanca'da ise "προφήτης" (profetes), genel anlamı ile Tanrı'dan ilham alan, yorumlayan / kehanette bulunan (erkek) kişiye verilen isimdir². Bu tanıma göre, Delphi'deki Apollon Tapınağı'nın başkâhini veya kâhinleri ile Eski Mısır tapınaklarındaki en yüksek rütbeli rahipler de buna örnektir. Yunan mitolojisindeki Tebaili ünlü bilici Teiresias ile kahraman, müzisyen, şair ve kâhin Orfeus da bu tanıma uymaktadır³.

Eski Ahit'te "Peygamber" kavramı; "Eskiden İsrail'de biri Tanrı'ya bir şey sormak istediğinde, 'Haydi, biliciye gidelim' derdi. Çünkü bugün peygamber denilene o zaman bilici denirdi." sözleri ile açıklanmıştır⁴. Bununla birlikte Eski Ahit'e göre Davut zamanında Samuel ve Nathan Peygamberler yaşamıştır ve burada onun için "peygamber" sözcüğü kullanılmamıştır.

Apokrif kabul edilen Nikodemus İncili'nde Vaftizci Yahya'nın İsa Mesih'in habercisi olduğu yönündeki sözleri dikkat çekicidir:

"... Ben peygamberlerin sonuncusu Yahya'yım, Tanrı oğlunun yolunu hazırladım. Ve halka günahlarından tövbe etmesini tebliğ ettim. Ve Tanrı'nın oğlu bana geldi ve ben onu uzaktan görünce, halka dedim: "Bakın, Tanrı'nın kuzusu dünyanın günahlarını kaldırıyor!" Ve ben onu elimle Şeria Nehri'nde vaftiz ettim ve Kutsal Ruhun bir güvercin gibi üzerine geldiğini gördüm ve Baba Tanrı'nın sesini işittim, diyordu ki, "Bu benim sevgili oğlumdur, onu beğendim. Ve bundan dolayı o beni size gönderdi ki, Tanrının doğmuş oğlunu buraya gönderdiğini, ona insanları kurtaracağını; ona inanmayanları ise, muhakeme edeceğini sizlere ilan edeyim. Bundan dolayı hepimize diyorum ki, hepimiz için şimdi tövbe etme zamanıdır. Siz yukardaki yanlış

¹ James Strong, "Strong's Hebrew Dictionary" <http://www.holybibleinstitute.com/files/STR_HDIC.PDF> [accessed 5 Mayıs 2013] (s. 456, 458).

² Aynı kökten türemiş "προφητεύω" sözcüğü peygamberlik etmek, kehanette bulunmak anlamındadır.

³ Henry George Liddell and Robert Scott, in *Perseus Digital Library, Tufts University* <<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0057%3Aentry%3Dproph%2Fths>> [accessed 2 Aralık 2013]

⁴ I. Samuel, 9: 9.

dünyanın ilahlarına taptınız ve günaha girdiniz. Başka bir zamanda ama, bu mümkün olmayacaktır...¹

Iustinianos döneminde yaşamış olan Tarihçi Ioannes Malalas ise eserinin genelinde Davut'u herhangi bir sıfat ile adlandırmamışken, sadece Theodosius'un eşi Augusta Evdokia ile ilgili yazdığı bir olayda, Evdokia'nın sözünde "Peygamber" sıfatını kullanmıştır. Malalas'ın eserinde İmparatoriçe'nin Theodosius'un sevdiği adamı öldürmesi üzerine Kudüs'e dua etmek için gittiği ve burada " *Peygamber Davut'un (bana) dediği gibi, 'Senin (benden) kabul ettiğin, Ey Tanrım, Kudüs'ün surlarını onar².* " diyerek Kudüs'ün surlarını yeniden inşa ettirdiği yazılıdır³.

Pisidialı Georgios şiirlerinde özellikle Orfeus tipinde olan "Lir Çalan Davut"a yer vermiş, bunlardan birinde Davut'un müzik yeteneğinin ve Mezmurculuk yönünün ilahi olduğuna, bunun Kutsal Ruh'tan esin olduğunu vurgulamıştır⁴.

Dolayısı ile Davut ve Süleyman için kullanılan "Peygamber" sıfatının "Bilici", "Kâhin", "önceden haber veren" anlamlarında kullanıldığı düşüncesi akla yatkın görünmektedir.

4.1 Kapadokya Bölgesi'ndeki Bizans Kiliselerinde Davut ve Süleyman Tasvirleri

Ele aldığımız kiliselerde 16 Davut ve 15 Süleyman tasviri tek figür halinde resmedilmiştir. Bunun yanında Davut ve Süleyman'ın da yer aldığı 13 *Anastasis* sahnesi de çalışmamız kapsamındadır (Tablo 4).

¹ Ekrem Sarıkçıoğlu, (Ed. & Çev.), *Diğer İnciller (Apokrif İnciller) Yeni Bulunan Belgeler İlave Edilerek Güncellenmiş Metinler ve Tarihi Bilgiler*, Isparta 2009, s. 234-235, Nikodemus, XVIII:2.

² Mezmurlar 51'in 17. ve 18. dizelerine gönderme yapılmıştır. Ancak bu bölümlerin öncesi ise Evdokia'nın sevdiği adamın ölümünden kendini sorumlu tuttuğunu göstererek, göndermenin nedenini ortaya koymaktadır: "Kurtar beni kan dökme suçundan, Ey Tanrı, beni kurtaran Tanrı, Dilim senin kurtarışını ilahilerle övsün. Ya Rab, aç dudaklarımı, Ağzım senin övgülerini duyursun. Çünkü sen kurbandan hoşlanmazsın, Yoksa sunardım sana, Yakmalık sunudan hoşnut kalmazsın. Senin kabul ettiğin kurban alçakgönüllü bir ruhtur, Alçakgönüllü ve pişman bir yüreği hor görmezsin, ey Tanrı. Lütfet, Siyon'a iyilik yap, Yeruşalim'in surlarını onar." (Mezmurlar 51: 14-18)

³ Elizabeth Jeffreys, Michael Jeffreys and Roger Scott, *The Chronicle of John Malalas* (Melbourne: Australian Association for Byzantine Studies, Department of Greek, University of Sydney, 1986), 194-95.

⁴ "David is 'the lyre of the Spirit'." ve "The lyre and the cicada symbolize the musical talents of the Psalmist. By adding the words: 'among the prophets' and 'of the Spirit', however, Pisides makes clear that David is divinely inspired." Bkz. Lauxtermann, "A.g.m.", 2003.

	Tasvir / Sahne Sayısı	Tek Davut			Tek Süleyman			Anastasis		
		Kral	Kral Peygamber	Ünvanlı	Kral	Kral Peygamber	Ünvanlı	Kral	Kral Peygamber	Ünvanlı
Göreme Çev.	16 (7+4+5)	K.N. 1-3	K.N. 8-10	K. N. 16	K.N. 17-18	K.N. 24-25	-	K.N. 32-36, 43-44	-	K.N. 45
Ürgüp	11 (5+4+2)	K.N. 4-5	K.N. 11-13	-	K.N. 19-21	K.N. 26-28	-	K.N. 37, 39	-	-
Gülşehir	4 (1+1+2)	-	K.N. 14	-	-	K.N. 29	-	K.N. 38, 40	-	-
Soğanlı	4 (1+1+2)	-	K.N. 15	-	-	K.N. 30	-	K.N. 43	K.N. 42	-
Ihlara	2	K.N. 6-7	-	-	K.N. 22-23	K.N. 31	-	-	-	-
Toplam	16	7	8	1	7	8	-	11	1	1
		16			15			13		

Tablo 4. Kapadokya'daki Davut ve Süleyman Tasvirlerinin Ünvanlarının Bölgelere Göre Dağılımı

4.1.1 Davut Tasvirleri

İncelediğimiz tek figür halindeki 16 Davut tasvirinin 7'si Göreme'de (Kat. No. 1-3, 8-10, 16), 5'i Ürgüp'te (Kat. No. 4-5, 11-13), 1'i Gülşehir'de (Kat. No. 14), 2'si Ihlara'da (Kat. No. 6-7) ve 1'i Soğanlı'dadır (Kat. No. 15) (Tablo 4).

4.1.1.1 Yer Seçimleri

Tasvirler, tek nefli, iki nefli, serbest haç planlı ve kapalı Yunan haçı planlı kiliselerde kullanılmıştır.

Tasvirlerin 7'si tek nefli kiliselerde karşımıza çıkmıştır (Kat. No. 1-2, 4-5, 10, 14-15). Bu kiliselerden Yeni Tokalı Kilise'de naos tonozunun takviye kemeri üzerinde; Göreme'deki Theotokos (,Vaftizci Yahya ve Aziz Georgios) Kilisesi, Kılıçlar Kuşluk Kilisesi ve Gülşehir Karşı Kilise'de naos üzerini örten tonozun merkezinde görülmektedir (Kat. No. 2, 10, 14). Ürgüp'te Susumbayrı Aziz Theodoros Kilisesi, Kızılçukur Haçlı Kilise ve Soğanlı Azize Barbara Kilisesi'nde ise apsis kemerinin iç yüzeyinde yer verilmiştir (Kat. No. 4-5, 15).

İki nefli kiliselerden ikisinde, Göreme Aziz Eustharios Kilisesi'nde nef üzerini örten tonozun merkezinde ve Cemil Arkhangelos Kilisesi'nde ise apsis kemerinin iç yüzeyinde görülmüştür (Kat. No. 13, 16).

Serbest haç / yonca planlı kiliselerde görülen Davut tasvirleri Ihlara Yılanlı Kilise (Kat. No. 6) ile Ürgüp Tağar Aziz Theodoros Kilisesi'nde apsis kemerinin iç

yüzeyinde (Kat. No. 6, 12), Ihlara Ağaç Altı Kilisesi'nde kubbe kasmağında vardır (Kat. No. 7).

Kapalı Yunan haçı planlı kiliselerde ise Göreme'de Kılıçlar Kilise'de batı haç kolu kuzey kemerinin iç yüzeyinde (Kat. No. 3), Elmalı ve Karanlık Kilise'de merkez mekânın doğu kemerinin iç yüzeyinde (Kat. No. 8-9), Ortahisar Cambazlı Kilise'de apsis kemerinin iç yüzeyinde resmedilmiştir (Kat. No. 11).

4.1.1.2 Kompozisyon

Tasvirlerin 6'sı ayakta, 10'u ise büst şeklindedir. Dikdörtgen biçimli bir çerçeve içinde, ayakta ve tam boy tasvir edilmiş figürler Göreme'de Yeni Tokalı, Elmalı ve Karanlık Kilise'de (Kat. No. 1- 8-9), Ürgüp'te Ortahisar Cambazlı Kilise'de ve Cemil Arkhangelos Kilisesi'nde (Kat. No. 11, 13); ayakta ve yarım boy resmedilmiş olanlar ise Göreme'deki Kılıçlar Kilisesi'ndedir (Kat. No. 3). Büst şeklinde ve daire biçimli bir çerçeve içindeki tasvirlerden Göreme'de Theotokos (Vaftizci Yahya ve Aziz Georgios), Kılıçlar Kuşluk ve Aziz Eusthasios Kiliseleri'nde (Kat. No. 2, 10, 16); Ürgüp'te Susumbayrı Aziz Theodoros, Kızılçukur Haçlı ve Tağar Kiliseleri'nde (Kat. No. 4-5, 12); Gülşehir'de Karşı Kilise ve Soğanlı'da Azize Barbara Kilisesi'ndedir (Kat. No. 14-15). Ihlara'daki Yılanlı ve Ağaç Altı Kiliseleri'ndeki tasvirlerde ise dikdörtgen biçimli bir çerçeve içindedir (Kat. No. 6-7).

4.1.1.3 Kullanılan Ünvanlar

Tek figür halindeki Davut tasvirlerinin, 15'inde tacı ile tasvir edilerek "kral" olduğu (Kat. No. 1, 15), 8'inde "*Profete*" ünvanı da yazılarak "kral peygamber" olduğu vurgulanmıştır (Kat. No. 8, 15). Göreme'deki Aziz Eusthasios Kilisesi'ndeki Davut tasviri ise yalnızca halelidir.

Yalnızca "kral" olarak tasvir edilmiş 7 Davut figürü Göreme'deki Yeni Tokalı¹, Theotokos (Vaftizci Yahya ve Aziz Georgios) ile Kılıçlar Kiliseleri'nde (Kat. No. 1- 3), Ürgüp'teki Susumbayrı Aziz Theodoros ile Kızılçukur Haçlı Kiliseleri'nde (Kat. No. 4-5), Ihlara'da ise Yılanlı ve Ağaç Altı Kilisesi'nde görülmüştür (Kat. No. 6-7) (Tablo 4).

Tacı ve "*Profete*" ünvanı ile birlikte tasvir edilmiş 8 "kral peygamber" tasviri bulunmaktadır. Bunlar Göreme'de Elmalı, Karanlık ve Kılıçlar Kuşluk (Kat. No. 8-10);

¹ Ancak Göreme Yeni Tokalı Kilise'deki üst bölümü tahrip olmuş tasvir Jerphanion tarafından "peygamber" olarak anılmıştır. Tasvirin Elmalı ve Karanlık Kilise'nin duruşu ile benzerliği "kral peygamber" olabileceğini düşündürmektedir (Kat. No. 1, 8-9). Jerphanion, *A.g.e.*, 1932, s. 317.

Ürgüp'te Ortahisar Cambazlı, Tağar ve Cemil Arkhangelos (Kat. No. 11-13); Gülşehir'de Karşı (Kat. No. 14) ve Soğanlı'da Azize Barbara Kiliseleri'ndedir (Kat. No. 15).

Öte yandan halesiz tasvirler de bulunmaktadır: Ihlara Yılanlı ile Gülşehir Karşı Kilise'de Davut figürü halesizdir (Kat. No. 6, 14).

Tasvirlerin 6'sında figür takdis işareti yapmaktadır. Göreme Elmalı Kilise'de sağ elini sol koluna doğru uzatarak baş ve yüzük parmağı ile (Kat. No. 8), Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi'nde sağ elini kendine doğru yönlendirerek baş ve yüzük parmağı ile (Kat. No. 13), Gülşehir Karşı Kilise'de sağ elini kendine doğru yönlendirerek baş ve yüzük parmağı ile (Kat. No. 14), Göreme Kılıçlar Kilisesi'nde sağ elini kendine doğru yönlendirerek baş ve küçük parmağı ile (Kat. No. 3), Göreme Karanlık Kilise'de sağ elini kendine doğru yönlendirerek baş, orta ve yüzük parmağı ile (Kat. No. 9), Ortahisar Cambazlı Kilise'de sağ elini kendine doğru yönlendirerek baş, yüzük ve küçük parmağı ile taktis işareti yapmaktadır (Kat. No. 11). Bu değişiklikler büyük olasılıkla bölgedeki mezhep ve tarikat farklılıklarını göstermektedir¹.

Davut ve Süleyman'ın İsa'nın ataları olduğunun vurgulandığı 5 kilise bulunmaktadır. Bu kiliselerde Davut ve Süleyman tasvirleri bir kemer iç yüzeyinde, daire biçimli bir çerçeve içine alınmış kristogram veya haç motifinin iki yanına yerleştirilmişlerdir. Bunlardan Göreme Elmalı (Kat. No. 8), Ürgüp Cemil Arkhangelos (Kat. No. 13) ve Soğanlı Azize Barbara Kilisesi'nde Davut ve Süleyman "Profete" ünvanına sahiptir (Kat. No. 15). Ancak Ürgüp Kızılçukur Haçlı ve Ihlara Yılanlı Kilise'de ise yalnızca taç ile resmedilmişlerdir (Kat. No. 5-6).

4.1.1.4 Taç, Giysi ve Ayakkabı Seçimi

Figürler çoğunlukla taç ile, bir tunik üzerine *loros*, *khlamys* ve pelerin giyimli resmedilmiştir. Ayaklarında ise *tzangion* veya çizme görülebilmektedir.

Tasvirlerin 15'inde görülen taçlar 3 ana tiptedir:

-Göreme Kılıçlar Kilisesi, Kızılçukur Haçlı Kilise, Susumbayrı Aziz Theodoros ve Ihlara Yılanlı Kilise'de görülen taçlar kademeli olup alt kademesi ters "U" biçiminde düzenlenmiştir (Kat. No. 3-4-4). Kızılçukur Haçlı Kilise'de üç kademeli olarak düzenlenmiş tacın tüm yüzeyi inci dizileri ile süslenmiştir (Kat. No. 5). Ürgüp

¹ Örneğin takdis işareti, Yunan ikonalarında baş ve yüzük parmağı ile ; Rus ikonalarında ise baş, yüzük ve küçük parmak ile yapılmaktadır. Bkz. Konrad Onasch ve Annemarie Schnieper, *Icons: The Fascination and The Reality*, Daniel G. Conklin (Çev.), New York 1997, s. 266.

Susumbayrı Aziz Theodoros Kilisesi'ndeki iki kademeli düzenlenmiş tacın yalnızca çevresi inci dizisi ile süslenmiştir (Kat. No. 4). İhlara Yılanlı Kilise'de ise yine iki kademeli düzenlenmiş tacın yalnızca kademeli alanlarında üçer inci bulunmaktadır. Taçlar birbirinden farklı üsluplara sahiptir (Kat. No. 6).

-Göreme Karanlık Kilise, Elmalı Kilise, Ortahisar Cambazlı, Soğanlı Azize Barbara, Cemil Arkhangelos ve Gülşehir Karşı Kilise'de görülen aşağıdan yukarıya doğru genişleyerek bir bütün halinde tasarlanmış taçların 4'ü *prependolion*ludur (Kat. No. 9, 8, 11, 15, 13, 14). Göreme Elmalı ve Karanlık Kilise'de oldukça birbirine benzeyen taçların merkezine dairevi biçimli beyaz bir değerli taş yerleştirilmiş, tacın kalan tüm yüzeyi ve üst seviyesi inciler ile bezenmiştir. Üst seviyede inciler birer sıra halinde tel ya da ipe geçirilmiş; merkezde ve kenarlarda ise üçlü olarak düzenlenmiştir. Kenarlardaki düzenlemelere tacın diğer taraflarından bağımsız olarak bir sıra inci ile devam ettirilmiş ve üçlü halka ile sonlanmış *prependolion* eklenmiştir (Kat. No. 8-9). Bu taçlara benzeyen Ortahisar Cambazlı Kilise'deki tacın üst seviyesinde, diğerlerinden farklı olarak, merkeze doğru yükseltilerek bir köşe oluşturulmuştur. Tacın ön yüzü, merkezde dairevi biçimli bir erguvan rengi değerli taş ile çevresine yerleştirilmiş inciler ile süslenmiş ve alt yüzeyin kenarlarına bir sıra inci ile oluşturulmuş birer *prependolion* eklenmiştir (Kat. No. 11). Cemil Arkhangelos ve Soğanlı Azize Barbara Kilisesi'ndeki taçlar ise *prependolionsuz*dur (Kat. No. 13, 15).

-Bir çember çevresinde baş üzerinde birleştirilen şeritler ile oluşturulmuş ve *prependolion*lu taçlar Göreme Kılıçlar Kuşluk ve Tağar Aziz Theodoros Kilisesi'nde görülür (Kat. No. 10, 12). Kılıçlar Kuşluk Kilisesi'nde tacın tüm yüzeyi ve kenarlarına eklenen *prependolion* ikişer sıra inci ile süslenmiştir (Kat. No. 10). Tağar Aziz Theodoros Kilisesi'nde ise kasnak ve başın üzerinde birleştirilen şeritler atlamalı olarak erguvan rengi değerli taş ve inciler ile süslenmiştir. Başın üzerindeki şeritlerin birleştirildiği bölümler yine aynı anlayışla vurgulanmıştır (Kat. No. 12).

Bu üç tipin dışında İhlara Ağaç Altı Kilisesi'ndeki taç ise tanımlanamamıştır (Kat. No. 7).

Bir imparatorluk giysisi olan *khlamys*, Kral tasvirlerinde Göreme Yeni Tokalı Kilise'de lacivert ve Kılıçlar Kilisesi'nde erguvan rengindedir (Kat. No. 1, 3). Kral Peygamber tasvirlerinde ise Ortahisar Cambazlı Kilise'de lacivert, Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi ve Soğanlı Azize Barbara Kilisesi'nde erguvan rengindedir (Kat. No. 11, 13, 15).

Türü tanımlanamayan *manto / pelerin* giyimli figürler de bulunmaktadır. Bunlar, kral tasvirlerinde Ürgüp Susumbayrı Aziz Theodoros Kilisesi'nde gri, İhlara Yılanlı Kilise'de koyu gri ve Ağaç Altı Kilisesi'nde kiremit renginde görülmüştür (Kat. No. 4, 6-7). Elmalı Kilise'deki Kral Peygamber Davut tasvirinde ise *khlamys* özelliği taşımayan, ancak ince işçiliği ve bezemesi ile imparatorluk giysisi olduğu düşünülen koyu gri / açık lacivert bir pelerinle resmedilmiştir (Kat. No. 8). Pelerinin çevresi altın rengi kumaş üzerine inci ve beyaz değerli taş kullanımı ile bezenmiş bir bordüre sahiptir.

Diğer bir imparatorluk giysisi olan *loros* kral tasvirlerinden Göreme Theotokos (Vaftizci Yahya ve Aziz Georgios) Kilisesi ile Kızılçukur Haçlı Kilise'de -altın renginde görülmüştür (Kat. No. 2, 5). Kral Peygamber tasvirlerinde ise Göreme Karanlık Kilise'de altın renginde; Kılıçlar Kuşluk Kilisesi, Tağar ve Gülşehir Karşı Kilise'de erguvan renginde *loros* giyimlidir. *Loros* tasvirlerinin tamamı 10. yüzyıl öncesinde sıkça kullanılmış atkı halinde olup çapraz eksenlerde kesiştirilmiş inci dizileri arasında değerli taş süslemelidir.

Bir imparatorluk tuniği olarak bilinen *dibetesion* kral figürlerinden Kılıçlar Kilisesi'nde beyaz ve *khlamys* içinde resmedilmiştir (Kat. No. 3). Kral peygamber figürlerinde ise Göreme Elmalı Kilise'de *pelerin* içinde (Kat. No. 8), Ortahisar Cambazlı Kilise'de *khlamys* içinde görülmektedir (Kat. No. 11).

Tzangion tam anlamı ile Göreme Elmalı Kilise'de tanımlanabilmektedir. Erguvan rengindeki bu ayakkabı beyaz ile vurgulanmış buruna sahip olup üzeri inciler ile süslenmiştir. Çizme ise Cemil Arkhangelos Kilisesi'nde tespit edilmiş ancak ayrıntıları seçilememiştir (Kat. No. 13).

4.1.2 Süleyman Tasvirleri

4.1.2.1 Yer Seçimleri

Tek nefli kiliselerden 7'sinde Süleyman tasviri bulunmaktadır. Bunlardan Göreme'deki Theotokos Vaftizci Yahya ve Aziz Georgios¹, Kılıçlar Kuşluk (Kat. No. 18), Ürgüp'teki Ortahisar Tavşanlı ve Gülşehir Karşı Kilise'de (Kat. No. 21, 29) naos üzerini örten tonozun merkezinde resmedilmiştir. Ürgüp Susumbayrı Aziz Theodoros,

¹ Tasviri inceleme imkânı bulunmadığı ve tasvirin resmine ulaşılamadığından, ele aldığımız Süleyman tasvirleri dışındadır.

Kızılçukur Haçlı ve Soğanlı Azize Barbara Kilisesi'nde (Kat. No. 19-20, 30) apsis kemerinin iç yüzeyinde yer almıştır.

İki nefli kiliselerden yalnız 1'inde Süleyman tasviri vardır. Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi'nde (Kat. No. 28), apsis kemerinin iç yüzeyinde resmedilmiştir.

Serbest haç / yonca planlı kiliselerin 4'ünde Süleyman tasviri bulunmaktadır. Ihlara'daki Ağaç Altı Kilise'de (Kat. No. 24) kubbe kasnağında, Ihlara Yılanlı ve Ürgüp Tağar Aziz Theodoros Kilisesi'nde (Kat. No. 22, 27) apsis kemerinin iç yüzeyinde, Ihlara'daki Sümbüllü Kilise'de de (Kat. No. 31) güneydoğu haç kolu örtüsünde resmedilmiştir.

Kapalı Yunan haçı planlı kiliselerin 4'ünde Süleyman tasviri vardır. Göreme'deki Elmalı ve Karanlık Kilise'de (Kat. No. 24-25) merkez mekânın doğu kemerinin iç yüzeyinde, Göreme Kılıçlar ve Ortahisar Cambazlı Kilisesi'nde ise (Kat. No. 18, 26) apsis kemerinin iç yüzeyinde resmedilmiştir.

4.1.2.2 Kompozisyon

Ayakta ve dikdörtgen biçimli bir çerçeve içinde 6 Süleyman tasviri vardır. Bunlardan Göreme'deki Elmalı ve Karanlık Kilise (Kat. No. 24-25), Ürgüp'teki Ortahisar Cambazlı, Cemil Arkhangelos ve Ihlara'daki Sümbüllü Kilise'de (Kat. No. 26, 28, 31) tam boy resmedilmiş Kral Peygamber, Göreme Kılıçlar Kilise'deki ise Kral olarak resmedilmiştir (Kat. No.17).

Daire biçimli bir çerçeve içinde ve büst şeklinde resmedilmiş 7 Süleyman tasviri vardır. Bunlardan Göreme Kılıçlar Kuşluk, Tağar Aziz Theodoros, Gülşehir Karşı ve Soğanlı Azize Barbara Kilisesi'nde Kral Peygamber (Kat. No. 18, 27, 29-30); Ürgüp Susumbayrı Aziz Theodoros, Kızılçukur Haçlı ve Ortahisar Tavşanlı Kilise'de Kral olarak tasvir edilmiştir (Kat. No. 19-21). Büst şeklinde resmedilmiş Ihlara Yılanlı ve Ağaç Altı Kilisesi'nde dikdörtgen biçimli çerçeve tercih edilmiştir (Kat. No. 22-23).

4.1.2.3 Kullanılan Ünvanlar

Yalnızca tacı ile günümüze gelen 7 Kral Süleyman figürü, Göreme'de Kılıçlar ve Kılıçlar Kuşluk Kilisesi'nde (Kat. No. 17- 18), Ürgüp'te Susumbayrı Aziz Theodoros (Kat. No. 19), Kızılçukur Haçlı (Kat. No. 20), Ortahisar Tavşanlı Kilise'de (Kat. No. 21); Ihlara'da ise Yılanlı ve Ağaçaltı Kilisesi'ndedir (Kat. No. 22-23). Gülşehir ve Soğanlı çevresinde, tek figür halinde Kral Süleyman tasvirleri tespit edilmiştir.

Taç ve “*Profete*” açıklaması ile resmedilen 8 Kral Peygamber Süleyman tasviri, Göreme’de Elmalı ve Karanlık Kilise’de (Kat. No. 24-25), Ürgüp’te Ortahisar Cambazlı (Kat. No. 26), Tağar Aziz Theodoros ve Cemil Arkhangelos Kilisesi’nde (Kat. No. 27-28), Gülşehir Karşı Kilise’de (Kat. No. 29), Soğanlı Azize Barbara Kilisesi’nde (Kat. No. 30), Ihlara Sümbüllü Kilisesi’nde vardır (Kat. No. 31).

Tasvirlerin 12’si haleli iken Ortahisar Tavşanlı, Ihlara Yılanlı ve Gülşehir Karşı Kilise’de halesizdir.

Süleyman tasvirlerinin 7’sinde figür takdis işareti yapmaktadır. Göreme Kılıçlar Kilisesi’nde sağ elini kendine doğru yönelterek baş ve yüzük parmağı ile (Kat. No. 17), Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi’nde sağ elini yukarı doğru kaldırarak baş ve yüzük parmağı ile (Kat. No. 28), Gülşehir Karşı Kilise’de sağ elini yukarıya doğru kaldırarak baş ve yüzük parmağı ile (Kat. No. 29), Göreme Elmalı Kilise’de sağ elini yukarı doğru kaldırarak baş, orta ve yüzük parmağı ile (Kat. No. 24), Karanlık Kilise’de sağ elini kendine doğru yönelterek baş, orta ve yüzük parmağı ile (Kat. No. 25), Ortahisar Cambazlı Kilise’de baş, yüzük ve küçük parmağı ile (Kat. No. 26), Ihlara Sümbüllü Kilise’de sağ elini kendine doğru yönelterek baş, yüzük ve küçük parmağı ile takdis işareti yapmaktadır (Kat. No. 31).

4.1.2.4 Taç, Giysi ve Ayakkabı Seçimleri

Ele aldığımız 15 Süleyman tasvirinin tamamı taç ile resmedilmiştir. Davut’unda resmedildiği kiliselerde Süleyman’ın tacı Davut’un tacı ile aynı biçimde düzenlenmiştir (Kat. No. 3-9, 11-15, 17, 19-20, 22-26, 28-30). Bunun yanında, yalnızca Süleyman’ın tasvir edildiği Ihlara Sümbüllü Kilise’deki taç bir kasnak çevresinde geliştirilmiştir (Kat. No. 31). İki sıra inci ile oluşturulmuş kasnağın üst bölümüne merkezde inciler ile oluşturulmuş yarım çember biçimli bir süsleme; alt seviyesinin kenarına ise bir sıra inciden oluşan *prependolion* eklenmiştir. Diğer tüm taç tasvirlerinden farklı olan Ortahisar Tavşanlı Kilise’deki üç kademeli olarak düzenlenmiş, rengi saçının rengi ile aynı olmasından dolayı alt bölümü seçilemeyen taç daha çok bir başlığı andırmaktadır (Kat. No. 21).

Tasvirlerin giyiminde *khlamys*, pelerin ve *loros* çeşitleri ile *dibetesion* görülmektedir.

Khlamys giyimli 4 Süleyman tasviri görülmektedir. Göreme Kılıçlar, Ortahisar Cambazlı, Ürgüp Cemil Arkhangelos ve Soğanlı Azize Barbara Kiliseleri’ndeki bu

tasvirler erguvan renginde olup bezemeli *tabliona* sahiptir (Kat. No. 17, 26, 28, 30). Bunun dışında Göreme Elmalı Kilise'deki erguvan rengindeki pelerinin de imparatorluk giysisi olabileceği kanaatindeyiz (Kat. No. 24).

Ürgüp Susumbayrı Aziz Theodoros Kilisesi ile Ihlara Yılanlı ve Ağaç Altı Kiliseleri'nde görülen manto / pelerinin türü ise tanımlanamamıştır (Kat. No. 19, 22-23). Orfeus tipini andıran Ortahisar Tavşanlı Kilise'deki tasvirin üzerindeki *manto* ise tam anlamı ile günlük yaşamda giyilen bir giysiyi yansıtmaktadır (Kat. No. 21)

İmparatorluk giysisi özelliği taşıyan *loros* giyimli 5 Süleyman tasviri vardır. Bunlardan Gülşehir Karşı Kilise'deki tasvirde 10. yüzyıl öncesinde sıkça görülen tiptedir (Kat. No.29). Göreme Kılıçlar Kuşluk, Karanlık, Ürgüp Tağar Aziz Theodoros ve Ihlara Sümbüllü Kilise'deki *loros* tasvirleri 10. yüzyıldan sonra sıkça görülmeye başlanan baş üzerinden giyilen tiptedir (Kat. No. 18, 25, 27, 31) . Kılıçlar Kuşluk ve Tağar Aziz Theodoros Kiliseleri'ndeki Davut tasvirlerinde çapraz *loros* görülürken Süleyman tasvirlerinde 10. yüzyıl ile birlikte yaygınlaşan baş üzerinden giyilen tipteki *loros* tercih edilmesi dikkat çekicidir (Kat. No. 10, 12, 18, 27). *Loros* giyimli bu tasvirlerde Süleyman, aynı zamanda Kral Peygamber olarak tanımlanmışlardır. Ürgüp'te Kızılçukur Haçlı ve Ortahisar Tavşanlı Kilise'deki giysi tasviri ise *loros* özelliğini tam anlamı ile yansıtmamakla birlikte *lorosa* benzemektedir (Kat. No. 20-21).

Süleyman tasvirlerinin 5'inde *dibetesion* tanımlanabilmiştir. Göreme Kılıçlar Kilisesi'nde beyaz, Ortahisar Cambazlı Kilisesi'nde gümüş ve Cemil Arkhangelos Kilisesi'nde erguvan renginde görülen *dibetesion khlamys* içindedir (Kat. No. 17, 26, 28). Bunun yanında Göreme Karanlık Kilise'de erguvan rengi ve Ihlara Sümbüllü Kilisesi'nde kiremit renginde olan *dibetesion* üzerinde *loros* bulunmaktadır (Kat. No. 25, 31). Elmalı Kilise'de ise erguvan renginde *dibetesion* üzerine *pelerin* giyimlidir (Kat. No. 24).

Tasvirlerde Elmalı ve Karanlık Kilise'de *tzangion*, Ortahisar Cambazlı ve Cemil Arkhangelos Kilisesi'nde *çizme* giyimlidir (Kat. No. 24-25-26, 28). Elmalı Kilise'deki *tzangion* Davut'unki ile benzer biçimde düzenlenmiştir (Kat. No. 24). Karanlık Kilise'deki *tzangionun* da burnu beyaz ile vurgulanmış ve üzeri inciler ile süslenmiştir. Ancak diğerinden farklı olarak herhangi bir yüzey rengine sahip olmayıp siyah kontur ile belirtilmiştir (Kat. No. 25). Cemil Arkhangelos ve Ortahisar Cambazlı Kilise'deki *çizme* tasvirlerinin ise ayrıntıları seçilememektedir (Kat. No. 28, 26).

4.1.3 Anastasis

Kompozisyonda Davut ve Süleyman'a yer verilen 14 *Anastasis* sahnesi tespit edilmiştir. Bunlar Göreme'de El Nazar, Eski Tokalı, Yeni Tokalı, Çarıklı, Karanlık, Kılıçlar, Çavuşin Nikeforos Fokas ve Elmalı Kilise (Kat. No. 32-33-34-35-36, 43-44-45), Güllüdere Ayvalı Kilise (Kat. No. 37), Ürgüp'te Acıgöl Tatların A ve Cemil Arkhangelos Kilisesi (Kat. No. 38-39), Gülşehir'de Karşı Kilise (Kat. No. 40), Soğanlı'da Karabaş ve Azize Barbara Kilisesi'dir (Kat. No. 41-42). İhlara'daki kiliselerde ise Davut ve Süleyman'ın yer aldığı *Anastasis* sahnesi bulunmamaktadır.

Sahne, tek nefli, iki nefli, serbest haç ve kapalı Yunan haçı planlı kiliselerde tespit edilmiştir.

Tek nefli kiliselerin 7'sinde *Anastasis* siklusa dâhil edilmiştir. Sahne yerleşiminde Theotokos Vaftizci Yahya ve Aziz Georgios Kilisesi ile Çavuşin Nikeforos Fokas Kilisesi'nde güneybatı duvarda (Kat. No. 44); naosun - tonoz örtüsünün kuzey doğu köşesinde görülen Gülşehir Karşı Kilise ile Soğanlı Karabaş ve Azize Barbara Kiliseleri'nde siklus sırasına uygun olduğu; ancak Eski Tokalı Kilise'de ise bu sıraya uyulmadığı görülmüştür (Kat. No. 37, 41-42, 33). Diğer sahne yer seçimlerinden farklı olarak Yeni Tokalı Kilise'de ise *Anastasis* sahnesi apsis duvarında ve siklus sırasına uygun olarak resmedilmiştir (Kat. No. 34).

İki nefli kiliselerde, Güllüdere Ayvalı, Cemil Arkhangelos ve Tatların A Kilisesi'nde, nef seçiminde farklılık olmakla birlikte, kuzey duvarda resmedilmiştir (Kat. No. 37, 39, 38).

Serbest haç planlı yapılardan sahnenin yer verildiği El Nazar Kilisesi'dir ve kuzey haç kolunun tonoz örtüsünde yer almıştır (Kat. No. 32).

Kapalı Yunan haçı planlı kiliselerin 4'ünde tasvir edilmiştir. Çarıklı, Karanlık ve Elmalı Kiliseleri'nde güneydoğu köşe odasının duvarında açılan nişin üst seviyesinde resmedilmiştir (Kat. No 35-36, 45). Kılıçlar Kilisesi'nde kuzeydoğu köşe odasında nişin alt seviyesinde bulunmaktadır (Kat. No. 43).

4.1.3.1 İsa

Ele aldığımız 14 kilisenin *Anastasis* sahnelerinde İsa, 12'sinde merkezde, 2'sinde sahnenin solunda konumlandırılmıştır. Göreme Eski Tokalı, Yeni Tokalı, Çarıklı, Karanlık, Güllüdere Ayvalı, Acıgöl Tatların A, Ürgüp Cemil Arkhangelos, Gülşehir Karşı, Soğanlı Karabaş ve Azize Barbara, Çavuşin Nikeforos Fokas ile Elmalı

Kiliseleri'nde merkezde (Kat. No. 33-34-35-36-37-38-39-40-41-42, 44-45), El Nazar ve Kılıçlar Kilisesi'nde sahnenin solunda görülür (Kat. No. 32, 43).

İsa'nın mandorla içinde tasvir edilmiş olduğu 5 *Anastasis* sahnesi El Nazar, Eski Tokalı, Yeni Tokalı, Kılıçlar ve Çavuşin Nikeforos Fokas Kiliseleri'nde İsa mandorla içinde ve haç motifli haleli (Kat. No. 32-33-34, 43-44); El Nazar Kilisesi'nde ise halesinde haç motifi bulunmamaktadır.

İsa haç motifli haleli olarak Göreme Eski tokalı, Yeni Tokalı, Çarıklı, Karanlık, Güllüdere Ayvalı, Acıgöl Tatların A, Ürgüp Cemil Arkhangelos, Gülşehir Karşı ve Soğanlı Azize Barbara Kiliseleri'nde tasvir edilmiş (Kat. No. 33-34-35-36-37-38-39-40, 42), Soğanlı Karabaş, Göreme Kılıçlar, Çavuşin Nikeforos Fokas ve Göreme Elmalı Kiliseleri'nde oluşan tahribat nedeni ile haç motifi görülememektedir (Kat. No. 41, 43-44-45).

Tasvirlerde ayakta resmedilmiş olan İsa, Göreme El Nazar, Elmalı, Çarıklı ve Soğanlı Azize Barbara Kiliseleri'nde profilden (Kat. No. 32, 45, 35, 42), Acıgöl Tatların A ve Soğanlı Karabaş Kilisesi'nde cepheden (Kat. No. 38, 41), Eski Tokalı, Karanlık, Cemil Arkhangelos, Gülşehir Karşı ve Çavuşin Nikeforos Fokas Kiliseleri'nde dörtte üç cepheden resmedilmiştir (Kat. No. 33, 36, 39-40, 44). Göreme Yeni Tokalı, Güllüdere Ayvalı ve Kılıçlar kiliselerinde tahribat nedeni ile ayrıntı seçilememektedir (Kat. No. 34, 43).

Genellikle ayakta ve dörtte üç cepheden tasvir edilmiş olan İsa, *Anastasis* sahnelerinde başı Adem'e dönük, sol ayağını bir adım öne atmış, Şeytan'ın bulunduğu bütün sahnelerde ise Şeytan'ın üzerine basmaktadır. *Khithon* üzerine *himation* giyimlidir. Sol eli ile haçı tutmakta sağ eli ile de Adem'in bileğinden tutmaktadır.

İsa tüm sahnelerde *khithon* üzerine *himation* giyimlidir. *Khithon*, erguvan rengi (Kat. No. 32, 35, 42, 44), lacivert (Kat. No. 33, 39-40, 45) ve gri (Kat. No. 36, 38) tonlarındadır. *Himation* ise çoğunlukla erguvan renginde (Kat. No. 32-33, 35, 38-40, 44, 45), kimi örneklerde ise altın rengindedir (Kat. No. 36, 41-42).

Göreme Yeni Tokalı, Kılıçlar ve Güllüdere Ayvalı Kiliseleri'nde yapıda oluşan tahribat nedeni ile giysilerin ayrıntıları görülememektedir (Kat. No. 34, 37, 43).

4.1.3.2 Adem ve Havva

Ele aldığımız kiliselerde Adem ve Havva figürünün, sahnenin sağında yer aldığı 6, solunda yer aldığı 7 *Anastasis* sahnesi bulunmaktadır. Yeni Tokalı Kilise'de ise

oluşan tahribat nedeni ile Adem ve Havva figürü görülememektedir (Kat. No. 34). El Nazar, Eski Tokalı, Güllüdere Ayvalı, Soğanlı Azize Barbara, Kılıçlar ve Çavuşin Nikeforos Fokas Kiliseleri'nde Adem ve Havva, sahnenin sağında resmedilmiştir (Kat. No. 32-33, 37, 42-43, 44). Çarıklı, Karanlık, Acıgöl Tatların A, Cemil Arkhangelos, Gülşehir Karşı, Soğanlı Karabaş ve Elmalı Kiliseleri'nde ise sahnenin solunda konumlanmıştır (Kat. No. 35-36, 38-39-40-41, 45).

Adem ve Havva'nın lahit üzerinde tasvir edilmiş olduğu 7 *Anastasis* sahnesi vardır. Çarıklı, Karanlık, Ürgüp Cemil Arkhangelos, Gülşehir Karşı, Soğanlı Karabaş ve Elmalı Kiliseleri'nde lahit üzerinde resmedilmişlerdir (Kat. No. 35-36, 39-40-41, 45). Yeni Tokalı, Güllüdere Ayvalı, Kılıçlar ve Çavuşin Nikeforos Fokas Kiliseleri'nde oluşan tahribat nedeni ile görülememektedir (Kat. No. 34, 37, 43-44). El Nazar, Eski Tokalı ve Soğanlı azize Barbara Kiliseleri'nde ise lahit bulunmamaktadır (Kat. No. 32-33, 42). Acıgöl Tatların A Kilisesi'nde Adem lahit içinde, Havva ise lahit içinde değildir (Kat. No. 38).

Adem ve Havva'nın haleli olarak tasvir edilmiş olduğu 9 *Anastasis* sahnesi vardır. El Nazar, Çarıklı, Karanlık, Acıgöl Tatların A, Ürgüp Cemil Arkhangelos, Gülşehir Karşı, Soğanlı Karabaş ve Azize Barbara ile Göreme Elmalı Kiliseleri'nde haleli olarak (Kat. No. 32, 35-36, 38-39-40-41-42, 45), Eski Tokalı Kilise'de halesiz resmedilmişlerdir (Kat. No.33). Yeni Tokalı, Güllüdere Ayvalı, Kılıçlar ve Çavuşin Nikeforos Fokas Kiliseleri'nde ise oluşan tahribat nedeni ile görülememektedir (Kat. No. 34, 37, 43-44)

Tasvirlerde ayakta ve dizi kıvrık resmedilmiş olan Adem Acıgöl Tatların A ve Gülşehir Karşı Kilise'de cepheden (Kat. No. 38, 40), Göreme Karanlık, Elmalı ve Soğanlı Azize Barbara Kiliselerinde profilden (Kat. No. 36, 45, 42), Göreme El Nazar, Eski Tokalı, Çarıklı, Ürgüp Cemil Arkhangelos, Soğanlı Karabaş ve Çavuşin Nikeforos Fokas Kiliseleri'nde dörtte üç cepheden resmedilmiştir (Kat. No. 32-33,35, 39, 41, 44). Göreme Yeni Tokalı, Güllüdere Ayvalı ve Kılıçlar Kilisesi'nde yapıda oluşan tahribat nedeni ile herhangi bir ayrıntı anlayışlamamıştır (Kat. No. 34, 37,43).

Çalışmamız kapsamındaki *Anastasis* sahnelerinden El Nazar, Tatların A, Soğanlı Karabaş ve Azize Barbara Kiliseleri'nde Âdem İsa'ya doğru bakar, İsa da Âdem'in bileğinden tutar vaziyettedir (Kat. No. 32, 38, 41-42). El Nazar, Çarıklı ve Acıgöl Tatların A Kiliseleri'nin *Anastasis* sahnelerinde İsa, Âdem'in sol bileğinden (Kat. No. 32, 35, 38), diğer kiliselerde ise sağ bileğinden tutmaktadır.

Adem, tüm tasvirlerde *khiton* üzerine *himation* giyimlidir. *Khiton* Göreme El Nazar, Eski Tokalı, Çarıklı, Karanlık, Elmalı, Güllüdere Ayvalı, Soğanlı Karabaş ve Azize Barbara ile Çavuşin Nikeforos Fokas Kilisesi'nde beyaz (Kat. No. 32-33, 35-37, 41-42, 44-45); Tatların A Kilisesi'nde bej (Kat. No. 38), Cemil Arkhangelos Kilisesi'nde erguvan (Kat. No. 39), Gülşehir Karşı Kilise'de ise gri renktedir (Kat. No. 40). *Himation* ise Göreme'de Çarıklı, Karanlık, Elmalı, Güllüdere Ayvalı, Soğanlı Karabaş ve Azize Barbara Kiliseleri'nde Altın rengi (Kat. No. 35-37, 45, 41-42), El Nazar ve Eski Tokalı Kilise'de beyaz (Kat. No. 32-33), Cemil Arkhangelos Kilisesi'nde gri (Kat. No. 39), Acıgöl Tatların A, Gülşehir Karşı ve Göreme Kılıçlar Kiliseleri'nde erguvan rengi (Kat. No. 38, 40, 43), Çavuşin Nikeforos Fokas Kilisesi'nde turuncu renktedir (Kat. No. 44).

Anastasis sahnelerinin tümünde Adem'in arkasında ayakta resmedilmiş olan Havva Göreme El Nazar, Eski Tokalı, Karanlık, Acıgöl Tatların A, Ürgüp Cemil Arkhangelos, Gülşehir Karşı, Soğanlı Azize Barbara ve Çavuşin Nikeforos Fokas Kiliseleri'nde dörtte üç cepheden (Kat. No. 32-33, 36, 38-39, 40, 42, 44), Göreme Elmalı Kilise'de profilden (Kat. No. 45), Göreme Çarıklı Kilise'de dörtte iki cepheden (Kat. No. 35), Soğanlı Karabaş Kilisesi'nde dörtte iki profilden resmedilmiştir (Kat. No. 41).

Havva, tasvirlerde tunik üzerine *maphorion* giyimlidir. Tunüğün rengi çoğunlukla beyaz renge sahiptir (Kat. No. 35-36, 38, 41,). Ancak erguvan (Kat. No. 32-33), lacivert ve gri renkler de kullanılmıştır (Kat. No. 39,42). *Maphorion* ise tasvirlerin büyük çoğunluğunda erguvan rengine sahip iken Çavuşin Nikeforos Fokas Kilisesi'nde turuncu renk kullanılmıştır.

Göreme Yeni Tokalı, Güllüdere Ayvalı ve Göreme Kılıçlar Kiliseleri'nde tahribat nedeni ile herhangi bir ayrıntı seçilememiştir (Kat. No. 34, 37, 43).

4.1.3.3 Davut ve Süleyman

Çalışmamız kapsamında ele aldığımız 14 *Anastasis* sahnesinde Eski Tokalı, Nikeforos Fokas ve Güllüdere Ayvalı Kilise'de sahnenin sağ üst köşesinde, El Nazar Kilisesi'nde sahnenin sol üst köşesinde büst şeklinde resmedilmiştir (Kat. No. 33, 44, 37, 32).

Göreme Elmalı, Karanlık, Çarıklı, Cemil Arkhangelos, Soğanlı Karabaş Kiliseleri'nde sahnenin solunda ve ayakta, Yeni Tokalı, Kılıçlar ve Azize Barbara

Kiliseleri'nde sahnenin sağında ve ayakta yer almıştır (Kat. No. 45, 35-36, 39, 41). Ancak Tatların A Kilisesi'nde yalnızca Davut'a yer verilmiştir (Kat. No. 38). Göreme Kılıçlar ve Elmalı Kilisesi'ndeki *Anastasis* sahnelerinde de Davut figürü oluşan tahribat nedeni ile görülememektedir (Kat. No. 43, 45).

Göreme'de El Nazar, Eski Tokalı, Yeni Tokalı, Çarıklı, Karanlık, Güllüdere Ayvalı, Ürgüp Cemil Arkhangelos, Gülşehir Karşı ve soğanlı Karabaş Kilise'de Kral Davut ve Kral Süleyman olarak (Kat. No. 32-33-34-35-36, 37, 39-40-41), Soğanlı Azize Barbara Kilisesi'nde Kral Peygamber Davut ve Kral Süleyman olarak tasvir edilmiştir (Kat. No. 42). Acıgöl Tatların A Kilisesi'nin *Anastasis* sahnesinde Kral Davut tasvir edilmiş, Süleyman'a yer verilmemiştir (Kat. No. 38).

Kral Davut ve Kral Süleyman Çavuşın Nikeforos Fokas Kilisesi'nde halesiz tasvir edilmiştir (Kat. No. 44).

Göreme Kılıçlar Kilise'nin *Anastasis* sahnesinde Süleyman taçlı ve halesiz, Elmalı Kilise'de ise taçsız ve halesizdir (Kat. No. 43, 45).

Davut'un *khlamys* giyimli resmedildiği 6 *Anastasis* sahnesi vardır. Soğanlı Karabaş ve Göreme Yeni Tokalı Kilise'de gri renkli giysisinin ayrıntıları oluşan tahribat nedeni ile görülememektedir (Kat. No. 41, 34). Çarıklı Kilise'de gri renkli, üzeri bitkisel bezemeli *khlamysin tablionu*, inci ve değerli taşlar ile süslenmiş (Kat. No. 35) ; Karanlık Kilise ve Soğanlı Azize Barbara Kilisesi'nde erguvan renginde, *tablionları* inci ve değerli taşlar ile düzenlenmiş (Kat. No. 36, 42), Gülşehir Karşı Kilise'de erguvan renginde ve Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi'nde lacivert renkli *khlamysler tabliionsuz* olarak resmedilmiştir (Kat. No. 40)

Davut'un *loros* giyimli resmedildiği 4 *Anastasis* sahnesi bulunmaktadır. El Nazar, Eski Tokalı, Güllüdere Ayvalı ve Çavuşın Nikeforos Fokas Kiliseleri'nde erguvan renginde, inci ve değerli taşlar ile bezenmiş çapraz *loros* giyimlidir (Kat. No. 32-33, 37, 44).

Davut'un pelerin giyimli resmedildiği 2 *Anastasis* sahnesi vardır. Acıgöl Tatların A Kilisesi'nde erguvan renginde kenar şeridi altın işlemeli, Cemil Arkhangelos Kilisesi'nde lacivert renkte olup ayrıntıları seçilememektedir (Kat. No. 38-39)

Süleyman'a *khlamys* giyimli olarak 5 *Anastasis* sahnesinde yer verilmiştir. Çarıklı ve Azize Barbara Kiliseleri'nde erguvan rengindeki *khlamyslerin tablionu* inci ve değerli taşlar ile bezenmiş (Kat. No. 35, 42), Karanlık Kilise'de kiremit renginde, Karabaş Kilise'de ise olasılıkla kiremit renginde resmedilmiştir (Kat. No. 36, 41).

Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi'nde de erguvan renginde olan *khlamys tabliionsuz* olarak resmedilmiştir.

Yeni Tokalı Kilise'de oluşan tahribat nedeni ile Süleyman'ın giysisi görülememektedir. Gülşehir Karşı Kilise'de ise giysisinin türü anlaşılammaktadır (Kat. No. 34, 40).

Süleyman'ın *loros* giyimli olarak resimlendiği 4 *Anastasis* sahnesi vardır. El Nazar, Eski Tokalı ve Güllüdere Ayvalı Kilise'de erguvan renginde, Davut'un giysisi ile aynı şekilde düzenlenmiş çapraz *loros* giyimlidir (Kat. No. 32-33, 37). Çavuşın Nikeforos Fokas Kilisesi'nde erguvan renginde, inci ve değerli taşlar ile bezenmiş baş üzerinden giyilen tipte bir *loros* giyimlidir (Kat. No. 44).

Süleyman'ın giysisi, Eski Tokalı, Kılıçlar ve Elmalı Kilise'de oluşan tahribat nedeni ile görülememektedir (Kat. No. 33, 43-44)

4.1.3.4 Vaftizci Yahya

Vaftizci Yahya, ele aldığımız kiliselerden 3'ünde görülmektedir. 3 kilisede de sahenin solunda, ayakta, dörtte üç cepheden, haleli, dağınık, uzun saçlı, bıyıklı ve sakallıdır. Figür Acıgöl Tatların A Kilisesi'nde lahit içinde görülmekte ve sol elinde açık bir rulo vardır (Kat. No. 38). Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi'nde ise sağ eli göğsü üzerinde, baş ve yüzük parmağı ile takdis işareti yapmaktadır (Kat. No. 39).

Acıgöl Tatların A Kilisesi'nde altın rengi tunik üzerine erguvan *khlamys*, Cemil Arkhangelos Kilisesi'nde ise yine altın rengi tunik üzerine açık erguvan *manto* giyimlidir (Kat. No. 38, 39).

Yeni Tokalı Kilise'de yapıda oluşan tahribat nedeni ile başı ve halesi görülen figürün bedeni görülmemektedir.

4.1.3.5 Cehennem Zebanisi / Hades

Sahnenin alt bölümünde ve İsa'nın ayakları altında konumlandırılmış olan Hades 2, cehennem zebanisi ise 5 sahnede yer almıştır. Figürlerin tümü dağınık beyaz saçlı, elleri ve ayakları zincir ya da ip ile bağlıdır.

Soğanlı Azize Barbara Kilisesi'ndeki Hades figürü kahverengi tenli ve oturur vaziyette, belinin alt bölümü gri giyimli olup İsa üzerine basmaktadır (Kat. No. 42). Gülşehir Karşı Kilise'de ise altın rengi bir tene sahip figür çıplak ve yatar vaziyette ayaklarını sahenin soluna doğru uzatmıştır (Kat. No. 40).

Ürgüp Cemil Arkhangelos ve Soğanlı Azize Barbara Kilisesi'nde Adem'in ayağını tutar vaziyettedir (Kat. No. 39, 42).

Göreme Eski Tokalı Kilise'de açık bir tene sahip olan cehennem zebanisinin ayakları sahnenin soluna doğru yatar vaziyette belinden aşağısı örtülüdür (Kat. No. 33). Çarıklı Kilise'de kızıl tenli ve ayakları sahnenin sol yanına doğru yatar bir duruşta, İsa'nın ayakları altındadır (Kat. No. 35). Karanlık Kilise'deki gri tenli figürün ayakları sahnenin soluna doğru uzanmış ve yine İsa üzerine basmaktadır (Kat. No. 36). Acıgöl Tatların A Kilisesi'nde siyah tenli, ayakları sahnenin sol yanında ve yüzü aşağıda uzanmış vaziyettedir (Kat. No. 38). Soğanlı Karabaş Kilise'de ise sarı ten rengine sahip figür oturur vaziyette ve İsa'nın ayağı başı üzerindedir (Kat. No. 41).

El Nazar, Cemil Arkhangelos ve Çavuşın Nikeforos Fokas Kilise'sinde bu figürler yer almamıştır (Kat. No. 32, 39, 44)

Göreme Yeni Tokalı, Güllüdere Ayvalı, Kılıçlar ve Elmalı Kilise'de ise yapılarda oluşan tahribat nedeni ile herhangi bir ayrıntı seçilememektedir (Kat. No. 34, 37, 43, 45)

4.1.4 Üslup

Yeni Tokalı Kilise'deki Davut figürünün renk kullanımının yanında, daha gerçekçi üslubu ile Kapadokya'daki diğer kiliselerden oldukça farklı bir yere sahiptir. Başkent üslubunun görüldüğü bu kilisede araştırmacıların yayınlarından anlaşıldığı üzere ayakta ve cepheden tasvir edilmiştir. Göreme Elmalı ve Karanlık Kilisesi'ndeki Davut ve Süleyman tasvirleri de, dikdörtgen bir çerçeve içinde ayakta. Her iki kilisede de açık tenli; beyaz, kısa, kıvrıkcık saçlı; beyaz çember sakallı olan Davut figürleri ile kahverengi ve kıvrıkcık saçlı, sakalsız genç Süleyman figürlerinin yüz hatları aynı biçimdedir. İki kilisedeki ve Çarıklı Kilise'deki *Anastasis* sahnelerinde de figürlerde aynı özellikler görülmektedir. Figürlerde kullanılan taşların tamamı aynı biçimde ve süslemededir, ancak farklı giysiler içinde tasvir edilmişlerdir. Figürlerin oranlarına bakıldığında üç kilisenin de aynı ressamın ürünü olduğu açıkça görülmektedir¹. Bunun yanında gerek fırça kullanımı, gerek renk kullanımı, gerekse süslemede kullanılan motifler bakımından bu kiliselerdeki tasvirler yakın birer örnek de Ortahisar Cambazlı Kilise'dedir. Ancak diğer örneklerin dörtte üç cepheden

¹ Özellikle Davut tasvirleri ile II. Basileios arasındaki yüz hatlarındaki benzerlik, kiliselerin II. Basileios döneminde yapılmış olabileceğini düşündürmektedir.

duruşunun aksine buradaki figürler cepheden tasvir edilmiştir. Cambazlı Kilise’de *dibetesion* ve *khlamysler* ile Çarıklı Kilise’deki *Anastasis* sahnesinde görülen Davut ve Süleyman figürlerinin *dibetesion* ve *khlamyslerinin* süslemesi ile oldukça benzerlik göstermektedir. Dolayısı ile bu dört kilisenin yakın bir tarihte resmedildikleri ve olasılıkla aynı atölyeden ustaların çalıştığı kanaatine varılmıştır.

Başkent üslubunda sayılabilecek resimlere sahip diğer kiliseler ise Soğanlı’da bulunmaktadır. Tasvirlerdeki figürlerin vücut oranları, yüz ayrıntıları, taçlar ve giysilerdeki süsleme öğeleri, fırça ve renk kullanımı ile birlikte düşünüldüğünde Bizans el yazmaları ile benzerliği de bunu desteklemektedir.

Tağar Kilisesi’ndeki Davut ve Süleyman figürü ile Kılıçlar Kuşluk Kilisesi’ndeki figürlerin de benzerlikleri bulunmaktadır¹. Tasvirler daire biçimli bir çerçeve içinde resmedilmiştir. Her iki kilisede de şerit içindeki bezemede farklılık bulunsa da, farklı renk kullanımı ile ikiye bölünmüş çerçeveler geçme motifi ile birbirine bağlanmıştır. Çerçevenin dışı ise köşelerde rumi motifleri ile süslenmiştir. Kılıçlar Kuşluk Kilisesi’ndeki figürler daha esmer olarak resmedilmiş olmakla birlikte giysilerde kullanılan erguvan tonları aynıdır. Davut figürü yaşlı ve yüz hatları benzer biçimde, Süleyman figürü de ikisinde de genç olarak tasvir edilmiştir. Her iki tasvirde de Davut çapraz bir *loros*, Süleyman ise baş üzerinden giyilen tipte bir *loros* giyimlidir. Resimler aynı sanatçı tarafından olmasa da, aynı atölye tarafından yapılmış izlenimini vermektedir. Bu kiliselerde olduğu gibi Davut’un çapraz, Süleyman’ın ise baş üzerinden giyilen tipte *loros* giyimli olduğu Çavuşin Nikeforos Fokas Kilisesi’nde, *Anastasis* sahnesinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak, bu kiliselerle biçim ve üslup bakımından herhangi bir benzerlik bulunmamaktadır.

4.2 Bizans İmparatorluğu’nda ve Çevre Kültürlerde Davut ve Süleyman Tasvirleri

Bizans anıtsal resim sanatında tek figür halindeki Davut ve Süleyman tasvirleri oldukça az sayıda tespit edilmiştir. Öte yandan minyatür sanatında oldukça çok sayıda örnek bulunmaktadır.

Eski Ahit konulu sahneler içinde görülen tasvirler anıtsal resim, ahşap, maden ve minyatür sanatında erken Hıristiyanlık döneminde birkaç örnek ile sınırlıdır. *Anastasis*

¹ Şahinefendi Kırk Martirler Kilisesi’ndeki Davut figürünün fırça kullanımı da bu iki kilise ile paralellik göstermektedir.

sahnelerinde ise 9. yüzyıl sonrasında, gerek anıtsal resim sanatında, gerekse maden sanatında sıklıkla yer almışlardır.

4.2.1 Davut Tasvirleri

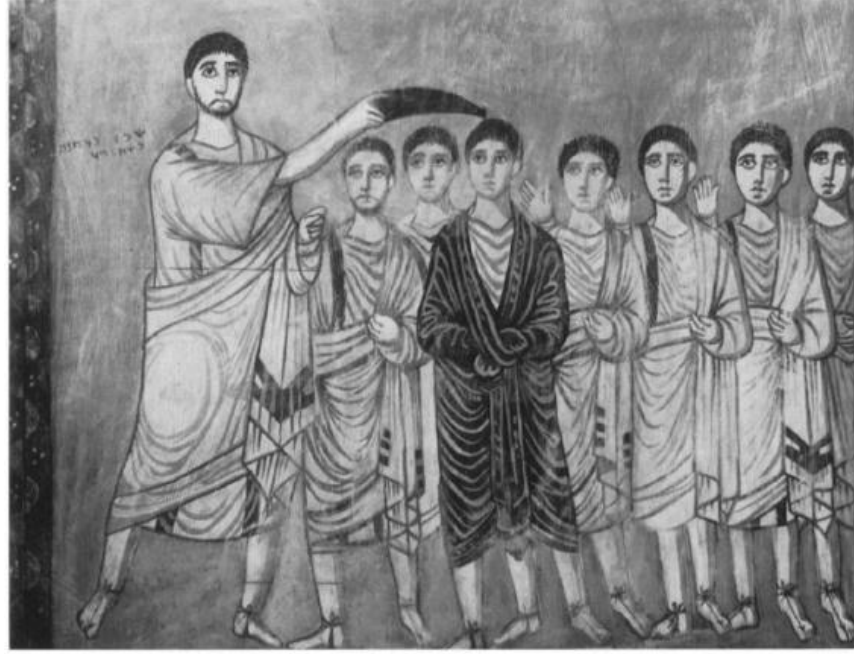
Eski Ahit'te yer alan kahramanlardan biri olarak Davut'un sıklıkla farklı yaşlarda ve çeşitli sahnelerde resmedildiği görülmüştür. Davut'un tasvir edildiği sahneler bir yandan dini bir anlama sahip olurken, diğer yandan dünyevi bir anlama da sahip olabilmektedir¹.

Günümüze gelebilen en erken tarihli Davut tasviri Dura Europos'taki Sinagog'ta "Davut'un Meshedilmesi" sahnesinde karşımıza çıkmaktadır (Şekil 124). Erken Hıristiyan sanatında ise bilinen en erken tarihli eserler 4. yüzyılın sonu ile 5. yüzyılın başına tarihlenen Milano'daki San Ambrogio Bazilikası'nın ahşap kapılarında ve Mısır'daki Bawit III No. lu Şapel'de bulunan freskolardadır² (Şekil 125-126). 6. yüzyılda ise Sina Katherina Manastırı Kilisesi'nde ve Gaza Sinagogu'nda iki mozaik tasvir görülmektedir. Sina Katherina Manastırı Kilisesi'ndeki İmparator Iustinianus'un yüzünün kullanıldığı Kral Davut tasvirinin yanında, Gaza Sinagogu'ndaki mozaikte Orfeus tipindeki Kral Davut Bizans imparatorluk giysileri içinde lir çalmaktadır (Şekil 1-2, 127)³.

¹ Örneğin Davut'un Golyat karşısındaki zaferi, bir yandan İsa'nın Şeytan karşısındaki zaferinin, diğer yandan imparatorun düşmanı yenilgiye uğratmasının prototipini oluşturmaktadır: C. Hennesy, *A.g.e.*, 2008, s. 116.

² Steven H. Wander, "The Cyprus Plates: The Story of David and Goliath", *Metropolitan Museum Journal*, 1973, s. 89-104.

³ Rina Talgam, "Constructing Identity Through Art: Jewish Art as a Minority Culture in Byzantium" , *Jews in Byzantium: Dialects of Minority and Majority Cultures*, Robert Bonfil, Oded Irshai and Guy G. Stroumsa (Ed.), Leiden, Boston 2012, s. 399-454.

Şekil 124. Dura Europos, Sinagog, Davut'un Meshedilmesi¹

Şekil 125. Mısır, Bawit III No.lu Şapel, Davut ve Golyat'ın Mücadelesi²

¹ Warren G. Moon, "Nudity and Narrative: Observations on the Frescoes from the Dura Synagogue", *Journal of the American Academy of Religion*, 1992, s. 587-658.

² Steven H. Wander, "The Cyprus Plates: The Story of David and Goliath", *Metropolitan Museum Journal*, 1973, s. 89-104.

Şekil 126. Milano, San Ambrogio Kilisesi Ahşap Kapıları¹

¹ Teresa Mroczko, "The Original Programme of the David Cycle on the Doors of San Ambrogio in Milan", *Artibus et Historiae*, 1982, s. 75-87. Kapı, 17. yüzyılda restore edilmiştir.

Şekil 127. Lir Çalan Kral Davut, Gaza Sinagogu¹

4.2.1.1 Anıtsal Resim Sanatı

Tek figür halindeki Davut tasvirlerinin yapıldığı Kapadokya'daki kiliseler araştırmacılar tarafından 8.-9. yüzyıldan 14. yüzyıla kadar tarihlendirilmiştir (Kat. No. 1-16) (Tablo 4). Buna göre Davut tasvirlerinin büyük bir bölümünün 10.-11. yüzyıllara tarihlendirildiği görülmektedir. Kapadokya Bölgesi dışındaki Bizans kiliselerinde ise bu yüzyıllara tarihlenmiş tek figür halindeki Davut tasvirleri, anıtsal resim sanatında oldukça az sayıda tespit edilmiştir.

Sina Katherina Manastırı Kilisesi'ndeki erken dönem tasviri dışında 12. yüzyıl kiliselerinde birkaç örnek bulunmaktadır. Bunlardan Venedik San. Marko Bazilikası'nda Kral Davut, ayakta ve cepheden tasvir edilmiştir (Şekil 128). Kapadokya'daki birçok örnekte görüldüğü gibi figürün başı halelidir, değerli taş ve inciler ile süslenmiş *prependolion*lu bir tacı vardır. Beyaz saçlı ve beyaz sakallı Davut'un sağ eli göğsü üzerindedir ve sol elinde de açık bir rulo vardır. Kapadokya'daki kiliselerde Davut'un elinin tasvir edildiği 7 örneğimizden yalnızca Ihlara Ağaç Altı Kilisesi'nde aynı biçimde tasvir edilmiştir (Kat. No. 7). Diğer 6 tasvirde ise Davut sağ eli ile takdis işareti yapmaktadır (Kat. No. 3, 8-9, 11, 13-14)². Kapadokya'da, San Marko Bazilikası'nda görülen sol elinde açık rulo tutan 4 Davut tasviri vardır (Kat. No.

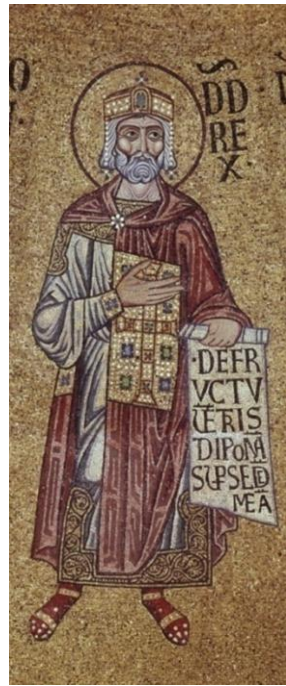
¹ Robert Bonfil, Oded Irshai and Guy G. Stroumsa (Ed.), *Jews in Byzantium: Dialects of Minority and Majority Cultures*, Leiden, Boston 2012.

² Bu farklılık kanımızca mezhep farklılığından kaynaklanmaktadır.

8-9, 11,13)¹. Kilise'nin Kral Davut tasvirinin beyaz *dibetesionun* erguvan zeminli etek ucu, yanlarda yukarıya doğru uzatılarak düzenlenmiştir. Ele aldığımız eserlerde bu tipte düzenlenmiş *dibetesion* yalnızca Ortahisar Cambazlı Kilise'de görülmüştür (Kat. No. 11).

Tasvirde, *tablionu* inci ve değerli taşlar ile bezenmiş erguvan rengindeki *khlamysin* ve iki ucu inci ile bezenmiş bir *fibula* ile tutturulmuştur. Erguvan rengindeki *khlamys*, ele aldığımız Davut tasvirlerinde oldukça sık karşımıza çıkmakla birlikte, bezemeli *fibula* tasviri tespit edilmemiştir. Ayağında inci bezemeli kırmızı *tzangion* vardır.

12. yüzyıla ait diğer bir tasvir ise Rusya'da, Staraya Ladoga'daki Aziz Georgios Kilisesi'nde bulunur (Şekil 129). Ayakta ve cepheden tasvir edilmiş Davut figürü halelidir. Yüzü Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi'ndeki Davut figürüne benzemekle birlikte tasvirin diğer ayrıntılarında aynı durum söz konusu değildir.

Şekil 128. Kral Davut, Venedik San. Marko Bazilikası, 12. Yüzyıl, Merkez Kubbe¹

Şekil 129. Kral Davut, Rusya, Staraya Ladoga, Aziz Georgios Kilisesi, 12. Yüzyıl, Kubbe²

¹ Bununla birlikte Gülşehir Karşı Kilise'deki tasvirde ise kapalı bir rulo karşımıza çıkmıştır (Kat. No. 14). Ancak 13. yüzyıla tarihlendirilen tek figür halindeki bir Davut tasvirine ulaşılamamıştır.

²http://www.ruicon.ru/arts-new/mosaics/1x1-dtl/italiya_veneciya_san-marko/bogomater_oranta_kupol_presbiteriya_tcentralnyj_nef2/?page_19=980&p_f_15_temp_id=1&p_f_15_66=1&ref-cat= (26.12.2013)

KAT. NO.	KİLİSENİN ADI	DAVUT	SÜLEYMAN	8. YY.	9. YY.	10. YY.	11. YY.	12. YY.	13. YY.	14. YY.
1	Göreme Yeni Tokalı	•			•	•	•		•	
2	Göreme Theotokos, Vaftizci Yahya ve Aziz Georgios	•				•				
3	Göreme Kılıçlar	•		•		•	•			
4	Susumbayrı Aziz Theodoros	•					•			
5	Kızılçukur Haçlı	•				•				
6	İhlara Yılanlı	•			•	•	•			
7	İhlara Ağaçaltı	•			•	•	•			
8	Göreme Elmalı	•					•	•	•	•
9	Göreme Karanlık	•					•	•	•	•
10	Göreme Kılıçlar Kuşluk	•					•			
11	Ortahisar Cambazlı	•					•			
12	Tağar, Üç Yapraklı Yonca Planlı	•					•			
13	Cemil Arkhangelos	•			•	•	•	•	•	•
14	Gülşehir Karşı	•							•	
15	Soğanlı Azize Barbara	•					•			
16	Göreme Aziz Eustharios	•					•			
17	Göreme Kılıçlar		•	•		•	•			
18	Göreme Kılıçlar Kuşluk		•				•			
19	Ürgüp Susumbayrı Aziz Theodoros		•				•			
20	Kızılçukur Haçlı Kilise		•			•				
21	Ortahisar Tavşanlı		•		•					
22	İhlara Yılanlı		•		•	•	•			
23	İhlara Ağaç Altı		•		•	•	•			
24	Göreme Elmalı		•				•	•	•	•
25	Göreme Karanlık		•				•	•	•	•
26	Ortahisar Cambazlı		•				•			
27	Tağar Aziz Theodoros		•				•			
28	Cemil Archangel Şapeli		•		•	•	•	•	•	•
29	Gülşehir Karşı		•							
30	Soğanlı Azize Barbara		•				•			
31	İhlara Sümbüllü		•			•		•		
32	Göreme El Nazar	•	•			•				
33	Göreme Eski Tokalı	•	•		•	•				
34	Göreme Yeni Tokalı	•	•							
35	Göreme Çarıklı						•	•	•	
36	Göreme Karanlık						•	•	•	•
37	Güllüdere Ayvalı				•					
38	Acıgöl Tatların A						•		•	
39	Cemil Arkhangelos				•	•	•	•	•	•
40	Gülşehir Karşı								•	
41	Soğanlı Karabaş					•			•	
42	Soğanlı Azize Barbara						•			
43	Göreme Kılıçlar			•		•	•			
44	Nikephoros Phokas				•					
45	Göreme Elmalı						•	•	•	•

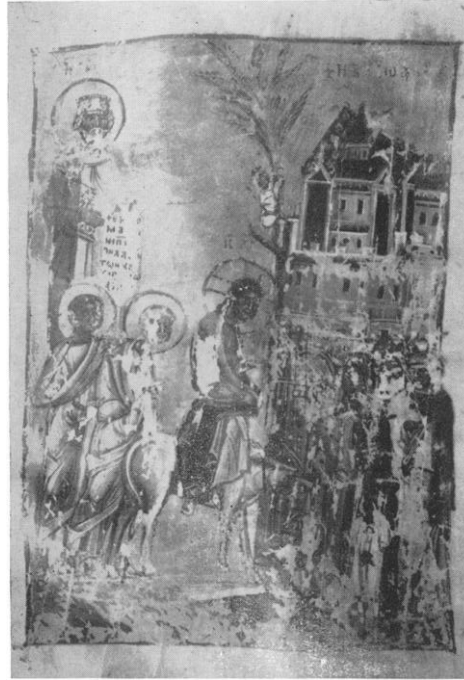
Tablo 4. Kapadokya Bölgesi Bizans Kiliselerinin Tarihlendirilmesi

4.2.1.2 El Sanatları

Tek figür halindeki Davut tasviri elyazmalarda da görülmektedir. Bunlardan ilk tespit edileni 6. yüzyıla tarihlenen Sinop Kodeksi'ndedir (Şekil 130). Kodeks'te genellikle dördte üç profilden, ayakta tasvir edilmiş Davut haleli olup başında tacı, üzerinde ise *tablionlu khlamsi* vardır. Başı İsa ile ilgili anlatılan olayın minyatürüne doğru yönelmiş figürün sağ eli de bu yöndedir. Sol elinde ise oldukça büyük açık bir rulo tutmaktadır.

Şekil 130. Herodes'in Eğlencesi, Paris Bibliotheque Nationale, Sinop Kodeksi (Codex of Sinopensis), 6. yüzyıl¹

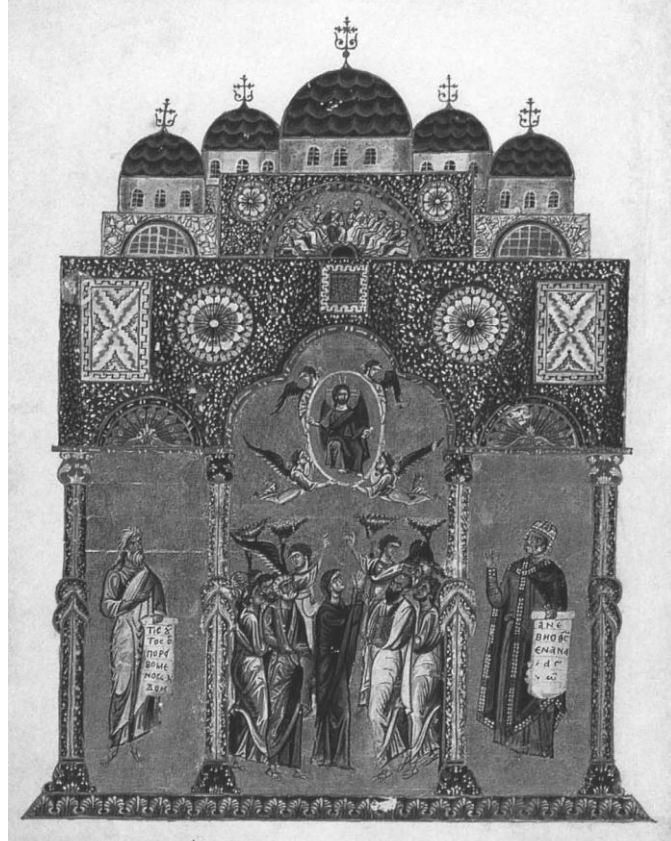
Şekil 131: İsa'nın Kudüs'e Girişi, Athos Dağı, Vatopedi Kodeksi, 760, fol. 19v²

Davut'un İncil'deki olayların önceden haber veren biri olarak sunulmasının örneği 11. yüzyıla ait Vatopedi Kodeksi'nde de bulunmaktadır. "İsa'nın Kudüs'e

¹ C. R. Morey, "Notes on East Christian Miniatures", *The Art Bulletin*, March 1929.

² Kurt Weitzmann, "Aristocratic Psalter and Lectionary", *Record of the Art Museum*, 1966, s. 98-107.

Girişi”nin resmedildiği minyatürde Davut, sahnenin solunda, diğer tüm figürlerden daha büyük boyutlarda sunulmuştur (Şekil 131). Sahnenin solunda İsa’nın iki havarisinin arkasında konumlandırılarak ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiştir. Haleli ve başında tacı olan figür, dibetesion üzerine *khlamys* giyimlidir. Elinde üzerinde yazıt bulunan açık bir rulo vardır.

Şekil 132. *Eliya Peygamber, İsa’nın Göğe Yükselişi ve Kral Davut, Meryem’in Hayatı Homilyesi*, 1125-1150, Biblioteca Apostolica Vaticana, Ms. Vat. Gr.1162, fol.2v¹

Davut’un tek figür halinde görüldüğü diğer bir tasvir ise 12. yüzyılın ortalarına tarihlenen Meryem’in Hayatı Homilyesi’nde görülmektedir (Şekil 132). Folyodaki minyatürde çok kubbeli anıtsal bir kilisenin – Kutsal Havariler Kilisesi’nin – sütunlarla üç bölüme ayrılarak iç mekânı tasvir edilmiştir. Yapının merkez mekânında “*İsa’nın Göğe Yükselişi*” ve “*Pentikost*” sahneleri yer alırken, solda Eliya Peygamber ve sağda Kral Davut bu sahnelerin anlatıcısı olarak tek figür halinde tasvir edilmişlerdir. Ayakta, dörtte üç cepheden tasvir edilen Kral Davut, halesiz olup başında tacı ile üzerinde *dibetesion* üzerine *tablionlu khlamys* giyimlidir. Sağ elinin yüzük ve başparmağını birleştirerek takdis işareti yapmakta, sol elinde ise açık bir rulo tutmaktadır.

¹ Olenka Z. Pevny, *Perceptions of Byzantium and Its Neighbors (843-1261)*, New York 2000.

Sözünü ettiğimiz örneklerden de anlaşıldığı gibi Davut'un ayakta, cepheden veya dörtte üç cepheden resmedildiği, sağ eli ile takdis işareti yapan ve sol elinde açık bir rulo tuttuğu tasvirler İsa'nın geleceğini önceden bildiren Davut'u anlatmaktadır.

Orta Bizans Dönemi'nde Davut tasvirlerine, özellikle sahne içinde sıkça rastlanmaktadır. Eski Ahit'te Davut'un soyuna yer verilmesi ile birlikte Davut'un doğuşu ve çocukluğu ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Bu konular çoğunlukla Bizans resim sanatında da kullanılmamıştır. Ancak I. Basileios döneminin sonlarına tarihlenen fildişi bir mücevher kutusunda oyma ile oluşturulmuş Davut tasvirleri ulaşabildiğimiz tek örnek olması bakımından oldukça önemlidir (Şekil 9, 133)¹.

Şekil 133. Fildişi Mücevher Kutusu, Ön Yüz, Roma, Palazzo Venezia²

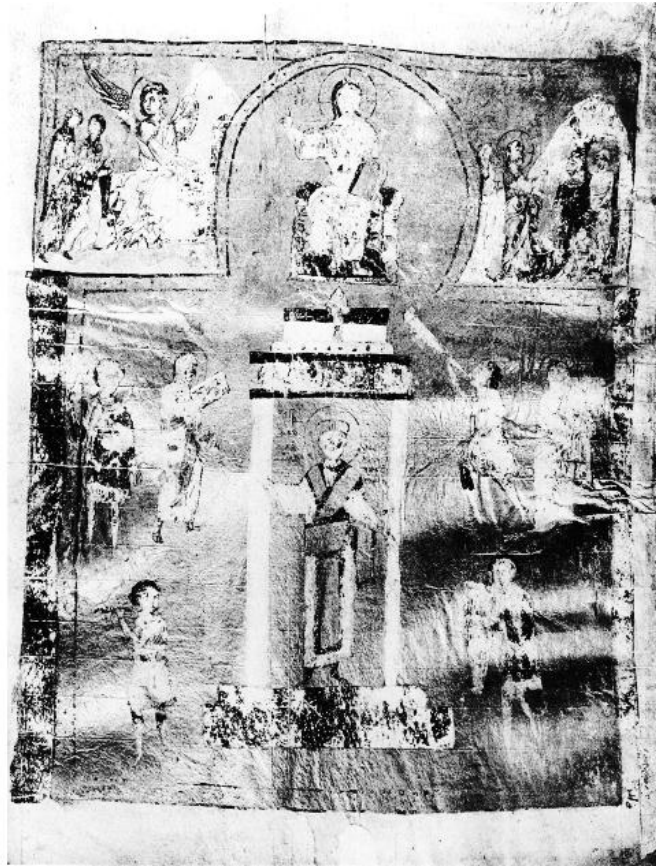
I. Basileios ile ilişkilendirilen mücevher kutusundaki Dionysios ve Büyük İskender tasvirlerinin prototipini oluşturduğu “*Davut'un İlk Banyosu*” sahnesinin kompozisyonunun “*İsa'nın İlk Banyosu*” sahnelerinde yaygın olarak kullanılması olasılıkla İsa'nın atasına olan vurgudur. Tanrı'nın bu dünyanın kralı olarak seçtiği Davut ile imparatorun eşleştirilmesinin yanında, bu vurgu ile cennetin kralı İsa ile de dolaylı bir eşleştirme yapılmış olması da olasıdır.

Bu eşleştirmenin yapılabileceği diğer bir eser ise IX. Konstantinos Monomakhos ile ilişkilendirilen 752 numaralı Vatikan Psalteri'dir (Şekil 134). Psalterin kapak sayfasındaki minyatürde Davut merkezde, iki kademeli bir platform üzerinde iki sütun ile desteklenen bir baldaken altında görülmektedir. Ayakta ve cepheden görülen figür yaşlı olup başında tacı ile resmedilmiştir. Sağ elini yukarıya doğru kaldırmıştır ve sol elinde açık bir rulo vardır. Üzerinde *dibetesion* üzerine çapraz *loros* vardır. Davut'un aksında, dairevi biçimli bir alanla oluşturulmuş gökten inen İsa tahtı üzerinde oturmakta

¹ A. Cutler ve N. Oikonomides, "A.g.m.", March 1988, s. 77-87.

² A. Cutler ve N. Oikonomides, "A.g.m.", March 1988, s. 77-87.

ve Kutsal Ruh Davut'un yanından İsa'ya doğru yönelmektedir. San Ambrogio Kapıları'nda bulunan panellerin en üst bölümünde iki melek tarafından tutulan, "İsa'nın Göğe Yükselişi"ni simgeleyen daire biçimli çerçeve içine alınmış Kristogram da Davut'un İsa'nın atası olduğunun vurgulandığını göstermektedir. Bu örnek, çalışmamız kapsamındaki tasvirlerin ikonografisini çözümleyebilmemizi de sağlamaktadır. Göreme Elmalı Kilise ve Cemil Arkhangelos Kilisesi'nde de Davut ve Süleyman tasvirleri arasında daire biçimli bir çerçeve içindeki kristogram aksa yerleştirilmiştir (Şekil 135-136). Ürgüp Kızılçukur Haçlı Kilise ve Soğanlı Azize Barbara Kilisesi'nde kristogramın yerini haç motifi almıştır (Şekil 137-138). Bunun yanında, Ihlara Yılanlı Kilise'de figürler arasında haç kullanılmış ve çevresi geometrik bezemelerle doldurulmuştur (Şekil 134). Kanımızca bu düzenleme de İsa'nın atalarına olan bir göndermedir.

Şekil 134. Vatikan Psalteri, gr.752, 7 Fol. 18v. Kapak¹

¹ Ioli Kalavrezou, Nicolette Trahoulia ve Shalom Sabar, "Critique of the Emperor in the Vatican Psalter gr. 752", *Dumbarton Oaks Papers*, 1993, s. 195-219.

Şekil 135. Elmalı Kilise, Kral Peygamberler Davut ve Süleyman

Şekil 136. Kral Peygamberler Davut ve Süleyman, Ürgüp, Cemil Arkhangelos Kilisesi

Şekil 137. Kral Davut ve Süleyman, Ürgüp, Kızılçukur Haçlı Kilise

Şekil 138. Kral Peygamberler Davut ve Süleyman, Soğanlı Azize Barbara Kilisesi

Şekil 139. Kral Davut ve Süleyman, Ihlara Yılanlı Kilise

1066 yılına tarihlenen Theodore Psalteri'nde sıkça resmedilmiş İsa'nın geleceğini müjdeleyen Kral Davut ise, onun aracılığı ile imparatorun İsa ile

eşleştirdiğini düşündürmektedir (Şekil 140)¹. Tasvirlerde Davut genellikle ayakta olup başında tacı, üzerinde ise altın işlemeli kırmızı *dibetesion* ile altın işlemeli erguvan *khlamys* ve inci ile bezenmiş kırmızı *tzangion* giyimlidir. Psalter’de Davut’un koyu saçlı tasvir edilmesi de dikkati çekmektedir.

Şekil 140. Theodore Psalteri, Konstantinopolis, MS 19352, fol. 91v, British Library Collection²

Hennesy'nin tesptine göre, Davut'un sahnelerde çocukluğundan olgunluğuna kadar büyüklüğü ile sakallı resmedilişinin, onun artan gücünü gösterdiğini belirtmiştir. Buna göre, Bizans resim sanatında Davut dini kişiliği ile genellikle yetişkin veya yaşlı, sakallı ve başında tacı ile imparatorluk giysileri içinde görülmektedir. Bu anlayış Kapadokya Bölgesi'ndeki tasvirlerde de görülebilmektedir (Şekil 135-136, 139). Araştırmacının belirttiği üzere genç bir kral olarak tasvir edildiğinde ise sıklıkla günlük yaşamda ya da kırsal öğeler ile; daha az görülen çocuk, genç erişkin / delikanlı halinde ise günlük elbiseler olan basit bir tunik ve pelerin ile resmedilmiştir. Ancak Kapadokya Bölgesi'ndeki kiliselerde yalnızca *Anastasis* sahnelerinde Davut'a yer verilmiştir.

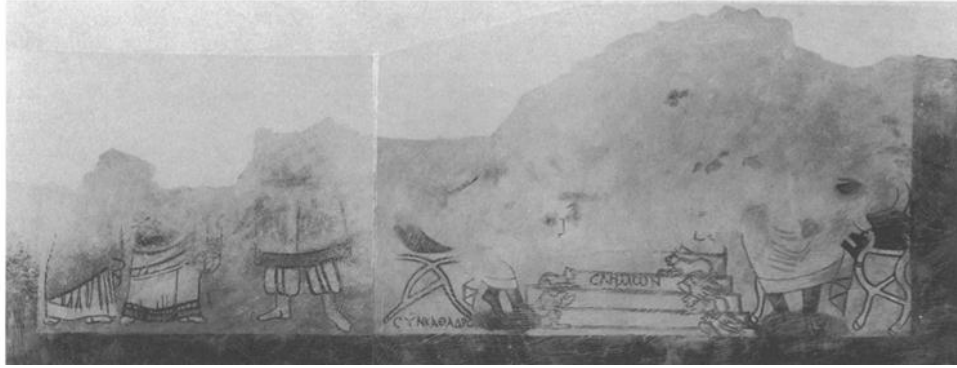
¹ Psalter'deki Davut tasvirleri için bakınız: http://www.ruicon.ru/arts-new/books/7x3-dtl.php?p_f_13_41=1&ref-cat=&p_f_13_temp_id=1&ref-cat=&page_19=180 (20.01.2014)

² Psalter'deki diğer Davut minyatürlerine de bu adresten ulaşılabilir. http://www.ruicon.ru/arts-new/books/1x1-dtl/vizantijskaya_miniatyura/tcari_aravii_i_savy_prinesut_dary_ps7110_prorochestvo/?page_19=3721&p_f_13_41=1&ref-cat=&p_f_13_temp_id=1&ref-cat= (20.01.2014)

4.2.2 Süleyman Tasvirleri

Bizans resim sanatında Süleyman, Davut tasvirleri düşünüldüğünde oldukça kısıtlı bir yere sahip olmakla birlikte, erken Hıristiyan sanatından itibaren görülmeye başlanmıştır. Kral / Kral Peygamber Süleyman'ın tek figür halindeki tasvirleri Orta Bizans dönemi anıtsal resim sanatında tespit edebildiğimiz kadarı ile nadiren kullanılmışken ve çevre kültürlerin anıtsal resim sanatında ise tespit edilememiştir. *Anastasis* dışındaki sahnelerde tasvirlerinin kullanımı ise yalnızca Erken Hıristiyanlık döneminde tespit edilmiştir.

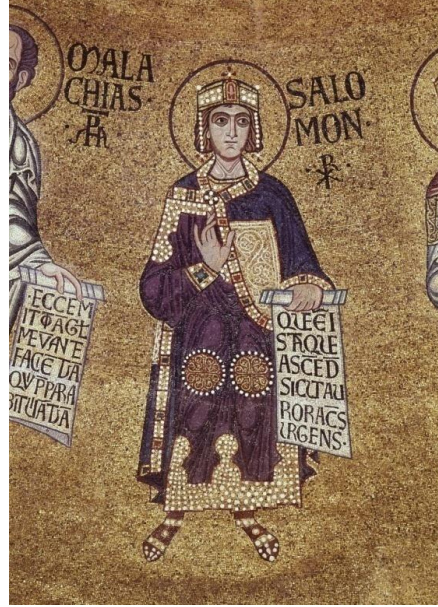
Tespit edilen ilk Süleyman tasviri, Dura Europos'ta bulunan Sinagog'taki "Süleyman'ın Yargısı" sahnesindedir (Şekil 141). Tasvirin yalnızca alt bölümü görülebilmektedir.

Şekil 141. *Süleyman'ın Yargısı*, Dura Europos Sinagogu ¹

Yayınlarda anıtsal resim sanatındaki tespit edebildiğimiz tek figür halindeki tasvir örneği yalnızca 12. yüzyıla ait olan Venedik San Marko Bazilikası'ndadır (Şekil 142). Bazilikanın kubbesinde yer alan Kral Süleyman, ayakta ve cepheden resmedilmiştir. Haleli figürün tacı değerli taş ve inciler ile bezenmiş ve aynı zamanda *prependoliona* sahiptir. Sağ elinin baş ve yüzük parmağı ile takdis işareti yapmaktadır. Sol elinde ise üzerinde yazıt bulunan açık bir rulo vardır.

¹ Warren G. Moon, "A.g.m.", 1992, s.587-658.

Şekil 142. Kral Süleyman, 12. Yüzyıl, Venedik San. Marko Bazilikası, Merkez Kubbe¹

Erguvan rengindeki *khlamysin tablionu* bitkisel motifle, kenarındaki şerit ise değerli taşlar ve inciler ile süslenmiştir. *Dibetesionun* kol kenarı da *khlamysin* kenarına uygun biçimde değerli taşlarla; etek ucunda da inciler ile köşeli bir şekil oluşturulmuş, bunun üst kısmına iki bitki motifi yan yana yerleştirilerek çevresi inci ile süslenmiştir. Ayaklarında inciler ile bezeli *tzangion* vardır. Kubbenin merkezinde yer alan Kurtarıcı İsa'nın geleceğini, çevresinde tasvir edilmiş diğer peygamberlerle birlikte müjdelemektedir.

Bunun dışında, anıtsal resim sanatında bir örneği bulunmamakla birlikte, I. Basileios dönemine tarihlenen *Sacra Parallela*'da “Kral Süleyman ve Saba Kraliçesi” ve 11. yüzyıla tarihlenen *Krallar Kitabı*'nda “Süleyman'ın İlk Banyosu” ile “Süleyman'ın Taçlandırılması sahnelerinde karşımıza çıkmaktadır (Şekil 143-145).

Bu sahnelerden “Süleyman'ın İlk Banyosu” Davut örneğinde de olduğu gibi Bizans resim sanatındaki “İsa'nın İlk Banyosu” sahnesi ile aynı kompozisyon düzeninde kurgulanmıştır. Batşeva, kırmızı perdeli bir yapı içinde, yine kırmızı örtülü bir yatakta uzanmaktadır. Haleli bebek Süleyman ise iki kadın figürü yardımı ile bir teknede / havuzda yıkanmaktadır. Tanrı'nın sevgisini kazandığı vurgulanarak Tanrı tarafından seçilmiş bir kral olduğuna gönderme yapılmıştır.

¹Anonim, http://www.ruicon.ru/arts-new/mosaics/1x1-dtl/italiya_venetciya_sanmarko/david_tcar_prorok_kupol_presbiteriya_tcentralnyj_nef1/?page_19=978&p_f_15_temp_id=1&p_f_15_66=1&ref-cat= (2.01. 2013)

Şekil 143. Kral Süleyman ve Saba Kraliçesi, *Sacra Parallela*, Cod. Paris, gr. 923, fol. 327v, Bibliothèque Nationale de France¹.

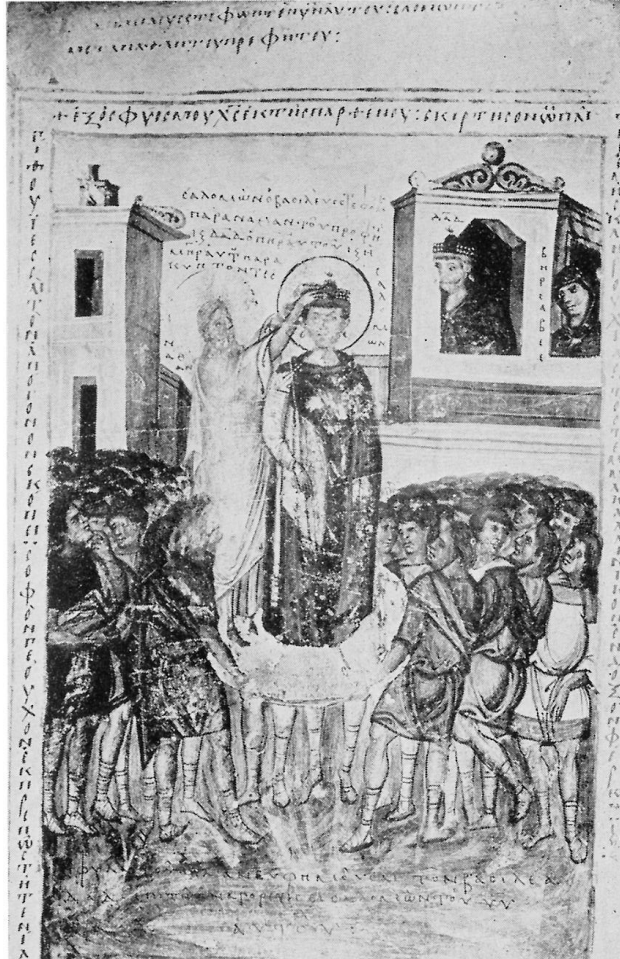

Şekil 144. Süleyman'ın İlk Banyosu, Krallar Kitabı, Vatikan Şehri, Bibl. Apost. Vat., gr.333, 1062-1063 yılı öncesi, fol. 51v.

“Süleyman’ın Taçlandırılması” sahnesi ise siyasi olarak oldukça önem taşımaktadır. Bizans imparatorlarının taç giyme töreninde yapıldığı üzere askerler tarafından Peygamber Nathan ile birlikte kalkan üzerine çıkarılmıştır. Sahnenin merkezinde konumlandırılan Süleyman, ayakta ve cepheden görülmektedir. Genç ve sakalsız figür belirgin bir haleye sahiptir. Peygamber Nathan’ın başı üzerine yerleştirmiş olduğu *prependolion*lu tacın yüzeyi değerli taşlar ile onları çevreleyen iki sıra inci ile süslenmiştir. Beyaz bir tunik ile açık renkte *tabliona* sahip koyu renk bir *khlamys* ile görülen Süleyman, tipik bir Bizans imparatoru gibidir. Arka düzlemde yer

¹ Maria Evangelatou, "Word and Image in the Sacra Parallela (Codex Parisinus Graecus 923)", *Dumbarton Oaks Papers*, 2008, S. 113-97.

alan sağıdaki süslemeli yapının penceresinde Kral Davut ve Meryem, Süleyman'ın taçlandırılmasını izlemektedir. Başını pencereden dışarıya doğru uzatmış yaşlı Davut'un da başında Süleyman'ın tacı ile benzer bir taç ile üzerinde koyu renk bir *khlamys* bulunmaktadır. Meryem ise başını hafifçe sağına doğru eğik vaziyette ve üzerinde koyu renkli *maphorion* ile tasvir edilmiştir.

Şekil 145. Süleyman'ın Taçlandırılması, Vaticanus Graecus, fol. .285v.¹

4.2.3 Anastasis

Anastasis sahnelerinde Davut ve Süleyman ilk olarak *Fieshi Morgan Rölikeri* ile Aziz Zenon Kilisesi mozaiklerinde görülmüştür (Şekil 145). Rölikerde sahnenin sol bölümünde görülen İsa'nın sağ eli Adem'e doğru uzanmıştır. Sağ ayağı arkada ve cehennem zebanisinin ayakları üzerinde olan figürün sol ayağı bir adım önde tutularak cehennem zebanisinin başının üzerinde tasvir edilmiştir. Üzerindeki *himationu* hareket halinde olduğunu vurgulamaktadır. İsa'dan oldukça küçük ve ayaktaki Adem de elini

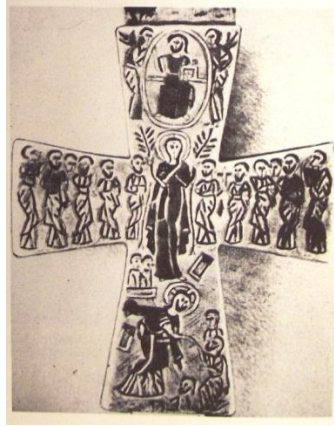
¹ C. R. Morey, "Notes on East Christian Miniatures", *The Art Bulletin*, March 1929, s. 4-103.

İsa'ya doğru yönelmiştir. Adem'in yanındaki Havva İsa'dan yardım istemektedir. Bir lahit içinde, büst şeklinde görülen Davut ve Süleyman ise başlarında *prependolion*lu taç ve üzerlerinde koyu renkte *khlamys* ile sunulmuşlardır. Aynı kompozisyon, Pisa Pieve di S. Maria e S. Giovanni ve Sofya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan haç rölikerlerinde de kullanılmıştır (Şekil 146-147). Kompozisyonun kullanımı, yalnızca Bizans sanatında görülmemektedir. Bunun bir örneği Tiflis Georgian State Art Museum'da bulunan Martvili Triptiği'nde görülmektedir (Şekil 148). Örnekler, Davut ve Süleyman'ın büst şeklinde görüldüğü El Nazar, Eski Tokalı, Çavuşin ve Güllüdere Ayvalı kiliselerindeki *Anastasis* sahnelerindeki, İsa'nın mandorla içine alınmasının dışında aynı kompozisyon özelliklerine sahiptir.

Şekil 145. *Anastasis* Sahnesi, Fieshi Morgan Rölikeri, 9. Yüzyılın İlk Çeyreği, The Metropolitan Museum of Art¹

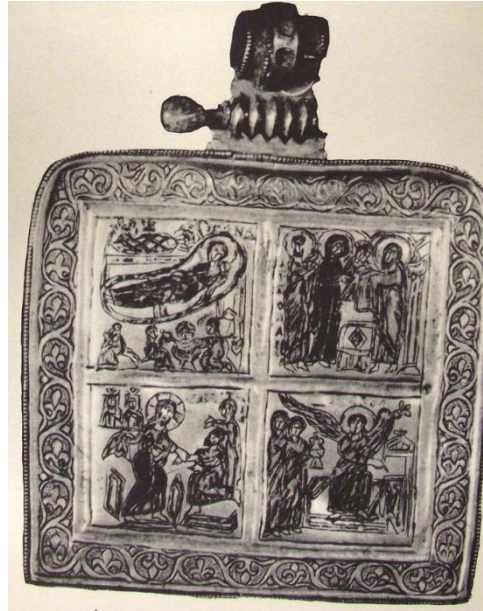
¹ <http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/472562?img=3> (23.01.2014)

Şekil 146. Röliker Haç, Pisa, Pieve di S. Maria e S. Giovanni¹

Şekil 147. Haç Rölikeri, Sofya Arkeoloji Müzesi²

Şekil 148: Martvili Triptiği, Georgian State Art Museum¹

¹ A. Kartsonis, *A.g.e.*, 1986.

² A. Kartsonis, *A.g.e.*, 1986.

Gregory Nazianzus Homilyesi'nin *Anastasis* sahnesindeki örnekte İsa merkezde, ayakta ve cepheden resmedilmiştir (Şekil 149). Başlı haleli figür sağ elini Adem'e uzatmıştır. *Khithon* üzerine *himation* giyimlidir. Ayakları ile cehennem zebanisinin üzerine basmaktadır. Sahnenin solunda lahit içindeki Adem iki elini de İsa'ya doğru uzatmıştır. *Khithon* üzerine *himation* giyimlidir. Arkasındaki Havva ayakta, dörtte üç profilden resmedilmiştir. Ellerini İsa'ya doğru uzatmış olan figür *maphorion* giyimlidir.

Şekil 149. Gregory Naziansuz Homilyesi, Cod. Gr.550, fol.5

Sahnenin solunda yer alan Davut ve Süleyman ayakta ve dörtte üç cepheden haleli tasvir edilmiştir. Soluna bakmakta olan Davut sol elini İsa'ya doğru uzatmıştır. Davut ve Süleyman *khlamys* giyimlidir. Arkalarındaki Vaftizci Yahya ayakta ve dörtte

¹ A. Kartsonis, A.g.e., 1986.

üç cepheden resmedilmiştir. Sahnenin kompozisyonu ve resmin üslubunda Ürgüp Cemil Arkhangelos Kilisesi ile benzerlik göstermektedir.

Kompozisyon düzeni ve figürlerin kurgusunun Cemil Arkhangelos ile aynı ve Gülşehir Karşı Kilise ile benzer olan bir örnek de Spaso-Preobrajenski Manastırı'ndadır (Şekil 150). *Anastasis* sahnesindeki İsa, merkezde, ayakta ve cepheden resmedilmiş, başı haç motifli halelidir. Altın renginde *khiton* üzerine gri *himation* giyimli figür sol eli ile haçı, sağ eli ile de Adem'in bileğinden tutmaktadır.

Sahnenin solundaki Adem, ayakta ve dörtte üç cepheden tasvir edilmiş, gri *khiton* üzerine erguvan *himation* giyimlidir. Arkasında ayakta ve dörtte üç cepheden yer almış Havva, gri tunik üzerine erguvan rengi *maphorion* giyimlidir ve ellerini İsa'ya doğru uzatmıştır. Havva'nın arkasında bir figür bulunmaktadır.

Şekil 150. *Anastasis*, 12. Yüzyıl, Rusya, Pskov, Spaso-Preobrajenski Manastırı

Sahnenin sağında lahit içindeki Davut ve Süleyman, ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiş, haleli ve taçlıdır. Davut, erguvan renginde *dibetesion* üzerine kahverengi *khlamys* giyimlidir. Süleyman ise gri *dibetesion* üzerine erguvan renginde *khlamys* giyimlidir.

Davut ve Süleyman'ın arkasındaki Vaftizci Yahya ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiş ve halelidir. Altın renginde tunik üzerine kahverengi *himation* giyimlidir.

Venedik San Marko Bazilikası'nın *Anastasis* sahnesinde merkezde, ayakta ve dörtte üç cepheden, haç motifli haleli tasvir edilen İsa, sol eli ile haçı sağ eli ile de

sağındaki Adem'in bileğini tutmuştur (Şekil 151). Kahverengi *khiton* üzerine *himation* giyimlidir ve ayakları Şeytan'ın üzerindedir.

Lahit üzerinde diz çökmüş ve dörtte üç cepheden resmedilmiş olan Adem'in sağ elini İsa tutmaktadır. Pembemsi *khiton* üzerine lacivert *himation* giyimlidir. Adem'in arkasında Havva, ayakta ve dörtte üç cepheden, ellerini İsa'ya uzatmış vaziyette, Adem ile aynı lahit içinde resmedilmiştir. Lacivert tunik üzerine erguvan rengi *maphorion* giyimlidir. Onların arkasında yine lahit üzerinde ayakta, dörtte üç cepheden resmedilmiş dört figür de ellerini İsa'ya doğru uzatmıştır.

Şekil 151: *Anastasis*, 12. Yüzyıl, Venedik San Marko Bazilikası, Naos¹

Sahnenin sağında aynı lahit üzerindeki Davut, Süleyman ve Vaftizci Yahya ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiş, Davut ve Süleyman'ın başındaki tacı inciler ile bezenmiştir. Sağ elinin baş, orta ve yüzük parmağı ile takdis işareti yapan Davut, pembemsi *dibetesion* üzerine erguvan renginde *khlamys* giyimlidir. Ayaklarında inci bezemeli *tzangion* vardır.

Haleli olarak resmedilmiş Vaftizci Yahya, sağ elinin baş ve yüzük parmağı ile takdis işareti yapmaktadır. Pembemsi tunik üzerine oldukça eski görünümlü yeşil bir *pelerin* giyimlidir.

¹ Anonim, http://www.ruicon.ru/arts-new/mosaics/1x1-dtl/italiya_venetciya_san-marko/soshestvie_vo_ad_zapadnyj_svod_severnaya_storona_verhniy8/?page_19=331&p_f_15_temp_id=1&p_f_15_66=1&ref-cat= (24.12.2013)

Alt bölümdeki kahverengi tenli ve elleri ayakları bağlı Şeytan ise yerde yatar vaziyettedir. İsa'nın ayakları altında olan figür, sağ eli ile Adem'in ayağını tutmaktadır. Resim, her ne kadar Elmalı ve Çarıklı kiliselerindeki kompozisyon düzeni ile aynı olsa da üslup bakımından oldukça farklıdır.

Gürcistan İmereti'ndeki Aziz Georgios Kilisesi'nin *Anastasis* sahnesi ise, figürlerin benzer biçimde kurgulanmasına karşın, üsluplarındaki farklılığı yansıtmaktadır. Merkezde mandorla içindeki İsa, ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiş haç motifli halelidir. Adem'e doğru hafif eğilmiş olan figür, sağ eli ile Adem'in elinden tutmaktadır. Sol elinde ise rulo vardır. Kahverengi *khiton* üzerine yine kahverengi *himation* giyimlidir.

Şekil 152. *Anastasis*, Gürcistan İmereti, Ubisi, Aziz Georgios Kilisesi, 14. Yüzyıl¹

Sahnenin sağındaki Adem, diz çökmüş vaziyette ve profilden resmedilmiştir. Sağ bileğini İsa tutmuş, sol eli yine İsa'ya yöneliktir. Gri *khiton* üzerine erguvan renginde *himation* giyimlidir.

Adem'in arkasındaki Havva ayakta ve dörtte üç cepheden tasvir edilmiştir. Ellerini İsa'ya doğru uzatmış vaziyetteki figür, erguvan renginde *maphorion* giyimlidir.

Sahnenin solunda yer almış Davut ve Süleyman, ayakta ve dörtte üç cepheden tasvir edilmiştir. Haleli figürler, aşağıdan yukarıya genişletilerek yükseltilmiş ve inciler ile bezeli taç giymiştir. Davut yaşlı olarak resmedilmiştir, ancak tahrip nedeni ile yüzünün ayrıntıları seçilememektedir. Üzerinde ise olasılıkla bej tunik üzerine erguvan renginde *khlamys* giyimlidir.

¹ Anonim, http://www.ruicon.ru/arts-new/fresco/1x1-dtl/gruziya2/polozhenie_vo_grob_yuzhnaya_stena/?page_19=2193&p_f_12_63=1&ref-cat=&p_f_12_temp_id=1&ref-cat= (24.12 2013)

Kısa saçlı ve genç olarak resmedilmiş Süleyman, pembemsi bir tunik üzerine erguvan *khlamys* giyimlidir.

Davut ve Süleyman'ın arkasında, ayakta ve dörtte üç cepheden resmedilmiş başı haleli figür olasılıkla Vaftizci Yahya'dır.

Yukarıda görülen örneklerden de anlaşılacağı üzere, Kapadokya'daki *Anastasis* kompozisyonları ile Bizans ve çevredeki Rusya, Gürcistan, Kıbrıs ve Venedik'te bulunan örneklerden belirgin farklılıklara sahip değildir. Ancak, Davut ve Süleyman tasvirlerindeki fiziksel benzerlikler de dikkati çekmektedir. Bunun yanında Soğanlı Azize Babara Kilisesi'ndeki *Anastasis* sahnesinde görülen "Kral Peygamber Davut" Bizans ve çevre kültürlerdeki örneklerde görülmemiştir.

SONUÇ

Eski Ahit'te çok sayıda genç erkek kahraman, gençliğinden delikanlılığına ve erişkinliğine kadar yaşamlarında kahramanlıkları ile ön plana çıkmıştır¹. Bunlar İshak, Yakup, Esav, Yusuf, Musa gibi peygamberler ya da Davut ve Süleyman gibi krallardır.

Ortaçağ'da, Davut'un yaşadığı olaylar dini anlamda İsa'nın prototipini veya soyunu ifade etmesinin yanında, siyasi bir anlama da sahip olabilmektedir. Diğer bir deyişle, Tanrı tarafından seçilmiş ve meshedilmiş Davut, bir imparator ya da kral için model de oluşturmuştur². Birinci bölümde de görüldüğü gibi Bizans siyasetinde Davut ile imparator ve Süleyman ile imparator varisi arasında bu tip ilişkilendirmelerin sayısı oldukça fazladır. Davut'a yapılan göndermeler, onun siyasi veya özel yaşamı ile ilgili herhangi bir olaya veya onun tüm hayatı ile ilgili olabilmektedir.

Davut'un İsrail'in on iki kavmini tek bir yönetim altında birleştirmesi, askeri başarıları ve döneminin refah içinde geçmesi imparatorlar için iyi bir örnek oluşturmuştur. Bu bağlamda askeri yönleri ile ön plana çıkan Iustinianus, Herakleios, I. Basileios ve II. Basileios'un Davut ile benzeştirilmesi bu düşüncelyi doğrulamaktadır.

Davut'un çobanlıktan komutanlığa, komutanlıktan da krallığa yükselişi de imparatorların kendilerini Davut ile benzeştirmelerine neden olmuştur. Davut'un yaşamının bu dönemi sanatta genç veya orta yaşta tasvir edilmektedir. Sina Katherina Manastırı Kilisesi'ndeki Kral Davut tasviri de orta yaşlıdır. Madalyon içine alınmış tasvirin İsa'nın tasvirinin aksına yerleştirilmesi, Davut'un İsa'nın atası olduğunu vurgulamaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, Iustinianus'un yüzü ile Davut arasındaki benzerlik Davut'un dini anlamdaki önemini de kullanarak Tanrı tarafından meshedilen veya seçilen bir imparator olduğu yönünde propaganda yapıldığını göstermektedir. Bu propagandanın başka bir örneği de I.Basileios'un oldukça zor şartlara sahip bir hayattan komutanlığa, daha sonra da imparatorluğa yükselişi vurgusunda karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında özellikle Herakleios ve I. Basileios'un yaşamlarının anlatımındaki birçok hususun Davut'un yaşamı ile benzerliği, imparatorların Davut aracılığı ile kendilerinin Tanrı tarafından seçilmiş olarak halka sunulduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Davut ile eşleştirilen I. Basileios'un torunu VII. Konstantinos Porfyrogennetos'un *De Ceremoniis*'ine göre 8. yüzyıldan itibaren imparatorların taç giyme törenlerinde Davut propagandasının yapılarak Tanrı'nın seçtiği

¹ C. Hennesy, *A.g.e.*, 2008, s. 116.

² John H. Lowden, Johannes Irmischer ve Anthony Cutler, "David", *Oxford Dictionary of Byzantium*, 1, Alexander P. Kazhdan (Ed.), Oxford 1991, s.588-9.

imparator gibi sunulmaları bir gelenek halini almıştır¹. Bunun en bilinen örnekleri, VII. Konstantinos Porfyrogennetos ile I. Manuel Komnenos'tur. Konstantinos'un İmparator VI. Leon'un çocuğu olmadığı söylentilerinin üzerine "Mor odada doğan" İmparator, varis olarak görülmesine rağmen oldukça geç tahta geçmiştir. Sanat ve edebiyata yatkınlığı ile bilinen İmparatorun, *De Ceremoniis*'te "...O merhametini görünce başka bir Davut diye seslenir" şeklinde halkın duası ile anılması kendini "Yeni Davut" olarak sunduğunu gösterir².

Davut'un bir kişi tarafından imparatora örnek / model olarak sunulması da oldukça yaygındır. Davut'un bir model olarak imparatora sunulmasının Bizans İmparatorluğu'nda tespit edilen ilk örneği Teolog Aziz Anastasius'un geleceğin imparatoru olacak Konstantius'a öğütleridir. Bunun yanında, Saray erkânına ve halka örnek gösterilmesi de mümkündür. Ioannes Komnenos vasiyetinde I. Manuel'in tahta varis seçmesinin nedenini oğlu Manuel ile Peygamber Davut'un kişiliğini benzeştirerek açıklamış ve Manuel'in ideal bir imparator varisi olduğuna vurgu yapmıştır³.

İmparatora yol göstermek amacı ile ona Davut'un model olarak sunulmasının yanında, onun yaşadığı ile imparatorun yaşadığı belli bir olay arasında benzerlik bulunması da mümkündür. Örneğin İtirafçı Theofanes ve Keşiş Alexander tarafından imparatorluğu tek başına yöneten ve ilk "Hıristiyan" imparator olan Konstantinus'un (324-337, 337-340), Galerius Maximianus tarafından hazırlanan öldürme planlarını Konstantius aracılığı ile öğrenerek kaçışı, Davut'un Tanrı'nın sayesinde Yonatan aracılığı ile haberdar olarak Saul'ün öldürme girişimlerinden kurtuluşu arasında benzerlik bulunmuştur⁴.

İmparatorlar Davut'un yalnızca iyi yönleri ile karşılaştırılmamışlardır. İmparatorlar özellikle özel yaşamlarında başkaları tarafından günah olarak algılanan ilişkilerinde dolaylı olarak Davut örneğini göstermeleri bu yönde bir karşılaştırma sayılabilir. Bilindiği üzere Davut'un Batşeva'dan doğan ilk çocuğu Tanrı'nın gazabı ile ölmüştür. Herakleios'un aynı zamanda yeğeni olan Martina ile evliliği de ensest olarak değerlendirilmiş ve Patrik Sergios tarafından tasvip edilmemiştir. Bu evlilikten birçok çocuğu olmuş ancak, çocuklarının bir kısmı akıl sağlığı yerinde değilken diğer bir kısmı da ölmüştür. Kanımızca Ortodoks Kilisesi'nin tarihinde ilk kez maddi anlamda

¹ C. Hennesy, *A.g.e.*, 2008, s. 24.

² 1.1.8 numaralı bölüme bakınız.

³ 1.1.11 numaralı bölüme bakınız.

⁴ 1.1.1 numaralı bölüme bakınız.

desteklediği Herakleios döneminde yapılan Davut tabakları buna örnektir. Gerçek Haç'ın ele geçirilmesi ve Bizans – Sasani Savaşı'nın bir din savaşı olarak görülmesi ile Herakleios'un “Davut gibi” biri olarak görülmeye başlandığının da sanatsal kanıtı gibidir¹.

Benzer bir örnek de IX. Konstantinos Monomakhos'un hayatında görülmektedir. Konstantinos, Kilise tarafından üçüncü evliliğin hoş görülmediği bir ortamda imparatorluğun geleceği için göz yumulması sonucunda Zoe ile evlenmiştir. Sevgilisi Maria Synklerinina ile ilişkisi ortaya çıkınca Zoe'nin yardımı ile bu durum örtbas edilmiştir. Onun döneminde yapılmış olan bir Psalter'de, Davut'un Uriya'yı öldürerek Batşeva ile evlenişine gönderme, Uriya'nın ölüm emrini vermesi ve onun öldürülmesinin tasvir edilmesi ile oldukça sıra dışı bir şekilde ele alınmıştır. Oysaki bu konu genellikle Peygamber Nathan'ın Davut'u paylaması ve Davut'un af dilemesinin tasvir edilmesi ile sunulmuştur². “*Bulgar Kıran (Bulgaroktonos)*” lakabı ile bilinen II. Basileios'un kendi adı ile anılan psalterinde de “Davut'un Yüceltilmesi” sahnesi ile Davut'un günahına vurgu yapılmıştır. Dahası, imparatorun aynı psalterdeki tasviri ile Davut arasında benzerlik de bulunmaktadır. Davut'un dörtte üç cepheden tasvir edilmiş yüzünün ayrıntıları ve tacı II. Basileios'a benzemektedir. Bunun yanında, Kapadokya'daki Elmalı, Karanlık ve Çarıklı Kiliseleri'ndeki Davut tasvirleri ile İmparator'un tacı ve yüz ayrıntılarında bulunan benzerlik de dikkat çekmektedir. Bu durum, nefret ettiği üvey babası Nikeforos Fokas'ın memleketinde II. Basileios'un imparatorluk propagandası yapmış olabileceğini sorgulamamıza neden olmuştur. Ancak bu sorunun yanıtının bulunabilmesi için daha ayrıntılı ve derin bir araştırmanın yapılması gerekmektedir. Bu araştırmanın söz konusu kiliselerdeki tarihlendirme sorununun ortadan kaldırılabilmesi görüşündeyiz.

Davut'un oğlu Süleyman ise imar faaliyetleri veya bilgeliği ile eşleştirilmiştir. Kral Süleyman'ın yaptırdığı Kudüs'teki Tapınak ile imparatorların kendi yaptırdıkları kiliseler ile karşılaştırılması genellikle dolaylı yoldan yapılmıştır. Konstantinos'un inşasını üstlendiği Kutsal Mezar Kilisesi'ndeki Edikül'ün tapınağın daha önceki tasvirlerine benzemesi, bir anlamda Kral Süleyman'ı geçme çabasıdır. Öte yandan, IX. Konstantinos Monomakhos'un yüzü, yaptırdığı Khios'taki Nea Moni Kilisesi'nin *Anastasis* sahnesinde Süleyman figüründe karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında Iustinianus'un Kudüs'teki Tapınak'ın yapıldığı alanın bozulması ile ilgili bir kaynağın

¹ 1.1.6 numaralı bölüme bakınız.

² 1.1.10 numaralı bölüme bakınız.

bulunması da imparatorların kendileri ile Kral Süleyman'ın karşılaştırmasının vardığı boyutları göstermektedir. Prenses Anikia Iuliana'nın yaptırdığı Aziz Polyeuktos Kilisesi'ndeki yazıtta Kral Süleyman'ın bilgeliğini aştığının belirtilmesinin yanında, Süleyman'ın altın ile kaplı Tapınağı gibi, Prenses kilisenin tavanını tamamen altın ile kaplatarak Iustinianus ile kendini karşılaştırmıştır. Bu durum, Iustinianus'un kendi döneminde de Bizans İmparatorluğu'nun "Yeni Süleyman"ı olarak görüldüğünün ipucunu vermektedir¹.

Sonuç olarak, Davut ve Süleyman'ın 8.-14. yüzyıllar arasında tek figür halindeki tasvirlerinin Kapadokya Bölgesi'nde yoğunluk kazandığı tespit edilmiştir. Dolayısı ile Bizans imparatorları, kendileri ile İsa'nın ataları ve Tanrı tarafından kutsanmış, seçilmiş olan Eski Ahit kralları ile eşleştirecek siyasi anlamdaki otoritelerini dini anlamda da pekiştirmek istemişlerdir.

¹ 1.2.2. numaralı bölüme bakınız.

KAYNAKLAR

- Acara Eser, M. (2013). Cultural Aspects of Power in the Byzantine Empire: The Courtas Patron of Metal Art Objects. *The Byzantine Court: Source of Power and Culture, Papers from The Secound International Sevgi Gönül Byzantine Studies Symposium, İstanbul, 21-23 June, 2010* A. Ödekan, N. Necipoğlu, & E. Akyürek (Ed.), Koç University Press, İstanbul, s. 219-226.
- Adam, B. (2010). "4.1. Tarihsel Gelişimi, İnanç Esasları ve İbadetleri", *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ş. Gündüz (Ed.), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, s. 205 - 250
- Ambrose. (297-373). *Ambrose: Select Works and Letters* (Volume X). P. Scaff, (Ed.) T&T CLARK, Edinburg.
- Anonim. http://fr.wikipedia.org/wiki/Synagogue_de_Doura_Europos (25.11.2013)
- Anonim. <http://www.bisanzioit.blogspot.com/2011/08/nea-moni-chios.html> (21.11.2013)
- Anonim. <http://www.cross-roads.ru/dress-history/cotte.html>. (25.07.2013)
- Anonim. <http://www.flickr.com/photos/65201403@N00/3959833702/> in/photostream/ (21.11.2013)
- Anonim. <http://www.historyofinformation.com/expanded.php?id=2036> (06.07.2013)
- Anonim. <http://www.holysepulchre.com/building.htm> (25.11.2013)
- Anonim. <http://www.pbase.com/chammett/image/135276357> (21.11.2013)
- Anonim. http://www.ruicon.ru/arts-new/mosaics/1x1-dtl/italiya_venetciya_sanmarko/david_tcar_prorok_kupol_presbiteriya_tcentralnyj_nef1/?page_19=978&p_f_15_temp_id=1&p_f_15_66=1&ref-cat= (21.11.2013)
- http://www.ruicon.ru/arts-new/mosaics/1x1-dtl/italiya_venetciya_sanmarko/bogomater_oranta_kupol_presbiteriya_tcentralnyj_nef2/?page_19=980&p_f_15_temp_id=1&p_f_15_66=1&ref-cat= (21.11.2013)
- http://www.ruicon.ru/arts-new/mosaics/1x1-dtl/italiya_venetciya_sanmarko/soshestvie_vo_ad_zapadnyj_svod_severnaya_storona_verhniy8/?page_19=331&p_f_15_temp_id=1&p_f_15_66=1&ref-cat= (22.11.2013)
- http://www.ruicon.ru/arts-new/fresco/1x1dtl/staraya_ladoga_georgievskaya_tcerkov/prorok_david/?page_19=630&p_f_12_63=1&refcat=&p_f_12_temp_id=1&ref-cat= (21.11.2013)
- http://www.ruicon.ru/arts-new/fresco/1x1-dtl/gruziya2/raspyatie_hristovo_severnaya_apsida/?page_19=2101&p_f_12_63=1&ref-cat=&p_f_12_temp_id=1&ref-cat= (22.11.2013)
- http://www.ruicon.ru/arts-new/fresco/1x1-dtl/gruziya2/polozhenie_vo_grob_yuzhnaya_stena/?page_19=2193&p_f_12_63=1&ref-cat=&p_f_12_temp_id=1&ref-cat= (21.11.2013)
- Anonim. http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Empress_Zoe_mosaic_Hagia_Sophia.jpg (21.11.2013)
- Athanasius. (297-373). *Select Works and Letters*, Volume IV, WM. B. Eerdmans Publishing Company, Edinburg.
- Aykol, S. (2004). *Göreme Vadisinde Bulunan Elmalı Kilise ve Duvar Resimleri*, (Basılmamış Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Baldwin, B. (1991). "Romanos The Melode", *Oxford Dictionary of Byzantium*, A. P. Kazhdan (Ed.), Vol. 3, Oxford University Press, Oxford.

- Ball, J. L. (2005). *Byzantine Dress: Representations of Secular Dress in Eighth – to Twelfth - Century Painting*, Palgrave Macmillan, New York.
- Bonfil, R., Irshai, O., & Stroumsa, G. G. (2012). *Jews in Byzantium: Dialects of Minority and Majority Cultures*, Brill. Leiden, Boston.
- Brubaker, L. (2008). *Vision and Meaning in Ninth-Century Byzantium: Image As Exegesis in the Homilies of Gregory of Nazianzus*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Buchthal, H. (1974). "The Exaltation of David", *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 37, 330-333.
- Chronister, M. (2012). "Called to Grace: Nothing Ordinary About Ordinary Time", www.nd.edu: <http://blogs.nd.edu/oblation/2012/02/09/called-to-grace-nothingordinary-about-ordinary-time/> (5.12.2013)
- Chyutin, M. (2006). *Architecture and Utopia in the Temple Era*, T&T Clark, New York.
- Connor, C. L. (2011). *Bizans'ın Kadınları*. (B. Cezar, Çev.) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Cormack, R. (1985). *Writing in Gold, Byzantine Society and its Icons*, George Philip, Oxford.
- Cosmo, A. P. (Ed.). (2009). "Regalia Signa: Iconografia e simbologia della potesta imperiale", *Porphyra: International Academic Journal in Byzantine Studies, Anno VI* (Supplemento 10).
- Coşkun, B. (2002). *Göreme Kılıçlar Kilisesi Duvar Resimleri İkonografisi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cutler, A. (1992). "III. The Psalter of Basil II", *Imagery and Ideology in Byzantine Art Variorum*, Ashgate Publishing Limited, Hampshire, 1-36.
- Cutler, A., & Oikonomides, N. (1988). "An Imperial Byzantine Casket and Its Fate at a Humanist's Hands", *The Art Bulletin, Vol. 70*(No.1), 77-87.
- Dagron, G. (2003). *Emperor and Priest: The Imperial Office in Byzantium*, The Press Syndicate of the University of Cambridge, Cambridge.
- Dalton, O. M. (1906). "A Second Silver Treasure from Cyprus" *Aecheologia: or, Miscellaneous Tracts, &c., Vol. LX*, 1-24.
- Der Nersessian, S. (1962). "The Illustrations of the Homilies of Gregory of Nazianzus: Paris Gr. 510. A Study of the Connections between Text and Images", *Dumbarton Oaks Papers, Vol. 16*, 195-228.
- Dikici, R. (2013). *Bizans İmparatorluğu Tarihi (Şu Bizim Bizans - Byzantium 330-1453)*, (Genişletilmiş 7. Basım), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Dodd, E. C. (1961). *Byzantine Silver Stamps*, The Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Trustees for Harvard University, Washington.
- Downey, G. (1952). "Justinian as a Builder", *The Art Bulletin, Vol. 32*, 262-266.
- Dvornik, F. (1966a). *Early Christian and Byzantine Political Philosophy, Origins and Background*, Cilt I, The Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Trustees for Harvard University, Washington.
- (1966b). *Early Christian and Byzantine Political Philosophy, Origins and Background*, Cilt II, The Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Trustees for Harvard University, Washington.
- Epstein, A. W. (1986). *Tokalı Kilise, Tenth-Century Metropolitan Art in Byzantine Cappadocia*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, D.C.

- Evangelatou, M. (2008). "Word and Image in the Sacra Parallela (Codex Parisinus Graecus 923)", *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 62, 113-197.
- Evans, H. C., & Wixom, W. D. (1997). *The Glory of Byzantium: Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, The Metropolitan Museum of Art, New York.
- Gravgaard, A. M. (1979). *Inscriptions of Old Testament Prophecies in Byzantine Churches: a Catalogue*, Museum Tusulanum, Copenhagen.
- Gregory, T. E. (2008). *Bizans Tarihi*, (E. Ermert, Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Hansen, S. (29, May 2012). "Illuminated Psalter Manuscript" <http://www.gresham.ac.uk/lectures-and-events/illuminated-psalter-manuscripts> (3.12.2013)
- Head, C. (1982). *Imperial Byzantine Portraits: A Verbal and Graphic Gallery*, Caratzas Brothers Publishers, New York.
- Hennesy, C. (2008). *Images of Children in Byzantium*, Ashgate Publishing Limited, Bodmin, Cornwall.
- Houston, M. (1965). *Ancient Greek, Roman and Byzantine Costume & Decoration*, Adam & Charles Black, London.
- Hunt, P. "Byzantine Art as Propaganda: Justinian and Theodora at Ravenna" http://traumwerk.stanford.edu/philolog/2006/01/byzantine_art_as_propaganda_ju.html (21.11.2013)
- Ioannes Kinnamos, (2001). *Historia*, I. Demirkent (Çev.), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Jeffreys, E., Jeffreys, M., & Scott, R. (1986). *The Chronicle of John Malalas* Australian Association for Byzantine Studies, Department of Greek, University of Sydney, Melbourne.
- Jerphanion. (1912). "La date des peintures de Toçalé Kilisse en Cappadoce" *Revue Archéologique*, 20, 236 – 254.
- (1925). *Une Nouvelle Province de l'art Byzantin, Les églises Rupestres de Cappadoce*, Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris.
- (1928a). *Une Nouvelle Province de l'art Byzantin, Les églises Rupestres de Cappadoce*, Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris.
- (1928b). *Une Nouvelle Province de L'art Byzantin Les églises Rupestres de Cappadoce, Planches, Deuxime Album*, Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris.
- (1932). *Une Nouvelle Province de L'art Byzantin, Les Eglises Rupestres de Cappadoce*, Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris.
- (1936). *Une Nouvelle Province de L'art Byzantin Les églises Rupestres de Cappadoce, Texte, Tome Deuxième (Premiere Partie)*, Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris.
- Jolivet-Lévy, C. (1991). *Les églises Byzantines de Cappadoce. Le Programme Iconographique de l'abside et de Ses Abords*, Paris.
- Kalavrezou, I., Trahoulia, N., & Sabar, S. (1993). "Critique of the Emperor in the Vatican Psalter gr. 752.", *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 47, 195-219.
- Kartsonis, A. D. (1986). *Anastasis : The Making of an Image*, Princeton University Press, Princeton.
- Kazhdan, A. (1991). "Theophanes Continuatus" , *Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. III, Oxford University Press, Oxford.
- Kazhdan, A., & Ševčenko, N. (1991). "Chlamys", *Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. I, Oxford University Press, Oxford.

- Khoniates, N. (1995). *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, F. Işıltan (Çev.), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Kılıç, Ş. (2004). *Orta ve Geç Bizans Dönemi Giysileri(9.-14. Yüzyıllar)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Koçyiğit, F. (2009). "Tağar (St. Theodore) Kilisesi Duvar Resimleri". *Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 2009/1, 141-164.
- Kostof, S. (1972 / 1989). *Caves of God. The Monastic Environment of Byzantine Cappadocia*, Oxford University Press, Oxford.
- KotomiCreations.<http://www.flickr.com/photos/kotomi-jewelry/5687599051/in/photostream/> (5.12.2013)
- Krautheimer, R. (1986). *Early Christian and Byzantine Architecture*, S. Curcic (Ed.), Yale University Press, Yale.
- Kurt, A. O. (2009). "İki Kral - İki Hikaye: Kral Saul ve Kral Davut, - Tarih ve Mitoloji Işığında Bir Okuma", *Milel ve Nihal, İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 261-287.
- Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*. (2007), Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul.
- Lasor, W. S., Hubbard, D. A., & Bush, F. W. (2010). *Eski Antlaşmaya Genel Bakış: Eski Antlaşmanın Bildirisi, Biçimi ve Arka Planı*, M. Yıldırım, & Z. Ovalıoğlu (Çev.), Haberci Basın Yayın, İstanbul.
- Lauxtermann, M. D. (2003). *Byzantine Poetry from Pisides to Geometers: Texts and Contexts*, Volume One, Verlag, Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften, Wien.
- Leader, R. E. (2000). "The David Plates Revisited: Transforming the Secular in Eary Byzantium", *The Art Bulletin*, Vol. 82, No: 3, 407-427.
- Liddell, H. G., & Scott, R. "προθήνης", A Greek-English Lexicon Perseus Digital Library, Tufts University, [http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0057%3Aentry%3Dprofh%2Fths\(2.12.2013\)](http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0057%3Aentry%3Dprofh%2Fths(2.12.2013))
"προθήνης."
[http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0057%3Aentry%3Dprofh%2Fths\(2.12.2013\)](http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0057%3Aentry%3Dprofh%2Fths(2.12.2013))
- Lowden, J. (1988). "Observations on Illustrated Byzantine Psalters" *The Art Bulletin*, Vol. 70, No.2, 242-260.
- Lowden, J. H., Irmischer, J., & Cutler, A. (1991). "David", *Oxford Dictionary of Byzantium*, Volume I, Oxford University Press, Oxford.
- Magdaliano, P., & Nelson, R. (Ed.) (2010). *Old Testament in Byzantium*, Dumbarton Oaks Library and Collection, Washington, D.C.
- Maguire, H. (1988). "The Art of Comparing in Byzantium", *The Art Bulletin*, Vol. 70/1, 88-103.
(1990). "Style and Ideology in Byzantine Imperial Art", *Gesta*, Vol. XXVIII 2, 217-231.
- Mango, C. (1986 / 2009). *The Art of the Byzantine Empire, 312-1453, Sources and Documents*, University of Toronto Press, Toronto.
- Markopoulos, A. (1992). "An Anonymous Laudatory Poem in Honor of Basil I" *Homo Byzantinus: Papers in Honor of Alexander Kazhdan*, A. C. Franklin (Ed.), *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 46, 225-232.
- Michael Psellos, *Chronographia*, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1017-1078,_Michael_Psellos,_Chronographia,_EN.pdf. (5.11. 2012)

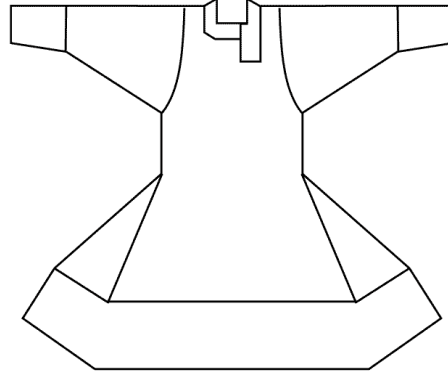
- Mikhail Psellos (1991). *Khronographia*, I. Demirkent (Ed.), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Miziołek, J. (1990). "Transfiguratio Domini in the Apse at Mount Sinai and the Symbolism of Light", *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, Vol.53, 42-60.
- Moon, W. G. (1992). "Nudity and Narrative: Observations on the Frescoes from the Dura Synagogue", *Journal of the American Academy of Religion*, Vol. 60 / 4, 587-658.
- Morales, E. M., & Norris, M. B. (2001). *A Masterwork of Byzantine Art, The David Plates: The Story of David and Goliath*, The Metropolitan Museum of Art, New York.
- Moravcsik, G. (1961). "Sagen und Legenden Über Kaiser Basileios I", *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 15, 59-126.
- Morey, C. R. (1929). "Notes on East Christian Miniatures", *The Art Bulletin*, Vol.11/1, 4-103.
- Mouriki, D. (1985). *The Mosaics of Nea Moni on Chios, Vol. One*, R. Burgi (Çev.), The Commercial Bank of Greece, Athens.
- Mroczko, T. (1982). "The Original Programme of the David Cycle on the Doors of San Ambrogio in Milan", *Artibus et Historiae*, Vol. 3/ 6, 75-87.
- Nardi, R. (2012). *Conservation of the Sixth-Century Mosaic of the Transfiguration*, http://www.youtube.com/watch?v=QH7y_6XX3gE (27.10.2013)
- Norwich, J. J. (2013a). *Bizans I, Erken Dönem (MS 323-802)*, H. Koyukan (Çev.) Kabalcı Yayinevi, İstanbul.
- (2013b). *Bizans II, Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)*, S. H. Riegel (Çev.), Kabalcı Yayinevi, İstanbul.
- Ostrogorsky, G. (1991). *Bizans Devleti Tarihi*, F. İşıltan (Çev.), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Ousterhout, R. (2010). "New Temples and New Solomons The Rhetoric of Byzantine Architecture", *Old Testament in Byzantium*, P. Magdaliano, & R. Nelson (Ed.) Dumbarton Oaks Research and Library, Washington, D.C.
- Ötüken, S. Y. (1984). "Kappadokya Bölgesindeki Kapalı Yunan Haçı Kiliselerde Resim Programı", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 3, 144-167.
- (1987). *Göreme, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları*, Ankara.
- (1989). *Ihlara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları*, Ankara.
- (2001). "Konstantin IX.-Soliman," "Einzelkämpfer," "Siegesbringer"- und Die "Unbesiegbare" Theotokos", *Byzantine Constantinople: Monuments, Topography, and Everyday Life*, N. Necipoğlu (Ed.), Brill, Leiden, 175-185).
- Papadopoulou, P., & Morrisson, C. (2013). "Symbols of Power, Symbols of Piety: Dynastic and Religious Iconography on Post-iconoclastic Byzantine Coinage", *Zwei Sonnen am Goldenen Horn? Kaiserliche und Patriarchale Macht im Byzantinischen Mittelalter, Akten der Internationalen Tagung des Exzellenzclusters "Religion und Politik", II*, M. Grünbart, L. Rickelt, & M. M. Vučić (Ed.), LIT VERLAG, Berlin, 75-98.
- Parani, M. (2003). *Reconstructing the Reality of Images: Byzantine Material Culture and Religious Iconography (11th-15th Centuries)*, Brill, Leiden.
- Pavlos, M. (2011). *Ayasofya'nın Betimi*, S. Rifat (Çev.), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Pekak, S. (2010). "Ürgüp, Yeşilöz, (Tağar) Kilisesi", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27/1, 5-23.

- Perry, P. (1921). "An Unnoticed Byzantine Psalter-I", *The Burlington Magazine for Connoisseurs*, 119-123, 126-128.
- Pevny, O. Z. (2000). *Perceptions of Byzantium and Its Neighbors (843-1261)*, The Metropolitan Museum of Art & Yale University Press, New York.
- Phipps, E. (2010). *Cochineal Red: The Art History of a Color*, The Metropolitan Museum of Art & Yale University Press, New York, New Heaven and London.
- Porphyrogenete, C. V. (1939). *Le Livres de Ceremoniis, II*, A. Vogt (Ed.) Paris.
- Prokopios. (1994). *Yapılar, Birinci Kitap*, Ç. E. Özbayoğlu (Çev.), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- (2008). *Bizans" in Gizli Tarihi*, O. Duru (Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Rapp, C. (2010). "Old Testament Models for Emperors in Early Byzantium", *Old Testaments in Byzantium*, P. Magdaliano, & R. Nelson (Ed.), D.C., Dumbarton Oaks Research Library and Collection. Washington, 175-197.
- Restle, M. (1969a). *Byzantine Wall Painting in Asia Minor, Text I*, Irish University Press, Shannon.
- (1969b). *Byzantine Wall Painting in Asia Minor, Plates 2*, Irish University Press, Shannon.
- (1969c). *Byzantine Wall Painting in Asia Minor, Plates 3*, Irish University Press, Shannon.
- Rodley, L. (1985 / 2010). *Cave Monasteries of Byzantine Cappadocia*, Cambridge University Press, Cambridge.
- (1994). *Byzantine Art and Architecture*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Rohrbach, C. (1882). *The Costumes of All Nations*, Henry Sotheran & CO. London.
- Rott, H. (1908). *Kleinasiatiscche Denkmaler aus Pisidien, Pamphylien, Kappadokien und Lykien*, Studien über Christliche Denkmaler, Leipzig.
- Sarıkcıoğlu, E. (Ed.). (2009). *Diğer İnciller (Apokrif İnciller) Yeni Bulunan Belgeler İlave Edilerek Güncellenmiş Metinler ve Tarihi Bilgiler*, E. Sarıkcıoğlu (Çev.), Fakülte Kitabevi, Isparta.
- Ševčenko, N. P. (1991). "Loros", *Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. II, Oxford University Press, Oxford.
- Shaff, P. (1890). *Sozomen, ca. 400-ca. 450; Philostorgius; Photius I, Saint, Patriarch of Constantinople, ca. 820-ca. 891*, Bohn, London.
- Sözen, M. (1998). *Kapadokya*, Ayhan Şahenk Vakfı, İstanbul.
- Spain Alexander, S. (1977). "Heraclius, Byzantine Imperial Ideology, and The David Plates", *Speculum: A Journal of Medieval Studies*, Vol. LII / 2, 217-237.
- Spatharakis, I. (1976). *The Portrait in Byzantine Illuminated Manuscripts*, E. J. Brill, Leiden.
- Strong, J. (1996). *Strong's Hebrew Dictionary*, http://www.holybibleinstitute.com/files/STR_HDIC.PDF (05.05.2013).
- Stylianou, A., & Stylianou, J. (1997). *The Painted Church of Cyprus: Treasures of Byzantine Art*, Second Edition, A. G. Leventis Foundations, Nicosia.
- Talgam, R. (2012). "Constructing Identity Through Art: Jewish Art as a Minority Culture in Byzantium", *Jews in Byzantium: Dialects of Minority and Majority Cultures* R. Bonfil, O. Irshai, & G. G. Stroumsa (Ed.), Brill, Leiden, Boston, 399-454.
- Tanburoğlu, N. (2001). *Kapadokya Bölgesi Göreme Vadisinde Bulunan Karanlık Kilise Duvar Resimleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Teteriatnikov, N. (1996). *The Liturgical Planning of Byzantine Churches in Cappadocia*, Rome.
- Theophanes The Confessor. (1997). *The Chronicle of Theophanes Confessor Byzantine and Near Eastern History, AD 284-813*, C. Mango, & R. Scott (Çev.), Clarendon Press, Oxford.
- Thierry, N., & M. Thierry (1963). "Une nouvelle église rupestre de Cappadoce: Cambazli Kilise à Ortahisar", *Journal des savants, No. 1*, 5-23.
(1963). *Nouvelles églises Rupestres de Cappadoce: Région du Hasan Dağı*, Paris.
- Thierry, N. (1971). "Un Atelier de Peintures du Début du Xe Siècle en Cappadoce: l'atelier de L'ancienne église de Tokalı", *Bulletin de la Société Nationale des Antiquaires de France*, 170-178, Pl. XVII-XX.
(1975). "L'art Monumental Byzantin en Asie Mineure du XI siècle au XIV", *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 29, 75-111.
(2011). "10. Yüzyılda Kral Kiliseleri: Ahtamar, İşhan, Tokalı", *Bizans Yapılar, Meydanlar, Yaşamlar*, A. Pralong (Ed.), B. K. Bayrı (Çev.), Kitap Yayınevi, İstanbul, 361 -383.
- Tougher, S. (1997). *The Reign of Leo VI (886-912) Politics and People*, Brill Academic Publishers, Leiden.
- Trilling, J. (1978). "Myth and Metaphor at the Byzantine Court: A Literary Approach to the David Plates", *Byzantion, Vol. 48*, 249-263.
- Tülek, F. (1998). *Efsuncu Orpheus Orpheus, The Magician The Transition of Orpheus Theme From Paganism to Christianity in late Early Byzantine Mosaics*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Türker, A. (2008). *Güllüdere Vadisi'nde Bulunan Ayrıcalık Kilise ve Resim Programı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Wander, S. H. (1973). "The Cyprus Plates: The Story of David and Goliath", *Metropolitan Museum Journal, Vol. 8*, 89-104.
- Weitzmann, K. (1966a). "Aristocratic Psalter and Lectionary" *Record of the Art Museum, Princeton University, 19*, No.1, Special Number in Honor of the Director Ernest Theodore De Wald on the Occasion of His Retirement), 98-107.
- Weitzmann, K. (1966b). "The Mosaic in St. Catherine's Monastery on Mount Sinai", *Proceedings of the American Philosophical Society, Vol. 110 / No. 6*, 392-405.
- Wilkinson, J., Hill, J., & Ryan, W. (Ed.). (1988). *Jerusalem pilgrimage, 1099-1185*, Hakluyt Society, London.
- Yenipınar, H. (2005). *Paintings of the Dark Church*, A Turizm Yayınları, İstanbul.
- Zacos, G., Veglery, A., & Nesbitt, J. W. (1972-1984). *Byzantine Lead Seals, I-II*, Basel and Barne.
- Zagorski, A. (2011). "Conserving Mosaics in the Field: Challenges and Rewards", The Online Magazine of the Getty: A World of Art, Conservation, and Philanthropy, <http://blogs.getty.edu/iris/conserving-mosaics-in-the-field-challenges-and-rewards/> (21.11.2013)

SÖZLÜK

***Dibetesion*(Διβητήσιον):** Roma Dönemi'ndeki *dalmaticadan* türediği düşünülen giysi, tam boy uzunluğunda ve uzun kollu olan, ipek pumaştan yapılmış bir tunik türüdür. Kolları üst bölümde geniş olup bilekte daralarak sonlanır. İmparatorun ve imparatoriçenin giydiği *dibetesion* erguvan renge sahiptir.

Şekil 153. Dalmatica¹

Erguvan Renginin Tonları: Bkz. Şekil 154.

Şekil 154. Cochineal ile boyanmış ipek kumaşlardaki ton farklılıkları²

***Khlamys* (Χλαμύς)³:** Yarım daire biçimli, diz hizasında ya da daha uzun olabilen, sağ omuzdan *fibula* ile tutturulan, kılıcı kullanmanın kolaylaşması için sağ

¹ <http://www.cross-roads.ru/dress-history/cotte.html>, 2013

² Elena Phipps, *Cochineal Red: The Art History of a Color*, Newyork, New Heaven and London 2010.

³Kazhdan & Ševčenko, "Chlamys", *Oxford Dictionary of Byzantium*, Oxford 1991, s. 424.

kolu ve sağ bacağı dışarıda bırakan bir pelerindir ¹. *Khlamys* antik çağda kısa olup askerler, avcılar ve biniciler tarafından giyilen *paludamentum*dan geliştirilmiştir.

Khlamys adı ile ilk kez Diokletianus'un "*Fiyat Emirleri*"nde geçmiştir; ancak burada askeri ya da sivil bir giysi olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Erken Bizans Dönemi'nde askeri olan giysi, genellikle metalik renklerdeki iplikler ile işleme yapılarak oluşturulmuş bir bordür ile süslenmiştir. Büyük dikdörtgen biçimli birer *tablion*, sivil *khlamys*lerin iki yüzüne de eklenmiştir / dikilmiştir².

I.Konstantinus'tan sonraki imparatorlar için lüks ipekten yapılaş hali ile daha çok bir tören giysisi olarak görülmüştür. İmparatorların *khlamys*lerinde mücevherler ile süslenmiş bir *fibula* kullanılmıştır. Altın iplik ile yapılan işlemlere³ sahip *tablion* imparatora özgü olup beyaz veya erguvan rengindeki *khlamys* üzerine dikilmiştir. "*İsa'nın Tapınağa Sunuluşu*", "*Pentikost*" ve "*Kudüs'e Giriş*" yortularının törenlerinde *khlamys* giyilmekte idi⁴.

Şekil 155. Erken Bizans Dönemi'ne ait *dibetesion* üzerine *tablion*lu *khlamys* ile İmparator I. Iustinianos canlandırılması⁵

İmparatorun doğum günü kutlaması sırasında, tören kıyafetleri olan patrikioslar altın *tablion*lu *khlamys* giyerler ve yemeğe geçildiğinde imparatorun isteği üzerine *khlamys*lerini çıkarırlardı¹.

¹Kazhdan & Ševčenko, "A.g.m.", 1991, s. 424.

²Kazhdan & Ševčenko, "A.g.m.", 1991, s. 424; Jennifer L. Ball, *Byzantine Dress: Representations of Secular Dress in Eighth - to Twelfth - Century Painting*, New York 2005, s. 30.

³Embroidery

⁴ 6.yüzyıl civarında ise tamamen askeri özelliğini kaybetmiş, sivil bir giysi haline gelmiştir. Bkz. J. L. Ball, *A.g.e.*, 2005, s. 30.

⁵ Carl Rohrbach, *The Costumes of All Nations*, London: 1882.

Orta Bizans Dönemi'nde en önemli törenlerde² imparator ve imparatoriçenin tacı ve *tzangion* ile birlikte giydiği en değerli imparatorluk giysisi olarak görülmeye devam edilmiştir. Aynı dönemde, bitki dalları ve yapraklar, madalyon vb. motifler ile kendinden desenli veya yoğun işlemeli, inci ve mücevherler ile zengin bir bezemeye sahip ipek kumaş kullanılmıştır³.

Şekil 156. Orta Bizans Dönemi *tablionlu khlamysi*⁴

Giysi, İmparator tarafından 12.yüzyıla kadar sıkça kullanılmış, 14.yüzyılın ilk çeyreğine kadar ise sadece sikke ve mühürlerde görülmüştür⁵.

Loros (Λόρος): Giysi, Roma konsüllerinin törenler sırasında giydiği *trabea triumphalisten* geliştirilmiş ve 6.yüzyılda *loros* adını almıştır (Şekil)⁶.

Loros, Erken Bizans Dönemi'nde tunik üzerine giyilen atkı halindeki bir giysidir. 3 ile 5 m. arasında değişen bir uzunluğa sahip Erken Bizans Dönemi'ndeki *loros*, önde bir 'X' oluşturacak şekilde bir parçası ayak bileklerine kadar düz düşen, diğer parçası göğüste çapraz oluşturularak kol üzerine getirilen bir giysidir⁷.

¹(Porphyrogenete, 1939, s. 86, fol.118v)

² VII. Konstantinos Porfyrogennetos'un "Törenler Kitabı"nda İmparator tarafından *khlamys* giyildiği İmparator'un taç giyme töreninde, fol. 90r ve 90v; evlilik törenlerinde fol. 93r ve 95r); Gömülmesi esnasında (başında tacı, üzerinde *dibetesionu* ve *khlamysi*, ayağında ise terliği ile) fol.118r'de geçmektedir.

³ Maria Parani, *Reconstructing the Reality of Images: Byzantine Material Culture and Religious Iconography (11th-15th Centuries)*, Leiden 2003, s. 12.

⁴ Carl Röhrbach, *A.g.e.*, 1882.

⁵ Şule Kılıç, *Orta ve Geç Bizans Dönemi Giysileri(9.-14. Yüzyıllar*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul 2004, s. 29)

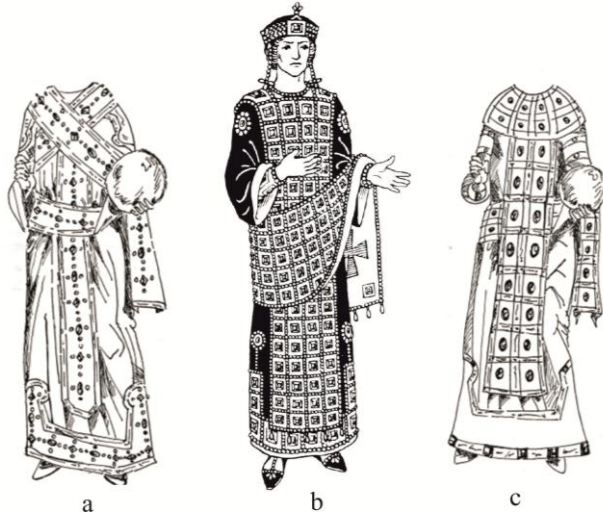
⁶ Houston, Roma Konsülü Athanasius tasvirinde görülen bu giysiyi *mappa* veya *napkin* demekle yetinmiştir (1965, *A.g.e.*,s. 124, fig. 138a). Parani ve Ball ise giysiyi ayrıntılı olarak ele almıştır. Bkz. M. Parani, *A.g.e.*, 2003, s. 18-27; J. Ball, *A.g.e.*, 2005, s. 12, 16-29.

⁷J. Ball, *A.g.e.*, 2005, s. 12

Orta Bizans Dönemi'nde 'X' şeklindeki *loros* kullanılmaya devam etmiştir. Ancak, 10.yüzyılın ortalarında, bir açıklık eklenerek baş üzerinden bir panço gibi giyilen bir tip ortaya çıkmıştır¹.

Şekil 157. *Loros*, önden ve arkadan görünüm²

Şekil 158. *Loros* Tipleri; (a) 7. yüzyıl sonları³, (b) 10. yüzyıl sonrası⁴, (c) 10. yüzyıl sonrası⁵

Üç tip de 12.yüzyıla kadar kullanılmış, bu yüzyıldan sonra ise sadece portrelerde tasvirlerine rastlanmıştır⁶.

¹I. Ševčenko, "Loros", Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford 1991, s. 1251.

²M. Houston, *A.g.e.*, 1965.

³"Regalia Signa: Iconografia e simbologia della potesta imperiale", *Porphyra: International Academic Journal in Byzantine Studies*, Novembre 2009.

⁴M. Houston, *A.g.e.*, 1965.

⁵"Regalia Signa: Iconografia e simbologia della potesta imperiale", *Porphyra: International Academic Journal in Byzantine Studies*, Novembre 2009.

⁶M. Parani, *A.g.e.*, 2003; J. Ball, *A.g.e.*, 2005.

Parani, Son Bizans Dönemi'nde giysinin baştan geçmesi için yapılan açıklığın korunarak, ön ve arkada bir şerit haline getirildiğini belirtmiştir¹.

¹M. Parani, *A.g.e.*, 2003, s. 18-27.

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında Manisa'nın Gördes ilçesinde doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Denizli'de tamamladı. 2003 yılında Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nde öğrenim görmeye hak kazandı ve 2007 yılında bu bölümden mezun oldu. 2010 yılında Pamukkale Üniversitesi Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı'nın Tezli Yüksek Lisans Programı'na başladı. 2011 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. Halen aynı kurumda görev yapmaktadır.